Деян Колев
Юлия Григорова

Европейските фондове и ромската интеграция в България

2010–2011 г.

АСТАРТА
Пловдив
2013

Настоящият доклад се финансира от Програмата за ромско участие на Институт Отворено общество

© Деян Колев – автор, 2013
© Юлия Григорова – автор, 2013
© Център "Амалипе", 2013
www.amalipe.com
e-mail: center_amalipe@yahoo.com
© АСТАРТА – графично оформление, 2013

ISBN 978-954-350-157-1

Съдържание

УВОД. Две години по-късно: как Европейските фондове (не) допринасят за интеграцията на ромите в България? 5

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 11
Ромската интеграция в сферите на действие на ОП РЧР 12
Дизайн на ОП РЧР и интеграцията на ромите 16
Изпълнението на ОП РЧР и ромската интеграция 26

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 39
Контекст 39
Оперативна програма „Регионално развитие" 43
Ромите и ОПРР 45
Ромите и изпълнението на ОПРР 47

ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 54
Ромите в селските райони на България, заетост и участие в земеделски дейности 54
Програмата за развитие на селските райони и ромите 56
Мерки от ос 1 62
Мерки от ос 2 67
Мерки от ос 3 68
Мерки от ос 4 74
Използвана литература и източници на информация 96

С ПОГЛЕД КЪМ СЛЕДВАЩИЯ ПЕРИОД: от пилотни инициативи към национална интеграционна политика 97
Какво представляват "интеграционните интервенции"? 97
Програми за подкрепа на изпълнението на НСИР 100

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ 114

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 114
Основни изводи 114
Препоръки 116

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“ 121
Основни изводи 121
Препоръки 122

ВКЛЮЧВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА, СВЪРЗАНИ С ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ В ОПРР ЗА СЛЕДВАЩИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 124

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 126
По отношение на ПРСР 2007–2013 г. 126
По отношение на ПРСР 2014–2020 г. 126

УВОД

Две години по-късно: как Европейските фондове (не) допринасят за интеграцията на ромите в България?

Настоящият доклад е продължение на публикувания преди две години аналогичен доклад „Европейските структурни фондове и ромската интеграция в България – 2007–2009“. Той разширява основните наблюдения с информация за случилото се през 2010 и 2011 г. относно изпълнението на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Оперативна програма „Регионално развитие“ и Програмата за развитие на селските райони и ефектите от изпълнението на тези програми върху процеса на интеграция на ромите. Настоящият доклад предлага също така препоръки, отнасящи се до:

• оптимизиране на изпълнението на посочените три програми през настоящия програмен период: периодът 2007–2013 г. все още не е приключил. С оглед на това, че схеми по него ще бъдат планирани през 2012 г. и дори през първите месеци на 2013 г. – най-вече на базата на реализираните “savings” („спестявания“), а проекти ще могат да бъдат реализирани и две години по-късно, настоящият програмен период все още има с какво да допринесе за процеса на ромска интеграция;

• включване на темата за ромската интеграция в текстовете на трите програми през следващия програмен период: през 2012 г. започва планирането на новите оперативни програми / ПРСР – процес, който ще продължи и през 2013, навярно и в началото на 2014 г. Като цяло съществува консенсус между основните заинтересовани страни (правителство, ромски НПО, Управляващи органи на основните програми), че европейските фондове трябва да предоставят необходимия ресурс за изпълнението на националните стратегически документи за интеграция на ромите. За да се случи това е необходимо

в тези програми да залегнат текстове (интервенции, примерни дейности, индикатори), свързани с ромската интеграция. Нещо повече – необходимо е да залегнат иновационни идеи, които да гарантират ефективното прилагане на националните интеграционни политики;

• предложения за цялостно оптимизиране на използването на европейските фондове за интеграция на ромите: чрез въвеждане на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции, както и чрез изработване на цялостен План с програми за подкрепа на изпълнението на Националната стратегия за интеграция на ромите.

През годините на прехода, и особено в процеса на присъединяване към Европейския съюз, интеграцията на ромите бе един от основните национални приоритети, постигането на който целеше да направи българското общество по-справедливо и просперитащо. Под натиска на гражданското общество (в частност – на ромските организации) и Европейската комисия четири поредни български правителства одобриха стратегически и оперативни документи, призвани да направляват процеса на ромска интеграция:

• Рамкова програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество (април 1999, обновена през май 2010) и Планове за действие за изпълнение на Програмата (2003–04 и 2006 г.);

• План за действие за изпълнение на Десетилетието на ромското включване (2005);

• Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2004, обновена през март 2010) и петгодишен План за действие за изпълнение на Стратегията (2005–2010);

• Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи на етническите малцинства (2005) и план за действие за изпълнение на Стратегията (юли 2011),

• Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България (2006 г.) и планове за действие за изпълнение на Програмата[1];

---

[1] Повече виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 33-35. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf; Center Amalipe, *The Roma Strategies in the Eve of EU Accession*. 2006

• изключително важна стъпка бе изработването на Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите през 2011 г. и нейното одобряване от Народното събрание на 1 март 2012: така за първи път България има документ за интеграция на ромите, приет с акт на законодателната власт.

Въпреки тази относително разгърната и добра нормативна рамка, процесът на интеграция на ромите не се превърна в цялостна устойчива политика. Една от основните причини за това бе наложилата се трайна тенденция българските институции да не заделят целеви ресурс за изпълнение на т. нар. „ромски стратегии" и да не ангажират значителен административен капацитет в тази насока. Аргументът „няма средства" бе водещ – както през годините на икономическа криза, така и през годините на икономически възход.

На този фон усвояването на Европейските фондове се очертава като една сериозна възможност за ускоряване на процеса на интеграция на ромите: основната такава понастоящем. Европейските фондове не биха могли да заменят наличието или отсъствието на политическа воля за осъществяване на интеграционни действия в България, но биха могли да бъдат инструмент за реализирането на такава воля. При подходяща среда европейските фондове могат да предоставят солиден ресурс за реален тласък на интеграцията на ромите. Нещо повече – въпреки че функцията на европейските фондове е да подпомага прилагането на политики, а не да формира такива, концентрацията на солиден финансов ресурс винаги има и политико-определяща роля.

Имайки предвид всичко това, през май 2006 г. Център „Амалипе" и Институт „Отворено общество" – София подеха застъпническа кампанията за включване на пунктове, свързани с интеграцията на ромите в стратегическите документи, регулираща усвояването на Европейските структурни фондове в България. През следващите месеци в кампанията се включиха още 46 ромски НПО и множество ромски експерти. Преодолявайки сериозни трудности кампанията постигна почти всички планирани цели и доведе до установяване на по-голяма част от необходимите предпоставки за използване на сред-

ства от Европейските фондове за ускоряване на процеса на интеграция на ромите в България.[2]

През 2007 и 2008 г. бяха обявени първите схеми за безвъзмездна помощ по ключови програми като ОП "Развитие на човешките ресурси", ОП "Регионално развитие" и Програмата за развитие на селските райони. Някои от тези конкурси имаха като специфична целева група ромската общност, други включваха по-широк кръг ползватели, но бяха насочени към области, които са ключови за ромската интеграция. Голяма част от първите схеми за финансиране на проекти вече приключиха, по тях бяха обявени втори и дори трети покани за набиране на предложения.

Петата година от програмния цикъл обикновено е годината, в която започват първите по-сериозни планове за следващия програмен период. За България тази година съвпадна и с активното изработване на Национална стратегия за интегриране на ромите, отговаряща на изискванията на Рамката ва ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите, оповестена на 5 април 2011 г. Очаквано, българската НСИР залага на използването на ресурса на европейските фондове.

Имайки предвид всичко това, Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" инициира настоящия доклад. Той има за цел да оцени ефекта от изпълнението на три ключови програми върху ромската общност и процеса на ромска интеграция, а именно Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", Оперативна програма „Регионално развитие" и Програмата за развитие на селските райони.

Проучването бе реализирано в периода октомври 2011 – юни 2012 г. За всяка една от програмите проучването бе проведено на три нива:

1. Анализ на съответствието: в каква степен дадената Програма съответства на специфичните проблеми, с които се сблъсква ромската интеграция в дадената сфера и на документите за интеграция на ромите, приети от българското правителство;

---

[2] Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 134-154. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf

2. Анализ на изпълнението: в каква степен изпълнението на дадената Програма подпомага процеса на интеграция на ромите и постига заложеното в самата програма. На това ниво бяха проучени два ключови въпроса:

• какъв е ефектът от цялостното изпълнение на съответната Програма върху интеграцията на ромите: според заложеното в Програмата и според заложеното в национални документи за интеграция, приети от българското правителство;

• какъв е ефектът от изпълнението на определени схеми за безвъзмездна помощ върху процеса на интеграция на ромите: схеми, които включват ромите като специфична целева група („таргетиращи" ромите / етническите малцинства) и схеми, насочени към по-широк кръг бенефициенти без да поставя специфичен фокус върху ромите;

3. Добри и лоши практики.

В рамките на проучването бяха осъществени преглед на документи и теренно изследване. Прегледът на документи (т. нар. „desk review") включваше основните документи по съответната програма – програмата и нейните анекси, протоколи от заседанията на съответните Комитети за наблюдение, решения на Комитетите за наблюдение, годишни индикативни програми с обявените схеми за безвъзмездна помощ, насоки за кандидатстване по избраните схеми за безвъзмездна помощ, Годишен доклад за изпълнение на съответната програма и др. Теренното изследване включваше дълбочинни интервюта с ключовите участници в процеса на изпълнение на съответната програма: представители на Управляващия орган и Междинните звена, членове на Комитетите за наблюдение, представители на Главни дирекции на Европейската комисия

Докладът би бил невъзможен без отзивчивостта и съдействието на Министерство на труда и социалната политика, Министерство на образованието и науката, Министерство на регионалното развитие и благоустройството и Министерство на земеделието и храните, които предоставиха нужните документи и откликнаха на поканата да споделят своите виждания относно изпълнението на трите програми и ромската интеграция. Докладът би бил невъзможен също така без помощта на десетки участници в изпълнението на про-

грамите – бенефициенти по различни проекти, представители на Управляващите органи и Междинните звена, представители на Европейската комисия, членове и наблюдатели в Комитетите за наблюдение, представители на ромската общност. На всички тях авторите на доклада сърдечно благодарят!

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Без преувеличение може да се каже, че Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" (ОП РЧР) е ключова по отношение на ромската интеграция. Ако – макар и с всичката условност от подобно деление – определим четирите основни области на полето на интеграцията на ромите, а именно образование, заетост, здравеопазване и жилищни условия (това са и четирите основни области на инициативата „Десетилетие на ромското включване"), то три от тях попадат в полето на действие на ОП РЧР.

През 2006 и 2007 г. Център „Амалипе" и Институт „Отворено общество" инициираха застъпническа кампания за включване на текстове, свързани с интеграция на ромите в Националната стратегическа референтна рамка и 4 оперативни програми, като акцент бе поставен на ОП РЧР. Преминавайки множество трудности кампанията постигна голямата част от своите цели, особено спрямо ОП РЧР.[1] Тя бе продължена със застъпнически дейности за включване на представител на ромските организации в Комитета за наблюдение на ОП РЧР (2007–2008 г.) и с активна дейност на ромските представители в този Комитет.[2] Всичко това създаде в голяма степен предпоставки за обвързване на изпълнението на ОП РЧР с процеса на интеграция на ромите, респективно – за заделяне на средства от Европейския социален фонд в тази насока.

---

[1] Повече за конкретните аспекти на кампанията и постигнатите резултати виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 134-154. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf.

[2] *Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси"*, с. 72. Налична на: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/1433

Ромската интеграция в сферите на действие на ОП РЧР

Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" бе одобрена през септември 2007 г. Общата стойност на програмата е 1 213 869 575 евро, от които 1 031 789 139 евро са финансиране от Европейския социален фонд, а останалите 182 080 436 евро – национално съфинансиране. Стратегическа цел на програмата е „да се подобри качеството на живот на хората в България чрез подобряване на човешкия капитал, постигане на високи нива на заетост, повишаване на производителността, достъп до качествено образование и учене през целия живот и засилване на социалното включване"[3]. Предвижда се това да бъде постигнато чрез изпълнението на три специфични цели:

• Повишаване предлагането на труд и качеството на работната сила.

• Увеличено инвестиране в човешкия капитал чрез по-добро и по-достъпно образование.

• Повече социален капитал, партньорства и мрежи и развитие на социалната икономика[4].

Тези специфични цели определят и основните области на оперативната програма: заетост, образование и социални услуги (вкл. здравеопазване). В резултат от тази многосекторност различните приоритетни направления на Програмата се управляват от три различни междинни звена: Агенцията по заетостта, Министерство на образованието и Агенцията за социално подпомагане, а Управляващ орган на ОП РЧР е МТСП.

Образованието, заетостта и здравеопазването са основни сфери на усилията за интеграция на ромите (заедно с подобряването на жилищните условия, както и със запазването на културната идентичност, равноправието на ромската жена и превенцията от дискриминация), а в тези области статуса на ромите е в пъти по-нисък от този на мнозинството от българските граждани.

Образователният статус на ромите в България е изключително нисък и значително по-лош от средния за страната. Този факт е офи-

[3] *Пак там*, с. 72.

[4] *Пак там*, с. 72.

циално признат от българските институции. Така например ОП „Развитие на човешките ресурси" посочва, че „Образователните диспропорции имат изявена етническа характеристика... Обхватът в предучилищно обучение, например за българи е 54%, за турци – 38% и за роми – 12%. Завършилите основно образование българи са 22.6%, турци – 55% и роми 46.2%, българите със средно образование са 54%, турците – 24%, а ромите – 7.8% от общия брой на съответните групи... Показателни са данните за висше образование. Около 23.5% от българите са завършили висши училища спрямо 2.7% от турците, и около 0.2-0.4% за ромите. Обезпокоителен е делът на онези, които нямат дори начален етап на основната степен на образование – при българите той е близо до нулата, при турците – 5.6%, а при ромите – 20.5%. В мнозинството си тези хора са напълно неграмотни."[5]

Данните от преброяването на населението през 2011 г. отчитат леко подобрение в образователния статус на ромите, но не и промяна в тенденцията той да е значително по-нисък от статуса на мнозинството:

Образование / **години**	**Българи, %**		**Турци, %**		**Роми, %**	
	2001	**2011**	**2001**	**2011**	**2001**	**2011**
Висше	19.2	25.6	2.4	4.9	0.2	0.5
Средно	47.6	52.3	21.9	29.7	6.5	9.0
Основно	24.9	18.0	46.9	44.5	41.8	40.8
Начално	6.9	3.4	18.6	13.4	28.3	27.9
Незавършено начално и неграмотни/ непосещавали	1.4	0.9	10.2	7.5	23.2	21.8

Източник: НСИ

Въпреки че ромите в България официално са 4,9% от населението (по данни от преброяването от 2011 г., като мнозина изследователи сочат поне двойно по-висок процент като съответстващ на реалната ситуация), ромските деца в българската образователна система представляват една значително група ученици – като брой и процент. По данни на МОМН общото разпределение на учениците

[5] *Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси"*, 2007 г., с. 27.

по етническа принадлежност в училищата на страната от I до XIII клас е както следва:

Таблица 1

Разпределение на учениците по етническа принадлежност

75,48 % – българчета
13,53 % – ромчета
9,53 % – турчета
1,44 % – други

Показателен и силно обезпокоителен е фактът, че това съотношение се мени силно от една образователна степен към друга. Така напрпимер по данни на Регионалните инспекторати по образование (РИО)[6], в почти всички административни области делът на ромските деца в първи клас е около 20% от всички подлежащи на задължително обучение деца[7]. Този процент рязко спада с нарастването на етапите и степените на образование. Във всяка следваща степен броят на децата от ромски произход намалява и така делът им в гимназиалната степен е седем пъти по-малък от този в началното училище. Това не се дължи на засилена раждаемост сред ромите през последните години, а на високия процент отпадащи ромски ученици: от всеки сто ромски първокласника, само 14 стигат до горния курс, а и там далеч не всички остават до завършване на гимназиална степен на образование. Обратно – според данните на МОМН практически всяко влязло в първи клас българче и турче стигат до гимназиалната образователна степен.

---

[6] Нунев, Й. 2006. Ромите и процесът на десегрегация в образованието. Изд. „Куна", С., стр. 64

[7] С този термин се обозначават децата на възраст между 7 и 16 г., които – по силата на Конституцията на Република България – следва задължително да се обучават в училища от системата на народната просвета

Таблица 2

Разпределение на учениците по образователна степен и по етнос

Образователна степен	Етнос			
	Българи	Турци	Роми	Други
Начална	65,3	9,95	22,6	2,16
Прогимназиална	69,7	11,01	16,8	2,45
Гимназиална	88,0	8,2	3,41	0,78

Посочените цифри индикират както ниския образователен статус на ромската общност, така и проблемите с достъпа до образование (особено до качествено образование), с които се сблъскват ромските деца.

Аналогични са и проблемите в сферите заетост, сациални услуги и здравеопазване. По данни на Световната банка, цитирани в ОПРЧР ромите са с най-нисък коефициент на заетост – 28.6% и безработицата сред тях е най-висока – около 70%, при 12.3% за турската етническа група и под 7% – за етническите българи. Според проучване, реализирано по програма ФАР BG 0006.08 – „Осигуряване на достъп до здравеопазването за малцинствата", насочено към измерване на обективния здравен статус на ромите, болен човек има в приблизително 80% от посетените ромски домакинства в 10 града с компактно ромско население. В една четвърт от посетените домакинства е регистриран човек със значителна степен на трайно увреждане (загубена трудоспособност – от 50% и повече). Изследвания на Институт „Отворено общество" и Център „Амалипе" също указват, че здравният статус на ромите е в пъти по-нисък от този на мнозинството. Посочените тенденции са отразени и в аналитичната част на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите

През предходните години българското правителство прие специфични стратегически документи за интеграция в сферите на образованието и здравеопазването: Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (юни 2004 г., обновена през март 2010 г.) и Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи на етническите малцинства

(септември 2005 г.). Беше приет и План за действие за изпълнение на Здравната стратегия (юли 2011 г.), докато такъв план относно Образователната стратегия не бе приет. В сферата на заетостта няма приета специфична стратегия за интеграция на ромите. Въпросите на образователната, здравната и социалната интеграция заемат ключово място в Рамковата програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество (обновена през май 2010 г.),в Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване и в Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите, приета с Решение на Народното събрание от 1 март 2012 г.

До този момент изпълнението на тези документи е минимално. Една от причините за това е минималното финансиране от страна на държавния бюджет. Опцията за заделяне на сериозен ресурс от бюджета за финансиране на интеграционния процес в България никога не е била напълно отворена, а в условията на икономическа криза бюджетното финансиране за всички интеграционни програми допълнително намаля. На този фон ОП РЧР се очертава като основната възможност за финансово обезпечаване на процеса на интеграция на ромите – поне в сферите образование, заетост, социални услуги и здравеопазване, без да отменя необходимостта от ангажимент на държавния бюджет.

Дизайн на ОП РЧР и интеграцията на ромите

Интеграцията на ромската общност бе една от основните дискутирани теми в процеса на изработване на ОП РЧР, както и в изминалите години от стартирането на Програмата. За това допринесе активността на ромските неправителствени организации, специалното внимание, което ГД „Заетост, равни възможности и анти-дискриминация" на Европейската комисия отделяше и отговорното поведение на Министерство на труда и социалната политика (Управляващ орган на ОП РЧР).

Пример за постигнатото партньорство между ромски организации, МТСП и ГД „Заетост" на Европейската комисия бе специалното обсъждане на работен вариант на ОП РЧР с представители на широк спектър ромски организации, провело се през юли 2006 г. Предста-

вители на Център „Амалипе" бяха канени на заседания на работната група, изготвяща Програмата за да аргументират своите предложения. Активната позиция на ромските организации бе приветствана и в специални писма, изпратени от Комисаря по заетостта Вл. Шпидла до Център „Амалипе". Създаденият диалог бе продължен от МТСП въпреки персоналните смени в министерството, което дава надежди, че той е устойчива политика.

В своя дизайн ОП РЧР е програмата, която – в сравнение с останалите програми, по които се усвояват европейските фондове – целенасочено подпомага процеса на ромско включване в най-висока степен. Текстове, описващи проблемите на ромската общност и задаващи насоки за интеграция на ромите са включени както в аналитичната, така и в стратегическата част на Програмата, ромите са определени като специфична целева група по 6 области на интервенция, предвидени са специфични области на интервенция / мерки, подкрепящи усилията за интеграция, включена е специална глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност", определени са индикатори за измерване на ефекта в ромска общност. В допълнение, неправителствените организации са включени като възможни бенефициенти по всички области на интервенция, таргетиращи ромите, което създава възможност те да участват като изпълнители на проекти за интеграция. Всичко това създава възможност за изпълнение на цялостна мащабна интеграционна програма, която да приложи предвиденото в националните документи за интеграция на ромите, описани по-горе.

В същото време дизайнът на ОП РЧР съдържа и определени слабости: затруднена е възможността за многосекторни интервенции, липсва ясно определено финансиране за изпълнение на глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност", не са предвидени възможности за подкрепа на ромските организации като конкретни бенефициенти и т.н. Това поставя реализирането на дейностите за интеграция на ромите в силна зависимост от политическата воля на Управляващия орган и трите Междинни звена, както и от координацията между тях, което от своя страна ограничава силно възможността за многосекторни, системни и целенасочени интеграционни интервенции: ако силна политическа воля и добра координация

между отделните институции съществуваше, то интеграционната политика би била реализирана и без средствата от европейските фондове.

Аналитичната част на ОП РЧР (част 1 „Социално-икономически анализ на настоящата ситуация в областта на човешките ресурси" и част 2 „Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите") съдържа множество текстове, описващи ситуацията на ромската общност. Параграф „Равенство на малцинствата" описва проблемите на ромите в сферата на заетостта (с. 22-23), параграфи „етнически особености на образователния обхват", „отпадане от образователната система" и „достъп до образование" дават достоверна представа за образователните проблеми, с които се сблъскват ромите (с. 27-29), текстове относно състоянието на ромите са включени и в параграфите описващи достъпа до социални услуги и здравния статус (с. 41). Подобаващо място е отделено и на описанието на административната инфраструктура, свързана с интеграцията на малцинствата – параграф „Държавна политика спрямо уязвимите малцинствени етнически групи в България" (с. 64-67).

Като цяло посочените параграфи представят достоверна картина на проблемите, с които се сблъскват голяма част от ромите в България и интеграционния процес. В същото време анализът страда от сериозна противоречивост, характерна за цялата национална политика за интеграция на ромите: признаването на съществуващите проблеми не винаги води до действия за разрешаването им; признаването на съществуващите дисбаланси в етническо отношение (социален, образователен и т.н.) често е съпроводено от опит за разтварянето им в социални категории. Пример в това отношение е анализа в сферата на пазара на труда. Посочването на стряскащи дисбаланси за нивото на безработица сред ромите, сравнено с нивото сред етническите българи и българските турци (с. 23), не води до определяне на ромите като „уязвима група на пазара на труда". Списъкът на уязвимите групи на пазара на труда, предложен от ОП РЧР включва „продължително безработни лица; младежи до 29-годишна възраст без трудов опит или без образование и професия; безработни с ниско образование и без квалификация, хора с увреждания и възрастни безработни – над 50 години" (с. 17). Този пропуск е частично компен-

сиран в стратегическата част на Програмата, където сред целевите групи по мерки 1.1 и 1.2 ромите са експлицитно посочени като уязвима група. Посочената противоречивост не е проблем само на ОП РЧР, тя е индикатор за противоречия в националната политика за интеграция на ромите, които няма как да бъдат разрешени от ОП РЧР.

Стратегическата част на ОП РЧР развива относително прецизно темата за интеграция на ромите (малцинствата, уязвимите групи) като продължава текстовете от аналитичната част и дори преодолява част от описаните слабости. Силна страна в това отношение е включването на ромите като специфична целева група на 6 области на интервенция в сферите на заетостта (1.1 и 1.2), достъпа до образование (4.1.) и социалните услуги / здравеопазването (5.1, 5.2 и 5.3). Това бе един от пунктовете, по които имаше най-много спорове в процеса на изготвяне на ОП РЧР: повечето от българските институции възразяваха на определянето на ромите като специфична целева група, докато представителите на ромските организации го отстояваха и това бе едно от основните искания в застъпническата кампания на Център „Амалипе" и 46 други НПО. В крайна сметка определянето на ромите като специфична целева група дава възможност да се обявяват таргетиращи ромите / малцинствата конкурси за проекти, както и да се включват дейности, гарантиращи участието на ромите във всички обявени по тези области конкурси: нещо, което отличава ОП РЧР от останалите оперативни програми и е безспорно достижение. Може да се каже, че роми са по-голямата част от потенциалните крайни ползватели по две от посочените области на интервенция (4.1. „Достъп до образование и обучение на групи в неравностойно положение" и 1.1. „Интегриране на уязвимите групи на пазара на труда"), а по останалите 4 области ромите са голям процент от крайните ползватели. В допълнение, по още две мерки (4.2 и 4.3) могат да бъдат реализирани дейности за образователна интеграция, без ромите да са определени като специфична целева група (последната е определена доста общо като „деца, ученици, студенти и възрастни"): по тях могат да се организират разнообразни извънкласни и извънучилищни дейности, да се провежда огрaмотяване на възрастни и т. н., а един от посочените потенциални бенефициенти е

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Включването на ромите като целева група е експлицитно, макар и под различни форми: в повечето от областите на интервенция е записано „уязвими етнически групи (роми и др.)"

Друго сериозно достижение на ОП РЧР е включването на специална глава „6. Сфери на действие по отношение на ромската общност" (стр. 144-147). Главата ясно указва, че „Основен фокус на ОП РЧР е решаването на проблемите на уязвимите групи като цяло и малцинствените етнически групи сред тях, вкл. ромите... Във връзка с това, при програмиране на ОП РЧР бяха взети под внимание специфичните проблеми на ромската етническа общност, които изискват индивидуален подход при тяхното решаване" (с. 144). Главата посочва комбинирането на т. нар. mainstreaming и targeting при осъществяването на дейности, насочени към интеграция на ромската общност (т.е. съчетаването на дейности, насочени към всички уязвими групи и специфични дейности, насочени към специфичните проблеми на ромите): "При изпълнението на всички действия, включени в оперативната програма, ще се акцентира върху създаването на адекватни инструменти, които да позволяват ефективното справяне със специфичните проблеми на всяка една от целевите групи... Ще се предлагат позитивни мерки спрямо ромската общност, част от които ще бъдат финансирани от ОП РЧР (с. 144). Глава 6 посочва и широк кръг от индикативни дейности по три от приоритетните оси (1, 4 и 5), които биха гарантирали сериозен напредък на процеса на интеграция на ромите. Важна част от главата е таблицата с индикатори, измерващи въздействието на ОП РЧР в ромска общност (с. 146-147): те се отнасят не само до областите, таргетиращи ромите, но и до всички останали области на интервенция. Тези индикатори създават предпоставки на постоянен мониторинг и оценка на изпълнението на ОП РЧР относно ромите: нещо, което е заложено като изискване в програмата.

Друга силна страна на ОП РЧР е включването на разнообразни потенциални бенефициенти в областите на интервенция, таргетиращи ромите: НПО, общини, училища и др. Това дава възможност за реално участие на заинтересованите страни при изпълнението на проекти по съответните мерки.

Освен посочените силни страни, дизайнът на ОП РЧР съдържа и определени слабости. Така например, в голяма степен е затруднена възможността за осъществяване на многосекторни интервенции, включващи заетост, образование, социални услуги и здравеопазване: макар да е ясно, че именно многосекторните интервенции дават устойчив резултат, особено в сферата на ромската интеграция. Заетост, образование и социални услуги са оси, управлявани от различни междинни звена (АЗ, МОМН и АСП), което възпрепятства многосекторни проекти. Такива не са невъзможни, но биха затруднили силно бюрократичната машина на трите институции и е малко вероятно да бъдат реализирани. В допълнение – това, че мерките, по които ромите са специфична целева група, са в правомощията на три отделни Междинни звена, прави трудно постижимо изпълнението на цялостна програма за интеграция на ромите: то би зависило от политическата воля на три институции и от добрата координация между тях.

Нормативната уредба постановява всяка процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ да бъде реализирана само по една приоритетна ос на съответната оперативна програма. В тази връзка многосекторни интервенции могат да се реализират единствено по допълващ начин в рамките на различни приоритетни оси на ОП РЧР, така и посредством допълващи се мерки с други оперативни програми съгласно Националната стратегическа референтна рамка и демаркацията между отделните финансови инструменти. Изключение от това правило се допуска единствено с решение на Комитетите за наблюдение на съответните оперативни програми. До края на 2011 г. изпълняваните схеми по програмата даваха възможност за такава синергия, например между мерките в сферата на образованието и тези на пазара на труда, които са насочени към осигуряване на плавен преход от образователната система към реални работни места. Но тази синергия би била възможна единствено, ако един и същ бенефициент (напр. определена община) кандидатства и по двете обявени схеми и двата проекта бъдат одобрени. Практиката показваше, че това се случва в минимален брой случаи. Първото сериозно изключение от това правило бе направено чрез мярката „Интегра", насочена към подобряване на образователния и социал-

ния статус на уязвимите групи в 4 общини, в които ОП РР инвестира ресурс за подобряване на жилищните условия. Този важен прецедент е анализиран по-долу.

Сериозна слабост е, че Глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност" няма ясно определено финансиране. Примерните дейности и мерки, описани в главата, са включени към различните приоритетни оси (1, 4 и 5), без да е предложен индикативен финансов план за тях. Това дава възможност финансирането на конкурси, благоприятстващи ромската интеграция, да бъде сведено до минимум – тенденция, която бе налице през анализирания период от изпълнението на Програмата.

Липсата на ясно определено финансиране за изпълнението на Глава 6 има своята ясна логика в начина, по който е програмирана ОПРЧР. Глава 6 не бе програмирана като отделна приоритетна ос, а чрез нея бе изложен подходът на оперативната програма за интеграция на ромите, като част от хоризонталните принципи, които се следят на всеки етап от нейното изпълнение. В съответствие с Регламент (ЕО) 1083/2006 бюджетът на програмата бе разпределен по приоритетни оси, в рамките на които следва да се постигнат конкретни индикатори. В тази връзка не бе възможно да бъдат заложени средства за изпълнение на индикаторите в Глава 6, а те по същество представляват инструмент за оценка на ефективността на мерките по ОП РЧР по отношение на ромската общност. Този подход може да бъде променен през следващия програмен период, ако се окаже, че не е достатъчен за да гарантира социалното включване на ромите чрез средства от ЕСФ. В същото време би могло да се помисли и за определяне на индикативен бюджет за мерките, насочени към уязвими групи (в частност – към ромите), гарантиращ тяхното ефективно изпълнение и през настоящия програмен период.

Друга слабост е това, че не е заложен принципът на подкрепа на уязвимите региони / групи в придобиването на компетенции за участие в процеса на усвояване на европейските фондове. Това създава предпоставки уязвимите (по-малки общини, училища, НПО) да станат още по-уязвими от гледна точка на това, че те ще усвоят много по-малък процент от фондовете. В приоритетна ос 8 „Техническа помощ" е заложена област за интервенция „8.3 Укрепване капацитета

на потенциалните бенефициенти", но тя (както и цялата ос 8) е предоставена на Управляващия орган и Междинните звена. Опитът от Унгария по усвояване на европейските фондове убедително сочи, че в случаите на налични уязвими региони и групи е добре да се приложи подход на специфична подкрепа, при който те имат определено финансиране (а не се състезават на конкурентен принцип с региони и групи, които са значително по-добре подготвени) и се работи те да придобият компетенции за усвояване на определеното финансиране. По този начин се гарантира участието на уязвимите региони и групи в усвояването на европейските фондове: в противен случай те трудно биха се преборили в съревнованието с общини и региони, които имат значително по-висок ресурс.

Унгарският опит за гарантиране на участието на уязвимите региони и групи се базира на два основни стълба. Първият е определянето на уязвими микрорегиони (ниво NUTS IV) и на целево финансиране за тях. Слаборазвитите микрорегиони – намиращи се най-вече в източна и южна Унгария – се характеризират с ниски доходи, висока безработица, лоша инфраструктура и ниско ниво на човешките ресурси. В тези микрорегиони живее около 10% от населението на Унгария и 30% от унгарските роми. За да подпомогне развитието на тези микрорегиони, правителството установява специална програма за тях, определяйки и целево финансиране за всеки микрорегион – за подобряване на инфраструктурата и на качеството на човешките ресурси. По този начин микрорегионите не се съревновават за финансирането от европейските фондове, а развиват капацитет за усвояването на определеното финансиране. Ромите са целево таргетирани в програмата за слаборазвитите микрорегиони – участието на ромски организации и експерти е изискване за одобряване на проектните планове на микрорегионите, а проектите, насочени към роми, се одобряват приоритетно.

Вторият стълб са общинските планове за равни възможности. Всяка община е задължена да изготви свой план, гарантиращ, че усвояването на европейските фондове ще подпомогне предоставянето на равни възможности на уязвимите групи и в частност – на ромите. Това изискване е в сила за всички общини, които кандидатстват за финансиране по която и да е европейска програма. В допъл-

нение – правителството назначава т. нар. „ромски съветници" в областните структури, подпомагащи усвояването на европейските фондове, като тяхната функция е да съблюдават и консултират изпълнението на общинските планове за равни възможности. Въпреки че някои от общинските планове са формално и повърхностно изработени, а изпълнението им често е доста проблемно, тяхното наличие безспорно дава тласък на процеса на ромска интеграция.[8]

Организациите на ромската общност не са включени като потенциален конкретен бенефициент по ОП РЧР, което също е слабост на Програмата. Като цяло статута на ромските НПО е неясен и твърде нисък – във всички оперативни програми. Ромските организации не са включени като социален партньор. В резултат на това те са представени в Комитета за наблюдение на Програмата единствено под формата на „наблюдател", а не „член": все пак ОП РЧР е единствената Програма, в чиито Комитет за наблюдение е определена специфична група НПО „организации, работещи за интеграция на ромите" и избраха свой наблюдател (Деян Колев от Център „Амалипе") и заместник (Радостин Манов от СНЦ „Разнообразни и равни").[9] Това се оказа сериозен положителен фактор – повечето от обявените през 2007–2011 г. процедури по ОП РЧР, подкрепящи целенасочено ромската интеграция, бяха инициирани именно от представителите на ромските НПО в Комитета за наблюдение.

Ромските организации не са вписани като конкретен бенефициент по нито една област на интервенция и в резултат на това те не могат да получат ресурс чрез процедура на „директно предоставяне на средства" за определени дейности. Подобна възможност съществува за т. нар. „социални партньори" (синдикати и съюзи на работодателите): последните получиха 71 223 676 лева за повишаване на капацитета и дейности по приоритетна ос 2.[10] Обяснение за невключ-

---

[8] Повече виж в: Adam Kullman, *Roma integration with EU funds in Hungary, with focus on the least developed micro-regions.* Налично на: http://amalipe.com/files/file/news/Kullmann.pdf

[9] В Комитетите за наблюдение на останалите оперативни програми ромските организации избраха свои представители, но влизайки в групи на други НПО.

[10] Само по себе си предоставянето на солиден финансов ресурс на социалните партньори чрез процедура за директно предоставяне на средства следва да бъде

ването на ромските организации като конкретен бенефициент дава липсата на национални представителни ромски организации или на обединения от т. нар. „чадъровиден тип" (umbrella organization). Въпреки това опитът от усвояването на европейските фондове в Румъния сочи, че дори при такива условия ромски НПО могат да бъдат конкретни бенефициенти на големи проекти и се справят успешно с тази задача. Обяснение за невключването на ромските организации като социален партньор дава възприетото от българското правителство тълкуване на определението на термина „социални партньори" от документа на Европейската комисия „Социалните партньори като бенефициенти – подкрепа на Европейския социален фонд за социалните партньори в периода 2007–2013 г.". В точка 1 на посочения документ е предложено следното определение на понятието „социални партньори": *„термин, широко използван в Европа, който се отнася до представители на управлението и работната сила (профсъюзи и организации на работодатели)"* . Неразширително тълкуване на това определение в действителност изключва ромските организации като социални партньори и би могло да се помисли – както на национално, така и на европейско ниво – за едно по-широко определение, което би включило повече участници в социалния диалог. Такова определение би гарантирало, че ще се избегне опасността ромите да останат изключени от социалния диалог: понастоящем тази опасност е избегната благодарение на активното участие на ромските организации и на разбирането от страна на МТСП.

Досегашният опит от изпълнението на оперативната програма недвусмислено сочи, че нито един от социалните партньори не защитава интересите на ромската общност. Както съюзите на работодателите, така и синдикатите са ефективни в стремежа да представляват интересите на работещите и работодателите. С оглед на това, че основната част от ромите не попадат в нито една от тези категории

приветствано. Този подход е съобразен с публикувания на интернет страницата на Европейската комисия – Генерална дирекция „Заетост, социални въпроси и равни възможности", технически фиш „Социалните партньори като бенефициенти – подкрепа на Европейския социален фонд за социалните партньори в периода 2007–2013 г.".

е разбираемо, че социалните партньори не представляват интересите им. Нещо повече – стенограмите от заседанията на Комитета за наблюдение на ОП РЧР индикират, че част от представителите на социалните партньори споделят предразсъдъци спрямо ромската общност.

При програмирането на следващия програмен период следва да се отчете, че проектът за Регламент на Европейския социален фонд (предложен от ЕК на 6.10.2011 г.) отделя специално внимание на ролята на НПО и ги поставя на равна основа със социалните партньори. Тази възможност определено трябва да се използва за по-ефективното включване на ромските организации в изпълнението на новата ОП РЧР.

В преамбюла си Проектът на Регламент на ЕСФ постановява, че „Осъществяването по ефикасен и ефективен начин на действията, подкрепяни по линия на ЕСФ, зависи от доброто управление и партньорството между всички съответни териториални и социално-икономически участници, по-специално социалните партньори и неправителствените организации. Следователно е необходимо държавите-членки да насърчават участието на социалните партньори и на неправителствените организации в изпълнението на дейностите на ЕСФ." В изпълнение на това принципно положение, чл. 6 на проекто-регламента изисква „Участието на социалните партньори и другите заинтересовани страни, по-специално неправителствените организации, в изпълнението на оперативните програми, както е посочено в член 5 от Регламент (ЕС) № […], може да бъде под формата на глобални грантове...".

Изпълнението на ОП РЧР и ромската интеграция

В края на юли 2007 г. бяха обявени първите схеми за финансиране на проекти по ОП РЧР. Подписването на договорите и реалното изпълнение на проектите започна през 2008 г. През следващите години първоначалното забавяне в обявяването на конкурсни процедури бе наваксано и към края на 2011 г. ресурсът на програмата бе планиран на 99% от Комитета за наблюдение: виж Приложение 1.

До този момент изпълнението на ОП РЧР по отношение на ромската интеграция е неравномерно: по една от мерките, включващи ромите като специфична целева група, бяха обявени и дори реализирани таргетиращи ромите схеми за финансиране на проекти, а по други мерки все още няма обявени конкурси, поставящи фокус върху интеграцията на ромите и не се очертава да има такива. Роми участват като крайни ползватели по проектите на част от схемите, а по други участието на роми е символично. От информацията, подавана от бенефициентите към междинните звена и управляващите органи, става ясно, че участието на роми / малцинства е сериозно в проектите по таргетираните схеми и доста скромно по останалите схеми: както сочи и Годишният доклад за изпълнението на ОП РЧР през 2011 г. „близо 70% от всички включени роми идват от схеми, насочени специално към ромската общност, докато останалите малко над 30% идват от схеми, в които ромите не са посочени изрично като целева група"[11]. Частично изключение прави схемата за извънкласни и извънучилищни дейности „Да направим училището привлекателно за младите хора", осъществена два пъти чрез процедура за конкурентен подбор на проекти и трети път като директно предоставяне на средства на МОМН (преименувана на проект УСЕХ), в която участват значителен брой деца и ученици от малцинствата, но и в нея броят на участниците от малцинствата е непропорционално малък на фона на общия брой участници. Виж приложение 2. Друго изключение е схема „Развитие", която е насочена към субсидирана заетост за лица с ниско образование, като дори и в нея процентът на включените роми е по-нисък от очакваното.

До този момент таргетираните схеми, обявени по Приоритетни оси 4 и 1, са инструмента, който финансира в най-пълна степен дейности, попадащи сред основните приоритети на документите за интеграция на ромите: въвеждане на интеркултурно образование, десегрегация на кварталните „ромски" училища, превенция на отпадането, обучение на учители за работа в мултикултурна среда, повишаване на нивата на заетост в ромска общност и др. С висока степен

[11] *Годишен доклад за изпълнението на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" за 2011 г.*, с. 42.

на достоверност може да се каже, че тези схеми подпомагат целенасочените усилия за интеграция на ромите.

Част от останалите схеми подкрепят изпълнението на националните документи за интеграция по индиректен начин (напр. „Повишаване на качеството на образование в средищните училища...", проект УСПЕХ и др.): напр. намаляване на отпадането от училище, ограмотяването на възрастни и др. По-голямата част от обявените схеми, в които ромите не са включени като целева група нямат отношение към изпълнението на националните документи за интеграция на ромите, като не подпомагат този процес..

Ромските организации участват активно в изпълнението на ОП РЧР по два начина. От една страна те са допустими бенефициенти и успешно реализират проекти по различните обявени схеми. Първоначално съществуваше неблагоприятна тенденция за недопускане на НПО като водещи бенефициенти, но тя бе бързо преодоляна.

Критериите за избор на операции, внесени от МОН на първото предварително заседание на Комитета за наблюдение на ОП РЧР, провело се на 18 юни 2007 г., на практика изключваха НПО като бенефициенти от първите две схеми: „Създаване на благоприятна мултикултурна среда..." и „Да направим училището привлекателно за младите хора": според предложението на МОН неправителствените организации можеха да бъдат единствено партньори, но не и водещи бенефициенти по проектите. Намесата на наблюдателя от ромските НПО Деян Колев (подкрепен от представителите на Европейската Комисия Томас Бендер и Димо Илиев) по време на заседанието доведе до преосмисляне на предложението от страна на МОН и НПО бяха включени като възможни водещи бенефициенти.

От друга страна е особено важно участието на ромски НПО в дейността на Комитета за наблюдение на ОП РЧР. Съгласно Постановление на МС 182/21.07.2006 г. представителите на НПО могат да бъдат канени като „наблюдатели" и да участват в дейността на Комитетите за наблюдение без да гласуват. Ромските неправителствени организации определиха – след процедура за избор, организирана от УО на ОП РЧР – като свой представител Деян Колев (Център „Амалипе") и заместник – Радостин Манов (Сдружение „Разнообразни и равни"). Те участват активно в дейността на Комитета за наблюде-

ние и тяхното участие дава конкретни резултати. Така например 4 от обявените до този момент 6 таргетирани схеми са по инициатива на представителите на ромските НПО в Комитета за наблюдение. Както бе посочено по-горе, изпълнението на ОП РЧР е неравномерно по различните приоритетни оси. Неравномерно е и реализирането на дейности, благоприятстващи ромската интеграция и включването на роми в реализираните проекти. По-долу прилагаме информация по отделните приоритетни направления:

Приоритетно направление 4 и ромската интеграция

В края на 2009 г. приключи изпълнението на таргетирана схема по област на интервенция 4.1 „Създаване на благоприятна мултикултурна среда...". Схемата бе обявена на 30 юли 2007 г. под формата на процедура за конкурентен подбор на проекти на обща стойност 5,5 млн. лв. От подадените общо 157 проектни предложения бяха одобрени 64. По данни на Междинното звено и Управляващия орган „От всички 64 договора, 52 са насочени изцяло към децата и учениците от ромската общност. В останалите договори едновременно са включени лица от повече от една малцинствена група (от ромски и турски произход, и др.), като в тях бенефициентите адресират проблема с образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинствени групи без да въвеждат разделение на основа отделен етнос."[12] В дейности по проектите, финансирани по схемата, са участвали 19 414 души, като 9923 от тях са от етническите малцинства.[13] Целите на обявената схема и основните финансирани дейности бяха в съзвучие със Стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства: извеждане на децата и учениците от етническите малцинства от обособените училища в ромските квартали към приемните училища; подпомагане процеса на интеграция в приемни училища; подобряване на средата; мотивиране на семействата от населени места със смесено население за по-безпроблемно осигуряване на процеса на интеграция; създаване на условия за опознаване и разбирателство между различните етнически

[12] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 40.
[13] *Пак там, с. 103*

групи; повишаване подготовката на учители, преподаватели и експерти за работа в мултикултурна среда.[14]

Все още е твърде рано да се прави цялостна оценка на изпълнението на схемата. Въпреки това теренното изследване, проведено за нуждите на настоящия доклад, ясно сочи, че проектите са достигнали до широк кръг крайни бенефициенти – както ученици, така и техните родители. Степента на удовлетвореност сред тях е изключително висока – над 88% сред учениците и 64% сред родителите. Проектите са дали шанс за реализация на интеграционни дейности, изискващи допълнителни ресурси, които е трудно да бъдат заделени в рамките на делегираните училищни бюджети: социално-психологическа работа с родители от маргинализирани семейства, въвеждане на интеркултурно образование в часовете от задължителната подготовка и чрез СИП, организиране на разннобразни извънкласни и извънучилищни дейности, провеждане на „зелено училище" и занимания с децата през ваканциите, работа с изоставащи ученици и т.н. Като цяло реализираните дейности са допринесли за изпълнението на общинските планове за образователна интеграция.

В същото време реализацията на проектите се е сблъскала и със сериозни проблеми, които са намалили чувствително тяхната ефективност и са създали трудности за бенефициентите. Почти всички включени в изследването бенефициенти посочиха забавените плащания и прекалено усложнените отчетни съпътстващи документи като пречки, които са довели до минимализиране на постигнатите резултати. Данните от изследването сочат, че между 60 и 70% от времето на персонала, нает по проектите, е било използвано за изготвяне на отчетни документи и едва между 30 и 40% – за изпълнение на дейностите по проекта. Забавените плащания са довели до това, че част от проектите (особено тези, по които водещи бенефициенти са училища) са усвоили малка част от одобрените бюджети и проектите не са реализирани в цялата им пълнота. Средното забавяне в плащанията е било около 6 месеца – срок, който надхвърля предви-

---

[14] МОН, *Обява за открита процедура за конкурентен подбор на проекти BG051PO001/07/4.1-01.*

Налична на http://sf.mon.bg/index.php?w=multicultural280707141739.

деното в договорите. Изследваните бенефициенти посочиха, че това е причинило сериозни затруднения с финансирането и мнозина от тях изразиха колебание относно възможно кандидатстване по нови схеми. Висока е степента на неудовлетвореност сред бенефициентите относно Междинното звено МОМН: договорите са изготвени по начин, който поставя бенефициентите в неравностойно положение и в същото време често дори тези договори не се спазват от Междинното звено, което не води до неустойки и възстановяване на пропуснати ползи за бенефциентите; обратното – неспазване на договора от страна на бенефициентите винаги се санкционира.

Посочените проблеми са аналогични при повечето от обявените по ОПРЧР схеми.

През 2009 г. бе обявена нова таргетирана схема по направление 4.1 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в училищната система". Нейното обявяване се забави (решение за одобряването ѝ бе взето на Комитет за наблюдение от 27 ноември 2008 г., а поканата за набиране на проектни предложения бе публикувана през октомври 2009 г. с краен срок за подаване – 21 декември 2009 г. Схемата бе обявена на стойност 6 млн. лв., но по предложение на представителя на ромските организации, подкрепено от Междинното звено МОМН Комитетът за наблюдение гласува на 10 ноември 2009 г. удвояване на бюджета ѝ на 12 млн. лв. Интересът към тази възможност бе очаквано голям и до 21.12.2009 г. бяха подадени 417 проектни предложения. Това само по себе си е важен положителен факт, но поставя с острота проблема, че голяма част от подадените качествени предложения няма да бъдат одобрени: дори удвоеният бюджет на схемата може да стигне за значително малък брой проекти, като се има предвид, че размерът на един проект е между 50 000 и 390 000 лв. Така подадените проекти попадат в състояние на твърде висока конкуренция: навярно от 4 или 5 проекта ще бъде одобрен един, което ще демотивира останалите участници. Изход от тази ситуация е аналогична таргетирана схема по област на интервенция 4.1 да бъде обявена като постоянно отворена до края на програмния период: това ще даде шанс за одобряване на всички качествени проектни предложения и ще намали до минимум загубата на енергия и време за подготовка на качествени проекти,

които не са финансирани; безспорно ще доведе и до много по-сериозно стимулиране на процеса на ромска образователна интеграция. Предложение в тази насока бе внесено в Комитета за наблюдение от представителя на ромските организации Деян Колев през април 2009 г., но все още липсва решение в тази насока.

На заседанието си от 27 ноември 2009 г. Комитетът за наблюдение гласува отваряне на процедура за огramотяване на възрастни по област на интервенция 4.3. Процедурата ще се реализира чрез директно предоставяне на средства на Дирекция „Политика в общото образование" на МОМН, а не като грантова схема. Очаква се в рамките на схемата да бъдат огramотени 10 500 души, като те ще получат документ за завършен 4-ти клас или дори диплома за завършено основно образование (в зависимост от завършения клас, който включените в програмата имат). Това ще им даде шанс да участват впоследствие в курсове за придобиване на Степен на професионална квалификация – нещо, което е безспорно положителен факт.

През предходните години МТСП реализираше Програма за огramотяване и квалификация на ромите в рамките на Националния план за действие по заетостта. Годишно в рамките на програмата бяха огramотявани между 1000 и 2000 неграмотни, но съществена слабост бе това, че те не получаваха документ за завършен клас и не можеха да се включат в курсове за придобиване на степен на професионална квалификация – дори на най-ниската, първа степен.[15]

Макар процедурата „Огramотяване на възрастни" да не е специфично насочена към ромите, най-вероятно голяма част от крайните ползватели ще бъдат роми. Би могло да се очаква, че тя ще допринесе за изпълнението на документите за образователна интеграция на ромите: във всички тях е включено огramотяването на неграмотни роми.

Схемата все още не е стартирала и е невъзможно да се прави анализ на изпълнението ѝ. Някои потенциални проблеми са ясни още на този ранен етап. Трудно може да се каже доколко ще бъде постигнат големият брой предвидени ползватели: 10 500 души. Опи-

[15] Детайлен анализ на програмата виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 59-70. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf.

тът от Програмата за огрaмотяване и квалификация на роми, реализирана от МТСП, показва, че дори стойности от 2000 д. годишно могат да бъдат достигнати трудно: огрaмотителните курсове продължават 5 месеца и са през деня, а стипендията за участие е относително ниска (3-4 лв.). Така участващите в курсовете са с минимални доходи и води до това, че те предпочитат да търсят т. нар. „черна работа" в сивата икономика, която носи по-високи доходи. Предвижда се в рамките на схемата „Огрaмотяване на възрастни" стипендията да е повисока, но това едва ли ще промени съществено положението, ако не се реализират мотивационни дейности. Мотивирането на потенциалните участници е друг сериозен проблем: на този етап схемата залага на мотивиране от страна на Бюрата по труда. Това очевидно е ненадеждно: по този начин няма да бъдат достигнати т. нар. „неактивни лица", които не са регистрирани в Бюрата по труда, а те са най-голямата и най-уязвимата част от неграмотните. Мотивирането на неграмотните лица изисква специфична работа в общността, която изисква усилия и ресурси. На този етап процедурата „Огрaмотяване на възрастни" не предвижда такива средства, което може да провали цялата процедура от самото ѝ начало. Този въпрос бе поставен на Комитета за наблюдение от наблюдателя от групата на ромските организации и бе направено предложение до Дирекция „Политика в общото образование" да предвиди специфични средства за мотивиране на неграмотните, но на този етап не може да се каже дали това ще се случи.

Ромски ученици са включени и в схемите „Да направим училището привлекателно за младите хора", реализирани под формата на процедура за конкурентен подбор на проекти, отворена за училища, общини, НПО и др. През изминалите години тази схема бе обявена два пъти: през юли 2007 (проектите по нея на практика вече са приключили и през ноември 2008 г. (проектите по нея се реализират от септември 2009 г.). През ноември 2009 г. Комитетът за наблюдение реши схемата да бъде обявена като постоянно отворена до края на програмния период.

Интересът към тази схема е голям и стотици училища кандидатстваха и при двете процедури. По данни на Междинното звено и Управляващия орган 6338 от общо 50 443 ученици, включени в одо-

брените на първия етап проекти са от малцинствен етнически произход. Броят е относително голям, но все пак остава непропорционално нисък на фона на процента деца от малцинствата в българските училища. Навярно това се дължи на факта, че поради високата конкуренция бяха одобрени проекти, включващи в по-голямата си част ученици в елитни училища, в които процентът на деца от малцинствата е по-нисък.

Изпълнението на проектите по тази схема се сблъскваше с проблемите, описани по-горе в анализа на изпълнението на схемата „Създаване на благоприятна мултикултурна среда...": забавени плащания, усложнени отчетни документи и т.н. Сериозен проблем се оказа и твърде високата конкуренция: голям брой подадени проектни предложения и малък брой одобрени проекти поради ниския размер на обявената схема. Напр. при първото обявяване (през 2007 г.) бяха подадени 689 проектни предложения, от които едва 251 получиха финансиране. Още по-тежко бе положението при второто обявяване (краен срок 9 януари 2009 г.): при подадени близо 1200 проектни предложения (точната цифра е 1173) едва 150 получиха финансиране. Това демотивира голяма част от бенефициентите, които бяха вложили солиден човешки и времеви ресурс, за да подготвят добри проекти, които не бяха одобрени. Този проблем най-вероятно ще бъде разрешен с оглед на обявяването на схемата „Да направим училището привлекателно за младите хора" като постоянно отворена.

Трудно е да се каже доколко реализираните проекти допринасят за образователната интеграция на ромските деца: това не е заложено като приоритет на схемата, но най-вероятно поне частично те допринасят за постигането на тази цел, макар и по индиректен начин.

Анализирайки изпълнението на индикаторите от глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност", можем да кажем, че единствено по Приоритетна ос 4 е налице напредък по изпълнението. Това се отнася за индикатор 4.1. „Брой / % деца от ромски произход, включени в програми за десегрегация": при целева стойност от 63 000 деца през 2013 г., постигнатият в резултат от таргетираната схема „Създаване на благоприятна мултикултурна среда..." брой от близо 10 000 ученика дава надежди за изпълнение. Разбира се, това може да се каже след много уговорки: не всички от

тези ученици са от ромското малцинство, част от одобрените проекти трудно могат да се възприемат като десегрегационни и т.н. Индикатор 4.2. „Брой / % деца от ромски произход, включени в програми за интеркултурно образование", залагащ целева стойност от „20% от общия брой ученици, включени в извънучилищни дейности" не бе изпълнен при първото обявяване на схемата „Да направим училището привлекателно ..." и няма механизми, които гарантират, че този индикатор ще бъде постигнат при новите етапи.

Приоритетно направление 1 и 2 и ромската интеграция

Обявяването на схеми по Направление 1 започна през 2009 г. и все е твърде рано да се говори за каквито и да е резултати. През 2009 г. бяха обявени 5 схеми, като никоя от тях не таргетираше специално ромите / малцинствата. Обявените схеми не бяха насочени към най-уязвимите групи на пазара на труда: неактивните и немотивирани лица. Обяснението от страна на Управляващия орган бе, че към тези групи са ориентирани програмите от Националния план за действие по заетостта. Това обяснение става несъстоятелно от гледна точка на това, че през 2010 г. НПДЗ е финансиран на минимални стойности. На заседание на Комитета за наблюдение на 10 ноември 2010 г. бе взето решение да бъде обявена схема по мярка 1.1 от ОП РЧР, насочена към неактивни и немотивирани лица, като конкретните ѝ параметри ще бъдат определени през идните месеци.

Обявените до този момент по приоритетна ос 1 схеми не са насочени успешно и към друга уязвима група – дълготрайно безработните: те не включват тяхното мотивиране, а изхождат от презумпцията, че работата с дълготрайно безработни е аналогична на работата с останалите безработни. Това очевидно не е така, а пропускането на специфични мотивационни дейности доведе до практическото невключване на дълготрайно безработните в обявените схеми.

По приоритетно направление 2 през 2008 г. бе реализирана схема „Квалификационни услуги и обучение за заети лица", като през 2009 г. бе обявен втори етап на схемата. В условията на икономическа криза интересът към нея се оказа по-малък от очаквания, а немалко договори бяха прекратени (17 от общо 181 на първия етап от изпълнението на схемата).

По данни на Междинното звено (АЗ) и Управляващия орган в проекти по Приоритетна ос 2 са включени 685 представители на етническите малцинства от общо 12 952[16], което представлява близо 5%. От тях „441(са) роми. 252 роми са били включени в обучение за придобиване или повишаване на професионалната си квалификация и други 189 души от ромският етнос са били включени в обучение по ключови компетенции."[17] Поради ниската стойност е невъзможно да се правят изводи, че това е допринесло за изпълнение на приоритетите по заетостта от Рамковата програма за интеграция на ромите и от Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване.

Анализирайки участието на роми (по-точно, на представители на етническите малцинства) в схемите по Оси 1, 2 и 5 следва да имаме предвид, че към този момент то не може да бъде отчетено с абсолютна точност. Това се дължи на факта, че голяма част от сключените договори все още не са приключили и към момента бенефициентите не са отчели реални данни от изпълнението им или самите лица не са посочили своя етнос. От страна на Управляващия орган бяха предприети действия, които да подобрят процеса на наблюдение на сключените договори, включително и чрез попълване на индивидуални анкети от целевите групи, като по този начин ще се подобри и отчитането на индикаторите по Глава 6 на ОП РЧР.

Налице е сериозно изоставане по изпълнението на индикаторите от Глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност" на ОПРЧР по отношение на Направление 1. По част от тях не е свършено нищо, а изпълнението на останалите би отнело – ако продължава със същите темпове – период, много по-дълъг от периода на Оперативната програма. Така например изпълнението на индикатор „Брой роми, включени в обучение за придобиване на ключови компетенции" би отнело 11 години, а изпълнението на индикатор „Брой роми, включени в обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация" би изисквало 79 години. Посоченото ясно указва, че залагането единствено на принципа „main-

[16] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 74.

[17] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 41.

streaming", т.е. очакването, че ромите ще бъдат включени в общите дейности без специфични мерки това да бъде гарантирано, би довело до провал на ОПРЧР относно заложените спрямо ромската общност цели.

Приоритетно направление 5 и ромската интеграция

През 2008 г. по Приоритетна ос 5 бяха обявени 2, а през 2009 г. – нови 4 схеми за безвъзмездна помощ. Нито една от тях не таргетираше целенасочено ромите, въпреки че всички области на интервенция по Приоритетна ос 5 включват уязвимите малцинства. Би могло да се очаква, че по две от обявените схеми: „Развитие на социалното предприемачество" и „Социални услуги за социално включване" ще бъдат реализирани и проекти в ромска общност, но все още е рано да се каже в каква степен това ще се случи.

По данни на Междинното звено (АСП) и Управляващия орган в проектите по Приоритетна ос 5 през 2008 г. не са участвали роми – участвали са голям процент хора с увреждания и други лица в неравностойно положение, но не и представители на етническите малцинства[18]. Тази тенденция потвърждава направения по-горе извод, че липсата на таргетирани конкурси и/или компоненти води до практическо изключване на ромската общност. Посоченото показва също така, че изпълнението на ос 5 до този момент по никакъв начин не е подпомогнало изпълнението на Рамковата програма за интеграция на ромите и на Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване.

Налице е сериозно изоставане по изпълнението на индикаторите от Глава 6 от ОП РЧР по отношение на Направление 5: те на практика не са изпълнявани.

[18] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 115.

Приложение

СПИСЪК НА ОПЕРАЦИИТЕ, ТАРГЕТИРАЩИ РОМИТЕ

Операция	Одобрен бюджет	Реализиран бюджет[1]
Създаване на благоприятна мултикултурна среда...	5,4 млн. лв.	5,4 млн. лв.
Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система	12 млн. лв.	7,2 млн. лв.
Огрaмотяване на възрастни („Нов шанс за успех")[2]	15 млн. лв.	15 млн. лв.
Образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства	11 млн. лв.	16,8 млн. лв.
Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система	11 млн. лв.	3 млн. лв.
Вземи живота си в свои ръце	11 млн. лв.	6 млн. лв.
Разработване на комплексни мерки за интеграция на най-маргинализираните общности сред етническите малцинства с фокус върху ромите	800 000 лв.	800 000 лв.
ИНТЕГРА	7 млн. лв.	Все още не са подписани договори

[1] Посочените цифри включват сумите на подписаните договори, което не гарантира, че ще бъдат верифицирани на тези стойности.

[2] Операцията няма като целева група възрастни от ромски произход и от тази гледна точка не може да бъде определена като „таргетирана". Включена е в настоящата таблица поради това, че огромната част от нейните ползватели са роми.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Контекст

Подобряването на жилищните условия и на инфраструктурата в ромските квартали е едно от най-сериозните предизвикателства пред цялостния процес на ромска интеграция. Въпреки че на национално ниво съществува консенсус по основните проблеми, пред които е изправено посоченото предизвикателство (изразен в Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България), жилищната политика е областта, в които са предприемани най-малко като брой и най-неуспешни като ефективност конкретни инициативи за ромска интеграция. Причините за това са комплексни: необходима е сериозна финансова инвестиция (в нетно изражение т. нар. „твърди мерки" винаги са многократно по-скъпи от „меките"), което прави обществената подкрепа трудно постижима; изисква се много висока и специализирана експертиза; неправителственият сектор, който е един от основните мотори на интеграционния процес не работи (или почти не работи) в сферата на жилищната политика и т.н. В резултат на всичко това понастоящем нямаме спешно апробирани модели за целенасочени интервенции за подобряване на жилищните условия на ромите, които да са получили обществено и политическо признание. Съществуващите добри примери за добре урегулирани ромски квартали (напр. в Каварна, Стражица, Омуртаг и други, преди всичко малки градчета) не са резултат от целенасочени интервенции и в повечето случаи зависят от добро стечение на обстоятелствата на местно ниво (включващо и политическа воля от страна на местната власт), което прави трудно превръщането им в модели, които могат да се приложат и в други общини. Особено тежък проблем е липсата на политическа решимост за ма-

щабни действия за подобряване на жилищните условия и инфраструктурата в ромските квартали, която бе характерна както за годините на икономически възход, така и през последвалата икономическа криза.

Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите сочи няколко основни проблема в областта „Жилищни условиия". Първият от тях е увеличаващата се пространствена сегрегираност на ромската общност. „Концентрацията на роми в обособени квартали се увеличи през последните петнайсетина години както в градските, така и в селските региони. Тази концентрация в обособени квартали обикновено води до социална изолация на жителите им, до влошаване на жилищните условия, до проблеми с изграждането и поддръжката на инфраструктурата и хигиената, до транспортни проблеми и трудности при осигуряването на услуги. Една от найтежките последици от тази обособеност е влошаването на възможностите за подготовка на младите поколения за работа във формалната икономика и засилващите се трудности при търсенето и намирането на работа."[1]

Жилищните условия в голямата част от обособените ромски квартали са значително под стандартите за страната. Както сочи НСРБИР, „значителна част от ромите, живеещи в градовете, обитават пренаселени квартали, често извън градската регулация, на места без изградена или със зле функционираща водопроводна и канализационна мрежа, нерядко – с нелегално прокарана електрическа мрежа или дори без ток. Селските райони в страната по принцип са със слабо изградена канализационна система или без такава и това определя по-лошите жилищни условия на мнозинството от турците, българите мюсюлмани и близо половината от ромите. Все още две пети от ромите живеят в жилища без водопровод, ползвайки вода от външни/улични чешми или кладенци, три пети от ромските жилища не са свързани към централната канализационна система, а в четири пети от ромските жилища няма тоалетна"[2].

---

[1] *Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите,* с. 5. Налична на: http://nccedi.government.bg/page.php?category=35&id=1741

[2] Пак там, с. 5-6.

В допълнение, ромските квартали като правило са силно пренаселени: по данни от преброяването на населението и жилищния фонд от 2011 г. етническите българи разполагат средно с 23.2 кв.м. жилищна площ на едно лице, докато при ромите тя е едва 10.6 кв.м.

Изключително тежък проблем, неотбелязан експлицитно в НСРБИР, но признат от множество изследвания, е превръщането на голяма част от ромските квартали в гета, т.е. в зони, в които нормалните институции не функционират, а са изместени от неформални (често – криминални) авторитети и правила. Това в най-голяма степен се дължи на абдикацията на местната власт и на държавата като цяло от ромските квартали, комбинирана с вакуума на ценности и авторитети, получил се в резултат от преждевременно прекъснатия процес на модернизация на ромската общност и отмирането на патриархалните авторитети и ценности в традиционните ромски групи. Именно гетоизирането на ромските махали е една от основните спънки пред цялостния процес на ромска интеграция.

През последните петнадесет години бяха приети редица стратегически и оперативни документи, свързани с интеграцията на ромите в българското общество. Основните акценти в тези документи са в четири основни области, а именно – образование, трудова заетост, здравеопазване и жилищни условия.

В частност интеграционната политика по въпросите на жилищните условия и урбанизацията се изпълнява на базата на следните национални документи:

1. *Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите* – приета с Решение на Министерски съвет № 1/ 05.01.2012 г. и впоследствие – с Решение на Народното събрание от 01.03.2012 г. Стратегията съдържа Приоритет „3. Жилищни условия“, в който са поставени 10 цели за изпълнение.[3] По същество Стратегията предлага твърде широк спектър от приоритетни цели и насоки за действие: подобряване на инфраструктурата в обособените ромски квартали, деконцентрация на съществуващите квартали, изграждане на нови квартали, урегулиране на жилищата, строителство

[3] Пак там, с. 13-14.

на социални жилища и т.н. Негативната страна на този факт е, че той индикира липсата на ясна политическа визия за основната насока, в която ще се развива жилищната политика. Положителната страна е, че по този начин се дава широка автономия на общините при реализацията на общинската политика за подобряван на жилищните условия на ромите;

2. *План за действие за изпълнение на НСРБИР:* приет с Решение на Министерски съвет № 1/05.01.2012 г. Съществуването на План за действие е изключително положителен факт. Това е възможност да се планира цялостна програма от дейности с финансиране, срокове и административни отговорности за изпълнение на НСРБИР.

Чрез плана за действие стратегическите цели, определени в Стратегията, можеха да се превърнат в по-конкретни задачи и в съвсем конкретни дейности. На практика това по-скоро не се случи – по същество. Планът не предвиди нови дейности и ресурси, т.е. той се превърна в един педагогически документ, обясняващ какво в момента се прави, а не в План.

Приоритет „Жилищни условия“ съдържа 18 дейности за постигането на 9 задачи. Повечето от дейностите (12 от общо 18) не са бюджетирани или предвиденото финансиране е незначително. Ангажиментът на държавния бюджет за изпълнението на тези дейности е по-скоро символичен – 550 000 лв., което включва и приносът на общинските бюджети. Единствените относително високи суми са предвидените като принос от Оперативна програма „Регионлно развитие“ – 15 000 000 лв. за социални жилища и 5 000 000 лв. за образователна инфраструктура.

3. *Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България за периода 2005 – 2015 г.* Одобрена е с Постановление на Министерски съвет през март 2006 г. Тази Програма също включва оценки на нуждите от подобряване на инфраструктурата в ромските квартали, подобряване на съществуващия в тях жилищен фонд и оценка на нуждите от нов жилищен фонд. Като конкретно предложение за законодателни изменения е включено изменение в ЗУТ, предоставящо на общините допълнителни правомощия при устройството на територии за жилищно строителство.

4. *План за действие за изпълнение на Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България.* В плана за действие е направена разбивка по дейности на някои от основните акценти на програмата, времево разписани за 2006 и 2007 г. Основно място в тези предвидени дейности заемат дейностите по подготовката на предвидените в програмата законодателни изменения, както и изготвянето на кадастрални карти за населените места с най-малко 10% ромско население и някои дейности по отремонтиране на съществуващата инфраструктура. Основните проблеми на Плана са свързани с това, че по същество той не бе изпълняван. Въпреки предвидените в него конкретни суми за всяка една от дейностите, скромно финансиране от държавния бюджет бе отделено през 2006–2008 г., след което изпълнението бе стопирано.

Оперативна програма „Регионално развитие“

На фона на очертаните сериозни проблеми в сферата на жилищните условия на ромите, както и на липсата на финансиране от държавния бюджет за изпълнение на иначе добрите интеграционни документи, ресурсът на ОП РР бе очакван като възможност – може би единствената – за инвестиции в подобряването на жилищните условия на ромите.

Главната цел на оперативната програма е подобряване на качеството на живот и работна среда с по-добър достъп до основните услуги и нови възможности за повишена регионална конкурентноспособност и устойчиво развитие. Основните приоритети на програмата включват устойчиво и интегрирано градско развитие, регионална и местна достъпност, устойчиво развитие на туризма, създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет. Общият бюджет на Програмата е 1,601 млрд. евро, като финансирането от Европейския фонд за регионално развитие е 1,361 млрд. евро, а националното финансиране е в размер на 240 млн. евро.

Оперативната програма предоставя **възможности за подкрепа на дейности по пет приоритетни оси** – градско възстановяване, за което са отделени 839 млн. евро, регионална и местна достъпност –

с бюджет 400 млн. евро, устойчиво развитие на туризма – 218 млн. евро, местно развитие и сътрудничество – 89 млн. евро, техническа помощ – 54 млн. евро.

Изпълнението на програмата е в ход, като към края на 2011 г. ОПРР бе сочена като една от най-успешните програми по отношение на планираните и на договорените разходи. В същото време слабост на програмата бе невисокият процент на извършените плащания към крайни бенефициенти, макар и тук да бе постигнато положително развитие в сравнение с 2008 и 2009 г. (виж Таблица „Финансово изпълнение на ОП РР“). Постепенно бяха преодолени сериозните трудности, натрупани през 2007–2009 г., свързани със съмнения за корупция и със забавени разплащания. Въпреки това останаха проблеми, свързани с твърде усложнената процедура за кандидатстване и верификация на разходите. Особено тежки се оказаха за бенефициентите (общините) ниските аванси (въпреки увеличението на 40% предплащане), изискваното съфинансиране и продължителното време между извършването на разходите и тяхното възстановяване. Въпреки наличието на фонд ФЛАГ, предоставящ нисколихвени заеми за общини с одобрени проекти, много от бенефициентите бяха изправени пред риск от реален фалит.

Таблица

Финансово изпълнение на Оперативна програма Регионално развитие[4]

Година	Бюджет *	Договорени **	Плащания
2007	227 764 016	0	0
2008	333 417 146	235 486 504	4 089 983
2009	453 986 004	649 361 044	56 717 381
2010	478 383 303	1 347 335 731	301 290 709
2011	512 155 555	1 898 555 986	270 116 193
2012	546 116 254	2 493 043 193	459 501 700

[4] Източник: http://umispublic.minfin.bg/opOPProfileFinExec.aspx?op=3

Ромите и ОП РР

През 2006 и 2007 г. ромски НПО инициираха застъпническа кампания за включване на текстове, подпомагащи ромската интеграция в ОП РР. Техните искания срещнаха подкрепа от страна на ГД „Регионално развитие" на Европейската комисия, както и, поне частично, на МРРБ.[5]

В текста на ОП РР експлицитно е посочено, че „Всички приоритети и дейности по ОП "Регионално развитие" се основават на принципа на равенство и отсъствие на дискриминация. Тези принципи следва да бъдат спазвани през всички етапи от управлението и изпълнението на програмата съгласно Член 16 на Регламент (ЕС) № 1083/2006[6]. Определяйки ромите като една от най-уязвимите групи в българското общество (с. 112), ОПРР включва текстове, създаващи предпоставки за насочване на въздействия и ресурси от Програмата към ромските квартали.

В своята аналитична част (3. „Социално-икономически анализ") ОП РР описва по добър начин състоянието на ромската общност и жилищно-инфраструктурните проблеми, с които се сблъсква ромската интеграция. Силна страна на дизайна на ОП РР е включването на специален параграф „Положение на ромите" в аналитичната част на Програмата: с. 28-29. Параграфът описва достоверно основните социални и демографски характеристики на ромската общност, главните проблеми, с които се сблъскват ромите, както и съществуващите предизвикателства в ромските квартали: висок процент на незаконните жилища, административни и финансови пречки пред узаконяването им, липса на Подробни устройствени планове, липса на инфраструктурни удобства, водопровод и канализация и др. (с. 28). Освен в параграф „Положение на ромите", анализ на проблемите, с които се сблъсква ромската общност, е включен и в други параграфи: при описанието на здравната инфраструктура (с. 34), инфраструктура за предоставяне на социални услуги (с. 37) и др.

В същото време стратегическата част на програмата (части 4, 5, 6 и 7, в които са описани целите, стратегията, приоритетните оси и

[5] Бюлетин на Център „Амалипе".

[6] Оперативна програма „Регионално развитие", с. 186.

мерки и структурата за управление) адресира предизвикателствата пред ромската интеграция значително по-скромно.

Параграф „Положение на ромите" от аналитичната част не е допълнен с отделна глава в стратегическата част, където да бъдат описани отделните мерки и примерни дейности, които допринасят за подобряване на положението в ромските квартали – така както е направено в ОП „Развитие на човешките ресурси". Такава информация е включена в част „6.6.5. Равенство на половете и липса на дискриминация" (с. 186), но тя е твърде кратка (6 реда) и сравнително неясна.

ОП РР не съдържа мерки, които са специфично насочени към уязвимите групи (вкл. ромите), а това е направено на ниво „примерни дейности" към отделните мерки. Такива примерни дейности са заложени преди всичко по Приоритетно направление 1: по мярка 1.2. „Жилищна политика" („Осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение, чрез обновяване и промяна на предназначението на съществуващи сгради"[7]), както и по мярка 1.1. „Социална инфраструктура" („Ще се насърчават инициативи, ориентирани към социалните, образователните и здравните проблеми на ромските малцинства, и мерки за съхраняване на ромската културна идентичност (Ромски културни центрове)[8]. В мерките по останалите приоритетни направления няма примерни дейности, ориентирани към ромската общност.

Силна страна на ОП РР е включването в критериите за избор на проекти на критерий „(проектът) отчита потребностите на групите в неравностойно положение, включително и ромите". Това е направено спрямо ктериите за избор на проекти по Приоритетна ос 1 (с. 115) и Приоритетна ос 4 (с. 145). Това дава възможност да се засили ефектът от изпълнението на посочените оси в ромските квартали, като се подкрепят приоритетно проекти и се отчита постигнатият в ромска общност резултат.

---

[7] Оперативна програма „Регионално развитие", с. 120.

[8] Пак там, с. 118.

Ромите и изпълнението на ОП РР

Образователна, социална и културна инфраструктура

Информацията, която се събира от страна на Управляващия орган за бенефициенти от ромски произход, е откъслечна и недостатъчна, що се отнася до всички отворени до момента конкурси. Това създава сериозни трудности при оценката на степента, в която ОПРР е достигнала до ромската общност. В допълнение, подаваните общински проекти далеч не винаги се вписват в общинската политика спрямо кварталите, населени с роми. Една от причините за това е, че в рамките на обявените конкурсни процедури не се изисква съответствие на подадените проекти с Общинските програми за интеграция на ромите или с Общински план за изпълнение на Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите. По същество през разглеждания период (2007–2011 г.) голямата част от общините нямаха общински интеграционни документи или имаха такива с изтекъл срок. ОПРР не продължи практиката на програма ФАР, в рамките на която бяха изисквани Общински план за образователна интеграция и Общинска стратегия за интеграция. В резултат на това трудно може да бъде оценен и ефектът на ОПРР спрямо процеса на ромска интеграция и прилагане на интеграционните документи, подпомогнала процеса на ромска интеграция.

Както бе посочено по-горе, в две от мерките по Приоритетна ос 1, както и в една от мерките по ос 4 са заложени примерни дейности, насочени към уязвимите групи, респективно – в конкурсите за проекти по тези мерки би следвало да се очаква подкрепа за такива дейности. От обявените до този момент покани за набиране на проектни предложения, по-сериозен ефект върху ромската общност би могъл да бъде търсен при две схеми: „Подкрепа за осигуряване на подходяща и рентабилна образователна, социална и културна инфраструктура, допринасяща за развитието на устойчиви градски ареали" и „Подкрепа за осигуряване на подходяща и рентабилна образователна инфраструктура, допринасяща за устойчиво местно развитие". В рамките на първия етап при обявяването на двете схеми бяха обновени и модернизирани 180 сгради, от което се облагодетелстваха

65 000 ученици, лица в неравностойно положение и граждани. По данни на Управляващия орган 15 384 от тях са от ромски произход, а 621 – от турски.

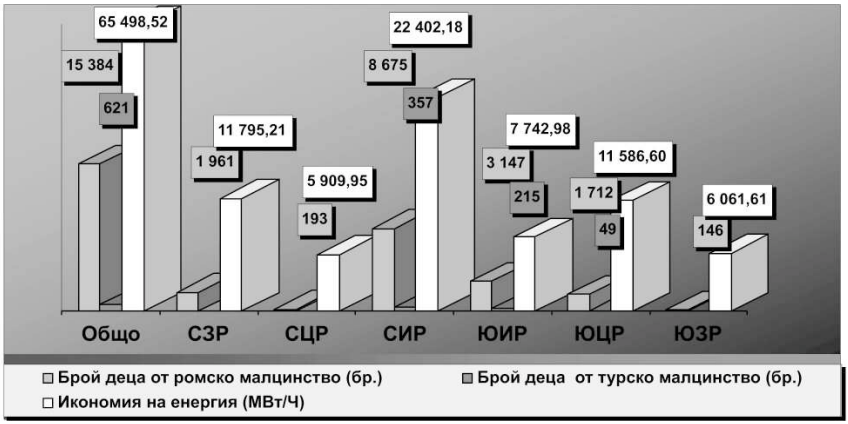

Източник: ПРЕДСТАВЯНЕ НА АНИЦА РУСЕВА, МРРБ, НАЦИОНАЛЕН ФОРУМ "СТРУКТУРНИТЕ ФОНДОВЕ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ", декември 2009 г.

Посоченото може да бъде оценено по положителен начин: сред крайните ползватели на реализираните проекти са и деца от малцинствата, което опредметява принципа на недискриминация и социално включване на уязвимите групи. В същото време като слабост следва да бъде посочено това, че изпълнението на общински проекти по двете схеми не бе под никаква форма обвързано с изпълнението на общинските стратегии/планове за образователна интеграция на децата от етническите малцинства. В съответствие с одобрената от МОМН Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, много общини одобриха свои стратегии/планове. Положителна практика бе изискването за одобрена общинска стратегия за образователна интеграция от общините, изявяващи интерес за включване в някои от проектите по програма ФАР. За съжаление тази практика не бе продължена чрез обявените по ОПРР схеми, поради което нямаме гаранции, че те са подпомогнали във всички случаи общинските усилия за образователна интеграция.

Понастоящем липсва информация за обобщени данни за включените ромски ученици при последвалото обявяване на нови конкурси по посочените мерки.

Социални жилища

По-сериозният принос на ОП РР към процеса на ромска интеграция може да бъде търсен най-вече чрез планираната и обявена през 2011 г. схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение". Тя бе инициирана от министъра по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев, прилагайки промените в чл. 7, ал. 2 от Регламента на Европейския фонд за регионално развитие. Посочените промени (одобрени през 2010 г.) позволяват строителство (а не само реконструкция) на социални жилища за маргинализирани групи.

По време на конференцията „Европейските фондове и ромската интеграция", организирана от Център „Амалипе" и Министъра по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев, идеята за интегрирана интервенция бе публично анонсирана. Заместник-министърът на регионалното развитие и Председател на Комитета за наблюдение на ОП РР Лиляна Павлова обяви, че програмата ще задели 16 млн. лв. за строителство на социални жилища, а директорът на Главна Дирекция „Европейски фондове" в Министерство на труда и социалната политика Зорница Русинова изрази готовност ОП „Развитие на човешките ресурси" да отдели необходимия ресурс за подобряване на достъпа до образование, заетост, социални и здравни услуги на настанените в социалните жилища.[9]

През февруари 2011 г. Министърът по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев инициира работна група за подготовка на интегрирана операция, включваща строителство на социални жилища и дейности за подобряване на достъпа до заетост, образование, социални и здравни услуги.[10] През юли бе обявена покана за заявяване на интерес към общините, които са избираеми по Оперативна про-

[9] http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=667&lang=1

[10] http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=731&lang=1

грама „Регионално развитие“. След като бяха подадени 36 заявки и с оглед на ограничения финансов ресурс, комисия селектира 4 общини, а именно Бургас, Девня, Видин и Дупница. Те бяха поканени да разработят детайлни проектни предложения.

Бюджетът, предоставен от ОП РР за реализацията на схемата, бе 15 659 106.46 лева (или 8 030 311 евро), като той бе определен изцяло за строителство или реновация на социални жилища. В допълнение към това Управляващият орган на ОП „Развитие на човешките ресурси“ и Комитетът за наблюдение на ОП РЧР предоставиха 7 млн. лв. (или 3 589 744 евро) за изпълнението на операция ИНТЕГРА, която включва дейности за подобряване на качеството на образование, заетост, социални услуги, здравни услуги и десегрегация в общините, одобрени по ОП РР.

В края на разглеждания период и в началото на 2012 г. се появиха и първите сериозни трудности пред изпълнението на схемата. В град Бургас националисти организираха публичен протест срещу подготвения проект. Въпреки че проектът бе насочен не само към ромите, а и към други уязвими групи, предвиждайки строителство на жилища, в които ще бъдат настанени представители на различни етноси, националистите поискаха отмяна на проекта с аргумента, че предвижда строителство на „цигански“ жилища. В крайна сметка бе решено проектът да бъде пренаписан и реализиран в друга зона на град Бургас.

Тъй като през разглеждания период схемата „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение” бе в своята подготвителна фаза, все още е невъзможно тя да бъде анализирана, особено нейното изпълнение. Въпреки това дизайнът на схемата съдържа няколко важни елемента, които дават надежда, че тя може да се превърне в така търсения модел за подобряване на жилищните условия и за цялостна интеграция на ромите:

• интегриран характер: интервенцията комбинира „твърди“ и „меки“ мерки, т.е. жилищно строителство плюс подобряване на образователния, социалния и здравния статус на хората, настанени в новопостроените (или реновираните) социални жилища. По този начин се избягва една от основните грешки при предишни подобни интер-

венции, които залагат единствено на жилищното строителство без да инвестират в хората;

• антисегрегационен характер: интервенцията не цели създаването на нови ромски квартали, нито подобряване на статуквото в съществуващите, а следва ясен стремеж да изведе определени групи от обособените квартали. В насоките за кандидатстване е записано, че „физическото местонахождение на жилищното строителство трябва да осигурява пространствена интеграция на представителите на маргинализираните общности като цяло и **да не допринася за тяхната сегрегация, изолация и изключване"**. В съответствие с това Формулярът за кандидатстване съдържа поле „**Десеграционен характер на проекта:** *Опишете по какъв начин комплексната интервенция ще допринесе за интегриране на целевите маргинализирани общности, както и десегрегиране на квартал и/или част от квартал, който обитават*".

Посочените две особености съответстват напълно на изискванията, които Европейската комисия поставя при прилагането на чл. 7, ал. 2 от Регламента на ЕФРР.

• интервенцията комбинира финансиране от два различни фонда: Европейския социален фонд и Европейския фонд за Регионално развитие. Това е вторият за България случай – първият бе реализиран при осъществяване на процеса на деинституционализация, т.е. извеждането на младежи от специализираните институции. Очевидно е, че комбинирането на финансиране от два фонда съдържа сериозен евристичен заряд. Би следвало за в бъдеще да се помисли за привличане на средства и от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони – с оглед на това, че повечето от общините в България са избираеми по Програмата за развитие на селските райони, а не по Оперативна програма „Регионално развитие".

В същото време интервенцията съдържа и няколко предизвикателства, които трябва да бъдат адресирани, за да може евентуалният модел да бъде приложен в национален мащаб:

• интервенцията зависи от добрата воля на местната власт да предприеме целенасочени действия за подобряване на жилищните условия на ромите: добре известен факт е, че много от общинските

кметове нямат подобна нагласа и по-точно – предпочитат да не предприемат специфични действия заради тяхната обществена непопулярност. Случилото се в Бургас е ясен индикатор в тази насока. Настоящата уредба на ОП РР, както и българското законодателство, не изискват от общините да предприемат интервенции за подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи. По същество кметът на дадена община би могъл упорито да избягва разрешаването на проблема с обособените гета, без да носи за това каквато и да е санкция. Респективно – общината би могла да кандидатства с проекти, отнасящи се до подобряването на инфраструктурата единствено в централните квартали на общинския център, без да има какъвто и да е ангажимент за разрешаване на тежките проблеми в обособените квартали. Очевидна е необходимостта през следващия програмен период да бъдат въведени „условности", изискващи инвестиция и в тези градски зони или „делегирани бюджети" за проекти, които се реализират с цел подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи;

• участието на ромската общност не е подсигурено по подходящ начин: Насоките за кандидатстване изискват партньорство на НПО, работещо с ромите, и това бе съблюдавано при предварителната селекция на заявките за интерес. Въпреки това участието на НПО само по себе си не би могло да гарантира активното участие на ромската общност. Нито схемата, финансирана от ОП РР, нито огледалната мярка ИНТЕГРА, финансирана от ОП РЧР, съдържат целенасочени дейности за активизиране на ромската общност, което е необходима предпоставка за активното участие на ромите. Следва да подчертаем, че последното е важен фактор за ефективността на интервенцията;

• взаимодействието между Управляващи органи и Междинни звена при такъв тип междусекторни интервенции съдържа риск от бюрократичност и неефективност. В случая взаимодействието бе гарантирано от личната ангажираност на министъра по управление на средствата от ЕС Т. Дончев. Очевидна е необходимостта от устойчив механизъм за координиране на интегрираните интервенции спрямо ромите. Съществуващата в момента институция, определена да координира интеграционните дейности – Национален съвет за

сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси, няма правомощия спрямо управлението на европейските фондове: Съветът координира интеграционния процес на политическо и стратегическо ниво, като няма правомощия спрямо инструментите за изпълнение на политиките;

• неучастието на Програмата за развитие на селските райони е сериозна слабост: пилотната интервенция бе ориентирана към 86 градски и крайградски ареали, които са избираеми по ОП РР. Поради тази причина голямата част от общините в България не можеха да кандидатстват. В същото време над 60 % от ромите живеят в общини, спадащи към т. нар. селски райони. Очевидна е необходимостта от включване на ПРСР в интервенциите за подобряване на жилищните условия на ромите.

ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Ромите в селските райони на България, заетост и участие в земеделски дейности

Като селски райони в България според националната дефиниция са определени общините (LAU 1), в които няма населено място с население над 30 000 души. Тази дефиниция е използвана при Програма САПАРД и се прилага и при Програмата за развитие на селските райони за периода 2007–2013г. за териториално базирани интервенции. Съгласно тази дефиниция 231 от общо 264 общини в България са класифицирани като селски. Тези селски райони обхващат 81% от територията и 42% от населението. През 2004 г. населението в селските райони е 3,2 млн.

Според данни от последното преброяване на населението през 2011 г. в България живеят 325 343 роми. Въпреки това по данни на редица неправителствени и други организации (Световната банка) ромите в България са два и половина пъти повече. Много от тях не се самоопределят като роми, а като турци или българи, а отговорилите „Не се самоопределям" при същото преброяване са 53 391.

В миналото, през периода на социализма, ромите в България са били въвлечени в различни дейности на земеделските кооперации и ТКЗС-тата: те са се занимавали с дейности по отглеждане на животни, в растениевъдството и производството на плодове и зеленчуци и др. Това развитие у тях на умения и знания за селскостопански практики е запазено и до днес в част от представителите на групата, и част от тях и днес отглеждат животни в малки стопансва, и/или се занимават със зеленчукопроизводство, предимно в семейни градини, където произвеждат продукция за задоволяване на собствените нужди, и много малка част от нея отива на пазара (само 2% според доклад 2009 г. на „Амалипе" и Институт „Отворено общество – София").

В данните, изнесени от Дирекция Агростатистика на Министерство на земеделието и храните (МЗХ) относно последното преброяване на земеделските стопанства в България, е ясно, че 13 000 животновъдни стопанства в България не притежават земя и вероятно част от тях са на ромски семейства, поради всеизвестния факт, че ромите са една от най-социално ощетените групи и попадат в категорията на малоимотните и безимотни граждани, въпреки множеството препоръки, оценки, доклади и стратегии, където една от основните препоръки за устойчива и пълноценна интеграция е действия, насочени към „оземляване" на представители на групата от държавния и/или общинските поземлени фондове. В същото преброяване става ясно, че в България малките стопанства, които управляват земя до 2 ха, са 308 800 или 83,2% от всички ферми в България, което по никакъв начин не изключва ромите и вероятно те попадат в тази категория стопанства.

За съжаление няма и не се води статистика колко са ромите, регистрирани като земеделски производители по реда на Наредба 3/ 1999 г. на МЗХ за създаване и поддържане на регистър на земеделските производители, както и при преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. не е събирана такава информация. Има множество неофициални данни, предимно от ромски неправителствени организации, за представители на ромската общност, които се занимават със селскостопански дейности, отглеждат животни и обработват земя. Въпреки препоръките към ПРСР и съответните структури на МЗХ, по време на различни конференции и други мероприятия, както и в 1-я Мониторингов доклад за европейските фондове на „Амалипе" и Институт „Отворено общество – София", все още не е ясно каква част от тях са официално регистрирани и съответно попадат в списъка с бенефициенти на Програмата за развитие на селските райони 2007–2013г. (ПРСР) и финансовите маханизми на 1-ви стълб на Общата селскостопанска политика (ОСП) и каква част не подлежат на никакво финасово подпомагане и работят в сектора на „сивата икономика", което по никакъв начин не мотивира Управляващия орган на ПРСР да организира и проведе така дълго чаканата информационна кампания за Програмата, насочена към малцинствените групи и по-специално към ромската общност, както и да

предприеме специални мерки и действия съгласно Комуникационния план на ПРСР и текстове в самата Програма.

Програмата за развитие на селските райони и ромите

Националният Стратегически план за развитие на селските райони на Република България отразява визията на страната по отношение на развитието на селските райони и определя следните общи цели за периода 2007–2013 г.:

- Развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост.
- Опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони.
- Подобряване на качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони.

Към постигането на тези цели са насочени специфични мерки по четирите оси на Програмата за развитие на селските райони.

Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г. стартира с 23 мерки, разпределени в четири приоритетни оси. Програмата се прилага на цялата територия на Република България, но с приоритет на територията на селските райони, когато става въпрос за териториално базирани интервенции. Общият бюджет на Програмата за периода 2007–2013 г. е 3241,94 млн. евро. Към тази сума се добавя и определената за България допълнителна сума за периода 2009–2010 г. по Европейския план за икономическо възстановяване (ЕПИВ) [1] в размер на 33,15 милиона евро, която се разпределя съответно 19,5 млн. евро за 2009 г. и 13,65 млн. евро за 2010 г. Като се добавят и 10% съфинансиране от страна на българския бюджет, което се равнява

[1] Годишен доклад на ПРСР 2010 г. – „Средствата по ЕПИВ за България са одобрени с решение на Европейската комисия от дата 04.03.2010 г., за „одобряване на преразглеждането на Програмата за развитие на селските райони на Република България за програмния период 2007–2013 г. и за изменение на Решение С(2008) 755 на Комисията от 19 февруари 2008 г. за одобряване на Програмата за развитие на селскит райони CCI 2007BG06RPO001". През 2009 г. не са одобрявани проекти, финансирани със средства по ЕПИВ."

на 3,68 млн. евро, то общо сумата по ЕПИВ за България възлиза на 36,83 млн. евро. Решението на България за използването на допълнителния бюджет от ЕПИВ за 2009 г. и 2010 г. предвижда средствата да бъдат насочени към съществуващи дейностите по Ос 1 и Ос 3 на ПРСР. В резултат от изменението на Програмата за съществуващи дейности, свързани с новите предизвикателства с 10% се увеличава интензитета на помощта в сравнение с настоящата стойност за дейности, свързани с новите предизвикателства по мерки 121, 123, 311 и 312. За мерки 311 и 312 увеличението е приложимо само за инвестиции в сгради и оборудване за производство и продажба на енергия от възобновяеми енергийни източници.

През 2010 г. и 2011 г. са били прилагани 21 от общо 22-те стартирали мерки по Програмата за развитие на селските райони. В допълнение към мерките, прилагани през 2010 г., стартира и мярка 41 „Прилагане на стратегиите за местно развитие". Мярка 611 „Доплащания към директните плащания" приключи като дейности през 2009 г. и през 2010 г. по нея има само извършени плащания.

През 2010 г. бяха отворени периоди на прием на заявления за подпомагане по 14 мерки на ПРСР от 1-ва и 3-та оси (част от мерките по Ос 2 са с определен годишен срок на кандидатстване, заедно с кампанията за Директните плащания, така че те не са включени в настоящата информация), както и съответните бюджети за всеки период на прием, както следва:

Таблица № 1

Информация за периодите на прием на заявления за подпомагане и съответните бюджети през 2010 г.

Код	Мярка	Период на прием	Минимален бюджет за договориране, вкл. ЕПИВ където е приложимо, евро
111	Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания	18.10–30.11.2010 г.	7 483,100

121	Модернизиране на земеделските стопанства	ЕПИВ: 14.06–15.08.2010 г. и 16.08–31.08.2010 г.; Гарантирани бюджети: 19.07–15.08.2010 г. и 16.08–31.08.2010 г.	7,005,556 Остатък от гарантирани бюджети
122	Подобряване на икономическата стойност на горите	14.06–15.08.2010 г.	2,494,367
123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	ЕПИВ: 19.07–31.08.2010 г.; (първоначално до 15.08.2010 г.); Други: 14.06–18.07.2010 г. и 09.08–23.08.2010г.;	ЕПИВ: 2,202,778; Други: 37,506,950; Общо: 39,709,727
141	Подпомагане на полупазарни стопанства	01.01–12.03.2010г. и 10.06–30.09.2010 г.	2,172,111
142	Създаване на организации на производители	01.01–18.12.2010 г.	–
223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	14.06–15.08.2010 г.; 03.11–03.12.2010 г.	12,825,908
226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	14.06–15.08.2010 г. 03.11–03.12.2010 г.	9,198,068
311	Разнообразяване към неземеделски дейности	Всички: 14.06–18.07.2010 г.; и ЕПИВ: 16.08–31.08.2010 г.	ЕПИВ: 1,841,667 Други: 23,856,388 Общо: 25,698,054
312	Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия	Всички: 14.06–18.07.2010 г.; Само ЕПИВ: 19.07–15.08.2010 г.	ЕПИВ: 7,366,667 Други: 36,476,734 Общо: 43,843,401

321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	20.09–22.10.2010 г.	ЕПИВ: 18,416,667 Други: 75,719,303 Общо: 94,135,969
322	Обновяване и развитие на селата	20.09–22.10.2010 г.	21,318,034
41 431	”Прилагане на стратегии за местно развитие”. „Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие”	16.01–30.08.2010 г.	27,000,000 6,750,000

За първи път през 2010 г. са одобрени заявления за подпомагане по следните 5 мерки: 111, 123, 141, 311 и 312, като към условията за събиране на анкетна информация от бенефициентите, както многократно сме отправяли искания към МЗХ, няма включен въпрос за самоопределяне на бенефициентите и не е ясно дали сред одобрените проекти има проекти на роми и/или такива таргетиращи ромската общност по официални данни.

Към 31 декември 2010 г. по Програмата за развитие на селските райони са изплатени общо публични средства в размер на 613 456 000 евро, от които 491 887 000 евро от ЕЗФРСР и 121 569 000 евро национални средства (Приложение 1 – Общо платени средства по ПРСР за периода 2008–2010 г. в млн. евро). Средствата, платени през 2010 г., са в размер на 369 152 000 евро, което е 2.6 пъти повече от 2009 г. и представлява 60% от всички платени публични средства за периода 2008–2010 г. През 2010 г. са извършени плащания по 16 мерки от ПРСР, като по 8 от тях, а именно мерки 123, 141, 223, 226, 312, 321, 322 и 431-2, това са първи плащания за програмния период.

Възможността да получи увеличен размер на авансовото плащане до 50% за проекти, одобрени през 2009 г. и 2010 г., е използвана от общините по мерки 321 и 322, както и от някои бенефициенти по мерки 123 и 312 и е важно условие за успешното реализиране на проектите. Въпреки това за бенефициентите извън общините авансово плащане се получава трудно при условията, на които трябва да отговорят.

През 2011 г. бяха отворени периоди на прием на заявления за подпомагане по 14 мерки на ПРСР от 1-ва и 3-та оси (част от мерките по Ос 2 са с определен годишен срок на кандидатстване, заедно с кампанията за Директните плащания, така че те не са включени в настоящата информация), както и съответните бюджети за всеки период на прием, както следва:

Таблица 2

Информация за периодите на прием на заявления за подпомагане и съответните бюджети през 2011 г.

Код	Мярка	Период на прием	Минимален бюджет за договориране, евро
114	Използване на консултантски услуги от фермери и собственици на гори	14.11–22.12.2011г.	12,778,052
121	Модернизиране на земеделските стопанства	21.11.2011-21.12.2011 г. Сектор плодове и зеленчуци, Стопани с проекти по мярки 112, 141	27,082,977
122	Подобряване на икономическата стойност на горите	14.03–30.12.2011 г.	11,000,000
123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	15.08–16.09.2011 г.	68,364,991 и неусвоени средства от предишен прием
141	Подпомагане на полупазарни стопанства	04.04–30.12.2011 г.	31,000,000

142	Създаване на организации на производители	14.03–30.12.2011 г.	3,500,000
223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	04.04–29.04.2011 г.	15,000,000
226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	04.04–29.04.2011 г.	14,000,000
311	Разнообразяване към неземеделски дейности	09.11–09.12.2011 г.	33,028,063 и неусвоени средства от предишен прием
312	Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия	09.11–09.12.2011 г.	24,254,338 и неусвоени средства от предишен прием
313	Насърчаване на туристическите дейности	14.11.-12.12.2011г	12,861,571 и неусвоени средства от предишен прием
321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	28.11.2011–27.05.2012 г. само за центрове за деца в риск от конкретни общини	8,788,483,49
41	"Прилагане на стратегии за местно развитие".	14.10–17.11.2011 г.	26,891,814 и неусвоени средства от предишен прием
431	„Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие"		3,630,000 и неусвоени средства от предишен прием

Няма данни към момента за общият брой договорирани проекти по Програмата към 31.12.2011 г. Наличната информация по оси е следната:

• *По ос 1* на ПРСР са подадени общо 13 608 заявления за подпомагане за 956 020 164 евро. Одобрените проекти са 9702 за общо 572 770 976 евро публични разходи. Извършени са 9377 плащания на обща стойност 324 934 721 евро.

• *По ос 2* на ПРСР са подадени, общо по двете мерки 223 и 226, 176 заявления за подпомагане за 13 383 371 евро. От тях са одобрени 109 проекта за 6 571 251 евро общо публични разходи.

• *По ос 3* общият брой подадени проекти към края на 2011 г. е 3836 за 2 092 519 883 евро, от които са сключени 1245 договора за общ публичен принос 623 087 049 евро. Извършени са 741 плащания за 263 575 383 евро.

• *По ос 4* на Програмата през 2011г. са подадени 55 заявлеия за избор на МИГ, от които са одобрени 16 местни стратегии за развитие на обща стойност 31 452 553 евро.

Мерки от ос 1

Мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания", стартира на 01.08.2008 г. В края на 2010 г. подадените заявления по данни от Годишен доклад на ПРСР 2010 г. са 169 броя, от които са одобрени 47 заявления за подпомагане за 6902 хиляди евро общо публични разходи. В одобрените проекти са заложени общо 17 684 лица да бъдат обучени, като 7306 са включени в дългосрочни курсове – 150 часа обучение, 3320 са лицата за преминаване на краткосрочно обучение до 30 часа и 7058 лица са включени в информациони дейности.

През 2011 г. не е имало прием на проекти по мярката.

Прилагането на мярка 111 оказва влияние върху изпълнението на мерки от ПРСР, включително мярка 112, но в тази връзка тя има влияние и върху възможностите на ромите да преминат обучение и/или да се включат в информационни дейности и така чрез дейности за квалификация/преквалификация да се даде съществен принос към тяхната интеграция. Въпреки това не е ясно и няма статистически

данни дали това се е случило на практика и дали сред общия брой обучаеми има роми или не. Тъй като в анализа на програмата се реферира към ромските групи в селските райони, добре би било да има заложени и индикатори за мониторинг, които да дават представа дали програмата допринася и има ефект върху уязвимите групи. Как изглеждат данните по отношение на мярка 111 спрямо целите, заложени в програмата, е видно от таблицата по долу:

Таблица № 2

Постигане целите на мярка 111 на база одобрени заявления към 31.12.2010 г. (Годишен доклад ПРСР 2010 г.)

Вид индикатор	Индикатори	Цел 2007–2013 г.	От сключени договори	Напредък по постигане на целта %	Публични разходи (хиляди евро)	
					ЕЗФРСР	Общо
Изходен	Брой на участниците в обучението	20 000	17 684	88,4 %	5522	6902

Анализът на напредъка по постигане на целите (въз основа сключени договори за подпомагане) показва, че броят на лицата, които могат да бъдат обучени с подкрепата по мярка 111, представлява 88,4% от заложените цели.

Мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери" стартира през 2008 г. и през 2010 и 2011 г. не са приемани заявления за подпомагане по мярката. Мярката е включена в искане за промяна на ПРСР към Европейската комисия (ЕК), като целта е да се осигури допълнителен финансов ресурс от други мерки поради засиления интерес към мярката. Подадените заявления са 5433 броя, от които са одобрени и договорирани 4128 заявления за 102 393 000 евро.

По данни, изнесени в Годишния доклад за 2010 г., анализът на напредъка по постигане на целите (въз основа на сключени договори за подпомагане) показва, че броят на младите фермери, подкрепени по мярка 112 до 2010 г., представлява 101% от заложените за подпомагане фермери. По данни на Националната служба за съвети в земеделието и по данни на неправителствени организации по мярка 112 са одобрени и проекти на роми, но няма данни за тяхното изпълнение към настоящия момент. Въпреки това „качественият анализ на проекти по мярката (Годишен доклад 2010 г.) показва, че преобладаваща част от младите фермери се занимават основно с градинарство – 31,2%, овощни насаждения – 28,2% и полски култури (16,5%), което реферира и към анкетните данни, получени в предишния мониторингов доклад на „Амалипе" и Институт „Отворено общество", че ромите се занимават със семейно отглеждане на зеленчуци и производство на плодове.

Интересен факт е, че по мярката проектите, подадени от жени, са 41,3% от общия брой проекти, но отново липсват данни дали сред тези проекти има такива и на ромски жени.

Тъй като НССЗ оказваха консултантска помощ по мярката, като предоставяха безплатно за фермерите пълен комплект съветнически услуги в съответствие с изискванията на мярка 143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния", има данни, че са консултирали и роми, но техният брой е ограничен и данните не са официални.

Мярка 121 "Модернизиране на земеделските стопанства" стартира през 2008 г. и през 2010 и 2011 г. набира проекти, като към края на 2010 г. са подадени общо 2984 броя заявления за подпомагане и са одобрени и договорирани 2164 за 291 435 000 евро.

Това е мярката, по която земеделските стопанства могат да бъдат модернизирани, включително да инвестират в техника и оборудване, сграден фонд и да прилагат стандарти в отговор на Европейските изисквания. По тази мярка, по данни на НПО, са финансирани проекти на роми, които се занимават с овощарство, а в част от проектите са създадени работни места за роми – област Пловдив. Точно колко е техният брой е трудно да бъде установено поради факта, че такава

аналитична информация не се изисква от бенефициентите и не се набира от Разплащателна агенция (РА).

Важно е да се отбележи, че по тази мярка „общо 62 заявления са оттеглени по инициатива на кандидатите, на стойност от 7 157 100 евро. След одобрение 35 бенефициенти отменят/отказват договорите си. Някои от основните причини, посочени от бенефициентите, са, че те имат труден достъп до кредити, отказ от инвестицията в резултат на икономическата криза, промяна в плановете за инвестиции (което понякога води до провал на проекта и представянето на нов или отказ да изпълни проекта, в резултат на решение за покупка на оборудване втора ръка, което е много по-евтино)" по данни в доклада за напредък 2010 г.

През 2010 г. по мярката не са приемани проекти извън гарантираните бюджети и ЕПИВ, затова и броят приети проекти е по-малък от предните години.

52 проекта са договорени по М 121 до края на 2010 г. в размер на 3,069 милиона евро. Тези проекти са постъпили през 2010 г. и обхващат инвестиции както по ЕПИВ, така и по гарантирани бюджети (най-вече Нитратната директива). През 2011 г. по мярката са подадени 553 заявления за кандидатстване на обща стойност 64 520 161 евро. Сключените договори са 245 броя за 25 212 578 евро, а проектите, по които предстои сключване на договори, са 60.

Мярка 122 „Подобряване икономическата стойност на горите" стартира през 2008 г., като до края на 2010 г. по мярката са подадени общо 3 заявления за кандидатстване и 2 от тях са оттеглени впоследствие. През 2011г. са подадени 2 проекта на обща стойност 401 363 евро и няма сключени договори към края на 2011г.

Мярка 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти" също стартира през 2008 г. и през 2010 г. са разгледани 119 проекта и са сключени 94 договора с общ размер на публични разходи 59 191 000 евро. Отхвърлени са 23 заявления и 2 са оттеглени от кандидатите. Стойността на публичните разходи по тях е 17,236 хил. евро (18.6%). При сключените договори преобладават микропредприятията (62%), следвани от малките (33%) и средните (4%). Няма данни сред проектите да има такива на роми.

През 2011 г. по мярката са постъпили 198 заявления за 94 811 106 евро, от които са сключени 27 договора за 4 528 597 евро, а други 30 са одобрени и предстои сключване на договори с бенефициентите.

Мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на преструктуриране" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са разгледани 1190 заявления. Одобрени са 904 заявления с общ размер на публични разходи 6 795 000 евро. Отхвърлени са 222 заявления (19% от обработените) и 64 са оттеглени от кандидатите (5% от обработените), стойността на публичните разходи за оттеглени и отхвърлени заявления е 2,145 хил. евро. Мярката е насочена към стопанствата в процес на преструктуриране и по нея има интерес от страна на роми, занимаващи се със семейно земеделие. Въпреки това няма данни за проекти на роми, които са одобрени, защото такава статистическа информация не се набира.

Както е посочено в доклада за междинната оценка на ПРСР, „мярка 141 е много важна за борбата с бедността в селските райони, но също така и за преструктурирането на стопанствата в стопанства с пазарна насоченост, които отговарят на необходимите стандарти. По този начин ще се ограничи и сивия селскостопански сектор, където работят нерегистрирани стопанства, като пазарните механизми ще започнат да функционират по-надеждно". Мярката би могла да има положителен ефект и за насърчаване на ромите към развитие на дейности за самонаемане и заетост, тъй като най-вече кандидатстват малки стопанства с площ до 5 ха – приблизително 70% от кандидатите, а при направените анализи е ясно, че малкото роми, занимаващи се със земеделие, разполагат и/или обработват малки парцели земя.

По мярка 141 през 2011 г. са кандидатствали 2284 стопанства, от които в края на годината са добрени 1544 броя за 11 579 822 евро общо публични разходи.

Мярка 142 „Създаване на организации на производители" – подадени са 2 заявления за подпомагане до края на 2010 г., въпреки че тя стартира през 2008 г., като е одобрено 1 заявление за 15 000 евро. Тъй като изискване по мярката е земеделските стопанства да се кооперират и да маркетират и реализират заедно продукцията си,

в процес на взаимно доверие и сътрудничество, интересът към нея е слаб. Поради това и не се очаква мярката да има ефект върху интеграцията на ромите.

Мярка 143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния", по която НССЗ е избрана за единствен бенефициент и експертите от НССЗ са предоставили безплатно на земеделските производители пълен комплект съветнически услуги, както следва:

Таблица № 3

Предоставени пълен комплект съветнически услуги по мярка 143 за периода 2008–2010 г. (данни Годишен доклад 2010 г.)

Мярка	2008	2009	2010	общо
Мярка 112	1525	2844	0	4 369
Мярка 141	164	580	887	1 631
Мярка 214	963	780	758	2 501
Мярка 121	6	18	6	30
Мярка 311	0	0	2	2
Общо	**2658**	**4222**	**1653**	**8533**

Част от фермерите, получили безплатно пълен комплект съветнически услуги, се отказват от кандидатстване още преди да внесат своите проекти в ДФЗ-РА, поради което броят изготвени проекти е по-голям от реално внесените за разглеждане по данни на консултантите част от тези бенефициенти са представители на ромската общност – данните са за поне 7 проекта от регионални офиси на НССЗ.

Мерки от ос 2

Мярка 223 „Първоначално залесяване на неземеделски земи" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 30 заявления за кандидатстване. През 2010 г. са одобрени 16 проекта със стойност на публичните разходи 1 827 000 евро. През 2011 г. подадените проекти са 4, от които е одобрен 1 проект за 120 558 евро.

За подпомагане кандидатстват основно структурите на Държавната агенция по горите – държавни горски и ловни стопанства – 47%

от одобрените проекти, общините – 50% от одобрените и е кандидатствало 1 физическо лице през 2010 г. Няма данни за проекти, в които да са включени представители на ромите.

Мярка 226 „Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности" също стартира през 2008 г. През 2010 г. са подадени 39 заявления със стойност на публичните разходи 2 113 000 евро. През 2011 г. подадените проекти са 10, а одобрените – 5, за 396 791 евро публични разходи.

По данни на Годишния доклад на ПРСР за 2010 г. за подпомагане кандидатстват основно структурите на Държавната агенция по горите – държавни горски и ловни стопанства, проектите на които представляват 69%, следват общините с 26% дял и на последно място са частните собственици на гори – 5%, които за първи път подават проекти през 2010 г..

Останалите мерки от Ос 2 на ПРСР са под формата на годишни плащания и към момента няма данни дали по тях са кандидатствали роми или не.

Мерки от ос 3

Мярка 311 "Разнообразяване към неземеделски дейности" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 214 заявления със стойност на публичните разходи 37 900 000 евро. Спрямо предходните години увеличението на подадените проекти е 3,8 пъти и 4,1 пъти в стойността на заявените публични разходи. През 2010 г. са одобрени 23 проекта (42% от разгледаните) със стойност на публичните разходи 3 280 000 евро. Отхвърлени са 26 проекта и 6 са оттеглени, като общата стойност на публичните разходи за тях е 5 197 000 евро. Към края на 2010 г. общият брой проекти е 274 за 47 255 000 евро, от които са одобрени 23 за 3 280 000 евро.

През 2011 г. по мярката са подадени 155 заявления с обща стойност на публичните разходи 25 494 504 евро, които са в процес на обработка към края на годината и по тях няма сключени договори.

По мярката няма данни за кандидатствали роми и одобрени проекти на роми. При направения анализ на профила на ромите,

занимаващи се със земеделие, няма роми, които имат интерес към разнообразяване на земеделските си дейности.

Мярка 312 „Подкрепа за създаване на микропредприятия" стартира през 2009 г. с голям брой подадени проекти, а през 2010 г. са подадени 1443 заявления за 220 828 000 евро публични разходи, от които са одобрени 238 проекта за 34 658 000 евро. „От одобрените проекти, преобладават тези за развитие на туризма (53%), следвани от производството на енергия от възобновяеми източници – 18% и секторът на услугите – 14%. Преработката на суровини, недопустими по мярка 121 и мярка 123 и търговията заемат дял от 15%." (Годишен доклад 2010 г.)

През 2011 г. по 312 мярка са подадени 580 проекта, които все още са в процес на обработка. Проектите са на обща стойност на публичните разходи 85 259 188 евро.

Няма данни за проекти на роми, одобрени или отхвърлени, тъй като такава информация не се събира и съответно не се анализира. Тъй като по мярката могат да кандидатстват и физически лица, регистрирани по Закона за занаятите и като се има предвид фактът, че част от ромската общност се занимава/практикува определен занаят, мярката при целенасочена информационна кампания би могла да има позитивен ефект, включително роми, занимаващи се с дейности в областта на търговията и услугите, биха били потенциални бенефициенти. По данни на НПО в някои от проектите за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници има ангажирани представители на ромската общност като работници.

Мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности" стартира през 2009 г. и за цялата 2010 г. мярката не е приемала проекти. По мярката са приети 47 бр. заявления за подпомагане на стойност 8 467 000 евро.

През 2011г. по нея са подадени 64 заявления на стойност 11 597 679 евро, от които към края на годината няма сключени договори, тъй като са в процес на обработка.

Бенефициенти по мярката могат да бъдат юридически лица с нестопанска цел и общините от териториите с население до 10 000 жители. Максималната подкрепа, която може да бъде предоставена

за проект, е 200 000 евро и следователно само малки проекти могат да бъдат осъществени. По мярката няма проекти подадени от НПО таргетиращи ромите, нито подадени от общини, които да окажат пряк ефект върху общността.

Мярка 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 241 проекта с обща стойност на публичните разходи почти 390 000 000 евро. От тях по ЕПИВ са 97 проекта с обща стойност на публичните разходи 181 716 000 евро.

Според Годишния доклад на Програмата за 2010 г. общият брой отхвърлени и оттеглени проекти достига 332 (65% от подадените 2008–2009 г.) със стойност на публичните разходи 605 200 000 евро. Сключени са договори за изпълнение на общо 158 проекта (31% от подадените 2008–2009 г.) със стойност на публичните разходи 263 400 000 евро. Плащанията по мярка 321 през 2010 г. представляват 29% от всички плащания по ПРСР. През 2010 г. по мярка 321 са подадени 130 заявки за плащане на стойност 108 851 000 евро и са извършени авансови плащания по 129 от тях на стойност 107 966 000 евро. Първо място заемат проектите, насочени към подобряване на екологичната инфраструктура (канализация, пречистване на отпадни води и др.) – 69% от одобрените проекти. На второ място са проектите с културна и социална насоченост – 33% от одобрените проекти. Проектите, свързани с подобряване на мобилността, са 9% от одобрените проекти. Проектите, насочени към грижи за деца, са 1 брой (Таблица 4).

През 2011 година мярка 321 не е приемала проекти с изключение на прозореца, отворен в края на годината за определени общини във връзка с изпълнение на мерките от Плана за действие за прилагане на Визията за деинституциализацията на децата в Република България.

При извършено интернет проучване за целите на настоящия доклад от проектите, насочени към подобряване на водопроводната и канализационна инфраструктура, няма такива, които пряко да таргетират ромската общност (проучването обхваща 50% от одобрените проекти по мярката), но близо 60% от тях имат косвено въздействие върху ромската група поради факта, че частично и/или изцяло са

Таблица № 4

Изпълнение на допълнителните специфични индикатори и количествени цели, заложени в ПРСР на база одобрени проекти по М321 към 31.12. 2010 г. (Годишен доклад 2010 г.)

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013	Информация на база одобрени проекти	% Изпълнение
Резултат	Реконструирана/ рехабилитирана общинска пътна инфраструктура (км)	450	166	37%
	Новоизградена общинска пътна инфраструктура (км)	20	0	0%
	Реконструирана/рехабилитирана водоснабдителна и канализационна мрежа (км)	1782	638	36%
	Новоизградена водоснабдителна и канализационна мрежа (км)	810	370	46%
	Общ обем на инвестиции за създаване или подобряване на центрове за ИКТ-базирани услуги ('000 евро)	7500	1264	17%
	Брой на подпомогнатите новосъздадени / обновени културни обекти	240	13	5%
	Брой на създадени / обновени спортни съоръжения	180	17	9%

	Брой на създадени / обновени съоръжения за социални услуги	420	4	1%
	Брой проекти за развитие на ИКТ услуги	360	7	2%

изпълнени в/за населени места, в които живеят и роми по данни на НСИ от преброяване на населението 2011 г. В голяма част от тези проекти ромите представят до/под 10% от населението, а в част от случаите те са много малко на брой, например 8 човека в проект на община Средец („И нас ни има – Да подобрим условията на живот в селата Факия, Долно Ябълково, Горно Ябълково, Сливово, Синьо камене и Гранитец") или 16 човека по проект на община Чипровци (Реконструкция на водопроводна мрежа в населените места с. Превала, с. Горно Ковачевица, с. Мартиново и с. Железна"). В проекта на община Вълчедръм за реконструкция на водопроводна мрежа ромите са 20% от населението на населеното място село Мокреш, което се облагодетелства от проекта.

По отношение на проектите, насочени към развитието и/или подобряването на културните и социалните услуги, отново няма общини, чиито проекти да таргетират пряко ромската общност, но както и в горния случай в някои от населените места живеят и роми, например проект на община Никопол („Подобряване на условията на физическото и социално развитие на населението в община Никопол, чрез изграждане на спортен център, изграждане и подобряване на Център за социални услуги – Домашен социален патронаж – Никопол".

Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места" също стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 227 проекта с обща стойност на публичните разходи 72 479 000 евро. За целия период по мярката са подадени 523 проекта с обща стойност на публичните разходи 296 431 000 евро. Сключени са договори за изпълнение на общо 181 проекта със стойност на публичните разходи 106 779 000

евро. Плащанията по мярка 322 през 2010 г. представляват 13% от всички плащания по ПРСР през годината.

Данните за изпълнение на целите, поставени в ПРСР въз основа на данни от одобрени и с авансово плащане заявления през 2010 г. са представени в таблицата по-долу:

Таблица № 5

Изпълнение на целите, заложени в ПРСР на база одобрените и с извършено авансово плащане заявления по мярка 322 към 31.12. 2010 г.

Индикатор	Цел 2007–2013 г.	одобрени		С авансово плащане	
		изпълнение стойност	%	изпълнение стойност	%
Брой на селата, където се изпълняват дейностите	800	272	34%	244	31%
Общ обем на инвестициите (в млн. евро)	208	107	51%	48	23%

По мярка 322 не е имало прием на проекти през 2011 г. Основно договорените проекти са насочени към подобряване или изграждане на физическа инфраструктура (изграждане или подобряване на улици и мостове, или на паркове, зелени площи и градски центрове), като проектите имат косвен ефект върху ромската общност, но сред тях няма проект, пряко таргетиращ ромите. Проектите, насочени към подобряване на социалната инфраструктура, са 3 проекта на читалища и 5 проекта за религиозни и културни центрове, включително музеи. Съгласно средносрочната оценка на програмата мярката не е допринесла за подобряване на качеството на живот и няма ефект върху тенденциите за икономически, социален спад и обезлюдяване на селските райони, които изводи са валидни и за ромската общност.

Мерки от ос 4

Мярка 41 "Прилагане на стратегии за местно развитие" и мярка 431 „Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие" стартира на 16.01.2010 г. По мярката са постъпили 55 стратегии за местно развитие с обща стойност на публичните разходи в размер на 104 400 000 евро през периода на прием за набиране на проектни предложения (16.01–30.08.2010 г.).

Изборът на местните инициативни групи (МИГ) се извършва от страна на МЗХ на три етапа. Първият етап обхваща проверка на заявленията и приложените документи за административно съответствие и допустимост. Вторият е осъществяване на техническа оценка на качеството на представените стратегии за местно развитие и на кандидатите за МИГ. Третият етап включва посещения на място при одобрените на първите два етапа кандидати, получили 60 и повече точки на техническата оценка, с цел потвърждаване на достоверността на посочените данни и обстоятелства в стратегията и заявлението.

Към 31.12.2011 г. са одобрени 16 МИГ и съответни Стратегии за местно развитие (Приложение 3 – Списък на одобрени МИГ и СМР) на обща стойност 31 452 553 евро. Териториалният обхват на одобрените МИГ е 489 населени места, включени в 25 общини. В дейността на МИГ е включено 14% от населението в селските райони. По данни на НСИ от преброяване на населението през 2011 г. в тези общини живеят 24 423 жители, които се самоопределят като роми.

В одобрените СМР има една стратегия (СМР Лясковец – Стражица), таргетираща пряко и ромското население, като освен че в анализната ѝ част е направен преглед на нуждите и възможностите на ромската група, в ранкирането на проектите е заложена и възможност за по-висок брой точки на проекти, подадени от роми или такива, директно таргетиращи общността.

Там където работят активни ромски неправителствени организации, те са включени в процеса на разработване на СМР, например общини Бяла Слатина, Антон и Пирдоп, Козлодуй и Мизия и др.

През 2011 г. е отворена втора покана към МИГ в периода 14.10–7.11.2011 г., по която са подадени 71 броя заявления. Към началото на 2012 г. проектите все още се оценяват.

Мярка 431-2 „Придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответните територии за потенциални местни инициативни групи в селските райони" стартира през 2009 г.

През 2010 г. по мярка 431-2 се изпълняват проектите, по които са сключени договори по приключилите 2 процедури за избор на проекти през 2009 г. Оттеглени са 11 проекта с обща стойност на публичните разходи 966 000 евро (7% от подадените заявления). Към 31.12.2010 г. сключените договори са 91 с обща стойност на публичните разходи 7 584 000 евро (Годишен доклад 2010 г.).

Броят на потенциалните МИГ към 31.12.2010 г. е 93. През първата половина на 2011 г. още два проекта на потенциални МИГ са отменени и по този начин общият брой на проектите е 91. Проектите се изпълняват в 158 селски общини с обща територия 64 070 км и население 2 265 998 жители. Няма данни колко са ромите в тези общини, но приблизителният им брой по експертна оценка е около 300 000. При проучване, направено за целите на доклада, много малък % от тях са включени в дейностите за обучение и осигуряване на информация за района – по-малко от 2%. В персонала на потенциалните МИГ няма ангажирани роми.

Успешното реализиране на проекти по ПРСР е немислимо без целенасочена информационна кампания за запознаване на потенциалните кандидати с Програмата и с възможностите за подпомагане. В тази връзка все още заложеното в Комуникационния план на Програмата обучение, насочено/таргетиращо ромите, не е проведено. Проведени са информационни семинари за запознаване на потенциалните бенефициенти с възможностите за кандидатстване, представяне на информация за добри практики от вече реализирани проекти, излъчени са радио и телевизионни предавания в национални и регионални медии, публикувана е информация в много печатни медии и на информационни уебсайтове. Вероятно и представители на ромската общност са били включени/информирани, но няма пряка информация или данни за точен брой, така както и за проектите, одобрени и изпълняващи се по ПРСР.

Приложение 1. **Общо платени средства по ПРСР за периода 2008–2010 г. в млн. евро**

Мярка/ос	2008	%	2009	%	2010	%	общо 2008–2010	%
112 "Създаване на стопанства на млади фермери"	0.512	0.50%	17.974	12.67%	32.194	8.72%	50.681	8.26%
121 "Модернизиране на земеделските стопанства"			71.427	50.36%	110.093	29.82%	181.520	29.59%
123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти"					4.828	1.31%	4.828	0.79%
141 "Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на преструктуриране"					1.066	0.29%	1.066	0.17%
143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния"	0.002	0.00%	0.779	0.55%	1.610	0.44%	2.391	0.39%
Ос 1	**0.514**	**0.50%**	**90.180**	**63.59%**	**149.790**	**40.58%**	**240.485**	**39.20%**
211 "Плащания за природни ограничения на фермери в планински райони"	14.893	14.53%	7.218	5.09%	17.691	4.79%	39.802	6.49%
212 "Плащания за природни ограничения на фермери в райони, различни от планинските"	4.75	4.64%	2.44	1.72%	4.459	1.21%	11.650	1.90%
214 "Агро-екологични плащания"	0.00	0.00%	2.164	1.53%	2.204	0.60%	4.368	0.71%

223 "Първоначално залесяване на неземеделски земи"		0.00%		0.00%	0.191	0.05%	0.191	0.03%
226 "Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности"		0.00%		0.00%	0.093	0.03%	0.093	0.02%
Ос 2	**19.643**	**19.17%**	**11.822**	**8.34%**	**24.637**	**6.67%**	**56.104**	**9.15%**
312 "Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия"		0.00%		0.00%	1.737	0.47%	1.737	0.28%
321 "Основни услуги за населението и икономиката в селските райони"		0.00%		0.00%	107.966	29.25%	107.966	17.60%
322 "Обновяване и развитие на населените места"		0.00%		0.00%	48.239	13.07%	48.239	7.86%
Ос 3	**0**	**0.00%**	**0.000**	**0.00%**	**157.941**	**42.78%**	**157.941**	**25.75%**
431-1 "Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за избрани МИГ (прилагащи стратегии за местно развитие)"		0.00%		0.00%	0.699	0.19%	0.699	0.11%
Ос 4	**0**	**0.19%**	**0**	**0.19%**	**0.699**	**0.19%**	**0.699**	**0.19%**
511 "Техническа помощ"	0.000	0.00%	1.116	0.79%	2.738	0.74%	3.855	0.63%
Ос 5	**0**	**0.00%**	**1.116**	**0.79%**	**2.738**	**0.74%**	**3.855**	**0.63%**
611 "Доплащания към директните плащания"	82.321	80.33%	38.705	27.29%	33.346	9.03%	154.372	25.16%
Ос 6	**82.321**	**80.33%**	**38.705**	**27.29%**	**33.346**	**9.03%**	**154.372**	**25.16%**
Общо	**102.478**	**100 %**	**141.823**	**100 %**	**369.152**	**100 %**	**613.456**	**100 %**

Приложение 2. **Одобрени проекти по мярка 313, 321 и 322, 31.12.2011г.**

Бенефициент	Мярка	Дата на договора	Сума субсидия по договор (лв)	Наименование на проекта
Община Струмяни	М313	16.6.2011	361 938,00 лв.	"Създаване на посетителски център за представяне и експониране на местното природно и културно наследство в община Струмяни"
Община Златица	М313	1.7.2011	214 920,00 лв.	Насърчаване на туристическите дейности в Община Златица
Община Мирково	М313	16.6.2011	66 958,00 лв.	Развиване на интегриран туризъм в община Мирково
Община Ябланица	М313	16.6.2011	252 714,00 лв.	Създаване на обществена туристическа инфраструктура в община Ябланица
ОБЩИНА АНТОНОВО	М313	1.7.2011	384 314,00 лв.	"ПРОЕКТ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ИНТЕГРИРАН СЕЛСКИ ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА АНТОНОВО"
СНЦ "ЮГОЗАПАД ЕКО-БГ-2009"	М313	19.7.2011	108 238,20 лв.	"Порта към Рила"
Община Малко Търново	М313	28.6.2011	338 500,00 лв.	Изграждане на многофункционален посетителски център в с. Граматиково, Община Малко Търново
Община Чавдар	М313	1.7.2011	368 352,00 лв.	Археологически парк "Тополница" в община Чавдар (местността Св. Петка)
Община Борино	М313	16.6.2011	304 258,00 лв.	"Средногланински атрактивен маршрут – "Дяволска пътека", като начин за насърчаване на туристическите дейности в община Борино, чрез развитие на интегриран селски туризъм"
Община Правец	М313	22.7.2011	370 648,00 лв.	Туристическа пътека по поречието на р. Бебреш при с. Своде
Община Ковачевци	М313	16.6.2011	251 642,00 лв.	"Етнографски център"Сурвакари"– с. Ковачевци

Община Белоградчик	М313	16.6.2011	282 986,00 лв.	Подобряване на туристическата инфраструктура в община Белоградчик, с цел развитие на интегриран селски туризъм
Община Перущица	М313	24.6.2011	361 080,00 лв.	" Община Перущица – неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа "
Община Грамада	М313	1.7.2011	224 126,00 лв.	Обновяване на туристическата инфраструктура – ремонт на посетителски център – музей на местното историческо и културно наследство в гр. Грамада.
Община Златарица	М313	1.7.2011	278 334,00 лв.	Разработване на туристическа маркетингова стратегия и одобряване на туристическатата инфраструктура в община Златарица
Община Роман	М313	1.7.2011	154 858,00 лв.	Създаване на карстов ландшафтно-исторически парк (клип) "ръчене"
Община Кочериново	М313	22.7.2011	222 736,00 лв.	Изграждане на екопътека Стобски пирамиди за хора в неравностойно положение
Община Кайнарджа	М313	16.6.2011	280 990,00 лв.	Екопътека и туристически посетителски център в защитена местност "Историческа чешма"
Община Априлци	М313	1.7.2011	206 936,00 лв.	Развитие на интегриран селски туризъм в Община Априлци. Изграждане на колоездачна пътека от кв. Острец до кв. Видима и създаване на посетителски демонстрационен център.
Община Цар Калоян	М313	22.7.2011	21 060,00 лв.	Общински туристически информационен център – Цар Калоян
Община Летница	М313	16.6.2011	320 830,00 лв.	Създаване на обществена туристическа инфраструктура в община Летница
Община Правец	М313	22.7.2011	379 364,00 лв.	Изграждане на атракции за посетители, съоръжения и места за отдих и развлечения по маршрута на туристическа пътека от местността "Топилата" до местността "Камичето" в землището на гр. Правец.

Община Правец	М313	1.7.2011	382 820,00 лв.	Изграждане на пътека за пешеходен и планински туризъм от местността" Топилата" до местността "Камичето" в землището на град Правец.
Община Правец	М313	1.7.2011	386 298,00 лв.	Алея за пешеходен туризъм и колоездене
Община Суворово	М313	1.7.2011	299 304,00 лв.	"Реконструкция на туристически заслон със "зелено" училище, гр. Суворово, обл. Варна"
Община Крушари	М313	20.6.2011	320 370,00 лв.	Изграждане на посетителски център "Добруджански край" в Община Крушари
Община Мизия	М313	22.6.2011	50 774,00 лв.	"Център за художествени занаяти с. Софрониево"
Община Летница	М313	5.7.2011	194 556,00 лв.	"Община Летница – очарованието и вдъхновението на природата: разнообразяване и подобряване на туристическата инфраструктура чрез изграждане на съоръжения и места за отдих в общината"
Община Венец	М313	11.10.2011	212 026,00 лв.	"Изграждане на информационен център в с. Венец, община Венец"
Община Батак	М321	16.6.2011	2 337 196,00 лв.	Рехабилитация на общински пътища в община Батак
ОБЩИНА ИСПЕРИХ	М321	16.6.2011	700 408,00 лв.	Основен ремонт за подобряване на енергийната ефективност на сградата на Дом за деца"Лудогорие" град Исперих
Община Сунгурларе	М321	16.6.2011	2 677 498,00 лв.	Интегриран проект за устойчиво развитие на община Сунгурларе
ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД	М321	16.6.2011	3 675 330,00 лв.	"Строителство ,реконструкция и рехабилитация на В и К мрежи и съоръжения в с.Биркова,с.Враненци и с.Горна Дъбева в община Велниград"
Община Вълчи дол	М321	8.9.2011	3 312 710,00 лв.	Рехабилитация на път VAR 2116 Вълчи Дол – Войводино – граница и частична подмяна на водопроводната мрежа на с.Червенци, община Вълчи дол

Национална винарска асоциация	М321	15.12.2011	169 206,80 лв.	Ремонт и реконструкция на съществуваща сграда, с цел създаване на Културен център за лозарство и винарство в УПИ VIII – 591, кв.13, ул. „Васил Левски" № 8, по подробния устройствен план на гр. Сухиндол.
Община Белене	М321	8.9.2011	5 529 682,00 лв.	Рехабилитация на общински пътища и частичен ремонт на читалищата на територията на община Белене
ОБЩИНА САМОКОВ	М321	26.10.2011	4 872 634,00 лв.	Реконструкция и доизграждане на вътрешна канализационна мрежа на с. Белчин и с. Доспей и изграждане на I-ВИ ЕТАП на селищна пречиствателна станция за отпадни води в с. Белчин
Община Костинброд	М321	12.12.2011	5 109 316,00 лв.	Реконструкция/рехабилитация на вътрешна водопроводна мрежа в с. Драговищица – Запад, Север и Юг
Община Лъки	М321	21.9.2011	1 325 900,00 лв.	Реконструкция, разширение и модернизация на Младежки дом в УПИ II,кв.25, гр. Лъки и неговото разширение чрез пристрояване на информационен център и изграждането на фотоволтаична централа за собствените нужди от ел. енергия на обекта.
Община Маджарово	М321	7.11.2011	1 590 130,00 лв.	Реконструкция на Стадион и прилежаща инфраструктура в гр. Маджарово и Реконструкция на Културен дом в гр. Маджарово
Народно читалище "Светлина -1928 "	М321	14.12.2011	250 754,00 лв.	Ремонт на сграда на НЧ"Светлина-1928"
Община Приморско	М321	26.9.2011	5 566 224,00 лв.	"Съвременен облик на община Приморско: изграждане на битово-фекална канализационна система с ПСОВ в с.Веселие и пристройка и преустройство на читалище"Самообразование" гр. Приморско"
Община Вълчедръм	М321	28.10.2011	3 250 324,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с. Мокреш, Община Вълчедръм-II-ри етап, пречиствателна станция за питейна вода при помпена станция: Мокреш

Община Макреш	М321	8.9.2011	2 298 830,00 лв.	Изграждане на пречиствателна станция за отпадъчни води, канализация и реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с.Раковица, община Макреш обл.Видин
Община Копривщица	М321	21.9.2011	1 879 162,00 лв.	Аквапарк
Община Рудозем	М321	16.6.2011	1 755 413,51 лв.	"Реконструкция на част от общинска пътна мрежа на община Рудозем – път IV клас- м. Чифлика SML2248 път IV клас – с. Пловдивци – с. Корита – с. Мочуре SML2210
Община Две могили, обл. Русе	М321	12.9.2011	5 245 208,00 лв.	"Подобряване на общинска пътна мрежа по път RSE 1005 - I-5 (Обретеник – Бяла) – граница (Община Борово – Община Две Могили) – Батишница – Бъзовец – RSE 1082 от км 8+000 до км 12+300 с подмяна на второстепенен уличен водопровод от ОК 1 до ОК 200 на път RSE 1005 в село Бъзовец и по път RSE 1082 III – 5001 (Две Могили – Острица) – Широково – Чилнов – Баниска от км 3 + 120 до км 7 + 900 с подмяна на уличен водопровод от ОК 6 ОК 63 на път RSE 1082 в село Чилнов, в община Две Могили, обл. Русе"
Народно читалище " Надежда- 1900"	М321	14.12.2011	143 840,00 лв.	"Развитие на социалните услуги в с. Чавдар, общ. Чавдар, чрез подобряване на сградния фонд на читалище "Надежда-1900""
Община Гълъбово	М321	12.12.2011	2 549 436,00 лв.	"Реконструкция на селищна водопроводна мрежа с. Мъдрец,общ. Гълъбово."
Община Приморско	М321	8.9.2011	2 627 180,00 лв.	"Реконструкция на водопроводната мрежа на с. Веселие, община Приморско"
Община Тервел	М321	9.9.2011	4 525 802,00 лв.	"Подобряване на условията на живот в населени места от община Тервел чрез подобряване на участъци от пътната инфраструктура, водопроводната мрежа, достъпа на населението до културни и социални услуги"

Народно читалище "Възраждане 1926", с. Зимница	М321	14.12.2011	308 180,00 лв.	"Ремонт сграда на НЧ "Възраждане-1926" с. Зимница, общ. Стралджа
Община Струмяни	М321	9.9.2011	2 955 458,00 лв.	"Реконструкция на водопроводна мрежа и възстановяване на асфалтова настилка в с. Илинденци и с. Драката, община Струмяни"
Община Несебър	М321	30.9.2011	4 078 246,00 лв.	Изграждане и реконструкция на водопроводната и битово фекална канализационна мрежа на с.Тънково, общ.Несебър
Община Хитрино	М321	20.10.2011	1 737 054,00 лв.	"Реконструкция на водопроводна мрежа на с. Живково, Община Хитрино"
Община Банско	М321	12.12.2011	4 163 510,00 лв.	Рехабилитация на общински път с. Места – с. Филипово – с. Осеново и рехабилитация на общински път II-19 – с. Кремен
Община Сапарева баня	М321	21.9.2011	2 014 806,00 лв.	"Реконструкция на водопроводната мрежа на с. Ресилово, общ. Сапарева баня"
Община Летница	М321	8.7.2011	4 604 082,00 лв.	"Реконструкция и подмяна на главни и второстепенни водопроводни клонове на с. Горско Сливово, община Летница-първи етап и реконструкция и подмяна на главни и второстепенни водопроводни клонове на на с. Крушуна, община Летница-първи етап"
Община Чупрене	М321	22.7.2011	4 471 208,00 лв.	Подобряване качеството на условията на живот в община Чупрене чрез реконструкцията и модернизация на общински път VID181 Реплена – Долни Лом, общински път VID182 Долни Лом – Горни Лом и пет второстепенни клона от водопроводната мрежа на Чупрене
ОБЩИНА САМОКОВ	М321	26.10.2011	2 829 706,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Белчин и с. Доспей

Община Долна баня	М321	10.8.2011	281 206,00 лв.	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, чрез СМР в Административната сграда на община Долна баня и хижа "Гергиница"
Община Гурково	М321	8.9.2011	3 572 008,00 лв.	"Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Конаре, общ. Гурково"
Община Венец	М321	7.7.2011	2 339 368,00 лв.	"Реконструкция на водоснабдителна мрежа на с. Венец – област Шумен"
ОБЩИНА ДОСПАТ	М321	9.9.2011	5 486 016,00 лв.	"Спортен център – Доспат"
Община Петрич	М321	20.10.2011	3 141 988,00 лв.	Реконструкция на водопроводна мрежа с. Рупите и водоснабдяване на с. Марикостиново, община Петрич
Община Угърчин	М321	8.7.2011	1 509 248,00 лв.	Рекунструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Лесидрен , Община Угърчин.
ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ	М321	12.8.2011	5 327 986,00 лв.	Реконструкция и модернизация на спортен комплекс – стадион, съблекалня и басейн, гр. Чипровци, област Монтана
Община Тутракан	М321	14.7.2011	3 618 938,00 лв.	"Рехабилитация на общински пътища и реконструкция на водопроводната мрежа на с. Белица в Община Тутракан"
Община Болярово	М321	12.7.2011	4 107 756,00 лв.	Реконструкция на вътрешната водопроводна мрежа на град Болярово, община Болярово
Община Смядово	М321	8.7.2011	1 461 266,00 лв.	"Подмяна на водопровод от ок.68 до ок.195 в с. Веселиново и водопровод от ок.106 до ок.90 в с. Кълново, общ. Смядово"
Община Антон	М321	8.7.2011	2 630 274,00 лв.	"Рехабилитация и реконструкция на път SFO1002/I-6, Пирдоп–Розино/–Антон -/III-606/ от км 0+000 до км 4+406.71"
Община Горна Малина	М321	8.7.2011	5 474 890,00 лв.	"Подмяна на магистрален водопровод с. Долно Камарци – с. Стъргел и допълнителен акумулиращ обем. Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с. Долно Камарци. Подмяна на главен водопровод клон в с. Горна Малина"

ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ	М321	8.7.2011	5 363 368,00 лв.	ИЗГРАЖДАНЕ НА КАНАЛИЗАЦИОННА СИСТЕМА С ПРЕЧИСТВАТЕЛЕН МОДУЛ НА С. РАСОВО, ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ
Община Чавдар	М321	8.7.2011	2 392 456,00 лв.	Реконструкция и рехабилитация на пътища от общинска инфраструктура на община Чавдар и реконструкция за повишаване на енергийната ефективност на общинска сграда в с. Чавдар
Община Мизия	М321	8.7.2011	806 048,00 лв.	"Подмяна на съществуваща водопроводна мрежа и възстановяване асфалтовата настилка, бордюрите и тротоарите по ул. "Иван Вазов" и ул."28-ми април" в с.Липница и ул."Стубел", ул."Д. Черганска" и ул. "Г. Димитров" в с. Софрониево"
Община Джебел	М321	22.7.2011	5 611 586,00 лв.	Подобряване на условията за живот в община Джебел чрез достъп на населението до услуги, свързани със свободно време и спорт и подобряване на пътната инфраструктура
Община Първомай	М321	16.6.2011	5 214 516,00 лв.	"Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Искра, община Първомай"
Община Първомай	М321	16.6.2011	3 191 578,00 лв.	" Реконструкция вътрешна водопроводна мрежа на с. Езерово, община Първомай "
Община Първомай	М321	16.6.2011	4 023 034,00 лв.	"Реконструкция на вътрешната водопроводна мрежа на с. Крушево ,община Първомай "
НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ "ПРОСВЕТА – 1928"	М321	14.12.2011	366 798,00 лв.	"Подобряване на сградния фонд на Народно читалище "Просвета – 1928" с. Ваксево и придобиване на оборудване за социални условия"
Община Бобов дол	М321	8.7.2011	5 216 176,00 лв.	"Рехабилитация и реконструкция на общински път KNL 1016; стар N IV - 62031, / II - 62 Невестино – Дупница / – Долистово – Новоселяне – Коркина, в община Бобов дол, за участък : път / Невестино – Дупница / (км 0+000) до с. Новоселяне" (км 9+138.38) и реконструкция на водопроводна мрежа на село Мламолово"

Община Оряхово	М321	11.7.2011	4 731 206,00 лв.	Подобряване на " Дневен център за стари хора" чрез реконструкция и ремонт (Обект 1) и Рехабилитация на IV - общински пътища за с. Остров Път IV - 11035 (Пристанище с. Остров - Път II-11) от км. 0+000 до км. 2+963.90 и Път IV-11033 (Път II-11/при с.Галово/ Пристанище с. Остров) от км. 0+000 до км.5+537.80 (Обект 2)
ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО	М321	12.8.2011	2 852 990,00 лв.	Рехабилитация на общински междуселищен път DOB 1122 Пчеларово – Житен – Красен от км 12+280 до км 26+700 и ремонт на читалище в с. Росица
ОБЩИНА ГЕОРГИ ДАМЯНОВО	М321	8.7.2011	5 024 698,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа и изграждане на канализационна система с пречиствателно съоръжение на село Копиловци, общ. Георги Дамяново
Община Роман	М321	21.9.2011	2 274 864,00 лв.	"Реконструкция на уличната водопроводна мрежа с.Кунино – община Роман"
Община Ракитово	М321	29.9.2011	5 588 108,00 лв.	Рехабилитация и реконструкция на общински път Дорково-Дъното и изграждане и реконструкция на съществуваща спортна зала в гр. Костандово.
Община Чупрене	М321	22.7.2011	1 689 014,00 лв.	Реконструкция, модернизация и рехабилитация на водопроводна мрежа на с.Чупрене, Община Чупрене
Община Руен	М321	22.7.2011	4 810 476,00 лв.	Подобряване условията за живот в община Руен чрез достъп на населението до услуги, свързани със свободното време и спорт и подобряване на пътната и водопроводната инфраструктура.
ОБЩИНА БРУСАРЦИ	М321	25.7.2011	5 790 366,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа и външен довеждащ водопровод гр. Брусарци и реконструкция вътрешна водопроводна мрежа I етап и хидрофорна станция в с. Крива бара.

Община Априлци	М321	12.8.2011	5 493 416,00 лв.	Изграждане на дневен център за грижи за възрастни хора и хора с увреждания в гр. Априлци с цел подобряване достъпа на населението от селските райони до социални услуги и Реконструкция и рехабилитация на четвъртокласни пътища в община Априлци с номера GAB1165 и lov1002
Община Челопеч	М321	7.11.2011	2 258 092,00 лв.	Реконструкция и рехабилитация на път SFO 1300/Път II.37 Златица – Панагюрище/-Карлиево границата – община Челопеч -/Път I-6/ от км 0+000 до 1+953.77 (2+000) и на път SFO 1431 /Път II-37 Златица –Панагюрище/ – Църквище границата – община Челопеч – /Път I-6/от км 0+000 до км 2+606.24 (2+800)
Община Хайредин	М321	12.8.2011	2 898 450,00 лв.	РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ОБЩИНСКИ ПЪТИЩА В ОБЩИНА ХАЙРЕДИН обект №1 ПЪТЕН УЧАСТЪК : ПЪТ VRC 1037, с.БЪРЗИНА - с.РОГОЗЕН – МАЛОРАД (ГРАНИЦА С ОБЩИНА БОРОВАН) km 0+000-km 6+394.40 обект №2 ПЪТЕН УЧАСТЪК : ПЪТ VRC 2163, с.ХАЙРЕДИН – с. БОТЕВО-ЛИПНИЦА (ГРАНИЦА С ОБЩИНА МИЗИЯ) km 0+000-km 10+043
Община Якимово	М321	16.6.2011	3 848 368,00 лв.	Реконструкция на част от водопроводната мрежа на село Дълготделци, община Якимово, област Монтана
Община Съединение	М322	26.9.2011	1 342 200,00 лв.	"Обновяване и реконструкция на градска паркова среда – площад в гр. Съединение"
Община Ситово	М322	16.6.2011	727 974,00 лв.	"Реконструкция на улици в община Ситово"
Клисурски Манастир "Св. Св. Кирил и Методий"	М322	16.6.2011	100 508,80 лв.	"Изграждане на главна порта, преустройство и промяна на предназначението на съществуваща сграда за манастирска художествена галерия и изграждане на паркинг на Клисурски манастир "Св. Св. Кирил и Методий"

Община Вълчи дол	М322	28.6.2011	1 942 078,00 лв.	Реконструкция на улици, тротоари, улично осветление и рехабилитация на обществени зелени площи – паркове, градини, детски площадки и съоръженията към тях в т.ч. доставка на съоръжения в град Вълчи дол
Община Маджарово	М322	1.7.2011	1 579 862,00 лв.	Рехабилитация на уличната мрежа – гр. Маджарово
Община Алфатар	М322	27.6.2011	1 246 166,00 лв.	"Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари, площади и улично осветление в гр. Алфатар"
ОБЩИНА ДОСПАТ	М322	1.7.2011	1 778 094,00 лв.	„РЕКОНСТРУКЦИЯ И ИЗГРАЖДАНЕ НА УЛИЧНА МРЕЖА И ПЛОЩАДИ В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ОТ ОБЩИНА ДОСПАТ”
Община Ценово	М322	28.6.2011	1 121 246,00 лв.	Изграждане на улично осветление с използване на слънчева енергия в Община Ценово
Община Брацигово	М322	8.7.2011	1 846 478,00 лв.	Изграждане и реконструкция на улична мрежа, тротоари и площади, и обществени зелени площи, гр. Брацигово, община Брацигово, обл. Пазарджик
Община Лесичово	М322	2.8.2011	509 622,00 лв.	Благоустройство и реконструкция на площади и паркове в селата Лесичово, Динката, Калугерово и Церово, община Лесичово
ОБЩИНА БОЙНИЦА	М322	22.7.2011	1 881 390,00 лв.	Рехабилитация на улици в с. Бойница и с. Раброво, общ. Бойница
Община Якоруда	М322	27.6.2011	1 619 114,00 лв.	Рехабилитация на уличното осветление в гр. Якоруда и съставни населени места на общината. Изграждане на система за управление и мониторинг на уличното осветление в общината.
Църковно настоятелство на православен храм "Успение Богородично"	М322	25.10.2011	282 684,00 лв.	"Ремонт на храм "Успение Богородично" и подобряване на прилежащото пространство"
Община Белоградчик	М322	11.8.2011	1 594 652,00 лв.	Реконструкция и основен ремонт на улици в гр. Белоградчик

ОБЩИНА АНТОНОВО	М322	27.6.2011	1 869 040,00 лв.	"Изграждане на система за улично осветление с използването на слънчева енергия в гр. Антоново и селата Трескавец и Стеврек"
Община Челопеч	М322	1.7.2011	876 698,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа в с. Челопеч, община Челопеч
Община Невестино	М322	8.7.2011	1 240 264,00 лв.	"Подобряване средата на живот в Община Невестино, чрез ремонт на сградният фонд и рехабилитация на инфраструктурата в общинските социални пространства".
Община Рила	М322	28.6.2011	710 832,00 лв.	"Реконструкция на централна градска част. Подмяна на улично осветление и ремонт и изграждане на тротоарни настилки в гр. Рила, община Рила."
Община Неделино	М322	22.7.2011	1 492 226,00 лв.	Рекострукция на улици в селата Средец, Кочани, Диманово и Гърнати, община Неделино.
Община Николаево	М322	28.6.2011	1 881 526,00 лв.	"Изграждане на улично осветление с използване на слънчева енергия в община Николаево"
Община Опан	М322	12.8.2011	1 079 044,00 лв.	ремонт на улица от о.т. 61, о.т. 63, о.т. 64, о.т. 65, о.т. 66, о.т. 68 до о.т. 70 в с. Опан, общ. Опан
Община Момчилград	М322	25.7.2011	1 733 964,00 лв.	Подобряване на средата за живот в община Момчилград чрез рехабилитация на зелени площи и реконструкция и изграждане на улични мрежи
Община Гърмен	М322	12.8.2011	1 340 260,00 лв.	Облагородяване на пет села - Гърмен, Дъбница, Огняново, Осиково и Скребатно в община Гърмен, обл. Благоевград
Община Стрелча	М322	28.6.2011	1 713 004,00 лв.	Подобряване на физическата среда на живот на населението в община Стрелча с два под обекта: "Реконструкция и изграждане на улична мрежа в град Стрелча" и "Благоустрояване на площадно пространство в гр. Стрелча"

Община Каварна	М322	22.7.2011	1 268 238,00 лв.	„Озеленяване и благоустрояване на парк „Лятно кино”, парк „Спортна зона” и ул.”България” в гр. Каварна и на централната улица и парк в с. Българево, община Каварна”
Община Борово	М322	22.7.2011	1 056 810,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа в гр. Борово
Община Ябланица	М322	1.7.2011	1 468 650,00 лв.	Благоустрояване на улична мрежа, гр. Ябланица
Община Чупрене	М322	27.6.2011	1 344 720,00 лв.	"Реконструкция на площадни пространства, улици, тротоари и поставяне на улично осветление в централните части на селата Горни лом и Чупрене"
ДЕВИЧЕСКИ МАНАСТИР "ПОКРОВ НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА"	М322	25.10.2011	246 674,00 лв.	Парк за отдих при девически манастир " ПОКРОВ НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА"
Община Искър	М322	22.7.2011	1 480 292,00 лв.	Благоустрояване и рехабилитация на общински имоти на територията на община Искър
Община Пирдоп	М322	12.8.2011	1 654 800,00 лв.	"Реконструкция на градска градина, кв. 80, град Пирдоп"
Храм "Св.Вмчк.Георги"	М322	25.10.2011	330 790,00 лв.	Ремонт и реконструкция на Храм "Св. Вмчк. Георги"
ЦЪРКОВНО НАСТОЯТЕЛСТВО НА ПРАВОСЛАВЕН ХРАМ "СВЕТИ ВМЪЧЕНИК ГЕОРГИ”	М322	25.10.2011	249 350,00 лв.	Ремонт на храм "СВЕТИ ВМЧК ГЕОРГИ" и подобряване на прилежащото пространство "
Община Джебел	М322	28.6.2011	1 946 864,00 лв.	"Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари и улично осветление в град Джебел"
Храм "Св. Георги Победоносец"	М322	25.10.2011	842 092,00 лв.	Реконструкция на църква "Св. вмчк Георги Победоносец"

Община Криводол	М322	22.7.2011	288 612,00 лв.	Рехабилитация на обществени зелени площи в селата Галатин, Градешница, Краводер и Пудрия на Община Криводол
Община Хитрино	М322	22.7.2011	1 426 654,00 лв.	"Ремонт и реконструкция на уличните настилки в с. Трем, ул."Аврора", с.Калино ул."Витоша", с. Развигорово ул."Славянка", община Хитрино
ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО	М322	8.7.2011	1 239 780,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа и тротоари в село Пчеларово, община Генерал Тошево
Община Омуртаг, закон за МСМА	М322	8.7.2011	894 108,00 лв.	Рехабилитация на 3 бр. обществени зелени площи в общ. Омуртаг, обл. Търговище, както следва: „Рехабилитация на обществени зелени площи – парк, местността „Парка" гр. Омуртаг, общ. Омуртаг", „Рехабилитация на обществени зелени площи – УПИ I, кв. 124, по плана на гр. Омуртаг, общ. Омуртаг" и „Рехабилитация на обществени зелени площи в УПИ VIII и IX, кв. 31, по плана на село Камбурово, общ. Омуртаг"
Община Брегово	М322	22.7.2011	728 838,00 лв.	Рехабилитация на улични настилки и модернизация на улично осветление
Община Две могили, обл. Русе	М322	26.7.2011	1 871 116,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа, тротоари и площади в с. Могилино, с. Помен, с. Баниска, с. Бъзовец, с. Батишница, община Две могили, област Русе
ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ	М322	1.7.2011	1 712 418,00 лв.	Подобряване средата на живот в община Чипровци чрез реконструкция, ремонт и изграждане на тротоари, улично осветление и улична мрежа.
Община Якимово	М322	29.6.2011	1 382 164,00 лв.	Реконстукция на площадни пространства и прилежащи площи в с. Долно Церовене, с. Дългоделци, с. Якимово и с. Комощица, общ. Якимово
ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ	М322	22.7.2011	1 921 078,00 лв.	Изграждане на улична мрежа в с. Аспарухово, общ. Медковец, обл. Монтана

Община Грамада	М322	19.12.2011	601 262,00 лв.	Подобряване на жизнената среда в част от населените места в общ.Грамада
Община Бобов дол	М322	25.10.2011	1 936 300,00 лв.	"Доизграждане/рехабилитация на градски парк и улична мрежа в град Бобов дол"
Община - Приморско	М322	8.9.2011	1 274 162,00 лв.	Реконструкция и благоустройство на централна градска част, кв. 69 и кв. 33а - град Приморско
Община Несебър	М322	14.9.2011	1 321 592,00 лв.	"Улично и парково осветление в ж.к. "Черно море", гр. Несебър – I и II етап"
Община Златица	М322	21.9.2011	1 183 548,00 лв.	Реконструкция и обновяване на междублокови пространства,рехабилитация на обществени зелени площи – паркове и градини, детски площадки и съоръжения към тях в т.ч. спецификации за доставка на съоръжения в гр.Златица, община Златица
Община Перущица	М322	4.1.2011	1 851 056,00 лв.	Изграждане на улично осветление в гр. Перущица
Община Ново село	М322	16.6.2011	379 416,00 лв.	Ремонт църква "Успение Богородично" – с. Ново село

Приложение 3. **Одобрени Местни инициативни групи и СМР към 31.12.2011 г.**

№	Местна инициативна група (МИГ)	Адрес	Лице за контакти	Контакти
1	ЛЯСКОВЕЦ – СТРАЖИЦА	гр. Лясковец, пощенски код 5140, област Велико Търново, община Лясковец, ул. „Трети март" № 1, ет. 2	Ивелина Хараламбиева Гецова	тел: +359 886634063 факс: +359 61922045 e-mail: mig_zaedno@abv.bg
2	ТУНДЖА	с. Генерал Инзово, пощенски код 8670, област Ямбол, община Тунджа, ул. "Св. Св. Кирил и Методий" № 9	Станчо Димитров Ставрев	тел.: +359 46 661 565; факс: +359 46 661 575; e-mail: stavrev76@abv.bg
3	АРДИНО	гр. Ардино, пощенски код 6750, област Кърджали, община Ардино, ул. "Пирин" № 20	Изет Изет Шабан	тел: 03651 4681 факс: 03651 4681 e-mail: migardino@yahoo.com
4	ХАРМАНЛИ	гр. Харманли, пощенски код 6450, област Хасково, община Харманли, пл. "Възраждане" № 1	Христо Стоев Братанов	тел.: 0878 777 838, 0887 002 193 факс: 0373 82246 e-mail: mig.harmanli@gmail.com
5	БЕЛОВО – СЕПТЕМВРИ – ВЕЛИНГРАД	гр. Белово, пощенски код 4470, област Пазарджик, община Белово, ул. "Орфей" № 2А	Цветан Георгиев Котев	тел.:+359 878806099; e-mail: mig3bsv@gmail.com
6	ЕТРОПОЛСКИ БАЛКАН	гр. Етрополе, пощенски код 2180, област София област, община Етрополе, пл. "9-ти септем-ври" № 1	Станко Делчев Димитров	тел.: +359 720 68 228, +359 898 447 132, факс 0720 65011; e-mail: ibalabanova@mail.bg

7	ИСПЕРИХ	гр. Исперих, пощенски код 7400, област Разград, община Исперих, гр. Исперих, ул. "Васил Левски" № 99 (офис 2)	Емилия Иванова Германова	тел.: +359 8431 46 521, факс +359 8431 36 35, e-mail: office@leaderisperih.eu
8	ДОБРИЧКА	с. Смолница, пощенски код 9383, община ДОБРИЧ–СЕЛСКА, област Добрич, ул. "Първа" № 19А	Петко Йорданов Петков	тел.: +359 58600805; факс +359 58600805; e-mail: mig_dobrichka@abv.bg
9	РАЗЛОГ	гр. Разлог, пощенски код 2760, Община Разлог, ул. ”Стефан Стамболов” № 1	Венета Неделчева Нанева	тел.: +359 747 80011; факс +359 747 80011; e-mail: razlog_mig@abv.bg
10	ДЕВНЯ – АКСАКОВО	гр. Девня, пощенски код 9162, област Варна, община Девня , бул. "Съединение" № 78	Атанас Димитров Кузев	тел.: +359 519 97 911; факс +359 519 97 912; e-mail: mig_da@abv.bg
11	РАКОВСКИ	гр. Раковски, пощенски код 4150, област Пловдив, община Раковски, пл. ”България” № 5	Георги Георгиев Плачков	тел.: +359 884 34 64 10; факс +359 3151 2361; e-mail: mig-rakovski@rakovski.bg
12	ПОПОВО	гр. Попово, област Търговище, ул. "Александър Стамболийски" № 2	Ивайло Евгениев Иванов	тел.: +359 608 402 70; факс +359 60842726; e-mail: ivanov_i@popovo.bg
13	ПАНАГЮРИЩЕ – СТРЕЛЧА – ЛЕСИЧЕВО	гр. Панагюрище, пощенски код 4500, община Панагюрище, пл. ”20-ти април” № 13	Велко Георгиев Сапунджиев	тел.: +359 885 181893; e-mail: lagpsl@abv.bg

14	ПРЕСПА – БАНИТЕ – ЛЪКИ И ЧЕПЕЛАРЕ	гр. Чепеларе, пощенски код 4850, община Чепеларе, ул. "Полк. Дичо Петров" № 1	Ваня Кирилова Куцева	тел.: +359 30522255, +359 882805767; e-mail: migprespa@gmail.com
15	ТРОЯН – АПРИЛЦИ	гр. Троян, пощенски код 5600, община Троян, ул. "Г. С. Раковски" № 55	Цанко Найденов Спасовски	тел.: +359 670 53838; факс 0670 53838; e-mail: migta@abv.bg
16	ЧИРПАН	гр. Чирпан, пощенски код 6200, област Стара Загора, община Чирпан, пл. "Съединение", комплекс „Самара" № 1, ет. 2	Валентин Йорданов Ангелов	тел.: +359 41692191, +359 886339566; факс +359 41692191; e-mail: migchirpan@abv.bg

Използвана литература и източници на информация

Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005.

Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Анекси към Националния стратегически план за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Анекси към Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Комуникационен план на Програмата за развитие на селските райони.

Решения от заседания на Комитета за наблюдение на Програмата за развитие на селските райони.

Протоколи от заседания на Работните групи към Комитета по наблюдение на ПРСР.

Годишен доклад ПРСР 2010 г.

Държавен фонд "Земеделие", Разплащателна агенция – „Одобрени проекти по мярка 321 и 322 през 2011г. по Програмата за развитие на селските райони 2007–2013 г."

Преброяване на земеделските стопанства, 2010 г, МЗХ, Дирекция Агростатистика.

Одобрени МИГ, МЗХ, ПРСР, Ос 4.

С ПОГЛЕД КЪМ СЛЕДВАЩИЯ ПЕРИОД: от пилотни инициативи към национална интеграционна политика

Приемането на Националната стратегия за интеграция на ромите с акт на Народното събрание изисква преход от досегашните пилотни проекти и инициативи към цялостна национална политика за интеграция на ромите. Прилагането на тази политика изисква твърда политическа воля от страна на различните заинтересовани страни, както и ефективни и ефикасни механизми/инструменти.

Настоящата глава предлага идеи за интеграционни инструменти. Определянето на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции, както и приемането на План с програми за подкрепа на изпълнението на НСИР би създало подходящата рамка за изработване на интеграционен инструментариум. Цялостното му развитие е задача, която изисква ангажимента на всички заинтересовани страни.

Какво представляват "интеграционните интервенции"?

През изминалите 10-15 години в рамките на множество различни проекти бяха създадени и тествани десетки добри практики за ромска интеграция. Повечето от тях се отнасят към една тематична област (напр. образование, здравеопазване), а някои включват две и повече области. В резултат на тези усилия понастоящем имаме успешни практики в повечето от ключовите тематични области:

- образование: напр. десегрегационните практики; въвеждане на интеркултурно образование, практики за превенция на отпадането от училище и др.;
- здравеопазване: здравни медиатори, Здравно-социални центрове и др.;
- значително по-малко успешни практики имаме в областта на заетостта, но такива също съществуват;

• относно подобряването на жилищните условия и инфраструктурата в ромските квартали имаме най-малко добри практики

Основните предизвикателства пред процеса на ромска интеграция понастоящем са:

• стандартизирането на доказалите се като добри практики, така че те да се превърнат в модели – с методология и финансов стандарт, които могат да бъдат прилагани от различни заинтересовани институции (общини, НПО, училища и др.);
• планиране на моделите/интервенциите, които трябва да се приложат – на местно, общинско, областно и национално ниво;
• прилагане на успешните практики/модели в национален мащаб, т.е. преход от пилотиране към осъществяване на политики

Интеграционните интервенции са стандартизирани успешни практики. Те могат да бъдат секторни (ако обхващат една област – напр. образование) или междусекторни (ако обхващат повече от една област). Интеграционните интервенции следва да имат методология, описваща основните елементи на интервенцията, както и финансов стандарт. Стандартизирането им има за цел да гарантира тяхното правилно и цялостно прилагане: с всичките същностни елементи/дейности за съответната интервенция.

Въвеждането на финансов стандарт за всяка една интервенция е предпоставка за устойчивото (надпроектно) ѝ финансиране. Средствата, необходими за прилагането на интеграционните интервенции, следва да бъдат обезпечени от държавния бюджет или чрез ОП „Развитие на човешките ресурси", ОП „Регионално развитие", Програмата за развитие на селските райони.

Стандартизирането на интеграционните интервенции следва процес, подобен на стандартизирането на социалните услуги. Повечето социални услуги (напр. Център за обществена подкрепа и др.) възникнаха като успешни практики на НПО. Впоследствие те бяха стандартизирани чрез изработването на методология и финансов стандарт. През 2010 г. бе извършено областно и общинско планиране на социалните усуги. Понастоящем финансирането на социалните услуги става чрез държавния бюджет.

Кои успешни практики могат да се превърнат в Секторни/Междусекторни Интеграционни интервенции?

За определянето на интеграционна интервенция е необходимо:

1. Пилотната практика да е била прилагана в минимум две различни общини в два различни региона.

2. Пилотната практика да е била прилагана минимум две години.

3. Пилотната практика да е довела до безспорни положителни резултати, които са обективно измерими. Наличието на извършена оценка е предимство.

Стъпки за превръщането на успешна практика в интеграционна интервенция:

1. Описание на успешната практика: описанието следва да съдържа кратко представяне на практиката; нейните основни елементи; кога, къде и от кого е била прилагана; постигнати резултати; информация за независима оценка на практиката (ако е правена); индикативен финансов стандарт (човешки, материални и финансови ресурси, необходими за прилагането на практиката).

Описанието се представя пред Междуведомствената работна група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция и НССЕИВ;

2. Изработване на методология и финансов стандарт за прилагането на интервенцията: от работна група, в която участва вносителят, ресорните министерства/агенции, Министерство на финансите, НССЕИВ, представител на администрацията на Министъра по управление на средствата от ЕС;

3. Включване на интервенцията в Списък на секторните и междусекторните интеграционни интервенции: списъкът се одобрява от Министерски съвет по предложение на Междуведомствената работна група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция;

4. Обезпечаване на прилагането на интервенциите от Списъка на секторните и междусекторните интеграционни интервенции със средства от фондовете на ЕС: чрез включването на инвестиционни приоритети и специфични дейности в ОП РЧР, ОП РР и ПРСР, чрез предефинирани проекти и други.

Примерни интеграционни интервенции: *предложеният списък е индикативен и ще бъде допълван*

• Секторни интеграционни интервенции в областта на образованието: десегрегационните практики; въвеждане на интеркултурно образование; практики за превенция на отпадането от училище; училищен медиатор.

• Секторни интеграционни интервенции в областта на здравеопазването: здравен медиатор; Здравно-социални центрове; превенция на ХИВ/СПИН и ТБ в ромска общност; програма за подкрепа на роми в медицинските университети.

• Секторни интеграционни интервенции в областта на заетостта и социалното включване: трудов медиатор.

• Междусекторни интеграционни интервенции: Центрове за развитие на общността; интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия.

Виж Приложения 1 и *2.*

Програми за подкрепа на изпълнението на НСИР

Изпълнението на целите, заложени в Националната стратегия за интегриране на ромите, изисква широк спектър от дейности. Голяма част от тях предполагат реализирането на целенасочени/таргетирани програми. Те следва да бъдат осъществени от широк спектър заинтересовани страни: общини, институции на изпълнителната власт, неправителствени организации и др. Финансирането им може да бъде осъществено от различни източници – държавния бюджет, европейски фондове и др.

С оглед координирането и планирането на изпълнението на тези програми е удачно обединяването им в единен документ – План с разписани отговорни институции, времеви и финансови параметри.

По-долу е приложен План, изработен от представители на широк спектър от НПО след провеждането на тематични национални конференции в областите здравеопазване, жилищни условия, заетост и образование през октомври 2011 г.[1] Планът следва логиката на

[1] Виж: http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=935&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=938&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=941&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=943&lang=1

превръщане на успешните проекти в национални програми, а на националните програми – в устойчиви политики. Той представлява отворен документ, който следва да бъде използван за планиране на обявяването на процедури в рамките на настоящия програмен период и за планиране на новия програмен период, както и за планирането на националните програми, финансирани от държавния бюджет.

Виж Приложение 3 и 4.

Приложение 1.

Примерна Секторна интеграционна интервенция за превенция на отпадането на ромски деца от училище

Наименование на успешната практика	**Комплексна интервенция за превенция на отпадането от училище**
Къде е прилагана?	180 училища на територията на цялата страна
Кога е прилагана?	От 2009 г. до днес
Прилагаща институция/организация	Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе”
Кратко описание	В рамките на проект „Намаляване отпадането на ромски деца от училище” на Център „Амалипе” и Фондация „Америка за България” е създаден цялостен модел за намаляване на отпадането от училище на ромските деца в задължителна за обучение възраст, разрешаване на проблема с големия брой отсъствия, повишаване на процента на ромски младежи, продължаващи своето образование в средни училища (гимназии). Основната концепция на проекта е, че отпадането е педагогически проблем и са нужни педагогически средства за преодоляването му: социалните дейности са само допълващи. Необходима е промяна в цялостната училищна среда: промяна в използваните педагогически методи, в учебните програми, в организацията на учебния процес, във взаимодействието с родителите. Интеркултурното и интерактивното образование е най-добрата педагогическа основа за преодоляването на отпадането: пример за това са усилията на училищата, въвеждащи СИП „Фолклор на етносите”. Създаденият в рамките на проекта модел включва комплексно въздействие за цялостна промяна в съответното училище и превръщането му в добре функциониращa система. Основните дейности са насочени към трите ключови фактора в педагогическото взаимодействие – ученици, родители и учители. През 2010/11 учебна година интервенцията бе приложена в 34 училища, през 2011/12 г. – в 90 училища, а през 2012/13 – в 180 училища.

Основни елементи на практиката	Моделът се базира на подобряване на работата на училищно и междуучилищно ниво чрез: ***I. Изготвяне и осъществяване на Училищна програма за намаляване на ранното напускане на училище:*** Програмата се разработва от целия педагогически колектив в партньорство с активни родители и ученическия актив. Всяка програма съдържа: • Анализ на ситуацията в училището (основните проблеми в училището, с които се сблъскват при обучението на учениците и интегрирането на ромските деца; • Определят се целите (които от посочените проблеми смятат да се разрешат чрез програмата за превенция); • Определя се целевата група (къде ще бъде концентрираното действие); • Набелязване на конкретни дейности с цел реазлизиране на целите на програмата за превенцията от отпадане. **Примерни дейности:** 1. Въвеждане на „ФОЛКЛОР НА ЕТНОСИТЕ – РОМСКИ ФОЛКЛОР“ като СИП или извънкласна дейност: в обучението се следват изготвените учебни програми и се използват учебните помагала „Истории край огнището“ (2-4 клас) и „Разказани пътища“ (5-8 клас), ученически тетрадки, книга за учителя, интерактивни дискове, издадени за нуждите на този СИП; 2. ДЕЙНОСТИ ЗА АНГАЖИРАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ: напр. учредяване на АКТИВНО УЧИЛИЩНО НАСТОЯТЕЛСТВО (включване и на родители от ромски произход в него); създаване на РОДИТЕЛСКИ КЛУБ от активни родители с цел привличане на родителите и ангажирането им с училищния живот; ангажиране на родителите в решаването на проблеми, свързани с деца, застрашени от отпадане; създаване на активна връзка между училището и родителската общност, повишаването на капацитета и самоорганизацията на родителската общност.

Основни елементи на практиката	3. ДЕЙНОСТИ ЗА АКТИВИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ: напр. създаване на УЧЕНИЧЕСКИ ПАРЛАМЕНТ (с ученици от смесен етнически състав; въвеждане на практиката ВРЪСТНИЦИ ПОМАГАТ НА ВРЪСТНИЦИ (НАСТАВНИЦИ) включване на ученици, които са постигнали добри резултати в училище като ментори; 4. ИНДИВИДУАЛНА РАБОТА СЪС ЗАСТРАШЕНИТЕ ОТ ОТПАДАНЕ: напр. изготвяне на ПРОФИЛ за застрашените от отпадане деца; изготвяне на ПОРТФОЛИО на всяко дете, изучаващо СИП „Фолклор на етносите", в което се събират материали за работата и развитието на детето. Портфолиото се представя ежемесечно на родител срещу подпис. ***II. Междуучилищно сътрудничество и обмен на добри практики***: в рамките на модела училищата се разделят на „базови" и „пилотни". За целта базово училище е училището което е натрупало опит и успехи в усилията си за привличане и задържане на ромските деца в училище, а пилотно училище е училището което е подкрепено от базовото в разработването и изпълнението на училищните си програми. Междуучилищната група, съставена от 1 базово и 1-3 пилотни училища осъществява съвместни дейности, вкл. съвместни събития (тържества, състезания и др.), обменни визити и т.н. ***III. Обучение на учители:*** всички учители от включените училища преминават обучение за ефективна работа в мултикултурна среда. Това обучение се осъществява, следвайки подхода „Учители обучават учители": Център „Амалипе" обучава базови учители, след което те всеки месец провеждат еднодневни обучения в пилотните училища по предварително зададените им модули.
Целева група	Деца и младежи, родители, учители
Участие на ромите и на целевата група	Дейностите за овластяване на ромските родители са ключови в цялостната интервенция. Моделът води до превръщане на училището в център на местната общност

Постигнати непосредствени резултати	*През учебната 2010/2011 г. бяха постигнати следните резултати:* – отпадналите ученици в проектните училища бяха 0.98% – в сравнение с 2.47% средно ниво на отпадане през 2009-2010 учебна година. **Т.е. за една учебна година отпадането бе намаллено с близо 70%;** – с 40% намаляха и отсъствията в пилотните училища; – броят на завършилите осмокласници-роми, които продължиха в гимназии бе увеличен с 260%. *През учебната 2011/2012 г. бяха постигнати следните резултати:* – процентът на отпадналите бе намален до 0.68% – за всички ученици в проектните училища; – процентът на отпадналите деца, включени в СИП „Фолклор на етносите" бе още по-нисък – 0,32%. – средният брой на отсъствията (включващ всички отсъствия – извинени и неизвинени) в проектните училища през учебната 2011/2012 спадна до 26.8 отсъствия на ученик, сравнено със 110, което е критичната граница, приета от Министерството на образованието. В същото време средният брой на отсъствия за ученик при тези, които посещават СИП Ромски фолклор е 19.70.
Постигнати средносрочни резултати	Създадени Родителски клубове в 90 училища. Създадени Ученически парламенти в 90 училища. Обучени целите педагогически колективи за ефективна работа в мултикултурна среда в 90 училища.
Постигнат дълготраен ефект	Активизиране и ангажиране на родителите за участие в училищния живот и управлението на училището. Активизиране на учениците. Преодоляване на стереотипите на учителите спрямо ромските деца. Превръщане на училището в център на местната общност.
Извършвана ли е независима оценка? От кого и кога?	Независима оценка се извършва постоянно от екип на Фондация „Америка за България", ръководен от Мила Боянова. Предстои извършването на цялостна независима оценка от консултанти, наети от Фондация „Америка за България" през януари–март 2013 г.
Основни изводи от извършената оценка	Виж по-горе

Контекстуални ограничения на интервенцията	Интервенцията е приложима в цяла България, в различен тип училища: селски училища; училища с преобладаващ процент ромски ученици; етнически смесени училища. Основното ограничение е свързано с това, че моделът е приложим в училища, в които е налице минимално ниво на осъзнаване – от страна на директора и/или на педагогическия колектив – за съществуването на проблеми при интеграцията на ромските ученици, както и осъзнаване на необходимостта от прилагането на комплексни действия за преодоляване на проблемите. В училища, в които липсва подобно осъзнаване, моделът не може да бъде приложен.
Ресурси, необходими за прилагане на практиката	*На училищно ниво:* за изпълнение на Училищни програми за намаляване на отпадането от училище – между 4000–6000 лв. на училище. *На междуучилищно ниво:* за съвместни дейности на училищата, групирани по три „1 базово – две пилотни училища" – между 4000 и 5000 лв. на група училища. „*Компонент „Обучение на учители":* 800–1000 лв. на училище.

Приложение 2. **Междусекторна интеграционна интервенция „Общностен център“**

Наименование на успешната практика	**Общностен център**
Къде е прилагана?	Общностни центрове са прилагани под различни форми на множество места в ромска общност: – Здравно-социални центрове: функционират от 2006 г. в Сливен, Варна, София, Бургас, Стара Загора, Видин, Пазарджик, Кюстендил с финансовата подкрепа на Глобалния фонд за превенция на ХИВ/СПИН чрез Министерство на здравеопазването. ЗСЦ се управляват от ромски организации и съответните общини; – Майчини центрове: функционират от 2007 г. в гр. Разград, гр. Сандански, гр. Стара Загора. Ръководят се от Фондация „Интегро“; – Центровете за развитие на общността: функционират от 2011 в общините: В. Търново, Пещера, Нови Пазар, Камено, Етрополе, Бяла Слатина, Павликени, Стражица – Лясковец, Раднево, Долна баня и Кнежа. Ръководят се от Център „Амалипе“ с финансовата подкрепа на Европейската комисия; – множество други форми на Центрове в ромска общност.
Кога е прилагана?	Първите общностни центрове в ромски квартали са създадени от Фондация „Отворено общество” през 1998 г. Здравно-социалните центрове функционират от 2006 г., Майчините центрове от 2007 г., Центровете за развитие на общността – от 2011 г.
Прилагаща институция/организация	Множество различни организации
Кратко описание	Понастоящем общностните центрове функционират под различни форми (виж по-горе) като имат следните общи характеристики: – Центровете функционират на общинско ниво, като покриват не само общинския център, но и населените места в съответната община. Удачно е към Центровете да функционират Местни клубове / доброволчески групи, които се формират в селата с по-компактно ромско население;

Кратко описание	– Основен подход използван в работата на общностните центрове е теренната работа на местно ниво чрез мобилизиране на ресурсите на самата общност; – Съществена част от дейността на общностните центрове е повишаването на самоорганизацията и развитието на потенциала на съответните местни общности: чрез организиране на лидерски групи, младежки групи, женски клубове и др. социални структури в общността, провеждане на кампании, общностни дискусии, общностни събития и др., обучения, включване във форми на продължаващо образование и др. – Организацията и координирането на дейността на центъра се осъществява от Общностен модератор / общностен работник. – Основните насоки на дейността на общностните центрове са: • превенция на отпадането от училище, повишаване на мотивацията на ромските деца да посещават училище и на възрастните роми да се включват във форми на продължаващо образование и обучение; • превенция на ранните бракове и ранната бременост сред ромските девойки; • превенция на изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции; • повишаване на нивата на заетост в ромска общност; • превенция и контрол на социално-значими заболявания; • подпомагане на самоорганизацията на ромската общност, общностния живот и създаване на социални структури в ромска общност.
Основни елементи на практиката	**1. Общностен модератор / общностен работник**: Във всеки от създадените центрове работят минимум 2 общностни модератори / поботници, като е идентифицирана потребността техният брой да бъде увеличен най-малко до 4. Модераторът е представител на местната ромска общност с минимум средно образование и с доказани възможности за социална работа.

Основни елементи на практиката	Общностният модератор осъществява теренна работа в общността, води индивидуални случаи, подпомага формирането на структури за общностна подкрепа (младежки клубове, женски клубове, лидерски групи) и общностен живот (напр. общностни дискусии и др.), координира кампании на местно ниво, подпомага диалога за по-добро взаимодействие между общността и местните институции. *Дейността на Модераторите е насочена основно към* : **А) Съставяне на социална карта –** събира демографски факти, описва физическата инфраструктура, институционалната инфраструктура, неформалната социална инфраструктура, различните ромски групи, начина на живот на различните групи от местната общност. Социалната карта се изработва чрез анкетиране от врата на врата и се обновява периодично; **Б) Дейности за организиране на общността** – идентифицира активисти; организира и фасилитира общи срещи на общността и срещи между общността и местни власти; фасилитира създаването на доброволчески групи и клубове в общността, както и тяхната дейност; подпомага излъчените от общността работни групи за планиране, застъпничество, събиране на данни и др. **В) Дейности за подкрепа на общността** – информира, осведомява; осигурява обучение, обменни посещения, консултиране, съветване; привлича ресурси за различни общностни инициативи; подпомага различни общности групи в комуникацията с местни власти и институции; фасилитира организирането на общностни събития **Г) Работа на терен** – откриване на случаи, работа по „първична интервенция" установяване на първоначален контакт, улесняване и посредничество в процеса на комуникация между местната общност и хората, работещи в институциите.

Основни елементи на практиката	**Д) Съдействие на местните институции за ефективна работа в ромска общност: напр. съдейства на учителите и ръководството на училищата за привличане и задържане на децата в училище,** вкл. за изпълнение на училищни програми за превенция на отпадането, за организиране на родителски клуб / училищно настоятелство / училищен съвет с участието на ромски родители; съдейства на РЗИ и ОПЛ при провеждането на имунизационни и други кампании и т.н. Медиаторът е равноправен партньор в диалога с местните институции; Е) Дейности за повишаване на нивата на заетост: съдейства **на местния бизнес** за наемане на представители на ромската общност; подпомага дейности за генериране на доходи и др. **2. Общностен център:** работи на общинско ниво – както в общинския център, така и в другите населени места с компактно ромско / малцинствено население. Центърът се помещава в помещения, предоставени от съответната община (резервен вариант – в помещения, предоставени от училище / читалище). Необходими са минимум 3 помещения за функционирането на общностен център – административно помещение, стая за общностни дискусии, стая за деца и други членове на семейството. *Основни дейности на Център са:* • „Картографиране": провеждане на социална анкета във всяко едно домакинство с цел изясняване на образователния, здравния и социалния статус; • Перманентна теренна работа в общността: дейности за превенция на отпадането от училище и повишаване на мотивацията на ромските деца да посещават училище; Дейности за повишаване на мотивацията на деца и младежи за продължаващо обучение и образование; Дейности за превенция на ранните бракове и ранната бременност сред ромските девойки; Дейности за превенция на изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции;

Основни елементи на практиката	Дейности за превенция и контрол на социално-значими заболявания; контакти с местния бизнес и посредничество за наемане на роми и представители на други уязвими групи; Насърчаване и подпомагане на предприемачеството и самонаемането в ромска общност. • Провеждане на периодични кампании в ромска общност: минимум една кампания на 2 седмици, по специално определена програма и график. • Организиране на социални структури в общността и общностни събития. **3. Общински план за социално включване / интегриране на ромите:** Изготвя се съвместно от общностния център, общинска администрация, институциите на местно ниво, местния бизнес и местните общности. Планира цялостни интервенции за насърчаване на социалното включване на уязвмите групи и интеграция на ромите.
Целева група	ромската общност; местната общност
Участие на ромите и на целевата група	– Общностните модератори/ работници са представители на местната ромска общност; – една от основните дейности на ЦРО е формирането и развитието на общностни структури (младежки клубове, лидерски групи, женски групи и др.). Създадените общностни структури определят голяма част от извършваните дейности; – към всеки от ЦРО са сформирани доброволчески клубове;
Постигнати непосредствени резултати	• Върнати деца в училище. • Записани деца в детско заведение. • Организирани огрaмотителни курсове и други форми на продължаващо образование за възрастни. • Разрешени случаи на ранни бракове. • Наети на работа представители на местната ромска общност. • Разрешени множество индивидуални случаи. • Проведени имунизации, профилактични прегледи и др.

Постигнати средносрочни резултати	• Активизиране на ромската общност. • Променени нагласи за по-добро образование, активно участие в легалния пазар на труда, преодоляване на патриархални практики (като ранните бракове и др.). • Създаване на трайно партньорство с местните институции.
Постигнат дълготраен ефект	• Повишено образователно ниво. • Подобрен здравен статус. • Повишени нива на заетост в ромска общност. • Подобрен бизнес климат в съответната община.
Извършвана ли е независима оценка? От кого и кога?	Здравно-социалните центрове се оценяват ежегодно от KPMG; Оценка на Майчините центрове е правена от проф. Илона Томова през 2008 г. Оценка на Центровете за развитие на общността е осъществена от Мариана Милошева, Георги Богданов и Димитър Димитров през 2012 г.
Основни изводи от извършената оценка	Направените независими оценки на различни форми на общностни центрове сочат, че те са много важна, иновативна и нужна инициатива, която отговаря на потребностите за работа в общността. Дейностите, организирани от центровете отговарят и произтичат от нуждите на местните общности. Центровете са видими и припознати сред местните общности. Същевременно, има опасност да се повдигнат твърде много очакванията сред общността и местните институции, че центровете могат да разрешават всякакви случаи. Центровете са определено припознати като полезни партньори от останалите местни институции (община, училища, бюра по труда, дирекция „Социално подпомагане", РИО, РЗИ, читалища, местни НПО и др.).
Контекстуални ограничения на интервенцията	В зависимост от характера на общината (урбанизирана или селска), както и в зовисимост от числеността на ромското население, общностните центрове функционират с различен брой модератори.

Ресурси, необходими за прилагане на практиката	*Човешки ресурси:* между 2 и 4 общностни модератори / раотници, ръководител на Центъра. В по-големите населени места е необходимо назначаването на местен модератор / работник. *Материални ресурси:* офис с минимум три помещения – административно помещение, стая за общностни срещи, стая на семейството; техника. *Финансови ресурси:* за заплати, консумативи и кампании. Индикативна сума: 28 000 лв. при 2 модератори, 52 000 при 4 модератори.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“

Основни изводи

В своя дизайн ОП РЧР е програмата, която в сравнение с останалите програми целенасочено подпомага процеса на ромско включване в най-висока степен. Налице са и слабости в дизайна, които вече се проявяват при изпълнението на Програмата. Може да се каже, че **ОПРЧР създава добри предпоставки за стимулиране на процеса на ромска интеграция и за подкрепата му със средства от европейските фондове, без да гарантира, че това ще се случи.** Изпълнението на комплекс от дейности за интеграция на ромите силно зависи от политическата воля на ръководствата на трите Междинни звена (АЗ, МОМН и АСП) и на Управляващия орган (МТСП), както и от координацията между тях, което намалява силно шансовете за цялостна програма от конкретни интеграционни мерки, без да я изключва по принцип. Интегрираната операция „Интегра” е първото и до този момент единствено изключение: тя дава надежда за по-широкото прилагане на цялостен комплекс от взаимосвързани дейности за интегриране на ромите през новия програмен период.

Участието на ромските организации в Комитета за наблюдение и в изпълнението на проекти е важна предпоставка за успеха на ОПРЧР: Голяма част от постиженията на Програмата по отношение на ромите се дължат на активното поведение и партньорството на ромските организации с Междинните звена и Управляващия орган, както и с ГД „Заетост” на Европейската комисия. Активното участие

на ромските наблюдатели в Комитета за наблюдение на ОП РЧР е пример за това.

Обявените таргетирани схеми (по Приоритетни оси 4 и 1) **стимулират процеса на интеграция на ромите и водят до включване на роми като крайни бенефициенти.** Включването на роми в останалите схеми на този етап остава проблемно. Налице са и позитивни примери, но дори при тях участието на ромите е непропорционално ниско. Опитът от изпълнението на Приоритетни оси 2 и 5 ясно сочи, че **залагането само на принципа „mainstreaming" без допълването му със специфични мерки, таргетиращи ромите, ще доведе до провал на ОП РЧР относно заложените спрямо ромската общност цели.**

Изпълнението на индикаторите за въздействие в ромска общност, които поставя ОП РЧР е незадоволително: По същество изпълнение, поне частично, на индикаторите от глава 6 на ОП РЧР се наблюдава единствено в областта на образованието (по-конкретно – в Приоритетна ос 4), но не и в областите заетост, социални услуги и здравеопазване. В голяма степен това се дължи на обявените по Приоритетна ос 4 таргетирани схеми и липсата на такива по останалите оси.

Средства от ОП РЧР вече се използват за реализиране на дейности за интеграция на ромите, но трябва още много да се направи в тази насока: Средства от ОП РЧР вече се използват за стимулиране на ромската интеграция в областта на образованието, като тяхната стойност надхвърля многократно ресурсите, заделяни от републиканския бюджет в тази насока. В същото време тези средства все още са несъразмерно малко – в сравнение с останалите обявени схеми и в сравнение с нуждите. Така например бюджетът на обявените таргетирани схеми до края на 2011 г. бе малко над 58 млн. лв. при планиран почти на 100% ресурс на програмата (т.е. 2 367 045 лв.). Дори към тази цифра да добавим още 15 млн. лв от операцията „Огромотяване на възрастни (Нов шанс за успех)" одобрените от Комитета за наблюдение схеми, таргетиращи ромите, няма да надхвърлят 73,2 млн. лв. Т.е. едва между 2 и 3% от планирания ресурс на ОП РЧР би бил използван за мерки, подпомагащи целенасочено усилията за ромска

интеграция (Виж Приложение). Обезпокоителна е липсата на обявени таргетирани схеми по мерките от Ос 5, което на практика подменя замисъла на ОП РЧР. Очевидна е необходимостта от бърз напредък в тази област.

Препоръки

Препоръки за подобряване на изпълнението на ОП РЧР през настоящия програмен период

Със задоволство следва да отбележим факта, че голяма част от препоръките, отправени към ОП РЧР в доклада „Европейските фондове и ромската интеграция (2007–2009)" бяха взети под внимание и изпълнени. Друга част все още стоят като открити предложения и е очевидна нуждата от действие по повечето от тях. Въпреки че настоящият период е към своя край – поне по отношение на планирането на средствата – тези препоръки все още могат да бъдат реализирани.

Обявяване на таргетиращи ромите/малцинствата схеми в областите на интервенция, които включват ромите като целева група. Създаване на сериозни предпоставки ромите да участват и в останалите схеми: на този етап таргетирани схеми са реализирани единствено по мярка 4.1, както и по мярка 1.1 и преди всичко на тях се дължи успеха при покриването на образователните индикатори към Глава 6. Необходимо е този успешен опит да бъде разширен към останалите области на интервенция, включващи ромите като специфична целева група: 1.2, 5.1, 5.2 и 5.3

Обявяване на схеми за здравна профилактика и здравни кампании в ромска общност по Направление 5: това може и трябва да се случи в рамките на конкурси по област на интервенция 5.3. Необходимо е тези схеми да отчитат спецификата на работа в ромска общност и да включват участието на организации, работещи в ромска общност. Сериозен капацитет в тази сфера бе развит от ромските организации, включени от Министерство на здравеопазването в изпълнението на Компонент 5 и 6 на Програмата за превенция на ХИВ / СПИН и този капацитет трябва да бъде използван.

Обявяване на схеми за иновативни социални услуги в ромска общност: посоченото може да бъде компонент в схеми за социални услуги, насърчаващи социалното включване или отделна схема, финансирана по мярка 5.1. До този момент Приоритетна ос 5 не е обявила нито една таргетираща ромите схема, което е сериозен пропуск – особено на фона на това, че дизайнът на ОП РЧР определя малцинствата / ромите като целева група и по трите области на интервенция на ос 5.

Препоръки към дизайна на новата ОП РЧР

На 6 октомври 2011 Европейската комисия публикува предложение за нов Регламент на ЕСФ. Въпреки че Предложението предстои да бъде обсъдено и гласувано от Европейския парламент и Европейския съвет, което може да доведе до сериозни промени в текста му, то задава основните насоки за изработването на новите програми, съфинансирани от ЕСФ.

Определено може да се твърди, че проектоурегламента на ЕСФ ще постави на ново, по-високо ниво темата за използването на европейските фондове за дейности, целящи интегрирането на ромите. Няколко са важните предложения в тази насока:

• чл. 4, ал. 2 изисква „Най-малко 20% от общите ресурси по линия на ЕСФ във всяка държава-членка се отпускат за тематичната цел „Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността“;

• чл. 3, ал. 1, т. В предлага специфична област на интервенция „интеграция на маргинализирани общности като ромите” в рамките на приоритетна ос „Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността”: следва да подчертаем, че ромите са единствената етническа група, изрично упомената в Регламента. Предложението за таргетирана интервенция, подпомагаща ромската интеграция, е уникално и изключително позитивно – то дава ясен сигнал за необходимостта от използването на таргетиран подход;

• чл. 4, ал. 3 въвежда изискването за тематична концентрация на интервенциите: „по отношение на по-слабо развитите региони държавите-членки концентрират 60% от отпуснатите за всяка оперативна програма средства върху максимум четири инвестиционни приоритета...”: т.е. при приемането на тази част от Регламента (която

очаквано е доста оспорвана), България ще трябва да концентрира 60% от ресурсите на новата ОП РЧР върху 4 области на интервенция;

• чл. 6 дава широка основа за по-ефективното участие на НПО в реализирането на програмите, съфинансирани от ЕСФ: ал. 1 позволява „Участието на социалните партньори и другите заинтересовани страни, по-специално неправителствените организации, в изпълнението на оперативнитепрограми, както е посочено в член 5 от Регламент (ЕС) № […], може да бъде под формата на глобални субсидии...". В допълнение, ал. 3 изисква „За да се поощрява подходящото участие на неправителствените организации и техния достъп до действията, подкрепяни по линия на ЕСФ, по-конкретно в областта на социалното приобщаване, равенството между половете и равните възможности, управляващите органи на дадена оперативна програма ... гарантират отпускането на целесъобразно количество ресурси от ЕСФ за изграждане на капацитет по отношение на неправителствените организации."

• изключително важно е, че чрез новите регламенти на структурните фондове се въвеждат и т. нар. „условности" – ако те бъдат приети от Европейския съвет, разбира се. Част от тях е изискването всяка държава да има одобрена Национална стратегия за интегриране на ромите, в съответствие с Рамката на ЕС за НСИР, оповестена на 5 април 2011 г.

Вземайки в предвид тези положения от проекта за Регламент на ЕСФ, както и фактът, че от 1 март 2012 г. България за първи път има национален стратегически документ за интеграция на ромите, одобрен от Народното събрание, е необходимо новата ОПРЧР да предостави възможност за финансиране на политиките за ромска интеграция, в частност – на изпълнението на Националната стратегия за интегриране на ромите. С тази цел е необходимо:

Включване на Инвестиционен приоритет „Интеграция на маргинализирани общности като ромите" и превръщането му в един от четирите основни приоритети на тематична концентрация: Посоченият приоритет следва да предостави ресурси и средства за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (приета с Решение на Народното събрание от 01.03.2012 г.). Поради това следва да е основен инвестиционен

приоритет по Приоритетна ос „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване“ или да бъде обособен като отделна Приоритетна ос.

Примерните дейности към този Инвестиционен приоритет биха могли да включват:

• интегрирани интервенции, комбиниращи образование, заетост, социални услуги и здравни услуги;

• активизиране на местните ромски общности за участие в прилагането на интеграционни интервенции;

• формиране на публично-частни партньорства за изпълнение на Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите: Съгласно Националната стратегия за интегриране на ромите всяка община трябва да изготвя ежегодно Общински план за интеграция. ОП РЧР ще предостави възможност тези планове да бъдат изработени и управлявани по начин, подобен на Стратегиите за местно развитие (подход ЛИДЕР от ПРСР): с участието на НПО, администрацията и бизнеса в съответната община и с реалното ангажиране на местната общност;

• изпълнение на Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите;

• прилагане на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции (СиМИИ): Интеграционните интервенции са типове интервенции, които следват ясно определена методология и финансов стандарт. Такива са например Здравно-социалните центрове, здравните медиатори, десегрегационните инициативи, Центровете за развитие на общността и др. (по-подробно описание виж по-долу);

• методологическа и организационна подкрепа за прилагането на интеграционни интервенции, Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите .

Включване на ромите като целева група, както и на примерни дейности за ромска интеграция и в други инвестиционни приоритети;

Включване на Глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност” в новата ОП РЧР и определяне на ясни индикатори и индикативен бюджет за изпълнение на мерките от тази глава :

Това ще еманципира насочването на средства за интеграция на ромите от политическата конюнктура и ще създаде по-сигурни предпоставки за изпълнението на индикаторите за въздействие в ромска общност.

Създаване на предпоставки за участие на най-уязвимите региони и групи: би могло да се постигне чрез различни средства като определяне на специфични схеми, насочени изцяло към най-уязвимите региони и микрорегиони; предоставяне на техническа помощ за повишаване на капацитета за усвояване на европейските фондове и т.н. Това следва да бъде регламентирано в текста на ОП РЧР

Създаване на предпоставки за включване на организациите, работещи в ромска общност като конкретен бенефициент по някои от схемите: изпълнението на ОП РЧР ще бъде по-успешно при по-активно участие на ромските организации. Определянето им като конкретен бенефициент по част от мерките, таргетиращи ромите, и делегирането на по-мащабни проекти на ромски организации (по аналог с делегираните средства по ос 2 на социалните партньори през настоящия период) ще направи ОП РЧР по-ефективна по отношение на ромите. По същество това е императивно необходимо, имайки предвид малобройността и ниския капацитет на институциите, отговарящи за процеса на интеграция;

Включване на институциите, ангажирани с процеса на ромска интеграция като конкретен бенефициент в новата ОП РЧР: понастоящем такива институции са Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси / Секретариата на НССЕИВ, както и Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (структура на Министерство на образованието);

Включване на Инвестиционен приоритет „Изграждане на капацитет на заинтересованите страни", чрез който да бъде заделен ресурс за изграждане на капацитета на институциите, ангажирани с процеса на ромска интеграция, както и на НПО: Сред примерните дейности на този приоритет следва да бъдат включени:

• подкрепа за изграждане на капацитет на неправителствените организации да реализират съвместни дейности с институциите от областта на заетостта, образованието или социалната сфера;

• изграждане на капацитет на неправителствените организации, работещи в маргинализирани общности като ромските за изграждането на публично-частни партньорства с цел изпълнение на политиките за интеграция на местно, регионално и национално ниво.

Препоръки за определяне на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции:

Идеята за определянето на Интеграционни интервенции надхвърля обхвата на ОП РЧР и се отнася до цялостното формулиране и изпълнение на политиките за ромска интеграция, както и до тяхното устойчиво финансиране чрез държавния бюджет, ОП РЧР, ОП РР, ПРСР и други програми. Описанието на идеята за определяне на Интеграционни интервенции е приложено в отделна глава.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“

Основни изводи

На този етап изпълнението на ОП РР подпомага в твърде ниска степен усилията за интеграция на ромите, в частност – подобряването на жилищните условия и на инфраструктурата в ромските квартали. Основните причини за това са пропуски в стратегическата част на Програмата (липса на мерки, таргетиращи интеграцията на уязвимите групи, включване на примерни дейности в тази насока само в две от приоритетните мерки) и недостатъчна активност – по отношение на интеграционните дейности – при изпълнението ѝ (сравнително късно обявяване на конкурс по мярка 1.2 – в момент, в който ресурсите за образователна инфраструктура бяха вече изчерпани, липса на таргетиращ подход при конкурсите по мярка 1.1, неспазване на изискването от Програмата за приоритетно одобрение на проекти, подобряващи състоянието на ромите и др.). В допълнение, админи-

стративните трудности и голямото забавяне на плащанията ограничават възможностите на различните бенефициенти да реализират проекти по Програмата, което допълнително намалява шанса да бъдат изпълнени проекти, насочени към ромските квартали. На този етап изпълнението на ОП РР не подпомага целенасочено реализацията на Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите. Реална е опасността да бъде пропуснат шанса чрез ОП РР да се ускори процесът на интеграция на ромите и в частност – интеграцията в сферата на жилищните условия и благоустройството.

Важна положителна стъпка е обявената през 2011 г. интегрирана схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение". Има реален шанс тя да създаде цялостен модел, който да бъде приложен в широк спектър общини през следващия програмен период. Тъй като схемата все още е в своя подготвителен етап, нейният по-детайлен анализ ще бъде обект на следващо изследване.

Препоръки

С цел по-тясното обвързване на изпълнението на ОП РР с подобряването на жилищните условия на ромите и цялостния процес на ромска интеграция препоръчваме действия в следните насоки:

Опростяване на административните процедури при изготвянето и отчитането на проекти и ускоряване на плащанията

Необходими са инвестиции от страна на държавната администрация за въвеждане на по-ясни механизми и процедури за управление и наблюдение на разходването на средствата по Програмата, свързани с опростяване на голяма част от административните изисквания при изготвяне и особено при отчитане на проекти. Необходимо е да се намери разумен баланс между гарантирането на коректното използване на средствата и липсата на злоупотреби, от една страна и предоставянето на реална възможност на бенефициентите да отделят достатъчно внимание на изпълнението на проектите, а не само на

набавянето на изискваната съпътстваща документация. Ускоряването на междинните плащания е императивно необходимо

Изпълнение на схемата „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища ..."

Както бе посочено по-горе, интегрираната схема има потенциала да създаде необходимия модел за подобряване на жилищните условия на ромите. Схемата бе обявена относително късно и понастоящем нейното изпълнение върви бавно, като все още е в подготвителна фаза. Необходимо е сериозно ускоряване на изпълнението на схемата.

Необходимо е също така да бъдат включени дейности, които гарантират активизирането и реалното участие на ромската общност при изпълнението на одобрените 4 проекта. Създаването и дейността на Общностни центрове във всяка от общините би могло да бъде пример в тази насока.

Изпълнение на критериите за приоритетен избор на проекти, насочени към уязвими групи (вкл. ромите): В критериите за избор на проекти по ос 1 и ос 4 е включено приоритетно избиране на проекти, отчитащи потребностите на уязвимите групи, в частност – ромите. За съжаление до този момент това на практика не е изпълнявано и така не са използвани посочените възможности. Необходимо е този критерий да бъде включен в обявяваните конкурси за проекти по посочените оси и с приоритет по тези конкурси да бъдат одобрявани проекти, насочени към интеграция на уязвимите групи. По този начин ще се получи взаимодопълняемост на обявените конкурси по ОП РР и ОП РЧР.

Отчитане на ефекта от изпълнение на ОП РР върху интеграцията на ромската общност: Необходимо е при изработването на средносрочна оценка на изпълнението на ОП РР да бъде отчетен ефекта върху подобряването на жилищните условия на ромите и инфраструктурата в ромските квартали, както и върху цялостния процес на ромска интеграция. Нужно е индикатори в тази насока да бъдат отчитани и при изпълнението на всеки проект.

ВКЛЮЧВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА, СВЪРЗАНИ С ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ В ОПРР ЗА СЛЕДВАЩИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД

Необходимо е в новата ОП РР въпросите, свързани с подобряването на жилищните условия на ромите и с инфраструктурата в ромските квартали, да бъдат заложени чрез подходящ анализ, мерки, примерни дейности и индикатори. За тази цел е нужно:

Гарантиране на участието на ромската общност в изработването на новата ОП РР

• включване на представители на ромски НПО и експерти с опит в сферата на ромската интеграция в работните групи, изготвящи новата ОП РР;

• провеждане на специални дискусии с ромски НПО, експерти и лидери по отношение на новата Програма;

• необходима е също така дискусия в Междуведомствената група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция със средства от ЕС;

Обезпечаване на възможността (вкл. чрез заделяне на достатъчен финансов ресурс) за прилагане в национален мащаб на интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи

Пилотната схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение" има потенциала да създаде цялостен модел, приложим в голям брой общини. Необходимо е резултатите от тази пилотна мярка да бъдат обобщени и анализирани. С оглед на късното ѝ стартиране, малко вероятно е това да се случи преди края на планирането на новата ОП РР. Въпреки това в новата програма е необходимо:

• да бъде заделен ресурс за подобна интегрирана интервенция, като се запазят основните ѝ характеристики – комбинация на „твърди" и „меки" мерки, кръстосано финансиране, антисегрегационен характер;

• необходимо е също така „твърдите" мерки да комбинират не само строителство / реновация на социални жилища, но и ремонт на

образователна, социална и културна инфраструктура в кварталите, в които ще бъдат изградени социални жилища;

• в допълнение, необходимо е активизирането и участието на местните общности да бъде гарантирано чрез целенасочени дейности (напр. откриването на общностен център и др.)

Обезпечаване на възможността (вкл. чрез заделяне на достатъчен финансов ресурс) за прилагане в национален мащаб на интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия и инфраструктурата в обособените ромски квартали

Наличието на обособени ромски квартали е обективен факт, който не може да бъде променен. Разсредоточаването на повечето от тях е практически невъзможно. Затова деконцентрацията и извеждането на групи от тези квартали следва да бъде допълнено с усилия за регулация, подобряване на инфраструктурата и жилищните условия в обособените ромски квартали.

Интегрираната интервенция в тази насока следва да съдържа елементите на описаната по-горе интервенция, като трябва да бъде допълнена с:

• целенасочени дейности за облекчаване на физическата достъпност до останалите квартали и централните части на съответния град;

• реновиране на социалната и културната инфраструктура;

• „меки“ мерки за дегетоизация.

Въвеждане на „условности“, свързани с ромската интеграция

Необходимо е, аналогично на въвеждането на условности пред държавите-членки на ЕС, в национален мащаб да бъдат въведени условности пред общините, желаещи да участват в изпълнението на ОП РР. Част от тези условности би следвало да бъдат свързани с интеграцията на ромите, напр.:

• наличие на Общински план за интеграция на ромите / за изпълнение на НСРБИР;

• представяне на проектни предложения, използващи фондове от ОПРР за изпълнение на общинския план.

Въвеждане на делегирани бюджети за интервенции в квартали с маргинализирани групи

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

По отношение на ПРСР 2007–2013 г.:

• Да се потърсят възможности за преки и качествени контакти с представители на ромската общност с цел разработване на системен и цялостен подход за работа с ромските общности и оказване на съдействие и техническа помощ при кандидатстване и разработване на проектни предложения.

• Да се създаде възможност за набиране на статистическа информация от страна на РА и УО, чрез формите за наблюдение и оценка в заявленията за кандидатстване и/или чрез въпроси относно влиянието на проектите върху ромската общност, очаквания ефект и населението, което ще се възползва или ще бъде включено в тях.

• При оценката на ПРСР да се извърши анализ на одобрените проекти по тип бенефициенти, вид дейности, мерки от прилагането на ПРСР по отношение на хоризонталните приоритети на общността в това число интеграция на малцинствата и осигуряване на равнопоставеност при кандидатстване, което от своя страна ще даде възможност да се вземат правилни и кокретни решения и мерки за преодоляване на констатирани пропуски.

По отношение на ПРСР 2014–2020 г.:

• При разработването на ПРСР 2014–2020 да се анализира ромската общност, като част от групите в неравностойно положение в селските райони и да се заложат допълнителни, специфични за програмата индикатори и количествени цели, таргетиращи ромите;

• Да се предвидят в индикаторите за мониторинг подходящи такива мониториращи въздействието на проектите върху ромската общност – брой ромско население, което се възползва от изградените обекти/съоръжения, или свързани с услуги – културни, спортни, свързани с използването на информационни и комуникационни технологии и др., брой на представители на общността, кандидатствали по мерки, свързани с развитие на земеделието и горското стопанство и др.;

• Да се включат представители на ромски организации в работните групи за разработване на програмата и на по-късен етап в Комитета за наблюдение с цел ангажиране на ромските организации като активни партньори и участници и подобряване на възможностите за интеграция на ромите.

Деян Колев, Юлия Григорова
ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ И РОМСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ 2010–2011 г.
Българска, първо издание

Предпечатна подготовка и оформление
АСТАРТА, e-mail: astarta_publ@mail.bg

Формат 60/84/16
Печатни коли 8

Деян Колев
Юлия Григорова

Европейските фондове и ромската интеграция в България

2010–2011 г.

АСТАРТА
Пловдив
2013

Настоящият доклад се финансира от Програмата за ромско участие на Институт Отворено общество

© Деян Колев – автор, 2013
© Юлия Григорова – автор, 2013
© Център "Амалипе", 2013
www.amalipe.com
e-mail: center_amalipe@yahoo.com
© АСТАРТА – графично оформление, 2013

ISBN 978-954-350-157-1

Съдържание

УВОД. Две години по-късно: как Европейските фондове (не) допринасят за интеграцията на ромите в България? 5

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 11
Ромската интеграция в сферите на действие на ОП РЧР 12
Дизайн на ОП РЧР и интеграцията на ромите 16
Изпълнението на ОП РЧР и ромската интеграция 26

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 39
Контекст 39
Оперативна програма „Регионално развитие" 43
Ромите и ОПРР 45
Ромите и изпълнението на ОПРР 47

ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ 54
Ромите в селските райони на България, заетост и участие в земеделски дейности 54
Програмата за развитие на селските райони и ромите 56
Мерки от ос 1 62
Мерки от ос 2 67
Мерки от ос 3 68
Мерки от ос 4 74
Използвана литература и източници на информация 96

С ПОГЛЕД КЪМ СЛЕДВАЩИЯ ПЕРИОД: от пилотни инициативи към национална интеграционна политика 97
Какво представляват "интеграционните интервенции"? 97
Програми за подкрепа на изпълнението на НСИР 100

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ 114

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 114
Основни изводи 114
Препоръки 116

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“ 121
Основни изводи 121
Препоръки 122

ВКЛЮЧВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА, СВЪРЗАНИ С ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ В ОПРР ЗА СЛЕДВАЩИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 124

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 126
По отношение на ПРСР 2007–2013 г. 126
По отношение на ПРСР 2014–2020 г. 126

УВОД

Две години по-късно: как Европейските фондове (не) допринасят за интеграцията на ромите в България?

Настоящият доклад е продължение на публикувания преди две години аналогичен доклад „Европейските структурни фондове и ромската интеграция в България – 2007–2009“. Той разширява основните наблюдения с информация за случилото се през 2010 и 2011 г. относно изпълнението на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Оперативна програма „Регионално развитие“ и Програмата за развитие на селските райони и ефектите от изпълнението на тези програми върху процеса на интеграция на ромите. Настоящият доклад предлага също така препоръки, отнасящи се до:

• оптимизиране на изпълнението на посочените три програми през настоящия програмен период: периодът 2007–2013 г. все още не е приключил. С оглед на това, че схеми по него ще бъдат планирани през 2012 г. и дори през първите месеци на 2013 г. – най-вече на базата на реализираните “savings” („спестявания“), а проекти ще могат да бъдат реализирани и две години по-късно, настоящият програмен период все още има с какво да допринесе за процеса на ромска интеграция;

• включване на темата за ромската интеграция в текстовете на трите програми през следващия програмен период: през 2012 г. започва планирането на новите оперативни програми / ПРСР – процес, който ще продължи и през 2013, навярно и в началото на 2014 г. Като цяло съществува консенсус между основните заинтересовани страни (правителство, ромски НПО, Управляващи органи на основните програми), че европейските фондове трябва да предоставят необходимия ресурс за изпълнението на националните стратегически документи за интеграция на ромите. За да се случи това е необходимо

в тези програми да залегнат текстове (интервенции, примерни дейности, индикатори), свързани с ромската интеграция. Нещо повече – необходимо е да залегнат иновационни идеи, които да гарантират ефективното прилагане на националните интеграционни политики;

• предложения за цялостно оптимизиране на използването на европейските фондове за интеграция на ромите: чрез въвеждане на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции, както и чрез изработване на цялостен План с програми за подкрепа на изпълнението на Националната стратегия за интеграция на ромите.

През годините на прехода, и особено в процеса на присъединяване към Европейския съюз, интеграцията на ромите бе един от основните национални приоритети, постигането на който целеше да направи българското общество по-справедливо и просперитащо. Под натиска на гражданското общество (в частност – на ромските организации) и Европейската комисия четири поредни български правителства одобриха стратегически и оперативни документи, призвани да направляват процеса на ромска интеграция:

• Рамкова програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество (април 1999, обновена през май 2010) и Планове за действие за изпълнение на Програмата (2003–04 и 2006 г.);

• План за действие за изпълнение на Десетилетието на ромското включване (2005);

• Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2004, обновена през март 2010) и петгодишен План за действие за изпълнение на Стратегията (2005–2010);

• Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи на етническите малцинства (2005) и план за действие за изпълнение на Стратегията (юли 2011),

• Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България (2006 г.) и планове за действие за изпълнение на Програмата[1];

---

[1] Повече виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 33-35. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf; Center Amalipe, *The Roma Strategies in the Eve of EU Accession*. 2006

• изключително важна стъпка бе изработването на Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите през 2011 г. и нейното одобряване от Народното събрание на 1 март 2012: така за първи път България има документ за интеграция на ромите, приет с акт на законодателната власт.

Въпреки тази относително разгърната и добра нормативна рамка, процесът на интеграция на ромите не се превърна в цялостна устойчива политика. Една от основните причини за това бе наложилата се трайна тенденция българските институции да не заделят целеви ресурс за изпълнение на т. нар. „ромски стратегии" и да не ангажират значителен административен капацитет в тази насока. Аргументът „няма средства" бе водещ – както през годините на икономическа криза, така и през годините на икономически възход.

На този фон усвояването на Европейските фондове се очертава като една сериозна възможност за ускоряване на процеса на интеграция на ромите: основната такава понастоящем. Европейските фондове не биха могли да заменят наличието или отсъствието на политическа воля за осъществяване на интеграционни действия в България, но биха могли да бъдат инструмент за реализирането на такава воля. При подходяща среда европейските фондове могат да предоставят солиден ресурс за реален тласък на интеграцията на ромите. Нещо повече – въпреки че функцията на европейските фондове е да подпомага прилагането на политики, а не да формира такива, концентрацията на солиден финансов ресурс винаги има и политико-определяща роля.

Имайки предвид всичко това, през май 2006 г. Център „Амалипе" и Институт „Отворено общество" – София подеха застъпническа кампанията за включване на пунктове, свързани с интеграцията на ромите в стратегическите документи, регулираща усвояването на Европейските структурни фондове в България. През следващите месеци в кампанията се включиха още 46 ромски НПО и множество ромски експерти. Преодолявайки сериозни трудности кампанията постигна почти всички планирани цели и доведе до установяване на по-голяма част от необходимите предпоставки за използване на сред-

ства от Европейските фондове за ускоряване на процеса на интеграция на ромите в България.[2]

През 2007 и 2008 г. бяха обявени първите схеми за безвъзмездна помощ по ключови програми като ОП "Развитие на човешките ресурси", ОП "Регионално развитие" и Програмата за развитие на селските райони. Някои от тези конкурси имаха като специфична целева група ромската общност, други включваха по-широк кръг ползватели, но бяха насочени към области, които са ключови за ромската интеграция. Голяма част от първите схеми за финансиране на проекти вече приключиха, по тях бяха обявени втори и дори трети покани за набиране на предложения.

Петата година от програмния цикъл обикновено е годината, в която започват първите по-сериозни планове за следващия програмен период. За България тази година съвпадна и с активното изработване на Национална стратегия за интегриране на ромите, отговаряща на изискванията на Рамката ва ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите, оповестена на 5 април 2011 г. Очаквано, българската НСИР залага на използването на ресурса на европейските фондове.

Имайки предвид всичко това, Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" инициира настоящия доклад. Той има за цел да оцени ефекта от изпълнението на три ключови програми върху ромската общност и процеса на ромска интеграция, а именно Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", Оперативна програма „Регионално развитие" и Програмата за развитие на селските райони.

Проучването бе реализирано в периода октомври 2011 – юни 2012 г. За всяка една от програмите проучването бе проведено на три нива:

1. Анализ на съответствието: в каква степен дадената Програма съответства на специфичните проблеми, с които се сблъсква ромската интеграция в дадената сфера и на документите за интеграция на ромите, приети от българското правителство;

---

[2] Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 134-154. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf

2. Анализ на изпълнението: в каква степен изпълнението на дадената Програма подпомага процеса на интеграция на ромите и постига заложеното в самата програма. На това ниво бяха проучени два ключови въпроса:

• какъв е ефектът от цялостното изпълнение на съответната Програма върху интеграцията на ромите: според заложеното в Програмата и според заложеното в национални документи за интеграция, приети от българското правителство;

• какъв е ефектът от изпълнението на определени схеми за безвъзмездна помощ върху процеса на интеграция на ромите: схеми, които включват ромите като специфична целева група („таргетиращи" ромите / етническите малцинства) и схеми, насочени към по-широк кръг бенефициенти без да поставя специфичен фокус върху ромите;

3. Добри и лоши практики.

В рамките на проучването бяха осъществени преглед на документи и теренно изследване. Прегледът на документи (т. нар. „desk review") включваше основните документи по съответната програма – програмата и нейните анекси, протоколи от заседанията на съответните Комитети за наблюдение, решения на Комитетите за наблюдение, годишни индикативни програми с обявените схеми за безвъзмездна помощ, насоки за кандидатстване по избраните схеми за безвъзмездна помощ, Годишен доклад за изпълнение на съответната програма и др. Теренното изследване включваше дълбочинни интервюта с ключовите участници в процеса на изпълнение на съответната програма: представители на Управляващия орган и Междинните звена, членове на Комитетите за наблюдение, представители на Главни дирекции на Европейската комисия

Докладът би бил невъзможен без отзивчивостта и съдействието на Министерство на труда и социалната политика, Министерство на образованието и науката, Министерство на регионалното развитие и благоустройството и Министерство на земеделието и храните, които предоставиха нужните документи и откликнаха на поканата да споделят своите виждания относно изпълнението на трите програми и ромската интеграция. Докладът би бил невъзможен също така без помощта на десетки участници в изпълнението на про-

грамите – бенефициенти по различни проекти, представители на Управляващите органи и Междинните звена, представители на Европейската комисия, членове и наблюдатели в Комитетите за наблюдение, представители на ромската общност. На всички тях авторите на доклада сърдечно благодарят!

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Без преувеличение може да се каже, че Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" (ОП РЧР) е ключова по отношение на ромската интеграция. Ако – макар и с всичката условност от подобно деление – определим четирите основни области на полето на интеграцията на ромите, а именно образование, заетост, здравеопазване и жилищни условия (това са и четирите основни области на инициативата „Десетилетие на ромското включване"), то три от тях попадат в полето на действие на ОП РЧР.

През 2006 и 2007 г. Център „Амалипе" и Институт „Отворено общество" инициираха застъпническа кампания за включване на текстове, свързани с интеграция на ромите в Националната стратегическа референтна рамка и 4 оперативни програми, като акцент бе поставен на ОП РЧР. Преминавайки множество трудности кампанията постигна голямата част от своите цели, особено спрямо ОП РЧР.[1] Тя бе продължена със застъпнически дейности за включване на представител на ромските организации в Комитета за наблюдение на ОП РЧР (2007–2008 г.) и с активна дейност на ромските представители в този Комитет.[2] Всичко това създаде в голяма степен предпоставки за обвързване на изпълнението на ОП РЧР с процеса на интеграция на ромите, респективно – за заделяне на средства от Европейския социален фонд в тази насока.

---

[1] Повече за конкретните аспекти на кампанията и постигнатите резултати виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 134-154. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf.

[2] *Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси"*, с. 72. Налична на: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/1433

Ромската интеграция в сферите на действие на ОП РЧР

Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" бе одобрена през септември 2007 г. Общата стойност на програмата е 1 213 869 575 евро, от които 1 031 789 139 евро са финансиране от Европейския социален фонд, а останалите 182 080 436 евро – национално съфинансиране. Стратегическа цел на програмата е „да се подобри качеството на живот на хората в България чрез подобряване на човешкия капитал, постигане на високи нива на заетост, повишаване на производителността, достъп до качествено образование и учене през целия живот и засилване на социалното включване"[3]. Предвижда се това да бъде постигнато чрез изпълнението на три специфични цели:

• Повишаване предлагането на труд и качеството на работната сила.

• Увеличено инвестиране в човешкия капитал чрез по-добро и по-достъпно образование.

• Повече социален капитал, партньорства и мрежи и развитие на социалната икономика[4].

Тези специфични цели определят и основните области на оперативната програма: заетост, образование и социални услуги (вкл. здравеопазване). В резултат от тази многосекторност различните приоритетни направления на Програмата се управляват от три различни междинни звена: Агенцията по заетостта, Министерство на образованието и Агенцията за социално подпомагане, а Управляващ орган на ОП РЧР е МТСП.

Образованието, заетостта и здравеопазването са основни сфери на усилията за интеграция на ромите (заедно с подобряването на жилищните условия, както и със запазването на културната идентичност, равноправието на ромската жена и превенцията от дискриминация), а в тези области статуса на ромите е в пъти по-нисък от този на мнозинството от българските граждани.

Образователният статус на ромите в България е изключително нисък и значително по-лош от средния за страната. Този факт е офи-

[3] *Пак там*, с. 72.

[4] *Пак там*, с. 72.

циално признат от българските институции. Така например ОП „Развитие на човешките ресурси" посочва, че „Образователните диспропорции имат изявена етническа характеристика... Обхватът в предучилищно обучение, например за българи е 54%, за турци – 38% и за роми – 12%. Завършилите основно образование българи са 22.6%, турци – 55% и роми 46.2%, българите със средно образование са 54%, турците – 24%, а ромите – 7.8% от общия брой на съответните групи... Показателни са данните за висше образование. Около 23.5% от българите са завършили висши училища спрямо 2.7% от турците, и около 0.2-0.4% за ромите. Обезпокоителен е делът на онези, които нямат дори начален етап на основната степен на образование – при българите той е близо до нулата, при турците – 5.6%, а при ромите – 20.5%. В мнозинството си тези хора са напълно неграмотни."[5]

Данните от преброяването на населението през 2011 г. отчитат леко подобрение в образователния статус на ромите, но не и промяна в тенденцията той да е значително по-нисък от статуса на мнозинството:

Образование / **години**	**Българи, %**		**Турци, %**		**Роми, %**	
	2001	**2011**	**2001**	**2011**	**2001**	**2011**
Висше	19.2	25.6	2.4	4.9	0.2	0.5
Средно	47.6	52.3	21.9	29.7	6.5	9.0
Основно	24.9	18.0	46.9	44.5	41.8	40.8
Начално	6.9	3.4	18.6	13.4	28.3	27.9
Незавършено начално и неграмотни/ непосещавали	1.4	0.9	10.2	7.5	23.2	21.8

Източник: НСИ

Въпреки че ромите в България официално са 4,9% от населението (по данни от преброяването от 2011 г., като мнозина изследователи сочат поне двойно по-висок процент като съответстващ на реалната ситуация), ромските деца в българската образователна система представляват една значително група ученици – като брой и процент. По данни на МОМН общото разпределение на учениците

[5] *Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси"*, 2007 г., с. 27.

по етническа принадлежност в училищата на страната от I до XIII клас е както следва:

Таблица 1

Разпределение на учениците по етническа принадлежност

75,48 % – българчета
13,53 % – ромчета
9,53 % – турчета
1,44 % – други

Показателен и силно обезпокоителен е фактът, че това съотношение се мени силно от една образователна степен към друга. Така напрпимер по данни на Регионалните инспекторати по образование (РИО)[6], в почти всички административни области делът на ромските деца в първи клас е около 20% от всички подлежащи на задължително обучение деца[7]. Този процент рязко спада с нарастването на етапите и степените на образование. Във всяка следваща степен броят на децата от ромски произход намалява и така делът им в гимназиалната степен е седем пъти по-малък от този в началното училище. Това не се дължи на засилена раждаемост сред ромите през последните години, а на високия процент отпадащи ромски ученици: от всеки сто ромски първокласника, само 14 стигат до горния курс, а и там далеч не всички остават до завършване на гимназиална степен на образование. Обратно – според данните на МОМН практически всяко влязло в първи клас българче и турче стигат до гимназиалната образователна степен.

---

[6] Нунев, Й. 2006. Ромите и процесът на десегрегация в образованието. Изд. „Куна", С., стр. 64

[7] С този термин се обозначават децата на възраст между 7 и 16 г., които – по силата на Конституцията на Република България – следва задължително да се обучават в училища от системата на народната просвета

Таблица 2

Разпределение на учениците по образователна степен и по етнос

Образователна степен	Етнос			
	Българи	Турци	Роми	Други
Начална	65,3	9,95	22,6	2,16
Прогимназиална	69,7	11,01	16,8	2,45
Гимназиална	88,0	8,2	3,41	0,78

Посочените цифри индикират както ниския образователен статус на ромската общност, така и проблемите с достъпа до образование (особено до качествено образование), с които се сблъскват ромските деца.

Аналогични са и проблемите в сферите заетост, сациални услуги и здравеопазване. По данни на Световната банка, цитирани в ОПРЧР ромите са с най-нисък коефициент на заетост – 28.6% и безработицата сред тях е най-висока – около 70%, при 12.3% за турската етническа група и под 7% – за етническите българи. Според проучване, реализирано по програма ФАР BG 0006.08 – „Осигуряване на достъп до здравеопазването за малцинствата", насочено към измерване на обективния здравен статус на ромите, болен човек има в приблизително 80% от посетените ромски домакинства в 10 града с компактно ромско население. В една четвърт от посетените домакинства е регистриран човек със значителна степен на трайно увреждане (загубена трудоспособност – от 50% и повече). Изследвания на Институт „Отворено общество" и Център „Амалипе" също указват, че здравният статус на ромите е в пъти по-нисък от този на мнозинството. Посочените тенденции са отразени и в аналитичната част на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите

През предходните години българското правителство прие специфични стратегически документи за интеграция в сферите на образованието и здравеопазването: Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (юни 2004 г., обновена през март 2010 г.) и Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи на етническите малцинства

(септември 2005 г.). Беше приет и План за действие за изпълнение на Здравната стратегия (юли 2011 г.), докато такъв план относно Образователната стратегия не бе приет. В сферата на заетостта няма приета специфична стратегия за интеграция на ромите. Въпросите на образователната, здравната и социалната интеграция заемат ключово място в Рамковата програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество (обновена през май 2010 г.),в Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване и в Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите, приета с Решение на Народното събрание от 1 март 2012 г.

До този момент изпълнението на тези документи е минимално. Една от причините за това е минималното финансиране от страна на държавния бюджет. Опцията за заделяне на сериозен ресурс от бюджета за финансиране на интеграционния процес в България никога не е била напълно отворена, а в условията на икономическа криза бюджетното финансиране за всички интеграционни програми допълнително намаля. На този фон ОП РЧР се очертава като основната възможност за финансово обезпечаване на процеса на интеграция на ромите – поне в сферите образование, заетост, социални услуги и здравеопазване, без да отменя необходимостта от ангажимент на държавния бюджет.

Дизайн на ОП РЧР и интеграцията на ромите

Интеграцията на ромската общност бе една от основните дискутирани теми в процеса на изработване на ОП РЧР, както и в изминалите години от стартирането на Програмата. За това допринесе активността на ромските неправителствени организации, специалното внимание, което ГД „Заетост, равни възможности и анти-дискриминация" на Европейската комисия отделяше и отговорното поведение на Министерство на труда и социалната политика (Управляващ орган на ОП РЧР).

Пример за постигнатото партньорство между ромски организации, МТСП и ГД „Заетост" на Европейската комисия бе специалното обсъждане на работен вариант на ОП РЧР с представители на широк спектър ромски организации, провело се през юли 2006 г. Предста-

вители на Център „Амалипе" бяха канени на заседания на работната група, изготвяща Програмата за да аргументират своите предложения. Активната позиция на ромските организации бе приветствана и в специални писма, изпратени от Комисаря по заетостта Вл. Шпидла до Център „Амалипе". Създаденият диалог бе продължен от МТСП въпреки персоналните смени в министерството, което дава надежди, че той е устойчива политика.

В своя дизайн ОП РЧР е програмата, която – в сравнение с останалите програми, по които се усвояват европейските фондове – целенасочено подпомага процеса на ромско включване в най-висока степен. Текстове, описващи проблемите на ромската общност и задаващи насоки за интеграция на ромите са включени както в аналитичната, така и в стратегическата част на Програмата, ромите са определени като специфична целева група по 6 области на интервенция, предвидени са специфични области на интервенция / мерки, подкрепящи усилията за интеграция, включена е специална глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност", определени са индикатори за измерване на ефекта в ромска общност. В допълнение, неправителствените организации са включени като възможни бенефициенти по всички области на интервенция, таргетиращи ромите, което създава възможност те да участват като изпълнители на проекти за интеграция. Всичко това създава възможност за изпълнение на цялостна мащабна интеграционна програма, която да приложи предвиденото в националните документи за интеграция на ромите, описани по-горе.

В същото време дизайнът на ОП РЧР съдържа и определени слабости: затруднена е възможността за многосекторни интервенции, липсва ясно определено финансиране за изпълнение на глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност", не са предвидени възможности за подкрепа на ромските организации като конкретни бенефициенти и т.н. Това поставя реализирането на дейностите за интеграция на ромите в силна зависимост от политическата воля на Управляващия орган и трите Междинни звена, както и от координацията между тях, което от своя страна ограничава силно възможността за многосекторни, системни и целенасочени интеграционни интервенции: ако силна политическа воля и добра координация

между отделните институции съществуваше, то интеграционната политика би била реализирана и без средствата от европейските фондове.

Аналитичната част на ОП РЧР (част 1 „Социално-икономически анализ на настоящата ситуация в областта на човешките ресурси" и част 2 „Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите") съдържа множество текстове, описващи ситуацията на ромската общност. Параграф „Равенство на малцинствата" описва проблемите на ромите в сферата на заетостта (с. 22-23), параграфи „етнически особености на образователния обхват", „отпадане от образователната система" и „достъп до образование" дават достоверна представа за образователните проблеми, с които се сблъскват ромите (с. 27-29), текстове относно състоянието на ромите са включени и в параграфите описващи достъпа до социални услуги и здравния статус (с. 41). Подобаващо място е отделено и на описанието на административната инфраструктура, свързана с интеграцията на малцинствата – параграф „Държавна политика спрямо уязвимите малцинствени етнически групи в България" (с. 64-67).

Като цяло посочените параграфи представят достоверна картина на проблемите, с които се сблъскват голяма част от ромите в България и интеграционния процес. В същото време анализът страда от сериозна противоречивост, характерна за цялата национална политика за интеграция на ромите: признаването на съществуващите проблеми не винаги води до действия за разрешаването им; признаването на съществуващите дисбаланси в етническо отношение (социален, образователен и т.н.) често е съпроводено от опит за разтварянето им в социални категории. Пример в това отношение е анализа в сферата на пазара на труда. Посочването на стряскащи дисбаланси за нивото на безработица сред ромите, сравнено с нивото сред етническите българи и българските турци (с. 23), не води до определяне на ромите като „уязвима група на пазара на труда". Списъкът на уязвимите групи на пазара на труда, предложен от ОП РЧР включва „продължително безработни лица; младежи до 29-годишна възраст без трудов опит или без образование и професия; безработни с ниско образование и без квалификация, хора с увреждания и възрастни безработни – над 50 години" (с. 17). Този пропуск е частично компен-

сиран в стратегическата част на Програмата, където сред целевите групи по мерки 1.1 и 1.2 ромите са експлицитно посочени като уязвима група. Посочената противоречивост не е проблем само на ОП РЧР, тя е индикатор за противоречия в националната политика за интеграция на ромите, които няма как да бъдат разрешени от ОП РЧР.

Стратегическата част на ОП РЧР развива относително прецизно темата за интеграция на ромите (малцинствата, уязвимите групи) като продължава текстовете от аналитичната част и дори преодолява част от описаните слабости. Силна страна в това отношение е включването на ромите като специфична целева група на 6 области на интервенция в сферите на заетостта (1.1 и 1.2), достъпа до образование (4.1.) и социалните услуги / здравеопазването (5.1, 5.2 и 5.3). Това бе един от пунктовете, по които имаше най-много спорове в процеса на изготвяне на ОП РЧР: повечето от българските институции възразяваха на определянето на ромите като специфична целева група, докато представителите на ромските организации го отстояваха и това бе едно от основните искания в застъпническата кампания на Център „Амалипе" и 46 други НПО. В крайна сметка определянето на ромите като специфична целева група дава възможност да се обявяват таргетиращи ромите / малцинствата конкурси за проекти, както и да се включват дейности, гарантиращи участието на ромите във всички обявени по тези области конкурси: нещо, което отличава ОП РЧР от останалите оперативни програми и е безспорно достижение. Може да се каже, че роми са по-голямата част от потенциалните крайни ползватели по две от посочените области на интервенция (4.1. „Достъп до образование и обучение на групи в неравностойно положение" и 1.1. „Интегриране на уязвимите групи на пазара на труда"), а по останалите 4 области ромите са голям процент от крайните ползватели. В допълнение, по още две мерки (4.2 и 4.3) могат да бъдат реализирани дейности за образователна интеграция, без ромите да са определени като специфична целева група (последната е определена доста общо като „деца, ученици, студенти и възрастни"): по тях могат да се организират разнообразни извънкласни и извънучилищни дейности, да се провежда огрaмотяване на възрастни и т. н., а един от посочените потенциални бенефициенти е

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Включването на ромите като целева група е експлицитно, макар и под различни форми: в повечето от областите на интервенция е записано „уязвими етнически групи (роми и др.)"

Друго сериозно достижение на ОП РЧР е включването на специална глава „6. Сфери на действие по отношение на ромската общност" (стр. 144-147). Главата ясно указва, че „Основен фокус на ОП РЧР е решаването на проблемите на уязвимите групи като цяло и малцинствените етнически групи сред тях, вкл. ромите... Във връзка с това, при програмиране на ОП РЧР бяха взети под внимание специфичните проблеми на ромската етническа общност, които изискват индивидуален подход при тяхното решаване" (с. 144). Главата посочва комбинирането на т. нар. mainstreaming и targeting при осъществяването на дейности, насочени към интеграция на ромската общност (т.е. съчетаването на дейности, насочени към всички уязвими групи и специфични дейности, насочени към специфичните проблеми на ромите): "При изпълнението на всички действия, включени в оперативната програма, ще се акцентира върху създаването на адекватни инструменти, които да позволяват ефективното справяне със специфичните проблеми на всяка една от целевите групи... Ще се предлагат позитивни мерки спрямо ромската общност, част от които ще бъдат финансирани от ОП РЧР (с. 144). Глава 6 посочва и широк кръг от индикативни дейности по три от приоритетните оси (1, 4 и 5), които биха гарантирали сериозен напредък на процеса на интеграция на ромите. Важна част от главата е таблицата с индикатори, измерващи въздействието на ОП РЧР в ромска общност (с. 146-147): те се отнасят не само до областите, таргетиращи ромите, но и до всички останали области на интервенция. Тези индикатори създават предпоставки на постоянен мониторинг и оценка на изпълнението на ОП РЧР относно ромите: нещо, което е заложено като изискване в програмата.

Друга силна страна на ОП РЧР е включването на разнообразни потенциални бенефициенти в областите на интервенция, таргетиращи ромите: НПО, общини, училища и др. Това дава възможност за реално участие на заинтересованите страни при изпълнението на проекти по съответните мерки.

Освен посочените силни страни, дизайнът на ОП РЧР съдържа и определени слабости. Така например, в голяма степен е затруднена възможността за осъществяване на многосекторни интервенции, включващи заетост, образование, социални услуги и здравеопазване: макар да е ясно, че именно многосекторните интервенции дават устойчив резултат, особено в сферата на ромската интеграция. Заетост, образование и социални услуги са оси, управлявани от различни междинни звена (АЗ, МОМН и АСП), което възпрепятства многосекторни проекти. Такива не са невъзможни, но биха затруднили силно бюрократичната машина на трите институции и е малко вероятно да бъдат реализирани. В допълнение – това, че мерките, по които ромите са специфична целева група, са в правомощията на три отделни Междинни звена, прави трудно постижимо изпълнението на цялостна програма за интеграция на ромите: то би зависило от политическата воля на три институции и от добрата координация между тях.

Нормативната уредба постановява всяка процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ да бъде реализирана само по една приоритетна ос на съответната оперативна програма. В тази връзка многосекторни интервенции могат да се реализират единствено по допълващ начин в рамките на различни приоритетни оси на ОП РЧР, така и посредством допълващи се мерки с други оперативни програми съгласно Националната стратегическа референтна рамка и демаркацията между отделните финансови инструменти. Изключение от това правило се допуска единствено с решение на Комитетите за наблюдение на съответните оперативни програми. До края на 2011 г. изпълняваните схеми по програмата даваха възможност за такава синергия, например между мерките в сферата на образованието и тези на пазара на труда, които са насочени към осигуряване на плавен преход от образователната система към реални работни места. Но тази синергия би била възможна единствено, ако един и същ бенефициент (напр. определена община) кандидатства и по двете обявени схеми и двата проекта бъдат одобрени. Практиката показваше, че това се случва в минимален брой случаи. Първото сериозно изключение от това правило бе направено чрез мярката „Интегра", насочена към подобряване на образователния и социал-

ния статус на уязвимите групи в 4 общини, в които ОП РР инвестира ресурс за подобряване на жилищните условия. Този важен прецедент е анализиран по-долу.

Сериозна слабост е, че Глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност" няма ясно определено финансиране. Примерните дейности и мерки, описани в главата, са включени към различните приоритетни оси (1, 4 и 5), без да е предложен индикативен финансов план за тях. Това дава възможност финансирането на конкурси, благоприятстващи ромската интеграция, да бъде сведено до минимум – тенденция, която бе налице през анализирания период от изпълнението на Програмата.

Липсата на ясно определено финансиране за изпълнението на Глава 6 има своята ясна логика в начина, по който е програмирана ОПРЧР. Глава 6 не бе програмирана като отделна приоритетна ос, а чрез нея бе изложен подходът на оперативната програма за интеграция на ромите, като част от хоризонталните принципи, които се следят на всеки етап от нейното изпълнение. В съответствие с Регламент (ЕО) 1083/2006 бюджетът на програмата бе разпределен по приоритетни оси, в рамките на които следва да се постигнат конкретни индикатори. В тази връзка не бе възможно да бъдат заложени средства за изпълнение на индикаторите в Глава 6, а те по същество представляват инструмент за оценка на ефективността на мерките по ОП РЧР по отношение на ромската общност. Този подход може да бъде променен през следващия програмен период, ако се окаже, че не е достатъчен за да гарантира социалното включване на ромите чрез средства от ЕСФ. В същото време би могло да се помисли и за определяне на индикативен бюджет за мерките, насочени към уязвими групи (в частност – към ромите), гарантиращ тяхното ефективно изпълнение и през настоящия програмен период.

Друга слабост е това, че не е заложен принципът на подкрепа на уязвимите региони / групи в придобиването на компетенции за участие в процеса на усвояване на европейските фондове. Това създава предпоставки уязвимите (по-малки общини, училища, НПО) да станат още по-уязвими от гледна точка на това, че те ще усвоят много по-малък процент от фондовете. В приоритетна ос 8 „Техническа помощ" е заложена област за интервенция „8.3 Укрепване капацитета

на потенциалните бенефициенти", но тя (както и цялата ос 8) е предоставена на Управляващия орган и Междинните звена. Опитът от Унгария по усвояване на европейските фондове убедително сочи, че в случаите на налични уязвими региони и групи е добре да се приложи подход на специфична подкрепа, при който те имат определено финансиране (а не се състезават на конкурентен принцип с региони и групи, които са значително по-добре подготвени) и се работи те да придобият компетенции за усвояване на определеното финансиране. По този начин се гарантира участието на уязвимите региони и групи в усвояването на европейските фондове: в противен случай те трудно биха се преборили в съревнованието с общини и региони, които имат значително по-висок ресурс.

Унгарският опит за гарантиране на участието на уязвимите региони и групи се базира на два основни стълба. Първият е определянето на уязвими микрорегиони (ниво NUTS IV) и на целево финансиране за тях. Слаборазвитите микрорегиони – намиращи се най-вече в източна и южна Унгария – се характеризират с ниски доходи, висока безработица, лоша инфраструктура и ниско ниво на човешките ресурси. В тези микрорегиони живее около 10% от населението на Унгария и 30% от унгарските роми. За да подпомогне развитието на тези микрорегиони, правителството установява специална програма за тях, определяйки и целево финансиране за всеки микрорегион – за подобряване на инфраструктурата и на качеството на човешките ресурси. По този начин микрорегионите не се съревновават за финансирането от европейските фондове, а развиват капацитет за усвояването на определеното финансиране. Ромите са целево таргетирани в програмата за слаборазвитите микрорегиони – участието на ромски организации и експерти е изискване за одобряване на проектните планове на микрорегионите, а проектите, насочени към роми, се одобряват приоритетно.

Вторият стълб са общинските планове за равни възможности. Всяка община е задължена да изготви свой план, гарантиращ, че усвояването на европейските фондове ще подпомогне предоставянето на равни възможности на уязвимите групи и в частност – на ромите. Това изискване е в сила за всички общини, които кандидатстват за финансиране по която и да е европейска програма. В допъл-

нение – правителството назначава т. нар. „ромски съветници" в областните структури, подпомагащи усвояването на европейските фондове, като тяхната функция е да съблюдават и консултират изпълнението на общинските планове за равни възможности. Въпреки че някои от общинските планове са формално и повърхностно изработени, а изпълнението им често е доста проблемно, тяхното наличие безспорно дава тласък на процеса на ромска интеграция.[8]

Организациите на ромската общност не са включени като потенциален конкретен бенефициент по ОП РЧР, което също е слабост на Програмата. Като цяло статута на ромските НПО е неясен и твърде нисък – във всички оперативни програми. Ромските организации не са включени като социален партньор. В резултат на това те са представени в Комитета за наблюдение на Програмата единствено под формата на „наблюдател", а не „член": все пак ОП РЧР е единствената Програма, в чиито Комитет за наблюдение е определена специфична група НПО „организации, работещи за интеграция на ромите" и избраха свой наблюдател (Деян Колев от Център „Амалипе") и заместник (Радостин Манов от СНЦ „Разнообразни и равни").[9] Това се оказа сериозен положителен фактор – повечето от обявените през 2007–2011 г. процедури по ОП РЧР, подкрепящи целенасочено ромската интеграция, бяха инициирани именно от представителите на ромските НПО в Комитета за наблюдение.

Ромските организации не са вписани като конкретен бенефициент по нито една област на интервенция и в резултат на това те не могат да получат ресурс чрез процедура на „директно предоставяне на средства" за определени дейности. Подобна възможност съществува за т. нар. „социални партньори" (синдикати и съюзи на работодателите): последните получиха 71 223 676 лева за повишаване на капацитета и дейности по приоритетна ос 2.[10] Обяснение за невключ-

---

[8] Повече виж в: Adam Kullman, *Roma integration with EU funds in Hungary, with focus on the least developed micro-regions.* Налично на: http://amalipe.com/files/file/news/Kullmann.pdf

[9] В Комитетите за наблюдение на останалите оперативни програми ромските организации избраха свои представители, но влизайки в групи на други НПО.

[10] Само по себе си предоставянето на солиден финансов ресурс на социалните партньори чрез процедура за директно предоставяне на средства следва да бъде

ването на ромските организации като конкретен бенефициент дава липсата на национални представителни ромски организации или на обединения от т. нар. „чадъровиден тип" (umbrella organization). Въпреки това опитът от усвояването на европейските фондове в Румъния сочи, че дори при такива условия ромски НПО могат да бъдат конкретни бенефициенти на големи проекти и се справят успешно с тази задача. Обяснение за невключването на ромските организации като социален партньор дава възприетото от българското правителство тълкуване на определението на термина „социални партньори" от документа на Европейската комисия „Социалните партньори като бенефициенти – подкрепа на Европейския социален фонд за социалните партньори в периода 2007–2013 г.". В точка 1 на посочения документ е предложено следното определение на понятието „социални партньори": *„термин, широко използван в Европа, който се отнася до представители на управлението и работната сила (профсъюзи и организации на работодатели)"* . Неразширително тълкуване на това определение в действителност изключва ромските организации като социални партньори и би могло да се помисли – както на национално, така и на европейско ниво – за едно по-широко определение, което би включило повече участници в социалния диалог. Такова определение би гарантирало, че ще се избегне опасността ромите да останат изключени от социалния диалог: понастоящем тази опасност е избегната благодарение на активното участие на ромските организации и на разбирането от страна на МТСП.

Досегашният опит от изпълнението на оперативната програма недвусмислено сочи, че нито един от социалните партньори не защитава интересите на ромската общност. Както съюзите на работодателите, така и синдикатите са ефективни в стремежа да представляват интересите на работещите и работодателите. С оглед на това, че основната част от ромите не попадат в нито една от тези категории

приветствано. Този подход е съобразен с публикувания на интернет страницата на Европейската комисия – Генерална дирекция „Заетост, социални въпроси и равни възможности", технически фиш „Социалните партньори като бенефициенти – подкрепа на Европейския социален фонд за социалните партньори в периода 2007–2013 г.".

е разбираемо, че социалните партньори не представляват интересите им. Нещо повече – стенограмите от заседанията на Комитета за наблюдение на ОП РЧР индикират, че част от представителите на социалните партньори споделят предразсъдъци спрямо ромската общност.

При програмирането на следващия програмен период следва да се отчете, че проектът за Регламент на Европейския социален фонд (предложен от ЕК на 6.10.2011 г.) отделя специално внимание на ролята на НПО и ги поставя на равна основа със социалните партньори. Тази възможност определено трябва да се използва за по-ефективното включване на ромските организации в изпълнението на новата ОП РЧР.

В преамбюла си Проектът на Регламент на ЕСФ постановява, че „Осъществяването по ефикасен и ефективен начин на действията, подкрепяни по линия на ЕСФ, зависи от доброто управление и партньорството между всички съответни териториални и социално-икономически участници, по-специално социалните партньори и неправителствените организации. Следователно е необходимо държавите-членки да насърчават участието на социалните партньори и на неправителствените организации в изпълнението на дейностите на ЕСФ." В изпълнение на това принципно положение, чл. 6 на проекто-регламента изисква „Участието на социалните партньори и другите заинтересовани страни, по-специално неправителствените организации, в изпълнението на оперативните програми, както е посочено в член 5 от Регламент (ЕС) № […], може да бъде под формата на глобални грантове...".

Изпълнението на ОП РЧР и ромската интеграция

В края на юли 2007 г. бяха обявени първите схеми за финансиране на проекти по ОП РЧР. Подписването на договорите и реалното изпълнение на проектите започна през 2008 г. През следващите години първоначалното забавяне в обявяването на конкурсни процедури бе наваксано и към края на 2011 г. ресурсът на програмата бе планиран на 99% от Комитета за наблюдение: виж Приложение 1.

До този момент изпълнението на ОП РЧР по отношение на ромската интеграция е неравномерно: по една от мерките, включващи ромите като специфична целева група, бяха обявени и дори реализирани таргетиращи ромите схеми за финансиране на проекти, а по други мерки все още няма обявени конкурси, поставящи фокус върху интеграцията на ромите и не се очертава да има такива. Роми участват като крайни ползватели по проектите на част от схемите, а по други участието на роми е символично. От информацията, подавана от бенефициентите към междинните звена и управляващите органи, става ясно, че участието на роми / малцинства е сериозно в проектите по таргетираните схеми и доста скромно по останалите схеми: както сочи и Годишният доклад за изпълнението на ОП РЧР през 2011 г. „близо 70% от всички включени роми идват от схеми, насочени специално към ромската общност, докато останалите малко над 30% идват от схеми, в които ромите не са посочени изрично като целева група"[11]. Частично изключение прави схемата за извънкласни и извънучилищни дейности „Да направим училището привлекателно за младите хора", осъществена два пъти чрез процедура за конкурентен подбор на проекти и трети път като директно предоставяне на средства на МОМН (преименувана на проект УСЕХ), в която участват значителен брой деца и ученици от малцинствата, но и в нея броят на участниците от малцинствата е непропорционално малък на фона на общия брой участници. Виж приложение 2. Друго изключение е схема „Развитие", която е насочена към субсидирана заетост за лица с ниско образование, като дори и в нея процентът на включените роми е по-нисък от очакваното.

До този момент таргетираните схеми, обявени по Приоритетни оси 4 и 1, са инструмента, който финансира в най-пълна степен дейности, попадащи сред основните приоритети на документите за интеграция на ромите: въвеждане на интеркултурно образование, десегрегация на кварталните „ромски" училища, превенция на отпадането, обучение на учители за работа в мултикултурна среда, повишаване на нивата на заетост в ромска общност и др. С висока степен

[11] *Годишен доклад за изпълнението на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" за 2011 г.*, с. 42.

на достоверност може да се каже, че тези схеми подпомагат целенасочените усилия за интеграция на ромите.

Част от останалите схеми подкрепят изпълнението на националните документи за интеграция по индиректен начин (напр. „Повишаване на качеството на образование в средищните училища...", проект УСПЕХ и др.): напр. намаляване на отпадането от училище, ограмотяването на възрастни и др. По-голямата част от обявените схеми, в които ромите не са включени като целева група нямат отношение към изпълнението на националните документи за интеграция на ромите, като не подпомагат този процес..

Ромските организации участват активно в изпълнението на ОП РЧР по два начина. От една страна те са допустими бенефициенти и успешно реализират проекти по различните обявени схеми. Първоначално съществуваше неблагоприятна тенденция за недопускане на НПО като водещи бенефициенти, но тя бе бързо преодоляна.

Критериите за избор на операции, внесени от МОН на първото предварително заседание на Комитета за наблюдение на ОП РЧР, провело се на 18 юни 2007 г., на практика изключваха НПО като бенефициенти от първите две схеми: „Създаване на благоприятна мултикултурна среда..." и „Да направим училището привлекателно за младите хора": според предложението на МОН неправителствените организации можеха да бъдат единствено партньори, но не и водещи бенефициенти по проектите. Намесата на наблюдателя от ромските НПО Деян Колев (подкрепен от представителите на Европейската Комисия Томас Бендер и Димо Илиев) по време на заседанието доведе до преосмисляне на предложението от страна на МОН и НПО бяха включени като възможни водещи бенефициенти.

От друга страна е особено важно участието на ромски НПО в дейността на Комитета за наблюдение на ОП РЧР. Съгласно Постановление на МС 182/21.07.2006 г. представителите на НПО могат да бъдат канени като „наблюдатели" и да участват в дейността на Комитетите за наблюдение без да гласуват. Ромските неправителствени организации определиха – след процедура за избор, организирана от УО на ОП РЧР – като свой представител Деян Колев (Център „Амалипе") и заместник – Радостин Манов (Сдружение „Разнообразни и равни"). Те участват активно в дейността на Комитета за наблюде-

ние и тяхното участие дава конкретни резултати. Така например 4 от обявените до този момент 6 таргетирани схеми са по инициатива на представителите на ромските НПО в Комитета за наблюдение. Както бе посочено по-горе, изпълнението на ОП РЧР е неравномерно по различните приоритетни оси. Неравномерно е и реализирането на дейности, благоприятстващи ромската интеграция и включването на роми в реализираните проекти. По-долу прилагаме информация по отделните приоритетни направления:

Приоритетно направление 4 и ромската интеграция

В края на 2009 г. приключи изпълнението на таргетирана схема по област на интервенция 4.1 „Създаване на благоприятна мултикултурна среда...". Схемата бе обявена на 30 юли 2007 г. под формата на процедура за конкурентен подбор на проекти на обща стойност 5,5 млн. лв. От подадените общо 157 проектни предложения бяха одобрени 64. По данни на Междинното звено и Управляващия орган „От всички 64 договора, 52 са насочени изцяло към децата и учениците от ромската общност. В останалите договори едновременно са включени лица от повече от една малцинствена група (от ромски и турски произход, и др.), като в тях бенефициентите адресират проблема с образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинствени групи без да въвеждат разделение на основа отделен етнос."[12] В дейности по проектите, финансирани по схемата, са участвали 19 414 души, като 9923 от тях са от етническите малцинства.[13] Целите на обявената схема и основните финансирани дейности бяха в съзвучие със Стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства: извеждане на децата и учениците от етническите малцинства от обособените училища в ромските квартали към приемните училища; подпомагане процеса на интеграция в приемни училища; подобряване на средата; мотивиране на семействата от населени места със смесено население за по-безпроблемно осигуряване на процеса на интеграция; създаване на условия за опознаване и разбирателство между различните етнически

[12] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 40.
[13] *Пак там, с. 103*

групи; повишаване подготовката на учители, преподаватели и експерти за работа в мултикултурна среда.[14]

Все още е твърде рано да се прави цялостна оценка на изпълнението на схемата. Въпреки това теренното изследване, проведено за нуждите на настоящия доклад, ясно сочи, че проектите са достигнали до широк кръг крайни бенефициенти – както ученици, така и техните родители. Степента на удовлетвореност сред тях е изключително висока – над 88% сред учениците и 64% сред родителите. Проектите са дали шанс за реализация на интеграционни дейности, изискващи допълнителни ресурси, които е трудно да бъдат заделени в рамките на делегираните училищни бюджети: социално-психологическа работа с родители от маргинализирани семейства, въвеждане на интеркултурно образование в часовете от задължителната подготовка и чрез СИП, организиране на разннобразни извънкласни и извънучилищни дейности, провеждане на „зелено училище" и занимания с децата през ваканциите, работа с изоставащи ученици и т.н. Като цяло реализираните дейности са допринесли за изпълнението на общинските планове за образователна интеграция.

В същото време реализацията на проектите се е сблъскала и със сериозни проблеми, които са намалили чувствително тяхната ефективност и са създали трудности за бенефициентите. Почти всички включени в изследването бенефициенти посочиха забавените плащания и прекалено усложнените отчетни съпътстващи документи като пречки, които са довели до минимализиране на постигнатите резултати. Данните от изследването сочат, че между 60 и 70% от времето на персонала, нает по проектите, е било използвано за изготвяне на отчетни документи и едва между 30 и 40% – за изпълнение на дейностите по проекта. Забавените плащания са довели до това, че част от проектите (особено тези, по които водещи бенефициенти са училища) са усвоили малка част от одобрените бюджети и проектите не са реализирани в цялата им пълнота. Средното забавяне в плащанията е било около 6 месеца – срок, който надхвърля предви-

---

[14] МОН, *Обява за открита процедура за конкурентен подбор на проекти BG051PO001/07/4.1-01.*

Налична на http://sf.mon.bg/index.php?w=multicultural280707141739.

деното в договорите. Изследваните бенефициенти посочиха, че това е причинило сериозни затруднения с финансирането и мнозина от тях изразиха колебание относно възможно кандидатстване по нови схеми. Висока е степента на неудовлетвореност сред бенефициентите относно Междинното звено МОМН: договорите са изготвени по начин, който поставя бенефициентите в неравностойно положение и в същото време често дори тези договори не се спазват от Междинното звено, което не води до неустойки и възстановяване на пропуснати ползи за бенефциентите; обратното – неспазване на договора от страна на бенефициентите винаги се санкционира.

Посочените проблеми са аналогични при повечето от обявените по ОПРЧР схеми.

През 2009 г. бе обявена нова таргетирана схема по направление 4.1 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в училищната система". Нейното обявяване се забави (решение за одобряването ѝ бе взето на Комитет за наблюдение от 27 ноември 2008 г., а поканата за набиране на проектни предложения бе публикувана през октомври 2009 г. с краен срок за подаване – 21 декември 2009 г. Схемата бе обявена на стойност 6 млн. лв., но по предложение на представителя на ромските организации, подкрепено от Междинното звено МОМН Комитетът за наблюдение гласува на 10 ноември 2009 г. удвояване на бюджета ѝ на 12 млн. лв. Интересът към тази възможност бе очаквано голям и до 21.12.2009 г. бяха подадени 417 проектни предложения. Това само по себе си е важен положителен факт, но поставя с острота проблема, че голяма част от подадените качествени предложения няма да бъдат одобрени: дори удвоеният бюджет на схемата може да стигне за значително малък брой проекти, като се има предвид, че размерът на един проект е между 50 000 и 390 000 лв. Така подадените проекти попадат в състояние на твърде висока конкуренция: навярно от 4 или 5 проекта ще бъде одобрен един, което ще демотивира останалите участници. Изход от тази ситуация е аналогична таргетирана схема по област на интервенция 4.1 да бъде обявена като постоянно отворена до края на програмния период: това ще даде шанс за одобряване на всички качествени проектни предложения и ще намали до минимум загубата на енергия и време за подготовка на качествени проекти,

които не са финансирани; безспорно ще доведе и до много по-сериозно стимулиране на процеса на ромска образователна интеграция. Предложение в тази насока бе внесено в Комитета за наблюдение от представителя на ромските организации Деян Колев през април 2009 г., но все още липсва решение в тази насока.

На заседанието си от 27 ноември 2009 г. Комитетът за наблюдение гласува отваряне на процедура за огramотяване на възрастни по област на интервенция 4.3. Процедурата ще се реализира чрез директно предоставяне на средства на Дирекция „Политика в общото образование" на МОМН, а не като грантова схема. Очаква се в рамките на схемата да бъдат огramотени 10 500 души, като те ще получат документ за завършен 4-ти клас или дори диплома за завършено основно образование (в зависимост от завършения клас, който включените в програмата имат). Това ще им даде шанс да участват впоследствие в курсове за придобиване на Степен на професионална квалификация – нещо, което е безспорно положителен факт.

През предходните години МТСП реализираше Програма за огramотяване и квалификация на ромите в рамките на Националния план за действие по заетостта. Годишно в рамките на програмата бяха огramотявани между 1000 и 2000 неграмотни, но съществена слабост бе това, че те не получаваха документ за завършен клас и не можеха да се включат в курсове за придобиване на степен на професионална квалификация – дори на най-ниската, първа степен.[15]

Макар процедурата „Огramотяване на възрастни" да не е специфично насочена към ромите, най-вероятно голяма част от крайните ползватели ще бъдат роми. Би могло да се очаква, че тя ще допринесе за изпълнението на документите за образователна интеграция на ромите: във всички тях е включено огramотяването на неграмотни роми.

Схемата все още не е стартирала и е невъзможно да се прави анализ на изпълнението ѝ. Някои потенциални проблеми са ясни още на този ранен етап. Трудно може да се каже доколко ще бъде постигнат големият брой предвидени ползватели: 10 500 души. Опи-

[15] Детайлен анализ на програмата виж в: Център „Амалипе", *Годишен доклад за изпълнение на политиките, насочени към ромска интеграция в България – 2006*. В. Търново: Астарта, 2007, с. 59-70. Налична на: http://amalipe.com/files/publications/080108_Doklad-bg.pdf.

тът от Програмата за огрaмотяване и квалификация на роми, реализирана от МТСП, показва, че дори стойности от 2000 д. годишно могат да бъдат достигнати трудно: огрaмотителните курсове продължават 5 месеца и са през деня, а стипендията за участие е относително ниска (3-4 лв.). Така участващите в курсовете са с минимални доходи и води до това, че те предпочитат да търсят т. нар. „черна работа" в сивата икономика, която носи по-високи доходи. Предвижда се в рамките на схемата „Огрaмотяване на възрастни" стипендията да е повисока, но това едва ли ще промени съществено положението, ако не се реализират мотивационни дейности. Мотивирането на потенциалните участници е друг сериозен проблем: на този етап схемата залага на мотивиране от страна на Бюрата по труда. Това очевидно е ненадеждно: по този начин няма да бъдат достигнати т. нар. „неактивни лица", които не са регистрирани в Бюрата по труда, а те са най-голямата и най-уязвимата част от неграмотните. Мотивирането на неграмотните лица изисква специфична работа в общността, която изисква усилия и ресурси. На този етап процедурата „Огрaмотяване на възрастни" не предвижда такива средства, което може да провали цялата процедура от самото ѝ начало. Този въпрос бе поставен на Комитета за наблюдение от наблюдателя от групата на ромските организации и бе направено предложение до Дирекция „Политика в общото образование" да предвиди специфични средства за мотивиране на неграмотните, но на този етап не може да се каже дали това ще се случи.

Ромски ученици са включени и в схемите „Да направим училището привлекателно за младите хора", реализирани под формата на процедура за конкурентен подбор на проекти, отворена за училища, общини, НПО и др. През изминалите години тази схема бе обявена два пъти: през юли 2007 (проектите по нея на практика вече са приключили и през ноември 2008 г. (проектите по нея се реализират от септември 2009 г.). През ноември 2009 г. Комитетът за наблюдение реши схемата да бъде обявена като постоянно отворена до края на програмния период.

Интересът към тази схема е голям и стотици училища кандидатстваха и при двете процедури. По данни на Междинното звено и Управляващия орган 6338 от общо 50 443 ученици, включени в одо-

брените на първия етап проекти са от малцинствен етнически произход. Броят е относително голям, но все пак остава непропорционално нисък на фона на процента деца от малцинствата в българските училища. Навярно това се дължи на факта, че поради високата конкуренция бяха одобрени проекти, включващи в по-голямата си част ученици в елитни училища, в които процентът на деца от малцинствата е по-нисък.

Изпълнението на проектите по тази схема се сблъскваше с проблемите, описани по-горе в анализа на изпълнението на схемата „Създаване на благоприятна мултикултурна среда...": забавени плащания, усложнени отчетни документи и т.н. Сериозен проблем се оказа и твърде високата конкуренция: голям брой подадени проектни предложения и малък брой одобрени проекти поради ниския размер на обявената схема. Напр. при първото обявяване (през 2007 г.) бяха подадени 689 проектни предложения, от които едва 251 получиха финансиране. Още по-тежко бе положението при второто обявяване (краен срок 9 януари 2009 г.): при подадени близо 1200 проектни предложения (точната цифра е 1173) едва 150 получиха финансиране. Това демотивира голяма част от бенефициентите, които бяха вложили солиден човешки и времеви ресурс, за да подготвят добри проекти, които не бяха одобрени. Този проблем най-вероятно ще бъде разрешен с оглед на обявяването на схемата „Да направим училището привлекателно за младите хора" като постоянно отворена.

Трудно е да се каже доколко реализираните проекти допринасят за образователната интеграция на ромските деца: това не е заложено като приоритет на схемата, но най-вероятно поне частично те допринасят за постигането на тази цел, макар и по индиректен начин.

Анализирайки изпълнението на индикаторите от глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност", можем да кажем, че единствено по Приоритетна ос 4 е налице напредък по изпълнението. Това се отнася за индикатор 4.1. „Брой / % деца от ромски произход, включени в програми за десегрегация": при целева стойност от 63 000 деца през 2013 г., постигнатият в резултат от таргетираната схема „Създаване на благоприятна мултикултурна среда..." брой от близо 10 000 ученика дава надежди за изпълнение. Разбира се, това може да се каже след много уговорки: не всички от

тези ученици са от ромското малцинство, част от одобрените проекти трудно могат да се възприемат като десегрегационни и т.н. Индикатор 4.2. „Брой / % деца от ромски произход, включени в програми за интеркултурно образование", залагащ целева стойност от „20% от общия брой ученици, включени в извънучилищни дейности" не бе изпълнен при първото обявяване на схемата „Да направим училището привлекателно ..." и няма механизми, които гарантират, че този индикатор ще бъде постигнат при новите етапи.

Приоритетно направление 1 и 2 и ромската интеграция

Обявяването на схеми по Направление 1 започна през 2009 г. и все е твърде рано да се говори за каквито и да е резултати. През 2009 г. бяха обявени 5 схеми, като никоя от тях не таргетираше специално ромите / малцинствата. Обявените схеми не бяха насочени към най-уязвимите групи на пазара на труда: неактивните и немотивирани лица. Обяснението от страна на Управляващия орган бе, че към тези групи са ориентирани програмите от Националния план за действие по заетостта. Това обяснение става несъстоятелно от гледна точка на това, че през 2010 г. НПДЗ е финансиран на минимални стойности. На заседание на Комитета за наблюдение на 10 ноември 2010 г. бе взето решение да бъде обявена схема по мярка 1.1 от ОП РЧР, насочена към неактивни и немотивирани лица, като конкретните ѝ параметри ще бъдат определени през идните месеци.

Обявените до този момент по приоритетна ос 1 схеми не са насочени успешно и към друга уязвима група – дълготрайно безработните: те не включват тяхното мотивиране, а изхождат от презумпцията, че работата с дълготрайно безработни е аналогична на работата с останалите безработни. Това очевидно не е така, а пропускането на специфични мотивационни дейности доведе до практическото невключване на дълготрайно безработните в обявените схеми.

По приоритетно направление 2 през 2008 г. бе реализирана схема „Квалификационни услуги и обучение за заети лица", като през 2009 г. бе обявен втори етап на схемата. В условията на икономическа криза интересът към нея се оказа по-малък от очаквания, а немалко договори бяха прекратени (17 от общо 181 на първия етап от изпълнението на схемата).

По данни на Междинното звено (АЗ) и Управляващия орган в проекти по Приоритетна ос 2 са включени 685 представители на етническите малцинства от общо 12 952[16], което представлява близо 5%. От тях „441(са) роми. 252 роми са били включени в обучение за придобиване или повишаване на професионалната си квалификация и други 189 души от ромският етнос са били включени в обучение по ключови компетенции."[17] Поради ниската стойност е невъзможно да се правят изводи, че това е допринесло за изпълнение на приоритетите по заетостта от Рамковата програма за интеграция на ромите и от Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване.

Анализирайки участието на роми (по-точно, на представители на етническите малцинства) в схемите по Оси 1, 2 и 5 следва да имаме предвид, че към този момент то не може да бъде отчетено с абсолютна точност. Това се дължи на факта, че голяма част от сключените договори все още не са приключили и към момента бенефициентите не са отчели реални данни от изпълнението им или самите лица не са посочили своя етнос. От страна на Управляващия орган бяха предприети действия, които да подобрят процеса на наблюдение на сключените договори, включително и чрез попълване на индивидуални анкети от целевите групи, като по този начин ще се подобри и отчитането на индикаторите по Глава 6 на ОП РЧР.

Налице е сериозно изоставане по изпълнението на индикаторите от Глава 6 „Сфери на действие по отношение на ромската общност" на ОПРЧР по отношение на Направление 1. По част от тях не е свършено нищо, а изпълнението на останалите би отнело – ако продължава със същите темпове – период, много по-дълъг от периода на Оперативната програма. Така например изпълнението на индикатор „Брой роми, включени в обучение за придобиване на ключови компетенции" би отнело 11 години, а изпълнението на индикатор „Брой роми, включени в обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация" би изисквало 79 години. Посоченото ясно указва, че залагането единствено на принципа „main-

[16] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 74.

[17] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 41.

streaming", т.е. очакването, че ромите ще бъдат включени в общите дейности без специфични мерки това да бъде гарантирано, би довело до провал на ОПРЧР относно заложените спрямо ромската общност цели.

Приоритетно направление 5 и ромската интеграция

През 2008 г. по Приоритетна ос 5 бяха обявени 2, а през 2009 г. – нови 4 схеми за безвъзмездна помощ. Нито една от тях не таргетираше целенасочено ромите, въпреки че всички области на интервенция по Приоритетна ос 5 включват уязвимите малцинства. Би могло да се очаква, че по две от обявените схеми: „Развитие на социалното предприемачество" и „Социални услуги за социално включване" ще бъдат реализирани и проекти в ромска общност, но все още е рано да се каже в каква степен това ще се случи.

По данни на Междинното звено (АСП) и Управляващия орган в проектите по Приоритетна ос 5 през 2008 г. не са участвали роми – участвали са голям процент хора с увреждания и други лица в неравностойно положение, но не и представители на етническите малцинства[18]. Тази тенденция потвърждава направения по-горе извод, че липсата на таргетирани конкурси и/или компоненти води до практическо изключване на ромската общност. Посоченото показва също така, че изпълнението на ос 5 до този момент по никакъв начин не е подпомогнало изпълнението на Рамковата програма за интеграция на ромите и на Националния план за действие по Десетилетието на ромското включване.

Налице е сериозно изоставане по изпълнението на индикаторите от Глава 6 от ОП РЧР по отношение на Направление 5: те на практика не са изпълнявани.

[18] *Годишен доклад по изпълнението на ОПРЧР за 2008 г.,* с. 115.

Приложение

СПИСЪК НА ОПЕРАЦИИТЕ, ТАРГЕТИРАЩИ РОМИТЕ

Операция	Одобрен бюджет	Реализиран бюджет[1]
Създаване на благоприятна мултикултурна среда...	5,4 млн. лв.	5,4 млн. лв.
Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система	12 млн. лв.	7,2 млн. лв.
Огрaмотяване на възрастни („Нов шанс за успех")[2]	15 млн. лв.	15 млн. лв.
Образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства	11 млн. лв.	16,8 млн. лв.
Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система	11 млн. лв.	3 млн. лв.
Вземи живота си в свои ръце	11 млн. лв.	6 млн. лв.
Разработване на комплексни мерки за интеграция на най-маргинализираните общности сред етническите малцинства с фокус върху ромите	800 000 лв.	800 000 лв.
ИНТЕГРА	7 млн. лв.	Все още не са подписани договори

[1] Посочените цифри включват сумите на подписаните договори, което не гарантира, че ще бъдат верифицирани на тези стойности.

[2] Операцията няма като целева група възрастни от ромски произход и от тази гледна точка не може да бъде определена като „таргетирана". Включена е в настоящата таблица поради това, че огромната част от нейните ползватели са роми.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ" И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Контекст

Подобряването на жилищните условия и на инфраструктурата в ромските квартали е едно от най-сериозните предизвикателства пред цялостния процес на ромска интеграция. Въпреки че на национално ниво съществува консенсус по основните проблеми, пред които е изправено посоченото предизвикателство (изразен в Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България), жилищната политика е областта, в които са предприемани най-малко като брой и най-неуспешни като ефективност конкретни инициативи за ромска интеграция. Причините за това са комплексни: необходима е сериозна финансова инвестиция (в нетно изражение т. нар. „твърди мерки" винаги са многократно по-скъпи от „меките"), което прави обществената подкрепа трудно постижима; изисква се много висока и специализирана експертиза; неправителственият сектор, който е един от основните мотори на интеграционния процес не работи (или почти не работи) в сферата на жилищната политика и т.н. В резултат на всичко това понастоящем нямаме спешно апробирани модели за целенасочени интервенции за подобряване на жилищните условия на ромите, които да са получили обществено и политическо признание. Съществуващите добри примери за добре урегулирани ромски квартали (напр. в Каварна, Стражица, Омуртаг и други, преди всичко малки градчета) не са резултат от целенасочени интервенции и в повечето случаи зависят от добро стечение на обстоятелствата на местно ниво (включващо и политическа воля от страна на местната власт), което прави трудно превръщането им в модели, които могат да се приложат и в други общини. Особено тежък проблем е липсата на политическа решимост за ма-

щабни действия за подобряване на жилищните условия и инфраструктурата в ромските квартали, която бе характерна както за годините на икономически възход, така и през последвалата икономическа криза.

Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите сочи няколко основни проблема в областта „Жилищни условиия". Първият от тях е увеличаващата се пространствена сегрегираност на ромската общност. „Концентрацията на роми в обособени квартали се увеличи през последните петнайсетина години както в градските, така и в селските региони. Тази концентрация в обособени квартали обикновено води до социална изолация на жителите им, до влошаване на жилищните условия, до проблеми с изграждането и поддръжката на инфраструктурата и хигиената, до транспортни проблеми и трудности при осигуряването на услуги. Една от найтежките последици от тази обособеност е влошаването на възможностите за подготовка на младите поколения за работа във формалната икономика и засилващите се трудности при търсенето и намирането на работа."[1]

Жилищните условия в голямата част от обособените ромски квартали са значително под стандартите за страната. Както сочи НСРБИР, „значителна част от ромите, живеещи в градовете, обитават пренаселени квартали, често извън градската регулация, на места без изградена или със зле функционираща водопроводна и канализационна мрежа, нерядко – с нелегално прокарана електрическа мрежа или дори без ток. Селските райони в страната по принцип са със слабо изградена канализационна система или без такава и това определя по-лошите жилищни условия на мнозинството от турците, българите мюсюлмани и близо половината от ромите. Все още две пети от ромите живеят в жилища без водопровод, ползвайки вода от външни/улични чешми или кладенци, три пети от ромските жилища не са свързани към централната канализационна система, а в четири пети от ромските жилища няма тоалетна"[2].

---

[1] *Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите,* с. 5. Налична на: http://nccedi.government.bg/page.php?category=35&id=1741

[2] Пак там, с. 5-6.

В допълнение, ромските квартали като правило са силно пренаселени: по данни от преброяването на населението и жилищния фонд от 2011 г. етническите българи разполагат средно с 23.2 кв.м. жилищна площ на едно лице, докато при ромите тя е едва 10.6 кв.м.

Изключително тежък проблем, неотбелязан експлицитно в НСРБИР, но признат от множество изследвания, е превръщането на голяма част от ромските квартали в гета, т.е. в зони, в които нормалните институции не функционират, а са изместени от неформални (често – криминални) авторитети и правила. Това в най-голяма степен се дължи на абдикацията на местната власт и на държавата като цяло от ромските квартали, комбинирана с вакуума на ценности и авторитети, получил се в резултат от преждевременно прекъснатия процес на модернизация на ромската общност и отмирането на патриархалните авторитети и ценности в традиционните ромски групи. Именно гетоизирането на ромските махали е една от основните спънки пред цялостния процес на ромска интеграция.

През последните петнадесет години бяха приети редица стратегически и оперативни документи, свързани с интеграцията на ромите в българското общество. Основните акценти в тези документи са в четири основни области, а именно – образование, трудова заетост, здравеопазване и жилищни условия.

В частност интеграционната политика по въпросите на жилищните условия и урбанизацията се изпълнява на базата на следните национални документи:

1. *Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите* – приета с Решение на Министерски съвет № 1/ 05.01.2012 г. и впоследствие – с Решение на Народното събрание от 01.03.2012 г. Стратегията съдържа Приоритет „3. Жилищни условия“, в който са поставени 10 цели за изпълнение.[3] По същество Стратегията предлага твърде широк спектър от приоритетни цели и насоки за действие: подобряване на инфраструктурата в обособените ромски квартали, деконцентрация на съществуващите квартали, изграждане на нови квартали, урегулиране на жилищата, строителство

[3] Пак там, с. 13-14.

на социални жилища и т.н. Негативната страна на този факт е, че той индикира липсата на ясна политическа визия за основната насока, в която ще се развива жилищната политика. Положителната страна е, че по този начин се дава широка автономия на общините при реализацията на общинската политика за подобряван на жилищните условия на ромите;

2. *План за действие за изпълнение на НСРБИР:* приет с Решение на Министерски съвет № 1/05.01.2012 г. Съществуването на План за действие е изключително положителен факт. Това е възможност да се планира цялостна програма от дейности с финансиране, срокове и административни отговорности за изпълнение на НСРБИР.

Чрез плана за действие стратегическите цели, определени в Стратегията, можеха да се превърнат в по-конкретни задачи и в съвсем конкретни дейности. На практика това по-скоро не се случи – по същество. Планът не предвиди нови дейности и ресурси, т.е. той се превърна в един педагогически документ, обясняващ какво в момента се прави, а не в План.

Приоритет „Жилищни условия“ съдържа 18 дейности за постигането на 9 задачи. Повечето от дейностите (12 от общо 18) не са бюджетирани или предвиденото финансиране е незначително. Ангажиментът на държавния бюджет за изпълнението на тези дейности е по-скоро символичен – 550 000 лв., което включва и приносът на общинските бюджети. Единствените относително високи суми са предвидените като принос от Оперативна програма „Регионлно развитие“ – 15 000 000 лв. за социални жилища и 5 000 000 лв. за образователна инфраструктура.

3. *Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България за периода 2005 – 2015 г.* Одобрена е с Постановление на Министерски съвет през март 2006 г. Тази Програма също включва оценки на нуждите от подобряване на инфраструктурата в ромските квартали, подобряване на съществуващия в тях жилищен фонд и оценка на нуждите от нов жилищен фонд. Като конкретно предложение за законодателни изменения е включено изменение в ЗУТ, предоставящо на общините допълнителни правомощия при устройството на територии за жилищно строителство.

4. *План за действие за изпълнение на Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България.* В плана за действие е направена разбивка по дейности на някои от основните акценти на програмата, времево разписани за 2006 и 2007 г. Основно място в тези предвидени дейности заемат дейностите по подготовката на предвидените в програмата законодателни изменения, както и изготвянето на кадастрални карти за населените места с най-малко 10% ромско население и някои дейности по отремонтиране на съществуващата инфраструктура. Основните проблеми на Плана са свързани с това, че по същество той не бе изпълняван. Въпреки предвидените в него конкретни суми за всяка една от дейностите, скромно финансиране от държавния бюджет бе отделено през 2006–2008 г., след което изпълнението бе стопирано.

Оперативна програма „Регионално развитие“

На фона на очертаните сериозни проблеми в сферата на жилищните условия на ромите, както и на липсата на финансиране от държавния бюджет за изпълнение на иначе добрите интеграционни документи, ресурсът на ОП РР бе очакван като възможност – може би единствената – за инвестиции в подобряването на жилищните условия на ромите.

Главната цел на оперативната програма е подобряване на качеството на живот и работна среда с по-добър достъп до основните услуги и нови възможности за повишена регионална конкурентноспособност и устойчиво развитие. Основните приоритети на програмата включват устойчиво и интегрирано градско развитие, регионална и местна достъпност, устойчиво развитие на туризма, създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет. Общият бюджет на Програмата е 1,601 млрд. евро, като финансирането от Европейския фонд за регионално развитие е 1,361 млрд. евро, а националното финансиране е в размер на 240 млн. евро.

Оперативната програма предоставя **възможности за подкрепа на дейности по пет приоритетни оси** – градско възстановяване, за което са отделени 839 млн. евро, регионална и местна достъпност –

с бюджет 400 млн. евро, устойчиво развитие на туризма – 218 млн. евро, местно развитие и сътрудничество – 89 млн. евро, техническа помощ – 54 млн. евро.

Изпълнението на програмата е в ход, като към края на 2011 г. ОПРР бе сочена като една от най-успешните програми по отношение на планираните и на договорените разходи. В същото време слабост на програмата бе невисокият процент на извършените плащания към крайни бенефициенти, макар и тук да бе постигнато положително развитие в сравнение с 2008 и 2009 г. (виж Таблица „Финансово изпълнение на ОП РР“). Постепенно бяха преодолени сериозните трудности, натрупани през 2007–2009 г., свързани със съмнения за корупция и със забавени разплащания. Въпреки това останаха проблеми, свързани с твърде усложнената процедура за кандидатстване и верификация на разходите. Особено тежки се оказаха за бенефициентите (общините) ниските аванси (въпреки увеличението на 40% предплащане), изискваното съфинансиране и продължителното време между извършването на разходите и тяхното възстановяване. Въпреки наличието на фонд ФЛАГ, предоставящ нисколихвени заеми за общини с одобрени проекти, много от бенефициентите бяха изправени пред риск от реален фалит.

Таблица

Финансово изпълнение на Оперативна програма Регионално развитие[4]

Година	Бюджет *	Договорени **	Плащания
2007	227 764 016	0	0
2008	333 417 146	235 486 504	4 089 983
2009	453 986 004	649 361 044	56 717 381
2010	478 383 303	1 347 335 731	301 290 709
2011	512 155 555	1 898 555 986	270 116 193
2012	546 116 254	2 493 043 193	459 501 700

[4] Източник: http://umispublic.minfin.bg/opOPProfileFinExec.aspx?op=3

Ромите и ОП РР

През 2006 и 2007 г. ромски НПО инициираха застъпническа кампания за включване на текстове, подпомагащи ромската интеграция в ОП РР. Техните искания срещнаха подкрепа от страна на ГД „Регионално развитие" на Европейската комисия, както и, поне частично, на МРРБ.[5]

В текста на ОП РР експлицитно е посочено, че „Всички приоритети и дейности по ОП "Регионално развитие" се основават на принципа на равенство и отсъствие на дискриминация. Тези принципи следва да бъдат спазвани през всички етапи от управлението и изпълнението на програмата съгласно Член 16 на Регламент (ЕС) № 1083/2006[6]. Определяйки ромите като една от най-уязвимите групи в българското общество (с. 112), ОПРР включва текстове, създаващи предпоставки за насочване на въздействия и ресурси от Програмата към ромските квартали.

В своята аналитична част (3. „Социално-икономически анализ") ОП РР описва по добър начин състоянието на ромската общност и жилищно-инфраструктурните проблеми, с които се сблъсква ромската интеграция. Силна страна на дизайна на ОП РР е включването на специален параграф „Положение на ромите" в аналитичната част на Програмата: с. 28-29. Параграфът описва достоверно основните социални и демографски характеристики на ромската общност, главните проблеми, с които се сблъскват ромите, както и съществуващите предизвикателства в ромските квартали: висок процент на незаконните жилища, административни и финансови пречки пред узаконяването им, липса на Подробни устройствени планове, липса на инфраструктурни удобства, водопровод и канализация и др. (с. 28). Освен в параграф „Положение на ромите", анализ на проблемите, с които се сблъсква ромската общност, е включен и в други параграфи: при описанието на здравната инфраструктура (с. 34), инфраструктура за предоставяне на социални услуги (с. 37) и др.

В същото време стратегическата част на програмата (части 4, 5, 6 и 7, в които са описани целите, стратегията, приоритетните оси и

[5] Бюлетин на Център „Амалипе".

[6] Оперативна програма „Регионално развитие", с. 186.

мерки и структурата за управление) адресира предизвикателствата пред ромската интеграция значително по-скромно.

Параграф „Положение на ромите" от аналитичната част не е допълнен с отделна глава в стратегическата част, където да бъдат описани отделните мерки и примерни дейности, които допринасят за подобряване на положението в ромските квартали – така както е направено в ОП „Развитие на човешките ресурси". Такава информация е включена в част „6.6.5. Равенство на половете и липса на дискриминация" (с. 186), но тя е твърде кратка (6 реда) и сравнително неясна.

ОП РР не съдържа мерки, които са специфично насочени към уязвимите групи (вкл. ромите), а това е направено на ниво „примерни дейности" към отделните мерки. Такива примерни дейности са заложени преди всичко по Приоритетно направление 1: по мярка 1.2. „Жилищна политика" („Осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение, чрез обновяване и промяна на предназначението на съществуващи сгради"[7]), както и по мярка 1.1. „Социална инфраструктура" („Ще се насърчават инициативи, ориентирани към социалните, образователните и здравните проблеми на ромските малцинства, и мерки за съхраняване на ромската културна идентичност (Ромски културни центрове)[8]. В мерките по останалите приоритетни направления няма примерни дейности, ориентирани към ромската общност.

Силна страна на ОП РР е включването в критериите за избор на проекти на критерий „(проектът) отчита потребностите на групите в неравностойно положение, включително и ромите". Това е направено спрямо ктериите за избор на проекти по Приоритетна ос 1 (с. 115) и Приоритетна ос 4 (с. 145). Това дава възможност да се засили ефектът от изпълнението на посочените оси в ромските квартали, като се подкрепят приоритетно проекти и се отчита постигнатият в ромска общност резултат.

---

[7] Оперативна програма „Регионално развитие", с. 120.

[8] Пак там, с. 118.

Ромите и изпълнението на ОП РР

Образователна, социална и културна инфраструктура

Информацията, която се събира от страна на Управляващия орган за бенефициенти от ромски произход, е откъслечна и недостатъчна, що се отнася до всички отворени до момента конкурси. Това създава сериозни трудности при оценката на степента, в която ОПРР е достигнала до ромската общност. В допълнение, подаваните общински проекти далеч не винаги се вписват в общинската политика спрямо кварталите, населени с роми. Една от причините за това е, че в рамките на обявените конкурсни процедури не се изисква съответствие на подадените проекти с Общинските програми за интеграция на ромите или с Общински план за изпълнение на Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите. По същество през разглеждания период (2007–2011 г.) голямата част от общините нямаха общински интеграционни документи или имаха такива с изтекъл срок. ОПРР не продължи практиката на програма ФАР, в рамките на която бяха изисквани Общински план за образователна интеграция и Общинска стратегия за интеграция. В резултат на това трудно може да бъде оценен и ефектът на ОПРР спрямо процеса на ромска интеграция и прилагане на интеграционните документи, подпомогнала процеса на ромска интеграция.

Както бе посочено по-горе, в две от мерките по Приоритетна ос 1, както и в една от мерките по ос 4 са заложени примерни дейности, насочени към уязвимите групи, респективно – в конкурсите за проекти по тези мерки би следвало да се очаква подкрепа за такива дейности. От обявените до този момент покани за набиране на проектни предложения, по-сериозен ефект върху ромската общност би могъл да бъде търсен при две схеми: „Подкрепа за осигуряване на подходяща и рентабилна образователна, социална и културна инфраструктура, допринасяща за развитието на устойчиви градски ареали" и „Подкрепа за осигуряване на подходяща и рентабилна образователна инфраструктура, допринасяща за устойчиво местно развитие". В рамките на първия етап при обявяването на двете схеми бяха обновени и модернизирани 180 сгради, от което се облагодетелстваха

65 000 ученици, лица в неравностойно положение и граждани. По данни на Управляващия орган 15 384 от тях са от ромски произход, а 621 – от турски.

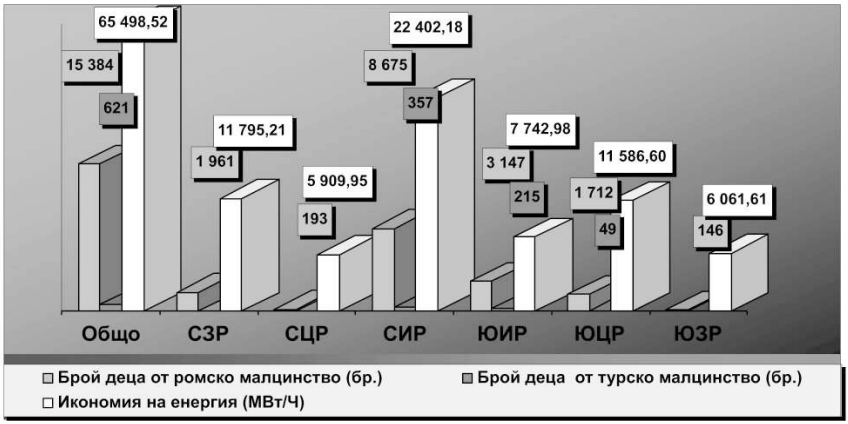

Източник: ПРЕДСТАВЯНЕ НА АНИЦА РУСЕВА, МРРБ, НАЦИОНАЛЕН ФОРУМ "СТРУКТУРНИТЕ ФОНДОВЕ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ", декември 2009 г.

Посоченото може да бъде оценено по положителен начин: сред крайните ползватели на реализираните проекти са и деца от малцинствата, което опредметява принципа на недискриминация и социално включване на уязвимите групи. В същото време като слабост следва да бъде посочено това, че изпълнението на общински проекти по двете схеми не бе под никаква форма обвързано с изпълнението на общинските стратегии/планове за образователна интеграция на децата от етническите малцинства. В съответствие с одобрената от МОМН Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, много общини одобриха свои стратегии/планове. Положителна практика бе изискването за одобрена общинска стратегия за образователна интеграция от общините, изявяващи интерес за включване в някои от проектите по програма ФАР. За съжаление тази практика не бе продължена чрез обявените по ОПРР схеми, поради което нямаме гаранции, че те са подпомогнали във всички случаи общинските усилия за образователна интеграция.

Понастоящем липсва информация за обобщени данни за включените ромски ученици при последвалото обявяване на нови конкурси по посочените мерки.

Социални жилища

По-сериозният принос на ОП РР към процеса на ромска интеграция може да бъде търсен най-вече чрез планираната и обявена през 2011 г. схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение". Тя бе инициирана от министъра по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев, прилагайки промените в чл. 7, ал. 2 от Регламента на Европейския фонд за регионално развитие. Посочените промени (одобрени през 2010 г.) позволяват строителство (а не само реконструкция) на социални жилища за маргинализирани групи.

По време на конференцията „Европейските фондове и ромската интеграция", организирана от Център „Амалипе" и Министъра по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев, идеята за интегрирана интервенция бе публично анонсирана. Заместник-министърът на регионалното развитие и Председател на Комитета за наблюдение на ОП РР Лиляна Павлова обяви, че програмата ще задели 16 млн. лв. за строителство на социални жилища, а директорът на Главна Дирекция „Европейски фондове" в Министерство на труда и социалната политика Зорница Русинова изрази готовност ОП „Развитие на човешките ресурси" да отдели необходимия ресурс за подобряване на достъпа до образование, заетост, социални и здравни услуги на настанените в социалните жилища.[9]

През февруари 2011 г. Министърът по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев инициира работна група за подготовка на интегрирана операция, включваща строителство на социални жилища и дейности за подобряване на достъпа до заетост, образование, социални и здравни услуги.[10] През юли бе обявена покана за заявяване на интерес към общините, които са избираеми по Оперативна про-

[9] http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=667&lang=1

[10] http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=731&lang=1

грама „Регионално развитие“. След като бяха подадени 36 заявки и с оглед на ограничения финансов ресурс, комисия селектира 4 общини, а именно Бургас, Девня, Видин и Дупница. Те бяха поканени да разработят детайлни проектни предложения.

Бюджетът, предоставен от ОП РР за реализацията на схемата, бе 15 659 106.46 лева (или 8 030 311 евро), като той бе определен изцяло за строителство или реновация на социални жилища. В допълнение към това Управляващият орган на ОП „Развитие на човешките ресурси“ и Комитетът за наблюдение на ОП РЧР предоставиха 7 млн. лв. (или 3 589 744 евро) за изпълнението на операция ИНТЕГРА, която включва дейности за подобряване на качеството на образование, заетост, социални услуги, здравни услуги и десегрегация в общините, одобрени по ОП РР.

В края на разглеждания период и в началото на 2012 г. се появиха и първите сериозни трудности пред изпълнението на схемата. В град Бургас националисти организираха публичен протест срещу подготвения проект. Въпреки че проектът бе насочен не само към ромите, а и към други уязвими групи, предвиждайки строителство на жилища, в които ще бъдат настанени представители на различни етноси, националистите поискаха отмяна на проекта с аргумента, че предвижда строителство на „цигански“ жилища. В крайна сметка бе решено проектът да бъде пренаписан и реализиран в друга зона на град Бургас.

Тъй като през разглеждания период схемата „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение” бе в своята подготвителна фаза, все още е невъзможно тя да бъде анализирана, особено нейното изпълнение. Въпреки това дизайнът на схемата съдържа няколко важни елемента, които дават надежда, че тя може да се превърне в така търсения модел за подобряване на жилищните условия и за цялостна интеграция на ромите:

• интегриран характер: интервенцията комбинира „твърди“ и „меки“ мерки, т.е. жилищно строителство плюс подобряване на образователния, социалния и здравния статус на хората, настанени в новопостроените (или реновираните) социални жилища. По този начин се избягва една от основните грешки при предишни подобни интер-

венции, които залагат единствено на жилищното строителство без да инвестират в хората;

• антисегрегационен характер: интервенцията не цели създаването на нови ромски квартали, нито подобряване на статуквото в съществуващите, а следва ясен стремеж да изведе определени групи от обособените квартали. В насоките за кандидатстване е записано, че „физическото местонахождение на жилищното строителство трябва да осигурява пространствена интеграция на представителите на маргинализираните общности като цяло и **да не допринася за тяхната сегрегация, изолация и изключване"**. В съответствие с това Формулярът за кандидатстване съдържа поле „**Десеграционен характер на проекта:** *Опишете по какъв начин комплексната интервенция ще допринесе за интегриране на целевите маргинализирани общности, както и десегрегиране на квартал и/или част от квартал, който обитават*".

Посочените две особености съответстват напълно на изискванията, които Европейската комисия поставя при прилагането на чл. 7, ал. 2 от Регламента на ЕФРР.

• интервенцията комбинира финансиране от два различни фонда: Европейския социален фонд и Европейския фонд за Регионално развитие. Това е вторият за България случай – първият бе реализиран при осъществяване на процеса на деинституционализация, т.е. извеждането на младежи от специализираните институции. Очевидно е, че комбинирането на финансиране от два фонда съдържа сериозен евристичен заряд. Би следвало за в бъдеще да се помисли за привличане на средства и от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони – с оглед на това, че повечето от общините в България са избираеми по Програмата за развитие на селските райони, а не по Оперативна програма „Регионално развитие".

В същото време интервенцията съдържа и няколко предизвикателства, които трябва да бъдат адресирани, за да може евентуалният модел да бъде приложен в национален мащаб:

• интервенцията зависи от добрата воля на местната власт да предприеме целенасочени действия за подобряване на жилищните условия на ромите: добре известен факт е, че много от общинските

кметове нямат подобна нагласа и по-точно – предпочитат да не предприемат специфични действия заради тяхната обществена непопулярност. Случилото се в Бургас е ясен индикатор в тази насока. Настоящата уредба на ОП РР, както и българското законодателство, не изискват от общините да предприемат интервенции за подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи. По същество кметът на дадена община би могъл упорито да избягва разрешаването на проблема с обособените гета, без да носи за това каквато и да е санкция. Респективно – общината би могла да кандидатства с проекти, отнасящи се до подобряването на инфраструктурата единствено в централните квартали на общинския център, без да има какъвто и да е ангажимент за разрешаване на тежките проблеми в обособените квартали. Очевидна е необходимостта през следващия програмен период да бъдат въведени „условности", изискващи инвестиция и в тези градски зони или „делегирани бюджети" за проекти, които се реализират с цел подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи;

• участието на ромската общност не е подсигурено по подходящ начин: Насоките за кандидатстване изискват партньорство на НПО, работещо с ромите, и това бе съблюдавано при предварителната селекция на заявките за интерес. Въпреки това участието на НПО само по себе си не би могло да гарантира активното участие на ромската общност. Нито схемата, финансирана от ОП РР, нито огледалната мярка ИНТЕГРА, финансирана от ОП РЧР, съдържат целенасочени дейности за активизиране на ромската общност, което е необходима предпоставка за активното участие на ромите. Следва да подчертаем, че последното е важен фактор за ефективността на интервенцията;

• взаимодействието между Управляващи органи и Междинни звена при такъв тип междусекторни интервенции съдържа риск от бюрократичност и неефективност. В случая взаимодействието бе гарантирано от личната ангажираност на министъра по управление на средствата от ЕС Т. Дончев. Очевидна е необходимостта от устойчив механизъм за координиране на интегрираните интервенции спрямо ромите. Съществуващата в момента институция, определена да координира интеграционните дейности – Национален съвет за

сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси, няма правомощия спрямо управлението на европейските фондове: Съветът координира интеграционния процес на политическо и стратегическо ниво, като няма правомощия спрямо инструментите за изпълнение на политиките;

• неучастието на Програмата за развитие на селските райони е сериозна слабост: пилотната интервенция бе ориентирана към 86 градски и крайградски ареали, които са избираеми по ОП РР. Поради тази причина голямата част от общините в България не можеха да кандидатстват. В същото време над 60 % от ромите живеят в общини, спадащи към т. нар. селски райони. Очевидна е необходимостта от включване на ПРСР в интервенциите за подобряване на жилищните условия на ромите.

ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ И ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ

Ромите в селските райони на България, заетост и участие в земеделски дейности

Като селски райони в България според националната дефиниция са определени общините (LAU 1), в които няма населено място с население над 30 000 души. Тази дефиниция е използвана при Програма САПАРД и се прилага и при Програмата за развитие на селските райони за периода 2007–2013г. за териториално базирани интервенции. Съгласно тази дефиниция 231 от общо 264 общини в България са класифицирани като селски. Тези селски райони обхващат 81% от територията и 42% от населението. През 2004 г. населението в селските райони е 3,2 млн.

Според данни от последното преброяване на населението през 2011 г. в България живеят 325 343 роми. Въпреки това по данни на редица неправителствени и други организации (Световната банка) ромите в България са два и половина пъти повече. Много от тях не се самоопределят като роми, а като турци или българи, а отговорилите „Не се самоопределям" при същото преброяване са 53 391.

В миналото, през периода на социализма, ромите в България са били въвлечени в различни дейности на земеделските кооперации и ТКЗС-тата: те са се занимавали с дейности по отглеждане на животни, в растениевъдството и производството на плодове и зеленчуци и др. Това развитие у тях на умения и знания за селскостопански практики е запазено и до днес в част от представителите на групата, и част от тях и днес отглеждат животни в малки стопансва, и/или се занимават със зеленчукопроизводство, предимно в семейни градини, където произвеждат продукция за задоволяване на собствените нужди, и много малка част от нея отива на пазара (само 2% според доклад 2009 г. на „Амалипе" и Институт „Отворено общество – София").

В данните, изнесени от Дирекция Агростатистика на Министерство на земеделието и храните (МЗХ) относно последното преброяване на земеделските стопанства в България, е ясно, че 13 000 животновъдни стопанства в България не притежават земя и вероятно част от тях са на ромски семейства, поради всеизвестния факт, че ромите са една от най-социално ощетените групи и попадат в категорията на малоимотните и безимотни граждани, въпреки множеството препоръки, оценки, доклади и стратегии, където една от основните препоръки за устойчива и пълноценна интеграция е действия, насочени към „оземляване" на представители на групата от държавния и/или общинските поземлени фондове. В същото преброяване става ясно, че в България малките стопанства, които управляват земя до 2 ха, са 308 800 или 83,2% от всички ферми в България, което по никакъв начин не изключва ромите и вероятно те попадат в тази категория стопанства.

За съжаление няма и не се води статистика колко са ромите, регистрирани като земеделски производители по реда на Наредба 3/ 1999 г. на МЗХ за създаване и поддържане на регистър на земеделските производители, както и при преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. не е събирана такава информация. Има множество неофициални данни, предимно от ромски неправителствени организации, за представители на ромската общност, които се занимават със селскостопански дейности, отглеждат животни и обработват земя. Въпреки препоръките към ПРСР и съответните структури на МЗХ, по време на различни конференции и други мероприятия, както и в 1-я Мониторингов доклад за европейските фондове на „Амалипе" и Институт „Отворено общество – София", все още не е ясно каква част от тях са официално регистрирани и съответно попадат в списъка с бенефициенти на Програмата за развитие на селските райони 2007–2013г. (ПРСР) и финансовите маханизми на 1-ви стълб на Общата селскостопанска политика (ОСП) и каква част не подлежат на никакво финасово подпомагане и работят в сектора на „сивата икономика", което по никакъв начин не мотивира Управляващия орган на ПРСР да организира и проведе така дълго чаканата информационна кампания за Програмата, насочена към малцинствените групи и по-специално към ромската общност, както и да

предприеме специални мерки и действия съгласно Комуникационния план на ПРСР и текстове в самата Програма.

Програмата за развитие на селските райони и ромите

Националният Стратегически план за развитие на селските райони на Република България отразява визията на страната по отношение на развитието на селските райони и определя следните общи цели за периода 2007–2013 г.:

- Развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост.
- Опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони.
- Подобряване на качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони.

Към постигането на тези цели са насочени специфични мерки по четирите оси на Програмата за развитие на селските райони.

Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г. стартира с 23 мерки, разпределени в четири приоритетни оси. Програмата се прилага на цялата територия на Република България, но с приоритет на територията на селските райони, когато става въпрос за териториално базирани интервенции. Общият бюджет на Програмата за периода 2007–2013 г. е 3241,94 млн. евро. Към тази сума се добавя и определената за България допълнителна сума за периода 2009–2010 г. по Европейския план за икономическо възстановяване (ЕПИВ) [1] в размер на 33,15 милиона евро, която се разпределя съответно 19,5 млн. евро за 2009 г. и 13,65 млн. евро за 2010 г. Като се добавят и 10% съфинансиране от страна на българския бюджет, което се равнява

[1] Годишен доклад на ПРСР 2010 г. – „Средствата по ЕПИВ за България са одобрени с решение на Европейската комисия от дата 04.03.2010 г., за „одобряване на преразглеждането на Програмата за развитие на селските райони на Република България за програмния период 2007–2013 г. и за изменение на Решение С(2008) 755 на Комисията от 19 февруари 2008 г. за одобряване на Програмата за развитие на селскит райони CCI 2007BG06RPO001". През 2009 г. не са одобрявани проекти, финансирани със средства по ЕПИВ."

на 3,68 млн. евро, то общо сумата по ЕПИВ за България възлиза на 36,83 млн. евро. Решението на България за използването на допълнителния бюджет от ЕПИВ за 2009 г. и 2010 г. предвижда средствата да бъдат насочени към съществуващи дейностите по Ос 1 и Ос 3 на ПРСР. В резултат от изменението на Програмата за съществуващи дейности, свързани с новите предизвикателства с 10% се увеличава интензитета на помощта в сравнение с настоящата стойност за дейности, свързани с новите предизвикателства по мерки 121, 123, 311 и 312. За мерки 311 и 312 увеличението е приложимо само за инвестиции в сгради и оборудване за производство и продажба на енергия от възобновяеми енергийни източници.

През 2010 г. и 2011 г. са били прилагани 21 от общо 22-те стартирали мерки по Програмата за развитие на селските райони. В допълнение към мерките, прилагани през 2010 г., стартира и мярка 41 „Прилагане на стратегиите за местно развитие". Мярка 611 „Доплащания към директните плащания" приключи като дейности през 2009 г. и през 2010 г. по нея има само извършени плащания.

През 2010 г. бяха отворени периоди на прием на заявления за подпомагане по 14 мерки на ПРСР от 1-ва и 3-та оси (част от мерките по Ос 2 са с определен годишен срок на кандидатстване, заедно с кампанията за Директните плащания, така че те не са включени в настоящата информация), както и съответните бюджети за всеки период на прием, както следва:

Таблица № 1

Информация за периодите на прием на заявления за подпомагане и съответните бюджети през 2010 г.

Код	Мярка	Период на прием	Минимален бюджет за договориране, вкл. ЕПИВ където е приложимо, евро
111	Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания	18.10–30.11.2010 г.	7 483,100

121	Модернизиране на земеделските стопанства	ЕПИВ: 14.06–15.08.2010 г. и 16.08–31.08.2010 г.; Гарантирани бюджети: 19.07–15.08.2010 г. и 16.08–31.08.2010 г.	7,005,556 Остатък от гарантирани бюджети
122	Подобряване на икономическата стойност на горите	14.06–15.08.2010 г.	2,494,367
123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	ЕПИВ: 19.07–31.08.2010 г.; (първоначално до 15.08.2010 г.); Други: 14.06–18.07.2010 г. и 09.08–23.08.2010г.;	ЕПИВ: 2,202,778; Други: 37,506,950; Общо: 39,709,727
141	Подпомагане на полупазарни стопанства	01.01–12.03.2010г. и 10.06–30.09.2010 г.	2,172,111
142	Създаване на организации на производители	01.01–18.12.2010 г.	–
223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	14.06–15.08.2010 г.; 03.11–03.12.2010 г.	12,825,908
226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	14.06–15.08.2010 г. 03.11–03.12.2010 г.	9,198,068
311	Разнообразяване към неземеделски дейности	Всички: 14.06–18.07.2010 г.; и ЕПИВ: 16.08–31.08.2010 г.	ЕПИВ: 1,841,667 Други: 23,856,388 Общо: 25,698,054
312	Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия	Всички: 14.06–18.07.2010 г.; Само ЕПИВ: 19.07–15.08.2010 г.	ЕПИВ: 7,366,667 Други: 36,476,734 Общо: 43,843,401

321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	20.09–22.10.2010 г.	ЕПИВ: 18,416,667 Други: 75,719,303 Общо: 94,135,969
322	Обновяване и развитие на селата	20.09–22.10.2010 г.	21,318,034
41 431	”Прилагане на стратегии за местно развитие”. „Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие”	16.01–30.08.2010 г.	27,000,000 6,750,000

За първи път през 2010 г. са одобрени заявления за подпомагане по следните 5 мерки: 111, 123, 141, 311 и 312, като към условията за събиране на анкетна информация от бенефициентите, както многократно сме отправяли искания към МЗХ, няма включен въпрос за самоопределяне на бенефициентите и не е ясно дали сред одобрените проекти има проекти на роми и/или такива таргетиращи ромската общност по официални данни.

Към 31 декември 2010 г. по Програмата за развитие на селските райони са изплатени общо публични средства в размер на 613 456 000 евро, от които 491 887 000 евро от ЕЗФРСР и 121 569 000 евро национални средства (Приложение 1 – Общо платени средства по ПРСР за периода 2008–2010 г. в млн. евро). Средствата, платени през 2010 г., са в размер на 369 152 000 евро, което е 2.6 пъти повече от 2009 г. и представлява 60% от всички платени публични средства за периода 2008–2010 г. През 2010 г. са извършени плащания по 16 мерки от ПРСР, като по 8 от тях, а именно мерки 123, 141, 223, 226, 312, 321, 322 и 431-2, това са първи плащания за програмния период.

Възможността да получи увеличен размер на авансовото плащане до 50% за проекти, одобрени през 2009 г. и 2010 г., е използвана от общините по мерки 321 и 322, както и от някои бенефициенти по мерки 123 и 312 и е важно условие за успешното реализиране на проектите. Въпреки това за бенефициентите извън общините авансово плащане се получава трудно при условията, на които трябва да отговорят.

През 2011 г. бяха отворени периоди на прием на заявления за подпомагане по 14 мерки на ПРСР от 1-ва и 3-та оси (част от мерките по Ос 2 са с определен годишен срок на кандидатстване, заедно с кампанията за Директните плащания, така че те не са включени в настоящата информация), както и съответните бюджети за всеки период на прием, както следва:

Таблица 2

Информация за периодите на прием на заявления за подпомагане и съответните бюджети през 2011 г.

Код	Мярка	Период на прием	Минимален бюджет за договориране, евро
114	Използване на консултантски услуги от фермери и собственици на гори	14.11–22.12.2011г.	12,778,052
121	Модернизиране на земеделските стопанства	21.11.2011-21.12.2011 г. Сектор плодове и зеленчуци, Стопани с проекти по мярки 112, 141	27,082,977
122	Подобряване на икономическата стойност на горите	14.03–30.12.2011 г.	11,000,000
123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	15.08–16.09.2011 г.	68,364,991 и неусвоени средства от предишен прием
141	Подпомагане на полупазарни стопанства	04.04–30.12.2011 г.	31,000,000

142	Създаване на организации на производители	14.03–30.12.2011 г.	3,500,000
223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	04.04–29.04.2011 г.	15,000,000
226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	04.04–29.04.2011 г.	14,000,000
311	Разнообразяване към неземеделски дейности	09.11–09.12.2011 г.	33,028,063 и неусвоени средства от предишен прием
312	Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия	09.11–09.12.2011 г.	24,254,338 и неусвоени средства от предишен прием
313	Насърчаване на туристическите дейности	14.11.-12.12.2011г	12,861,571 и неусвоени средства от предишен прием
321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	28.11.2011–27.05.2012 г. само за центрове за деца в риск от конкретни общини	8,788,483,49
41	"Прилагане на стратегии за местно развитие".	14.10–17.11.2011 г.	26,891,814 и неусвоени средства от предишен прием
431	„Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие"		3,630,000 и неусвоени средства от предишен прием

Няма данни към момента за общият брой договорирани проекти по Програмата към 31.12.2011 г. Наличната информация по оси е следната:

• *По ос 1* на ПРСР са подадени общо 13 608 заявления за подпомагане за 956 020 164 евро. Одобрените проекти са 9702 за общо 572 770 976 евро публични разходи. Извършени са 9377 плащания на обща стойност 324 934 721 евро.

• *По ос 2* на ПРСР са подадени, общо по двете мерки 223 и 226, 176 заявления за подпомагане за 13 383 371 евро. От тях са одобрени 109 проекта за 6 571 251 евро общо публични разходи.

• *По ос 3* общият брой подадени проекти към края на 2011 г. е 3836 за 2 092 519 883 евро, от които са сключени 1245 договора за общ публичен принос 623 087 049 евро. Извършени са 741 плащания за 263 575 383 евро.

• *По ос 4* на Програмата през 2011г. са подадени 55 заявлеия за избор на МИГ, от които са одобрени 16 местни стратегии за развитие на обща стойност 31 452 553 евро.

Мерки от ос 1

Мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания", стартира на 01.08.2008 г. В края на 2010 г. подадените заявления по данни от Годишен доклад на ПРСР 2010 г. са 169 броя, от които са одобрени 47 заявления за подпомагане за 6902 хиляди евро общо публични разходи. В одобрените проекти са заложени общо 17 684 лица да бъдат обучени, като 7306 са включени в дългосрочни курсове – 150 часа обучение, 3320 са лицата за преминаване на краткосрочно обучение до 30 часа и 7058 лица са включени в информациони дейности.

През 2011 г. не е имало прием на проекти по мярката.

Прилагането на мярка 111 оказва влияние върху изпълнението на мерки от ПРСР, включително мярка 112, но в тази връзка тя има влияние и върху възможностите на ромите да преминат обучение и/или да се включат в информационни дейности и така чрез дейности за квалификация/преквалификация да се даде съществен принос към тяхната интеграция. Въпреки това не е ясно и няма статистически

данни дали това се е случило на практика и дали сред общия брой обучаеми има роми или не. Тъй като в анализа на програмата се реферира към ромските групи в селските райони, добре би било да има заложени и индикатори за мониторинг, които да дават представа дали програмата допринася и има ефект върху уязвимите групи. Как изглеждат данните по отношение на мярка 111 спрямо целите, заложени в програмата, е видно от таблицата по долу:

Таблица № 2

Постигане целите на мярка 111 на база одобрени заявления към 31.12.2010 г. (Годишен доклад ПРСР 2010 г.)

Вид индикатор	Индикатори	Цел 2007–2013 г.	От сключени договори	Напредък по постигане на целта %	Публични разходи (хиляди евро)	
					ЕЗФРСР	Общо
Изходен	Брой на участниците в обучението	20 000	17 684	88,4 %	5522	6902

Анализът на напредъка по постигане на целите (въз основа сключени договори за подпомагане) показва, че броят на лицата, които могат да бъдат обучени с подкрепата по мярка 111, представлява 88,4% от заложените цели.

Мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери" стартира през 2008 г. и през 2010 и 2011 г. не са приемани заявления за подпомагане по мярката. Мярката е включена в искане за промяна на ПРСР към Европейската комисия (ЕК), като целта е да се осигури допълнителен финансов ресурс от други мерки поради засиления интерес към мярката. Подадените заявления са 5433 броя, от които са одобрени и договорирани 4128 заявления за 102 393 000 евро.

По данни, изнесени в Годишния доклад за 2010 г., анализът на напредъка по постигане на целите (въз основа на сключени договори за подпомагане) показва, че броят на младите фермери, подкрепени по мярка 112 до 2010 г., представлява 101% от заложените за подпомагане фермери. По данни на Националната служба за съвети в земеделието и по данни на неправителствени организации по мярка 112 са одобрени и проекти на роми, но няма данни за тяхното изпълнение към настоящия момент. Въпреки това „качественият анализ на проекти по мярката (Годишен доклад 2010 г.) показва, че преобладаваща част от младите фермери се занимават основно с градинарство – 31,2%, овощни насаждения – 28,2% и полски култури (16,5%), което реферира и към анкетните данни, получени в предишния мониторингов доклад на „Амалипе" и Институт „Отворено общество", че ромите се занимават със семейно отглеждане на зеленчуци и производство на плодове.

Интересен факт е, че по мярката проектите, подадени от жени, са 41,3% от общия брой проекти, но отново липсват данни дали сред тези проекти има такива и на ромски жени.

Тъй като НССЗ оказваха консултантска помощ по мярката, като предоставяха безплатно за фермерите пълен комплект съветнически услуги в съответствие с изискванията на мярка 143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния", има данни, че са консултирали и роми, но техният брой е ограничен и данните не са официални.

Мярка 121 "Модернизиране на земеделските стопанства" стартира през 2008 г. и през 2010 и 2011 г. набира проекти, като към края на 2010 г. са подадени общо 2984 броя заявления за подпомагане и са одобрени и договорирани 2164 за 291 435 000 евро.

Това е мярката, по която земеделските стопанства могат да бъдат модернизирани, включително да инвестират в техника и оборудване, сграден фонд и да прилагат стандарти в отговор на Европейските изисквания. По тази мярка, по данни на НПО, са финансирани проекти на роми, които се занимават с овощарство, а в част от проектите са създадени работни места за роми – област Пловдив. Точно колко е техният брой е трудно да бъде установено поради факта, че такава

аналитична информация не се изисква от бенефициентите и не се набира от Разплащателна агенция (РА).

Важно е да се отбележи, че по тази мярка „общо 62 заявления са оттеглени по инициатива на кандидатите, на стойност от 7 157 100 евро. След одобрение 35 бенефициенти отменят/отказват договорите си. Някои от основните причини, посочени от бенефициентите, са, че те имат труден достъп до кредити, отказ от инвестицията в резултат на икономическата криза, промяна в плановете за инвестиции (което понякога води до провал на проекта и представянето на нов или отказ да изпълни проекта, в резултат на решение за покупка на оборудване втора ръка, което е много по-евтино)" по данни в доклада за напредък 2010 г.

През 2010 г. по мярката не са приемани проекти извън гарантираните бюджети и ЕПИВ, затова и броят приети проекти е по-малък от предните години.

52 проекта са договорени по М 121 до края на 2010 г. в размер на 3,069 милиона евро. Тези проекти са постъпили през 2010 г. и обхващат инвестиции както по ЕПИВ, така и по гарантирани бюджети (най-вече Нитратната директива). През 2011 г. по мярката са подадени 553 заявления за кандидатстване на обща стойност 64 520 161 евро. Сключените договори са 245 броя за 25 212 578 евро, а проектите, по които предстои сключване на договори, са 60.

Мярка 122 „Подобряване икономическата стойност на горите" стартира през 2008 г., като до края на 2010 г. по мярката са подадени общо 3 заявления за кандидатстване и 2 от тях са оттеглени впоследствие. През 2011г. са подадени 2 проекта на обща стойност 401 363 евро и няма сключени договори към края на 2011г.

Мярка 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти" също стартира през 2008 г. и през 2010 г. са разгледани 119 проекта и са сключени 94 договора с общ размер на публични разходи 59 191 000 евро. Отхвърлени са 23 заявления и 2 са оттеглени от кандидатите. Стойността на публичните разходи по тях е 17,236 хил. евро (18.6%). При сключените договори преобладават микропредприятията (62%), следвани от малките (33%) и средните (4%). Няма данни сред проектите да има такива на роми.

През 2011 г. по мярката са постъпили 198 заявления за 94 811 106 евро, от които са сключени 27 договора за 4 528 597 евро, а други 30 са одобрени и предстои сключване на договори с бенефициентите.

Мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на преструктуриране" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са разгледани 1190 заявления. Одобрени са 904 заявления с общ размер на публични разходи 6 795 000 евро. Отхвърлени са 222 заявления (19% от обработените) и 64 са оттеглени от кандидатите (5% от обработените), стойността на публичните разходи за оттеглени и отхвърлени заявления е 2,145 хил. евро. Мярката е насочена към стопанствата в процес на преструктуриране и по нея има интерес от страна на роми, занимаващи се със семейно земеделие. Въпреки това няма данни за проекти на роми, които са одобрени, защото такава статистическа информация не се набира.

Както е посочено в доклада за междинната оценка на ПРСР, „мярка 141 е много важна за борбата с бедността в селските райони, но също така и за преструктурирането на стопанствата в стопанства с пазарна насоченост, които отговарят на необходимите стандарти. По този начин ще се ограничи и сивия селскостопански сектор, където работят нерегистрирани стопанства, като пазарните механизми ще започнат да функционират по-надеждно". Мярката би могла да има положителен ефект и за насърчаване на ромите към развитие на дейности за самонаемане и заетост, тъй като най-вече кандидатстват малки стопанства с площ до 5 ха – приблизително 70% от кандидатите, а при направените анализи е ясно, че малкото роми, занимаващи се със земеделие, разполагат и/или обработват малки парцели земя.

По мярка 141 през 2011 г. са кандидатствали 2284 стопанства, от които в края на годината са добрени 1544 броя за 11 579 822 евро общо публични разходи.

Мярка 142 „Създаване на организации на производители" – подадени са 2 заявления за подпомагане до края на 2010 г., въпреки че тя стартира през 2008 г., като е одобрено 1 заявление за 15 000 евро. Тъй като изискване по мярката е земеделските стопанства да се кооперират и да маркетират и реализират заедно продукцията си,

в процес на взаимно доверие и сътрудничество, интересът към нея е слаб. Поради това и не се очаква мярката да има ефект върху интеграцията на ромите.

Мярка 143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния", по която НССЗ е избрана за единствен бенефициент и експертите от НССЗ са предоставили безплатно на земеделските производители пълен комплект съветнически услуги, както следва:

Таблица № 3

Предоставени пълен комплект съветнически услуги по мярка 143 за периода 2008–2010 г. (данни Годишен доклад 2010 г.)

Мярка	2008	2009	2010	общо
Мярка 112	1525	2844	0	4 369
Мярка 141	164	580	887	1 631
Мярка 214	963	780	758	2 501
Мярка 121	6	18	6	30
Мярка 311	0	0	2	2
Общо	**2658**	**4222**	**1653**	**8533**

Част от фермерите, получили безплатно пълен комплект съветнически услуги, се отказват от кандидатстване още преди да внесат своите проекти в ДФЗ-РА, поради което броят изготвени проекти е по-голям от реално внесените за разглеждане по данни на консултантите част от тези бенефициенти са представители на ромската общност – данните са за поне 7 проекта от регионални офиси на НССЗ.

Мерки от ос 2

Мярка 223 „Първоначално залесяване на неземеделски земи" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 30 заявления за кандидатстване. През 2010 г. са одобрени 16 проекта със стойност на публичните разходи 1 827 000 евро. През 2011 г. подадените проекти са 4, от които е одобрен 1 проект за 120 558 евро.

За подпомагане кандидатстват основно структурите на Държавната агенция по горите – държавни горски и ловни стопанства – 47%

от одобрените проекти, общините – 50% от одобрените и е кандидатствало 1 физическо лице през 2010 г. Няма данни за проекти, в които да са включени представители на ромите.

Мярка 226 „Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности" също стартира през 2008 г. През 2010 г. са подадени 39 заявления със стойност на публичните разходи 2 113 000 евро. През 2011 г. подадените проекти са 10, а одобрените – 5, за 396 791 евро публични разходи.

По данни на Годишния доклад на ПРСР за 2010 г. за подпомагане кандидатстват основно структурите на Държавната агенция по горите – държавни горски и ловни стопанства, проектите на които представляват 69%, следват общините с 26% дял и на последно място са частните собственици на гори – 5%, които за първи път подават проекти през 2010 г..

Останалите мерки от Ос 2 на ПРСР са под формата на годишни плащания и към момента няма данни дали по тях са кандидатствали роми или не.

Мерки от ос 3

Мярка 311 "Разнообразяване към неземеделски дейности" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 214 заявления със стойност на публичните разходи 37 900 000 евро. Спрямо предходните години увеличението на подадените проекти е 3,8 пъти и 4,1 пъти в стойността на заявените публични разходи. През 2010 г. са одобрени 23 проекта (42% от разгледаните) със стойност на публичните разходи 3 280 000 евро. Отхвърлени са 26 проекта и 6 са оттеглени, като общата стойност на публичните разходи за тях е 5 197 000 евро. Към края на 2010 г. общият брой проекти е 274 за 47 255 000 евро, от които са одобрени 23 за 3 280 000 евро.

През 2011 г. по мярката са подадени 155 заявления с обща стойност на публичните разходи 25 494 504 евро, които са в процес на обработка към края на годината и по тях няма сключени договори.

По мярката няма данни за кандидатствали роми и одобрени проекти на роми. При направения анализ на профила на ромите,

занимаващи се със земеделие, няма роми, които имат интерес към разнообразяване на земеделските си дейности.

Мярка 312 „Подкрепа за създаване на микропредприятия" стартира през 2009 г. с голям брой подадени проекти, а през 2010 г. са подадени 1443 заявления за 220 828 000 евро публични разходи, от които са одобрени 238 проекта за 34 658 000 евро. „От одобрените проекти, преобладават тези за развитие на туризма (53%), следвани от производството на енергия от възобновяеми източници – 18% и секторът на услугите – 14%. Преработката на суровини, недопустими по мярка 121 и мярка 123 и търговията заемат дял от 15%." (Годишен доклад 2010 г.)

През 2011 г. по 312 мярка са подадени 580 проекта, които все още са в процес на обработка. Проектите са на обща стойност на публичните разходи 85 259 188 евро.

Няма данни за проекти на роми, одобрени или отхвърлени, тъй като такава информация не се събира и съответно не се анализира. Тъй като по мярката могат да кандидатстват и физически лица, регистрирани по Закона за занаятите и като се има предвид фактът, че част от ромската общност се занимава/практикува определен занаят, мярката при целенасочена информационна кампания би могла да има позитивен ефект, включително роми, занимаващи се с дейности в областта на търговията и услугите, биха били потенциални бенефициенти. По данни на НПО в някои от проектите за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници има ангажирани представители на ромската общност като работници.

Мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности" стартира през 2009 г. и за цялата 2010 г. мярката не е приемала проекти. По мярката са приети 47 бр. заявления за подпомагане на стойност 8 467 000 евро.

През 2011г. по нея са подадени 64 заявления на стойност 11 597 679 евро, от които към края на годината няма сключени договори, тъй като са в процес на обработка.

Бенефициенти по мярката могат да бъдат юридически лица с нестопанска цел и общините от териториите с население до 10 000 жители. Максималната подкрепа, която може да бъде предоставена

за проект, е 200 000 евро и следователно само малки проекти могат да бъдат осъществени. По мярката няма проекти подадени от НПО таргетиращи ромите, нито подадени от общини, които да окажат пряк ефект върху общността.

Мярка 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони" стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 241 проекта с обща стойност на публичните разходи почти 390 000 000 евро. От тях по ЕПИВ са 97 проекта с обща стойност на публичните разходи 181 716 000 евро.

Според Годишния доклад на Програмата за 2010 г. общият брой отхвърлени и оттеглени проекти достига 332 (65% от подадените 2008–2009 г.) със стойност на публичните разходи 605 200 000 евро. Сключени са договори за изпълнение на общо 158 проекта (31% от подадените 2008–2009 г.) със стойност на публичните разходи 263 400 000 евро. Плащанията по мярка 321 през 2010 г. представляват 29% от всички плащания по ПРСР. През 2010 г. по мярка 321 са подадени 130 заявки за плащане на стойност 108 851 000 евро и са извършени авансови плащания по 129 от тях на стойност 107 966 000 евро. Първо място заемат проектите, насочени към подобряване на екологичната инфраструктура (канализация, пречистване на отпадни води и др.) – 69% от одобрените проекти. На второ място са проектите с културна и социална насоченост – 33% от одобрените проекти. Проектите, свързани с подобряване на мобилността, са 9% от одобрените проекти. Проектите, насочени към грижи за деца, са 1 брой (Таблица 4).

През 2011 година мярка 321 не е приемала проекти с изключение на прозореца, отворен в края на годината за определени общини във връзка с изпълнение на мерките от Плана за действие за прилагане на Визията за деинституциализацията на децата в Република България.

При извършено интернет проучване за целите на настоящия доклад от проектите, насочени към подобряване на водопроводната и канализационна инфраструктура, няма такива, които пряко да таргетират ромската общност (проучването обхваща 50% от одобрените проекти по мярката), но близо 60% от тях имат косвено въздействие върху ромската група поради факта, че частично и/или изцяло са

Таблица № 4

Изпълнение на допълнителните специфични индикатори и количествени цели, заложени в ПРСР на база одобрени проекти по М321 към 31.12. 2010 г. (Годишен доклад 2010 г.)

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013	Информация на база одобрени проекти	% Изпълнение
Резултат	Реконструирана/ рехабилитирана общинска пътна инфраструктура (км)	450	166	37%
	Новоизградена общинска пътна инфраструктура (км)	20	0	0%
	Реконструирана/рехабилитирана водоснабдителна и канализационна мрежа (км)	1782	638	36%
	Новоизградена водоснабдителна и канализационна мрежа (км)	810	370	46%
	Общ обем на инвестиции за създаване или подобряване на центрове за ИКТ-базирани услуги ('000 евро)	7500	1264	17%
	Брой на подпомогнатите новосъздадени / обновени културни обекти	240	13	5%
	Брой на създадени / обновени спортни съоръжения	180	17	9%

	Брой на създадени / обновени съоръжения за социални услуги	420	4	1%
	Брой проекти за развитие на ИКТ услуги	360	7	2%

изпълнени в/за населени места, в които живеят и роми по данни на НСИ от преброяване на населението 2011 г. В голяма част от тези проекти ромите представят до/под 10% от населението, а в част от случаите те са много малко на брой, например 8 човека в проект на община Средец („И нас ни има – Да подобрим условията на живот в селата Факия, Долно Ябълково, Горно Ябълково, Сливово, Синьо камене и Гранитец") или 16 човека по проект на община Чипровци (Реконструкция на водопроводна мрежа в населените места с. Превала, с. Горно Ковачевица, с. Мартиново и с. Железна"). В проекта на община Вълчедръм за реконструкция на водопроводна мрежа ромите са 20% от населението на населеното място село Мокреш, което се облагодетелства от проекта.

По отношение на проектите, насочени към развитието и/или подобряването на културните и социалните услуги, отново няма общини, чиито проекти да таргетират пряко ромската общност, но както и в горния случай в някои от населените места живеят и роми, например проект на община Никопол („Подобряване на условията на физическото и социално развитие на населението в община Никопол, чрез изграждане на спортен център, изграждане и подобряване на Център за социални услуги – Домашен социален патронаж – Никопол".

Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места" също стартира през 2008 г. и през 2010 г. са подадени 227 проекта с обща стойност на публичните разходи 72 479 000 евро. За целия период по мярката са подадени 523 проекта с обща стойност на публичните разходи 296 431 000 евро. Сключени са договори за изпълнение на общо 181 проекта със стойност на публичните разходи 106 779 000

евро. Плащанията по мярка 322 през 2010 г. представляват 13% от всички плащания по ПРСР през годината.

Данните за изпълнение на целите, поставени в ПРСР въз основа на данни от одобрени и с авансово плащане заявления през 2010 г. са представени в таблицата по-долу:

Таблица № 5

Изпълнение на целите, заложени в ПРСР на база одобрените и с извършено авансово плащане заявления по мярка 322 към 31.12. 2010 г.

Индикатор	Цел 2007–2013 г.	одобрени		С авансово плащане	
		изпълнение стойност	%	изпълнение стойност	%
Брой на селата, където се изпълняват дейностите	800	272	34%	244	31%
Общ обем на инвестициите (в млн. евро)	208	107	51%	48	23%

По мярка 322 не е имало прием на проекти през 2011 г. Основно договорените проекти са насочени към подобряване или изграждане на физическа инфраструктура (изграждане или подобряване на улици и мостове, или на паркове, зелени площи и градски центрове), като проектите имат косвен ефект върху ромската общност, но сред тях няма проект, пряко таргетиращ ромите. Проектите, насочени към подобряване на социалната инфраструктура, са 3 проекта на читалища и 5 проекта за религиозни и културни центрове, включително музеи. Съгласно средносрочната оценка на програмата мярката не е допринесла за подобряване на качеството на живот и няма ефект върху тенденциите за икономически, социален спад и обезлюдяване на селските райони, които изводи са валидни и за ромската общност.

Мерки от ос 4

Мярка 41 "Прилагане на стратегии за местно развитие" и мярка 431 „Управление на местни инициативни групи, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за местните инициативни групи, прилагащи стратегии за местно развитие" стартира на 16.01.2010 г. По мярката са постъпили 55 стратегии за местно развитие с обща стойност на публичните разходи в размер на 104 400 000 евро през периода на прием за набиране на проектни предложения (16.01–30.08.2010 г.).

Изборът на местните инициативни групи (МИГ) се извършва от страна на МЗХ на три етапа. Първият етап обхваща проверка на заявленията и приложените документи за административно съответствие и допустимост. Вторият е осъществяване на техническа оценка на качеството на представените стратегии за местно развитие и на кандидатите за МИГ. Третият етап включва посещения на място при одобрените на първите два етапа кандидати, получили 60 и повече точки на техническата оценка, с цел потвърждаване на достоверността на посочените данни и обстоятелства в стратегията и заявлението.

Към 31.12.2011 г. са одобрени 16 МИГ и съответни Стратегии за местно развитие (Приложение 3 – Списък на одобрени МИГ и СМР) на обща стойност 31 452 553 евро. Териториалният обхват на одобрените МИГ е 489 населени места, включени в 25 общини. В дейността на МИГ е включено 14% от населението в селските райони. По данни на НСИ от преброяване на населението през 2011 г. в тези общини живеят 24 423 жители, които се самоопределят като роми.

В одобрените СМР има една стратегия (СМР Лясковец – Стражица), таргетираща пряко и ромското население, като освен че в анализната ѝ част е направен преглед на нуждите и възможностите на ромската група, в ранкирането на проектите е заложена и възможност за по-висок брой точки на проекти, подадени от роми или такива, директно таргетиращи общността.

Там където работят активни ромски неправителствени организации, те са включени в процеса на разработване на СМР, например общини Бяла Слатина, Антон и Пирдоп, Козлодуй и Мизия и др.

През 2011 г. е отворена втора покана към МИГ в периода 14.10–7.11.2011 г., по която са подадени 71 броя заявления. Към началото на 2012 г. проектите все още се оценяват.

Мярка 431-2 „Придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответните територии за потенциални местни инициативни групи в селските райони" стартира през 2009 г.

През 2010 г. по мярка 431-2 се изпълняват проектите, по които са сключени договори по приключилите 2 процедури за избор на проекти през 2009 г. Оттеглени са 11 проекта с обща стойност на публичните разходи 966 000 евро (7% от подадените заявления). Към 31.12.2010 г. сключените договори са 91 с обща стойност на публичните разходи 7 584 000 евро (Годишен доклад 2010 г.).

Броят на потенциалните МИГ към 31.12.2010 г. е 93. През първата половина на 2011 г. още два проекта на потенциални МИГ са отменени и по този начин общият брой на проектите е 91. Проектите се изпълняват в 158 селски общини с обща територия 64 070 км и население 2 265 998 жители. Няма данни колко са ромите в тези общини, но приблизителният им брой по експертна оценка е около 300 000. При проучване, направено за целите на доклада, много малък % от тях са включени в дейностите за обучение и осигуряване на информация за района – по-малко от 2%. В персонала на потенциалните МИГ няма ангажирани роми.

Успешното реализиране на проекти по ПРСР е немислимо без целенасочена информационна кампания за запознаване на потенциалните кандидати с Програмата и с възможностите за подпомагане. В тази връзка все още заложеното в Комуникационния план на Програмата обучение, насочено/таргетиращо ромите, не е проведено. Проведени са информационни семинари за запознаване на потенциалните бенефициенти с възможностите за кандидатстване, представяне на информация за добри практики от вече реализирани проекти, излъчени са радио и телевизионни предавания в национални и регионални медии, публикувана е информация в много печатни медии и на информационни уебсайтове. Вероятно и представители на ромската общност са били включени/информирани, но няма пряка информация или данни за точен брой, така както и за проектите, одобрени и изпълняващи се по ПРСР.

Приложение 1. **Общо платени средства по ПРСР за периода 2008–2010 г. в млн. евро**

Мярка/ос	2008	%	2009	%	2010	%	общо 2008–2010	%
112 "Създаване на стопанства на млади фермери"	0.512	0.50%	17.974	12.67%	32.194	8.72%	50.681	8.26%
121 "Модернизиране на земеделските стопанства"			71.427	50.36%	110.093	29.82%	181.520	29.59%
123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти"					4.828	1.31%	4.828	0.79%
141 "Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на преструктуриране"					1.066	0.29%	1.066	0.17%
143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния"	0.002	0.00%	0.779	0.55%	1.610	0.44%	2.391	0.39%
Ос 1	**0.514**	**0.50%**	**90.180**	**63.59%**	**149.790**	**40.58%**	**240.485**	**39.20%**
211 "Плащания за природни ограничения на фермери в планински райони"	14.893	14.53%	7.218	5.09%	17.691	4.79%	39.802	6.49%
212 "Плащания за природни ограничения на фермери в райони, различни от планинските"	4.75	4.64%	2.44	1.72%	4.459	1.21%	11.650	1.90%
214 "Агро-екологични плащания"	0.00	0.00%	2.164	1.53%	2.204	0.60%	4.368	0.71%

223 "Първоначално залесяване на неземеделски земи"		0.00%		0.00%	0.191	0.05%	0.191	0.03%
226 "Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности"		0.00%		0.00%	0.093	0.03%	0.093	0.02%
Ос 2	**19.643**	**19.17%**	**11.822**	**8.34%**	**24.637**	**6.67%**	**56.104**	**9.15%**
312 "Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия"		0.00%		0.00%	1.737	0.47%	1.737	0.28%
321 "Основни услуги за населението и икономиката в селските райони"		0.00%		0.00%	107.966	29.25%	107.966	17.60%
322 "Обновяване и развитие на населените места"		0.00%		0.00%	48.239	13.07%	48.239	7.86%
Ос 3	**0**	**0.00%**	**0.000**	**0.00%**	**157.941**	**42.78%**	**157.941**	**25.75%**
431-1 "Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия за избрани МИГ (прилагащи стратегии за местно развитие)"		0.00%		0.00%	0.699	0.19%	0.699	0.11%
Ос 4	**0**	**0.19%**	**0**	**0.19%**	**0.699**	**0.19%**	**0.699**	**0.19%**
511 "Техническа помощ"	0.000	0.00%	1.116	0.79%	2.738	0.74%	3.855	0.63%
Ос 5	**0**	**0.00%**	**1.116**	**0.79%**	**2.738**	**0.74%**	**3.855**	**0.63%**
611 "Доплащания към директните плащания"	82.321	80.33%	38.705	27.29%	33.346	9.03%	154.372	25.16%
Ос 6	**82.321**	**80.33%**	**38.705**	**27.29%**	**33.346**	**9.03%**	**154.372**	**25.16%**
Общо	**102.478**	**100 %**	**141.823**	**100 %**	**369.152**	**100 %**	**613.456**	**100 %**

Приложение 2. **Одобрени проекти по мярка 313, 321 и 322, 31.12.2011г.**

Бенефициент	Мярка	Дата на договора	Сума субсидия по договор (лв)	Наименование на проекта
Община Струмяни	М313	16.6.2011	361 938,00 лв.	"Създаване на посетителски център за представяне и експониране на местното природно и културно наследство в община Струмяни"
Община Златица	М313	1.7.2011	214 920,00 лв.	Насърчаване на туристическите дейности в Община Златица
Община Мирково	М313	16.6.2011	66 958,00 лв.	Развиване на интегриран туризъм в община Мирково
Община Ябланица	М313	16.6.2011	252 714,00 лв.	Създаване на обществена туристическа инфраструктура в община Ябланица
ОБЩИНА АНТОНОВО	М313	1.7.2011	384 314,00 лв.	"ПРОЕКТ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ИНТЕГРИРАН СЕЛСКИ ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА АНТОНОВО"
СНЦ "ЮГОЗАПАД ЕКО-БГ-2009"	М313	19.7.2011	108 238,20 лв.	"Порта към Рила"
Община Малко Търново	М313	28.6.2011	338 500,00 лв.	Изграждане на многофункционален посетителски център в с. Граматиково, Община Малко Търново
Община Чавдар	М313	1.7.2011	368 352,00 лв.	Археологически парк "Тополница" в община Чавдар (местността Св. Петка)
Община Борино	М313	16.6.2011	304 258,00 лв.	"Средногланински атрактивен маршрут – "Дяволска пътека", като начин за насърчаване на туристическите дейности в община Борино, чрез развитие на интегриран селски туризъм"
Община Правец	М313	22.7.2011	370 648,00 лв.	Туристическа пътека по поречието на р. Бебреш при с. Своде
Община Ковачевци	М313	16.6.2011	251 642,00 лв.	"Етнографски център"Сурвакари"– с. Ковачевци

Община Белоградчик	М313	16.6.2011	282 986,00 лв.	Подобряване на туристическата инфраструктура в община Белоградчик, с цел развитие на интегриран селски туризъм
Община Перущица	М313	24.6.2011	361 080,00 лв.	" Община Перущица – неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа "
Община Грамада	М313	1.7.2011	224 126,00 лв.	Обновяване на туристическата инфраструктура – ремонт на посетителски център – музей на местното историческо и културно наследство в гр. Грамада.
Община Златарица	М313	1.7.2011	278 334,00 лв.	Разработване на туристическа маркетингова стратегия и одобряване на туристическатата инфраструктура в община Златарица
Община Роман	М313	1.7.2011	154 858,00 лв.	Създаване на карстов ландшафтно-исторически парк (клип) "ръчене"
Община Кочериново	М313	22.7.2011	222 736,00 лв.	Изграждане на екопътека Стобски пирамиди за хора в неравностойно положение
Община Кайнарджа	М313	16.6.2011	280 990,00 лв.	Екопътека и туристически посетителски център в защитена местност "Историческа чешма"
Община Априлци	М313	1.7.2011	206 936,00 лв.	Развитие на интегриран селски туризъм в Община Априлци. Изграждане на колоездачна пътека от кв. Острец до кв. Видима и създаване на посетителски демонстрационен център.
Община Цар Калоян	М313	22.7.2011	21 060,00 лв.	Общински туристически информационен център – Цар Калоян
Община Летница	М313	16.6.2011	320 830,00 лв.	Създаване на обществена туристическа инфраструктура в община Летница
Община Правец	М313	22.7.2011	379 364,00 лв.	Изграждане на атракции за посетители, съоръжения и места за отдих и развлечения по маршрута на туристическа пътека от местността "Топилата" до местността "Камичето" в землището на гр. Правец.

Община Правец	М313	1.7.2011	382 820,00 лв.	Изграждане на пътека за пешеходен и планински туризъм от местността" Топилата" до местността "Камичето" в землището на град Правец.
Община Правец	М313	1.7.2011	386 298,00 лв.	Алея за пешеходен туризъм и колоездене
Община Суворово	М313	1.7.2011	299 304,00 лв.	"Реконструкция на туристически заслон със "зелено" училище, гр. Суворово, обл. Варна"
Община Крушари	М313	20.6.2011	320 370,00 лв.	Изграждане на посетителски център "Добруджански край" в Община Крушари
Община Мизия	М313	22.6.2011	50 774,00 лв.	"Център за художествени занаяти с. Софрониево"
Община Летница	М313	5.7.2011	194 556,00 лв.	"Община Летница – очарованието и вдъхновението на природата: разнообразяване и подобряване на туристическата инфраструктура чрез изграждане на съоръжения и места за отдих в общината"
Община Венец	М313	11.10.2011	212 026,00 лв.	"Изграждане на информационен център в с. Венец, община Венец"
Община Батак	М321	16.6.2011	2 337 196,00 лв.	Рехабилитация на общински пътища в община Батак
ОБЩИНА ИСПЕРИХ	М321	16.6.2011	700 408,00 лв.	Основен ремонт за подобряване на енергийната ефективност на сградата на Дом за деца"Лудогорие" град Исперих
Община Сунгурларе	М321	16.6.2011	2 677 498,00 лв.	Интегриран проект за устойчиво развитие на община Сунгурларе
ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД	М321	16.6.2011	3 675 330,00 лв.	"Строителство ,реконструкция и рехабилитация на В и К мрежи и съоръжения в с.Биркова,с.Враненци и с.Горна Дъбева в община Велниград"
Община Вълчи дол	М321	8.9.2011	3 312 710,00 лв.	Рехабилитация на път VAR 2116 Вълчи Дол – Войводино – граница и частична подмяна на водопроводната мрежа на с.Червенци, община Вълчи дол

Национална винарска асоциация	М321	15.12.2011	169 206,80 лв.	Ремонт и реконструкция на съществуваща сграда, с цел създаване на Културен център за лозарство и винарство в УПИ VIII – 591, кв.13, ул. „Васил Левски" № 8, по подробния устройствен план на гр. Сухиндол.
Община Белене	М321	8.9.2011	5 529 682,00 лв.	Рехабилитация на общински пътища и частичен ремонт на читалищата на територията на община Белене
ОБЩИНА САМОКОВ	М321	26.10.2011	4 872 634,00 лв.	Реконструкция и доизграждане на вътрешна канализационна мрежа на с. Белчин и с. Доспей и изграждане на I-ВИ ЕТАП на селищна пречиствателна станция за отпадни води в с. Белчин
Община Костинброд	М321	12.12.2011	5 109 316,00 лв.	Реконструкция/рехабилитация на вътрешна водопроводна мрежа в с. Драговищица – Запад, Север и Юг
Община Лъки	М321	21.9.2011	1 325 900,00 лв.	Реконструкция, разширение и модернизация на Младежки дом в УПИ II,кв.25, гр. Лъки и неговото разширение чрез пристрояване на информационен център и изграждането на фотоволтаична централа за собствените нужди от ел. енергия на обекта.
Община Маджарово	М321	7.11.2011	1 590 130,00 лв.	Реконструкция на Стадион и прилежаща инфраструктура в гр. Маджарово и Реконструкция на Културен дом в гр. Маджарово
Народно читалище "Светлина -1928 "	М321	14.12.2011	250 754,00 лв.	Ремонт на сграда на НЧ"Светлина-1928"
Община Приморско	М321	26.9.2011	5 566 224,00 лв.	"Съвременен облик на община Приморско: изграждане на битово-фекална канализационна система с ПСОВ в с.Веселие и пристройка и преустройство на читалище"Самообразование" гр. Приморско"
Община Вълчедръм	М321	28.10.2011	3 250 324,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с. Мокреш, Община Вълчедръм-II-ри етап, пречиствателна станция за питейна вода при помпена станция: Мокреш

Община Макреш	М321	8.9.2011	2 298 830,00 лв.	Изграждане на пречиствателна станция за отпадъчни води, канализация и реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с.Раковица, община Макреш обл.Видин
Община Копривщица	М321	21.9.2011	1 879 162,00 лв.	Аквапарк
Община Рудозем	М321	16.6.2011	1 755 413,51 лв.	"Реконструкция на част от общинска пътна мрежа на община Рудозем – път IV клас- м. Чифлика SML2248 път IV клас – с. Пловдивци – с. Корита – с. Мочуре SML2210
Община Две могили, обл. Русе	М321	12.9.2011	5 245 208,00 лв.	"Подобряване на общинска пътна мрежа по път RSE 1005 - I-5 (Обретеник – Бяла) – граница (Община Борово – Община Две Могили) – Батишница – Бъзовец – RSE 1082 от км 8+000 до км 12+300 с подмяна на второстепенен уличен водопровод от ОК 1 до ОК 200 на път RSE 1005 в село Бъзовец и по път RSE 1082 III – 5001 (Две Могили – Острица) – Широково – Чилнов – Баниска от км 3 + 120 до км 7 + 900 с подмяна на уличен водопровод от ОК 6 ОК 63 на път RSE 1082 в село Чилнов, в община Две Могили, обл. Русе"
Народно читалище " Надежда- 1900"	М321	14.12.2011	143 840,00 лв.	"Развитие на социалните услуги в с. Чавдар, общ. Чавдар, чрез подобряване на сградния фонд на читалище "Надежда-1900""
Община Гълъбово	М321	12.12.2011	2 549 436,00 лв.	"Реконструкция на селищна водопроводна мрежа с. Мъдрец,общ. Гълъбово."
Община Приморско	М321	8.9.2011	2 627 180,00 лв.	"Реконструкция на водопроводната мрежа на с. Веселие, община Приморско"
Община Тервел	М321	9.9.2011	4 525 802,00 лв.	"Подобряване на условията на живот в населени места от община Тервел чрез подобряване на участъци от пътната инфраструктура, водопроводната мрежа, достъпа на населението до културни и социални услуги"

Народно читалище "Възраждане 1926", с. Зимница	М321	14.12.2011	308 180,00 лв.	"Ремонт сграда на НЧ "Възраждане-1926" с. Зимница, общ. Стралджа
Община Струмяни	М321	9.9.2011	2 955 458,00 лв.	"Реконструкция на водопроводна мрежа и възстановяване на асфалтова настилка в с. Илинденци и с. Драката, община Струмяни"
Община Несебър	М321	30.9.2011	4 078 246,00 лв.	Изграждане и реконструкция на водопроводната и битово фекална канализационна мрежа на с.Тънково, общ.Несебър
Община Хитрино	М321	20.10.2011	1 737 054,00 лв.	"Реконструкция на водопроводна мрежа на с. Живково, Община Хитрино"
Община Банско	М321	12.12.2011	4 163 510,00 лв.	Рехабилитация на общински път с. Места – с. Филипово – с. Осеново и рехабилитация на общински път II-19 – с. Кремен
Община Сапарева баня	М321	21.9.2011	2 014 806,00 лв.	"Реконструкция на водопроводната мрежа на с. Ресилово, общ. Сапарева баня"
Община Летница	М321	8.7.2011	4 604 082,00 лв.	"Реконструкция и подмяна на главни и второстепенни водопроводни клонове на с. Горско Сливово, община Летница-първи етап и реконструкция и подмяна на главни и второстепенни водопроводни клонове на на с. Крушуна, община Летница-първи етап"
Община Чупрене	М321	22.7.2011	4 471 208,00 лв.	Подобряване качеството на условията на живот в община Чупрене чрез реконструкцията и модернизация на общински път VID181 Реплена – Долни Лом, общински път VID182 Долни Лом – Горни Лом и пет второстепенни клона от водопроводната мрежа на Чупрене
ОБЩИНА САМОКОВ	М321	26.10.2011	2 829 706,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Белчин и с. Доспей

Община Долна баня	М321	10.8.2011	281 206,00 лв.	Внедряване на мерки за енергийна ефективност, чрез СМР в Административната сграда на община Долна баня и хижа "Гергиница"
Община Гурково	М321	8.9.2011	3 572 008,00 лв.	"Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Конаре, общ. Гурково"
Община Венец	М321	7.7.2011	2 339 368,00 лв.	"Реконструкция на водоснабдителна мрежа на с. Венец – област Шумен"
ОБЩИНА ДОСПАТ	М321	9.9.2011	5 486 016,00 лв.	"Спортен център – Доспат"
Община Петрич	М321	20.10.2011	3 141 988,00 лв.	Реконструкция на водопроводна мрежа с. Рупите и водоснабдяване на с. Марикостиново, община Петрич
Община Угърчин	М321	8.7.2011	1 509 248,00 лв.	Рекунструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Лесидрен , Община Угърчин.
ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ	М321	12.8.2011	5 327 986,00 лв.	Реконструкция и модернизация на спортен комплекс – стадион, съблекалня и басейн, гр. Чипровци, област Монтана
Община Тутракан	М321	14.7.2011	3 618 938,00 лв.	"Рехабилитация на общински пътища и реконструкция на водопроводната мрежа на с. Белица в Община Тутракан"
Община Болярово	М321	12.7.2011	4 107 756,00 лв.	Реконструкция на вътрешната водопроводна мрежа на град Болярово, община Болярово
Община Смядово	М321	8.7.2011	1 461 266,00 лв.	"Подмяна на водопровод от ок.68 до ок.195 в с. Веселиново и водопровод от ок.106 до ок.90 в с. Кълново, общ. Смядово"
Община Антон	М321	8.7.2011	2 630 274,00 лв.	"Рехабилитация и реконструкция на път SFO1002/I-6, Пирдоп–Розино/–Антон -/III-606/ от км 0+000 до км 4+406.71"
Община Горна Малина	М321	8.7.2011	5 474 890,00 лв.	"Подмяна на магистрален водопровод с. Долно Камарци – с. Стъргел и допълнителен акумулиращ обем. Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа с. Долно Камарци. Подмяна на главен водопровод клон в с. Горна Малина"

ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ	М321	8.7.2011	5 363 368,00 лв.	ИЗГРАЖДАНЕ НА КАНАЛИЗАЦИОННА СИСТЕМА С ПРЕЧИСТВАТЕЛЕН МОДУЛ НА С. РАСОВО, ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ
Община Чавдар	М321	8.7.2011	2 392 456,00 лв.	Реконструкция и рехабилитация на пътища от общинска инфраструктура на община Чавдар и реконструкция за повишаване на енергийната ефективност на общинска сграда в с. Чавдар
Община Мизия	М321	8.7.2011	806 048,00 лв.	"Подмяна на съществуваща водопроводна мрежа и възстановяване асфалтовата настилка, бордюрите и тротоарите по ул. "Иван Вазов" и ул."28-ми април" в с.Липница и ул."Стубел", ул."Д. Черганска" и ул. "Г. Димитров" в с. Софрониево"
Община Джебел	М321	22.7.2011	5 611 586,00 лв.	Подобряване на условията за живот в община Джебел чрез достъп на населението до услуги, свързани със свободно време и спорт и подобряване на пътната инфраструктура
Община Първомай	М321	16.6.2011	5 214 516,00 лв.	"Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа на с. Искра, община Първомай"
Община Първомай	М321	16.6.2011	3 191 578,00 лв.	" Реконструкция вътрешна водопроводна мрежа на с. Езерово, община Първомай "
Община Първомай	М321	16.6.2011	4 023 034,00 лв.	"Реконструкция на вътрешната водопроводна мрежа на с. Крушево ,община Първомай "
НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ "ПРОСВЕТА – 1928"	М321	14.12.2011	366 798,00 лв.	"Подобряване на сградния фонд на Народно читалище "Просвета – 1928" с. Ваксево и придобиване на оборудване за социални условия"
Община Бобов дол	М321	8.7.2011	5 216 176,00 лв.	"Рехабилитация и реконструкция на общински път KNL 1016; стар N IV - 62031, / II - 62 Невестино – Дупница / – Долистово – Новоселяне – Коркина, в община Бобов дол, за участък : път / Невестино – Дупница / (км 0+000) до с. Новоселяне" (км 9+138.38) и реконструкция на водопроводна мрежа на село Мламолово"

Община Оряхово	М321	11.7.2011	4 731 206,00 лв.	Подобряване на " Дневен център за стари хора" чрез реконструкция и ремонт (Обект 1) и Рехабилитация на IV - общински пътища за с. Остров Път IV - 11035 (Пристанище с. Остров - Път II-11) от км. 0+000 до км. 2+963.90 и Път IV-11033 (Път II-11/при с.Галово/ Пристанище с. Остров) от км. 0+000 до км.5+537.80 (Обект 2)
ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО	М321	12.8.2011	2 852 990,00 лв.	Рехабилитация на общински междуселищен път DOB 1122 Пчеларово – Житен – Красен от км 12+280 до км 26+700 и ремонт на читалище в с. Росица
ОБЩИНА ГЕОРГИ ДАМЯНОВО	М321	8.7.2011	5 024 698,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа и изграждане на канализационна система с пречиствателно съоръжение на село Копиловци, общ. Георги Дамяново
Община Роман	М321	21.9.2011	2 274 864,00 лв.	"Реконструкция на уличната водопроводна мрежа с.Кунино – община Роман"
Община Ракитово	М321	29.9.2011	5 588 108,00 лв.	Рехабилитация и реконструкция на общински път Дорково-Дъното и изграждане и реконструкция на съществуваща спортна зала в гр. Костандово.
Община Чупрене	М321	22.7.2011	1 689 014,00 лв.	Реконструкция, модернизация и рехабилитация на водопроводна мрежа на с.Чупрене, Община Чупрене
Община Руен	М321	22.7.2011	4 810 476,00 лв.	Подобряване условията за живот в община Руен чрез достъп на населението до услуги, свързани със свободното време и спорт и подобряване на пътната и водопроводната инфраструктура.
ОБЩИНА БРУСАРЦИ	М321	25.7.2011	5 790 366,00 лв.	Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа и външен довеждащ водопровод гр. Брусарци и реконструкция вътрешна водопроводна мрежа I етап и хидрофорна станция в с. Крива бара.

Община Априлци	М321	12.8.2011	5 493 416,00 лв.	Изграждане на дневен център за грижи за възрастни хора и хора с увреждания в гр. Априлци с цел подобряване достъпа на населението от селските райони до социални услуги и Реконструкция и рехабилитация на четвъртокласни пътища в община Априлци с номера GAB1165 и lov1002
Община Челопеч	М321	7.11.2011	2 258 092,00 лв.	Реконструкция и рехабилитация на път SFO 1300/Път II.37 Златица – Панагюрище/-Карлиево границата – община Челопеч -/Път I-6/ от км 0+000 до 1+953.77 (2+000) и на път SFO 1431 /Път II-37 Златица –Панагюрище/ – Църквище границата – община Челопеч – /Път I-6/от км 0+000 до км 2+606.24 (2+800)
Община Хайредин	М321	12.8.2011	2 898 450,00 лв.	РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ОБЩИНСКИ ПЪТИЩА В ОБЩИНА ХАЙРЕДИН обект №1 ПЪТЕН УЧАСТЪК : ПЪТ VRC 1037, с.БЪРЗИНА - с.РОГОЗЕН – МАЛОРАД (ГРАНИЦА С ОБЩИНА БОРОВАН) km 0+000-km 6+394.40 обект №2 ПЪТЕН УЧАСТЪК : ПЪТ VRC 2163, с.ХАЙРЕДИН – с. БОТЕВО-ЛИПНИЦА (ГРАНИЦА С ОБЩИНА МИЗИЯ) km 0+000-km 10+043
Община Якимово	М321	16.6.2011	3 848 368,00 лв.	Реконструкция на част от водопроводната мрежа на село Дълготделци, община Якимово, област Монтана
Община Съединение	М322	26.9.2011	1 342 200,00 лв.	"Обновяване и реконструкция на градска паркова среда – площад в гр. Съединение"
Община Ситово	М322	16.6.2011	727 974,00 лв.	"Реконструкция на улици в община Ситово"
Клисурски Манастир "Св. Св. Кирил и Методий"	М322	16.6.2011	100 508,80 лв.	"Изграждане на главна порта, преустройство и промяна на предназначението на съществуваща сграда за манастирска художествена галерия и изграждане на паркинг на Клисурски манастир "Св. Св. Кирил и Методий"

Община Вълчи дол	М322	28.6.2011	1 942 078,00 лв.	Реконструкция на улици, тротоари, улично осветление и рехабилитация на обществени зелени площи – паркове, градини, детски площадки и съоръженията към тях в т.ч. доставка на съоръжения в град Вълчи дол
Община Маджарово	М322	1.7.2011	1 579 862,00 лв.	Рехабилитация на уличната мрежа – гр. Маджарово
Община Алфатар	М322	27.6.2011	1 246 166,00 лв.	"Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари, площади и улично осветление в гр. Алфатар"
ОБЩИНА ДОСПАТ	М322	1.7.2011	1 778 094,00 лв.	„РЕКОНСТРУКЦИЯ И ИЗГРАЖДАНЕ НА УЛИЧНА МРЕЖА И ПЛОЩАДИ В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ОТ ОБЩИНА ДОСПАТ”
Община Ценово	М322	28.6.2011	1 121 246,00 лв.	Изграждане на улично осветление с използване на слънчева енергия в Община Ценово
Община Брацигово	М322	8.7.2011	1 846 478,00 лв.	Изграждане и реконструкция на улична мрежа, тротоари и площади, и обществени зелени площи, гр. Брацигово, община Брацигово, обл. Пазарджик
Община Лесичово	М322	2.8.2011	509 622,00 лв.	Благоустройство и реконструкция на площади и паркове в селата Лесичово, Динката, Калугерово и Церово, община Лесичово
ОБЩИНА БОЙНИЦА	М322	22.7.2011	1 881 390,00 лв.	Рехабилитация на улици в с. Бойница и с. Раброво, общ. Бойница
Община Якоруда	М322	27.6.2011	1 619 114,00 лв.	Рехабилитация на уличното осветление в гр. Якоруда и съставни населени места на общината. Изграждане на система за управление и мониторинг на уличното осветление в общината.
Църковно настоятелство на православен храм "Успение Богородично"	М322	25.10.2011	282 684,00 лв.	"Ремонт на храм "Успение Богородично" и подобряване на прилежащото пространство"
Община Белоградчик	М322	11.8.2011	1 594 652,00 лв.	Реконструкция и основен ремонт на улици в гр. Белоградчик

ОБЩИНА АНТОНОВО	М322	27.6.2011	1 869 040,00 лв.	"Изграждане на система за улично осветление с използването на слънчева енергия в гр. Антоново и селата Трескавец и Стеврек"
Община Челопеч	М322	1.7.2011	876 698,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа в с. Челопеч, община Челопеч
Община Невестино	М322	8.7.2011	1 240 264,00 лв.	"Подобряване средата на живот в Община Невестино, чрез ремонт на сградният фонд и рехабилитация на инфраструктурата в общинските социални пространства".
Община Рила	М322	28.6.2011	710 832,00 лв.	"Реконструкция на централна градска част. Подмяна на улично осветление и ремонт и изграждане на тротоарни настилки в гр. Рила, община Рила."
Община Неделино	М322	22.7.2011	1 492 226,00 лв.	Рекострукция на улици в селата Средец, Кочани, Диманово и Гърнати, община Неделино.
Община Николаево	М322	28.6.2011	1 881 526,00 лв.	"Изграждане на улично осветление с използване на слънчева енергия в община Николаево"
Община Опан	М322	12.8.2011	1 079 044,00 лв.	ремонт на улица от о.т. 61, о.т. 63, о.т. 64, о.т. 65, о.т. 66, о.т. 68 до о.т. 70 в с. Опан, общ. Опан
Община Момчилград	М322	25.7.2011	1 733 964,00 лв.	Подобряване на средата за живот в община Момчилград чрез рехабилитация на зелени площи и реконструкция и изграждане на улични мрежи
Община Гърмен	М322	12.8.2011	1 340 260,00 лв.	Облагородяване на пет села - Гърмен, Дъбница, Огняново, Осиково и Скребатно в община Гърмен, обл. Благоевград
Община Стрелча	М322	28.6.2011	1 713 004,00 лв.	Подобряване на физическата среда на живот на населението в община Стрелча с два под обекта: "Реконструкция и изграждане на улична мрежа в град Стрелча" и "Благоустрояване на площадно пространство в гр. Стрелча"

Община Каварна	М322	22.7.2011	1 268 238,00 лв.	„Озеленяване и благоустрояване на парк „Лятно кино”, парк „Спортна зона” и ул.”България” в гр. Каварна и на централната улица и парк в с. Българево, община Каварна”
Община Борово	М322	22.7.2011	1 056 810,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа в гр. Борово
Община Ябланица	М322	1.7.2011	1 468 650,00 лв.	Благоустрояване на улична мрежа, гр. Ябланица
Община Чупрене	М322	27.6.2011	1 344 720,00 лв.	"Реконструкция на площадни пространства, улици, тротоари и поставяне на улично осветление в централните части на селата Горни лом и Чупрене"
ДЕВИЧЕСКИ МАНАСТИР "ПОКРОВ НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА"	М322	25.10.2011	246 674,00 лв.	Парк за отдих при девически манастир " ПОКРОВ НА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА"
Община Искър	М322	22.7.2011	1 480 292,00 лв.	Благоустрояване и рехабилитация на общински имоти на територията на община Искър
Община Пирдоп	М322	12.8.2011	1 654 800,00 лв.	"Реконструкция на градска градина, кв. 80, град Пирдоп"
Храм "Св.Вмчк.Георги"	М322	25.10.2011	330 790,00 лв.	Ремонт и реконструкция на Храм "Св. Вмчк. Георги"
ЦЪРКОВНО НАСТОЯТЕЛСТВО НА ПРАВОСЛАВЕН ХРАМ "СВЕТИ ВМЪЧЕНИК ГЕОРГИ”	М322	25.10.2011	249 350,00 лв.	Ремонт на храм "СВЕТИ ВМЧК ГЕОРГИ" и подобряване на прилежащото пространство "
Община Джебел	М322	28.6.2011	1 946 864,00 лв.	"Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари и улично осветление в град Джебел"
Храм "Св. Георги Победоносец"	М322	25.10.2011	842 092,00 лв.	Реконструкция на църква "Св. вмчк Георги Победоносец"

Община Криводол	М322	22.7.2011	288 612,00 лв.	Рехабилитация на обществени зелени площи в селата Галатин, Градешница, Краводер и Пудрия на Община Криводол
Община Хитрино	М322	22.7.2011	1 426 654,00 лв.	"Ремонт и реконструкция на уличните настилки в с. Трем, ул."Аврора", с.Калино ул."Витоша", с. Развигорово ул."Славянка", община Хитрино
ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО	М322	8.7.2011	1 239 780,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа и тротоари в село Пчеларово, община Генерал Тошево
Община Омуртаг, закон за МСМА	М322	8.7.2011	894 108,00 лв.	Рехабилитация на 3 бр. обществени зелени площи в общ. Омуртаг, обл. Търговище, както следва: „Рехабилитация на обществени зелени площи – парк, местността „Парка" гр. Омуртаг, общ. Омуртаг", „Рехабилитация на обществени зелени площи – УПИ I, кв. 124, по плана на гр. Омуртаг, общ. Омуртаг" и „Рехабилитация на обществени зелени площи в УПИ VIII и IX, кв. 31, по плана на село Камбурово, общ. Омуртаг"
Община Брегово	М322	22.7.2011	728 838,00 лв.	Рехабилитация на улични настилки и модернизация на улично осветление
Община Две могили, обл. Русе	М322	26.7.2011	1 871 116,00 лв.	Реконструкция на улична мрежа, тротоари и площади в с. Могилино, с. Помен, с. Баниска, с. Бъзовец, с. Батишница, община Две могили, област Русе
ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ	М322	1.7.2011	1 712 418,00 лв.	Подобряване средата на живот в община Чипровци чрез реконструкция, ремонт и изграждане на тротоари, улично осветление и улична мрежа.
Община Якимово	М322	29.6.2011	1 382 164,00 лв.	Реконстукция на площадни пространства и прилежащи площи в с. Долно Церовене, с. Дългоделци, с. Якимово и с. Комощица, общ. Якимово
ОБЩИНА МЕДКОВЕЦ	М322	22.7.2011	1 921 078,00 лв.	Изграждане на улична мрежа в с. Аспарухово, общ. Медковец, обл. Монтана

Община Грамада	М322	19.12.2011	601 262,00 лв.	Подобряване на жизнената среда в част от населените места в общ.Грамада
Община Бобов дол	М322	25.10.2011	1 936 300,00 лв.	"Доизграждане/рехабилитация на градски парк и улична мрежа в град Бобов дол"
Община - Приморско	М322	8.9.2011	1 274 162,00 лв.	Реконструкция и благоустройство на централна градска част, кв. 69 и кв. 33а - град Приморско
Община Несебър	М322	14.9.2011	1 321 592,00 лв.	"Улично и парково осветление в ж.к. "Черно море", гр. Несебър – I и II етап"
Община Златица	М322	21.9.2011	1 183 548,00 лв.	Реконструкция и обновяване на междублокови пространства,рехабилитация на обществени зелени площи – паркове и градини, детски площадки и съоръжения към тях в т.ч. спецификации за доставка на съоръжения в гр.Златица, община Златица
Община Перущица	М322	4.1.2011	1 851 056,00 лв.	Изграждане на улично осветление в гр. Перущица
Община Ново село	М322	16.6.2011	379 416,00 лв.	Ремонт църква "Успение Богородично" – с. Ново село

Приложение 3. **Одобрени Местни инициативни групи и СМР към 31.12.2011 г.**

№	Местна инициативна група (МИГ)	Адрес	Лице за контакти	Контакти
1	ЛЯСКОВЕЦ – СТРАЖИЦА	гр. Лясковец, пощенски код 5140, област Велико Търново, община Лясковец, ул. „Трети март" № 1, ет. 2	Ивелина Хараламбиева Гецова	тел: +359 886634063 факс: +359 61922045 e-mail: mig_zaedno@abv.bg
2	ТУНДЖА	с. Генерал Инзово, пощенски код 8670, област Ямбол, община Тунджа, ул. "Св. Св. Кирил и Методий" № 9	Станчо Димитров Ставрев	тел.: +359 46 661 565; факс: +359 46 661 575; e-mail: stavrev76@abv.bg
3	АРДИНО	гр. Ардино, пощенски код 6750, област Кърджали, община Ардино, ул. "Пирин" № 20	Изет Изет Шабан	тел: 03651 4681 факс: 03651 4681 e-mail: migardino@yahoo.com
4	ХАРМАНЛИ	гр. Харманли, пощенски код 6450, област Хасково, община Харманли, пл. "Възраждане" № 1	Христо Стоев Братанов	тел.: 0878 777 838, 0887 002 193 факс: 0373 82246 e-mail: mig.harmanli@gmail.com
5	БЕЛОВО – СЕПТЕМВРИ – ВЕЛИНГРАД	гр. Белово, пощенски код 4470, област Пазарджик, община Белово, ул. "Орфей" № 2А	Цветан Георгиев Котев	тел.:+359 878806099; e-mail: mig3bsv@gmail.com
6	ЕТРОПОЛСКИ БАЛКАН	гр. Етрополе, пощенски код 2180, област София област, община Етрополе, пл. "9-ти септем-ври" № 1	Станко Делчев Димитров	тел.: +359 720 68 228, +359 898 447 132, факс 0720 65011; e-mail: ibalabanova@mail.bg

7	ИСПЕРИХ	гр. Исперих, пощенски код 7400, област Разград, община Исперих, гр. Исперих, ул. "Васил Левски" № 99 (офис 2)	Емилия Иванова Германова	тел.: +359 8431 46 521, факс +359 8431 36 35, e-mail: office@leaderisperih.eu
8	ДОБРИЧКА	с. Смолница, пощенски код 9383, община ДОБРИЧ–СЕЛСКА, област Добрич, ул. "Първа" № 19А	Петко Йорданов Петков	тел.: +359 58600805; факс +359 58600805; e-mail: mig_dobrichka@abv.bg
9	РАЗЛОГ	гр. Разлог, пощенски код 2760, Община Разлог, ул. ”Стефан Стамболов” № 1	Венета Неделчева Нанева	тел.: +359 747 80011; факс +359 747 80011; e-mail: razlog_mig@abv.bg
10	ДЕВНЯ – АКСАКОВО	гр. Девня, пощенски код 9162, област Варна, община Девня , бул. "Съединение" № 78	Атанас Димитров Кузев	тел.: +359 519 97 911; факс +359 519 97 912; e-mail: mig_da@abv.bg
11	РАКОВСКИ	гр. Раковски, пощенски код 4150, област Пловдив, община Раковски, пл. ”България” № 5	Георги Георгиев Плачков	тел.: +359 884 34 64 10; факс +359 3151 2361; e-mail: mig-rakovski@rakovski.bg
12	ПОПОВО	гр. Попово, област Търговище, ул. "Александър Стамболийски" № 2	Ивайло Евгениев Иванов	тел.: +359 608 402 70; факс +359 60842726; e-mail: ivanov_i@popovo.bg
13	ПАНАГЮРИЩЕ – СТРЕЛЧА – ЛЕСИЧЕВО	гр. Панагюрище, пощенски код 4500, община Панагюрище, пл. ”20-ти април” № 13	Велко Георгиев Сапунджиев	тел.: +359 885 181893; e-mail: lagpsl@abv.bg

14	ПРЕСПА – БАНИТЕ – ЛЪКИ И ЧЕПЕЛАРЕ	гр. Чепеларе, пощенски код 4850, община Чепеларе, ул. "Полк. Дичо Петров" № 1	Ваня Кирилова Куцева	тел.: +359 30522255, +359 882805767; e-mail: migprespa@gmail.com
15	ТРОЯН – АПРИЛЦИ	гр. Троян, пощенски код 5600, община Троян, ул. "Г. С. Раковски" № 55	Цанко Найденов Спасовски	тел.: +359 670 53838; факс 0670 53838; e-mail: migta@abv.bg
16	ЧИРПАН	гр. Чирпан, пощенски код 6200, област Стара Загора, община Чирпан, пл. "Съединение", комплекс „Самара" № 1, ет. 2	Валентин Йорданов Ангелов	тел.: +359 41692191, +359 886339566; факс +359 41692191; e-mail: migchirpan@abv.bg

Използвана литература и източници на информация

Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005.

Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Анекси към Националния стратегически план за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Анекси към Програма за развитие на селските райони 2007–2013 г.

Комуникационен план на Програмата за развитие на селските райони.

Решения от заседания на Комитета за наблюдение на Програмата за развитие на селските райони.

Протоколи от заседания на Работните групи към Комитета по наблюдение на ПРСР.

Годишен доклад ПРСР 2010 г.

Държавен фонд "Земеделие", Разплащателна агенция – „Одобрени проекти по мярка 321 и 322 през 2011г. по Програмата за развитие на селските райони 2007–2013 г."

Преброяване на земеделските стопанства, 2010 г, МЗХ, Дирекция Агростатистика.

Одобрени МИГ, МЗХ, ПРСР, Ос 4.

С ПОГЛЕД КЪМ СЛЕДВАЩИЯ ПЕРИОД: от пилотни инициативи към национална интеграционна политика

Приемането на Националната стратегия за интеграция на ромите с акт на Народното събрание изисква преход от досегашните пилотни проекти и инициативи към цялостна национална политика за интеграция на ромите. Прилагането на тази политика изисква твърда политическа воля от страна на различните заинтересовани страни, както и ефективни и ефикасни механизми/инструменти.

Настоящата глава предлага идеи за интеграционни инструменти. Определянето на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции, както и приемането на План с програми за подкрепа на изпълнението на НСИР би създало подходящата рамка за изработване на интеграционен инструментариум. Цялостното му развитие е задача, която изисква ангажимента на всички заинтересовани страни.

Какво представляват "интеграционните интервенции"?

През изминалите 10-15 години в рамките на множество различни проекти бяха създадени и тествани десетки добри практики за ромска интеграция. Повечето от тях се отнасят към една тематична област (напр. образование, здравеопазване), а някои включват две и повече области. В резултат на тези усилия понастоящем имаме успешни практики в повечето от ключовите тематични области:

- образование: напр. десегрегационните практики; въвеждане на интеркултурно образование, практики за превенция на отпадането от училище и др.;
- здравеопазване: здравни медиатори, Здравно-социални центрове и др.;
- значително по-малко успешни практики имаме в областта на заетостта, но такива също съществуват;

• относно подобряването на жилищните условия и инфраструктурата в ромските квартали имаме най-малко добри практики

Основните предизвикателства пред процеса на ромска интеграция понастоящем са:

• стандартизирането на доказалите се като добри практики, така че те да се превърнат в модели – с методология и финансов стандарт, които могат да бъдат прилагани от различни заинтересовани институции (общини, НПО, училища и др.);
• планиране на моделите/интервенциите, които трябва да се приложат – на местно, общинско, областно и национално ниво;
• прилагане на успешните практики/модели в национален мащаб, т.е. преход от пилотиране към осъществяване на политики

Интеграционните интервенции са стандартизирани успешни практики. Те могат да бъдат секторни (ако обхващат една област – напр. образование) или междусекторни (ако обхващат повече от една област). Интеграционните интервенции следва да имат методология, описваща основните елементи на интервенцията, както и финансов стандарт. Стандартизирането им има за цел да гарантира тяхното правилно и цялостно прилагане: с всичките същностни елементи/дейности за съответната интервенция.

Въвеждането на финансов стандарт за всяка една интервенция е предпоставка за устойчивото (надпроектно) ѝ финансиране. Средствата, необходими за прилагането на интеграционните интервенции, следва да бъдат обезпечени от държавния бюджет или чрез ОП „Развитие на човешките ресурси", ОП „Регионално развитие", Програмата за развитие на селските райони.

Стандартизирането на интеграционните интервенции следва процес, подобен на стандартизирането на социалните услуги. Повечето социални услуги (напр. Център за обществена подкрепа и др.) възникнаха като успешни практики на НПО. Впоследствие те бяха стандартизирани чрез изработването на методология и финансов стандарт. През 2010 г. бе извършено областно и общинско планиране на социалните усуги. Понастоящем финансирането на социалните услуги става чрез държавния бюджет.

Кои успешни практики могат да се превърнат в Секторни/Междусекторни Интеграционни интервенции?

За определянето на интеграционна интервенция е необходимо:

1. Пилотната практика да е била прилагана в минимум две различни общини в два различни региона.

2. Пилотната практика да е била прилагана минимум две години.

3. Пилотната практика да е довела до безспорни положителни резултати, които са обективно измерими. Наличието на извършена оценка е предимство.

Стъпки за превръщането на успешна практика в интеграционна интервенция:

1. Описание на успешната практика: описанието следва да съдържа кратко представяне на практиката; нейните основни елементи; кога, къде и от кого е била прилагана; постигнати резултати; информация за независима оценка на практиката (ако е правена); индикативен финансов стандарт (човешки, материални и финансови ресурси, необходими за прилагането на практиката).

Описанието се представя пред Междуведомствената работна група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция и НССЕИВ;

2. Изработване на методология и финансов стандарт за прилагането на интервенцията: от работна група, в която участва вносителят, ресорните министерства/агенции, Министерство на финансите, НССЕИВ, представител на администрацията на Министъра по управление на средствата от ЕС;

3. Включване на интервенцията в Списък на секторните и междусекторните интеграционни интервенции: списъкът се одобрява от Министерски съвет по предложение на Междуведомствената работна група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция;

4. Обезпечаване на прилагането на интервенциите от Списъка на секторните и междусекторните интеграционни интервенции със средства от фондовете на ЕС: чрез включването на инвестиционни приоритети и специфични дейности в ОП РЧР, ОП РР и ПРСР, чрез предефинирани проекти и други.

Примерни интеграционни интервенции: *предложеният списък е индикативен и ще бъде допълван*

• Секторни интеграционни интервенции в областта на образованието: десегрегационните практики; въвеждане на интеркултурно образование; практики за превенция на отпадането от училище; училищен медиатор.

• Секторни интеграционни интервенции в областта на здравеопазването: здравен медиатор; Здравно-социални центрове; превенция на ХИВ/СПИН и ТБ в ромска общност; програма за подкрепа на роми в медицинските университети.

• Секторни интеграционни интервенции в областта на заетостта и социалното включване: трудов медиатор.

• Междусекторни интеграционни интервенции: Центрове за развитие на общността; интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия.

Виж Приложения 1 и *2.*

Програми за подкрепа на изпълнението на НСИР

Изпълнението на целите, заложени в Националната стратегия за интегриране на ромите, изисква широк спектър от дейности. Голяма част от тях предполагат реализирането на целенасочени/таргетирани програми. Те следва да бъдат осъществени от широк спектър заинтересовани страни: общини, институции на изпълнителната власт, неправителствени организации и др. Финансирането им може да бъде осъществено от различни източници – държавния бюджет, европейски фондове и др.

С оглед координирането и планирането на изпълнението на тези програми е удачно обединяването им в единен документ – План с разписани отговорни институции, времеви и финансови параметри.

По-долу е приложен План, изработен от представители на широк спектър от НПО след провеждането на тематични национални конференции в областите здравеопазване, жилищни условия, заетост и образование през октомври 2011 г.[1] Планът следва логиката на

[1] Виж: http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=935&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=938&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=941&lang=1, http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=943&lang=1

превръщане на успешните проекти в национални програми, а на националните програми – в устойчиви политики. Той представлява отворен документ, който следва да бъде използван за планиране на обявяването на процедури в рамките на настоящия програмен период и за планиране на новия програмен период, както и за планирането на националните програми, финансирани от държавния бюджет.

Виж Приложение 3 и 4.

Приложение 1.

Примерна Секторна интеграционна интервенция за превенция на отпадането на ромски деца от училище

Наименование на успешната практика	**Комплексна интервенция за превенция на отпадането от училище**
Къде е прилагана?	180 училища на територията на цялата страна
Кога е прилагана?	От 2009 г. до днес
Прилагаща институция/организация	Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе”
Кратко описание	В рамките на проект „Намаляване отпадането на ромски деца от училище” на Център „Амалипе” и Фондация „Америка за България” е създаден цялостен модел за намаляване на отпадането от училище на ромските деца в задължителна за обучение възраст, разрешаване на проблема с големия брой отсъствия, повишаване на процента на ромски младежи, продължаващи своето образование в средни училища (гимназии). Основната концепция на проекта е, че отпадането е педагогически проблем и са нужни педагогически средства за преодоляването му: социалните дейности са само допълващи. Необходима е промяна в цялостната училищна среда: промяна в използваните педагогически методи, в учебните програми, в организацията на учебния процес, във взаимодействието с родителите. Интеркултурното и интерактивното образование е най-добрата педагогическа основа за преодоляването на отпадането: пример за това са усилията на училищата, въвеждащи СИП „Фолклор на етносите”. Създаденият в рамките на проекта модел включва комплексно въздействие за цялостна промяна в съответното училище и превръщането му в добре функциониращa система. Основните дейности са насочени към трите ключови фактора в педагогическото взаимодействие – ученици, родители и учители. През 2010/11 учебна година интервенцията бе приложена в 34 училища, през 2011/12 г. – в 90 училища, а през 2012/13 – в 180 училища.

Основни елементи на практиката	Моделът се базира на подобряване на работата на училищно и междуучилищно ниво чрез: ***I. Изготвяне и осъществяване на Училищна програма за намаляване на ранното напускане на училище:*** Програмата се разработва от целия педагогически колектив в партньорство с активни родители и ученическия актив. Всяка програма съдържа: • Анализ на ситуацията в училището (основните проблеми в училището, с които се сблъскват при обучението на учениците и интегрирането на ромските деца; • Определят се целите (които от посочените проблеми смятат да се разрешат чрез програмата за превенция); • Определя се целевата група (къде ще бъде концентрираното действие); • Набелязване на конкретни дейности с цел реазлизиране на целите на програмата за превенцията от отпадане. **Примерни дейности:** 1. Въвеждане на „ФОЛКЛОР НА ЕТНОСИТЕ – РОМСКИ ФОЛКЛОР“ като СИП или извънкласна дейност: в обучението се следват изготвените учебни програми и се използват учебните помагала „Истории край огнището“ (2-4 клас) и „Разказани пътища“ (5-8 клас), ученически тетрадки, книга за учителя, интерактивни дискове, издадени за нуждите на този СИП; 2. ДЕЙНОСТИ ЗА АНГАЖИРАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ: напр. учредяване на АКТИВНО УЧИЛИЩНО НАСТОЯТЕЛСТВО (включване и на родители от ромски произход в него); създаване на РОДИТЕЛСКИ КЛУБ от активни родители с цел привличане на родителите и ангажирането им с училищния живот; ангажиране на родителите в решаването на проблеми, свързани с деца, застрашени от отпадане; създаване на активна връзка между училището и родителската общност, повишаването на капацитета и самоорганизацията на родителската общност.

Основни елементи на практиката	3. ДЕЙНОСТИ ЗА АКТИВИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ: напр. създаване на УЧЕНИЧЕСКИ ПАРЛАМЕНТ (с ученици от смесен етнически състав; въвеждане на практиката ВРЪСТНИЦИ ПОМАГАТ НА ВРЪСТНИЦИ (НАСТАВНИЦИ) включване на ученици, които са постигнали добри резултати в училище като ментори; 4. ИНДИВИДУАЛНА РАБОТА СЪС ЗАСТРАШЕНИТЕ ОТ ОТПАДАНЕ: напр. изготвяне на ПРОФИЛ за застрашените от отпадане деца; изготвяне на ПОРТФОЛИО на всяко дете, изучаващо СИП „Фолклор на етносите", в което се събират материали за работата и развитието на детето. Портфолиото се представя ежемесечно на родител срещу подпис. ***II. Междуучилищно сътрудничество и обмен на добри практики***: в рамките на модела училищата се разделят на „базови" и „пилотни". За целта базово училище е училището което е натрупало опит и успехи в усилията си за привличане и задържане на ромските деца в училище, а пилотно училище е училището което е подкрепено от базовото в разработването и изпълнението на училищните си програми. Междуучилищната група, съставена от 1 базово и 1-3 пилотни училища осъществява съвместни дейности, вкл. съвместни събития (тържества, състезания и др.), обменни визити и т.н. ***III. Обучение на учители:*** всички учители от включените училища преминават обучение за ефективна работа в мултикултурна среда. Това обучение се осъществява, следвайки подхода „Учители обучават учители": Център „Амалипе" обучава базови учители, след което те всеки месец провеждат еднодневни обучения в пилотните училища по предварително зададените им модули.
Целева група	Деца и младежи, родители, учители
Участие на ромите и на целевата група	Дейностите за овластяване на ромските родители са ключови в цялостната интервенция. Моделът води до превръщане на училището в център на местната общност

Постигнати непосредствени резултати	*През учебната 2010/2011 г. бяха постигнати следните резултати:* – отпадналите ученици в проектните училища бяха 0.98% – в сравнение с 2.47% средно ниво на отпадане през 2009-2010 учебна година. **Т.е. за една учебна година отпадането бе намаллено с близо 70%;** – с 40% намаляха и отсъствията в пилотните училища; – броят на завършилите осмокласници-роми, които продължиха в гимназии бе увеличен с 260%. *През учебната 2011/2012 г. бяха постигнати следните резултати:* – процентът на отпадналите бе намален до 0.68% – за всички ученици в проектните училища; – процентът на отпадналите деца, включени в СИП „Фолклор на етносите" бе още по-нисък – 0,32%. – средният брой на отсъствията (включващ всички отсъствия – извинени и неизвинени) в проектните училища през учебната 2011/2012 спадна до 26.8 отсъствия на ученик, сравнено със 110, което е критичната граница, приета от Министерството на образованието. В същото време средният брой на отсъствия за ученик при тези, които посещават СИП Ромски фолклор е 19.70.
Постигнати средносрочни резултати	Създадени Родителски клубове в 90 училища. Създадени Ученически парламенти в 90 училища. Обучени целите педагогически колективи за ефективна работа в мултикултурна среда в 90 училища.
Постигнат дълготраен ефект	Активизиране и ангажиране на родителите за участие в училищния живот и управлението на училището. Активизиране на учениците. Преодоляване на стереотипите на учителите спрямо ромските деца. Превръщане на училището в център на местната общност.
Извършвана ли е независима оценка? От кого и кога?	Независима оценка се извършва постоянно от екип на Фондация „Америка за България", ръководен от Мила Боянова. Предстои извършването на цялостна независима оценка от консултанти, наети от Фондация „Америка за България" през януари–март 2013 г.
Основни изводи от извършената оценка	Виж по-горе

Контекстуални ограничения на интервенцията	Интервенцията е приложима в цяла България, в различен тип училища: селски училища; училища с преобладаващ процент ромски ученици; етнически смесени училища. Основното ограничение е свързано с това, че моделът е приложим в училища, в които е налице минимално ниво на осъзнаване – от страна на директора и/или на педагогическия колектив – за съществуването на проблеми при интеграцията на ромските ученици, както и осъзнаване на необходимостта от прилагането на комплексни действия за преодоляване на проблемите. В училища, в които липсва подобно осъзнаване, моделът не може да бъде приложен.
Ресурси, необходими за прилагане на практиката	*На училищно ниво:* за изпълнение на Училищни програми за намаляване на отпадането от училище – между 4000–6000 лв. на училище. *На междуучилищно ниво:* за съвместни дейности на училищата, групирани по три „1 базово – две пилотни училища" – между 4000 и 5000 лв. на група училища. „*Компонент „Обучение на учители":* 800–1000 лв. на училище.

Приложение 2. **Междусекторна интеграционна интервенция „Общностен център“**

Наименование на успешната практика	**Общностен център**
Къде е прилагана?	Общностни центрове са прилагани под различни форми на множество места в ромска общност: – Здравно-социални центрове: функционират от 2006 г. в Сливен, Варна, София, Бургас, Стара Загора, Видин, Пазарджик, Кюстендил с финансовата подкрепа на Глобалния фонд за превенция на ХИВ/СПИН чрез Министерство на здравеопазването. ЗСЦ се управляват от ромски организации и съответните общини; – Майчини центрове: функционират от 2007 г. в гр. Разград, гр. Сандански, гр. Стара Загора. Ръководят се от Фондация „Интегро“; – Центровете за развитие на общността: функционират от 2011 в общините: В. Търново, Пещера, Нови Пазар, Камено, Етрополе, Бяла Слатина, Павликени, Стражица – Лясковец, Раднево, Долна баня и Кнежа. Ръководят се от Център „Амалипе“ с финансовата подкрепа на Европейската комисия; – множество други форми на Центрове в ромска общност.
Кога е прилагана?	Първите общностни центрове в ромски квартали са създадени от Фондация „Отворено общество” през 1998 г. Здравно-социалните центрове функционират от 2006 г., Майчините центрове от 2007 г., Центровете за развитие на общността – от 2011 г.
Прилагаща институция/организация	Множество различни организации
Кратко описание	Понастоящем общностните центрове функционират под различни форми (виж по-горе) като имат следните общи характеристики: – Центровете функционират на общинско ниво, като покриват не само общинския център, но и населените места в съответната община. Удачно е към Центровете да функционират Местни клубове / доброволчески групи, които се формират в селата с по-компактно ромско население;

Кратко описание	– Основен подход използван в работата на общностните центрове е теренната работа на местно ниво чрез мобилизиране на ресурсите на самата общност; – Съществена част от дейността на общностните центрове е повишаването на самоорганизацията и развитието на потенциала на съответните местни общности: чрез организиране на лидерски групи, младежки групи, женски клубове и др. социални структури в общността, провеждане на кампании, общностни дискусии, общностни събития и др., обучения, включване във форми на продължаващо образование и др. – Организацията и координирането на дейността на центъра се осъществява от Общностен модератор / общностен работник. – Основните насоки на дейността на общностните центрове са: • превенция на отпадането от училище, повишаване на мотивацията на ромските деца да посещават училище и на възрастните роми да се включват във форми на продължаващо образование и обучение; • превенция на ранните бракове и ранната бременост сред ромските девойки; • превенция на изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции; • повишаване на нивата на заетост в ромска общност; • превенция и контрол на социално-значими заболявания; • подпомагане на самоорганизацията на ромската общност, общностния живот и създаване на социални структури в ромска общност.
Основни елементи на практиката	**1. Общностен модератор / общностен работник**: Във всеки от създадените центрове работят минимум 2 общностни модератори / поботници, като е идентифицирана потребността техният брой да бъде увеличен най-малко до 4. Модераторът е представител на местната ромска общност с минимум средно образование и с доказани възможности за социална работа.

Основни елементи на практиката	Общностният модератор осъществява теренна работа в общността, води индивидуални случаи, подпомага формирането на структури за общностна подкрепа (младежки клубове, женски клубове, лидерски групи) и общностен живот (напр. общностни дискусии и др.), координира кампании на местно ниво, подпомага диалога за по-добро взаимодействие между общността и местните институции. *Дейността на Модераторите е насочена основно към* : **А) Съставяне на социална карта –** събира демографски факти, описва физическата инфраструктура, институционалната инфраструктура, неформалната социална инфраструктура, различните ромски групи, начина на живот на различните групи от местната общност. Социалната карта се изработва чрез анкетиране от врата на врата и се обновява периодично; **Б) Дейности за организиране на общността** – идентифицира активисти; организира и фасилитира общи срещи на общността и срещи между общността и местни власти; фасилитира създаването на доброволчески групи и клубове в общността, както и тяхната дейност; подпомага излъчените от общността работни групи за планиране, застъпничество, събиране на данни и др. **В) Дейности за подкрепа на общността** – информира, осведомява; осигурява обучение, обменни посещения, консултиране, съветване; привлича ресурси за различни общностни инициативи; подпомага различни общности групи в комуникацията с местни власти и институции; фасилитира организирането на общностни събития **Г) Работа на терен** – откриване на случаи, работа по „първична интервенция" установяване на първоначален контакт, улесняване и посредничество в процеса на комуникация между местната общност и хората, работещи в институциите.

Основни елементи на практиката	**Д) Съдействие на местните институции за ефективна работа в ромска общност: напр. съдейства на учителите и ръководството на училищата за привличане и задържане на децата в училище,** вкл. за изпълнение на училищни програми за превенция на отпадането, за организиране на родителски клуб / училищно настоятелство / училищен съвет с участието на ромски родители; съдейства на РЗИ и ОПЛ при провеждането на имунизационни и други кампании и т.н. Медиаторът е равноправен партньор в диалога с местните институции; Е) Дейности за повишаване на нивата на заетост: съдейства **на местния бизнес** за наемане на представители на ромската общност; подпомага дейности за генериране на доходи и др. **2. Общностен център:** работи на общинско ниво – както в общинския център, така и в другите населени места с компактно ромско / малцинствено население. Центърът се помещава в помещения, предоставени от съответната община (резервен вариант – в помещения, предоставени от училище / читалище). Необходими са минимум 3 помещения за функционирането на общностен център – административно помещение, стая за общностни дискусии, стая за деца и други членове на семейството. *Основни дейности на Център са:* • „Картографиране": провеждане на социална анкета във всяко едно домакинство с цел изясняване на образователния, здравния и социалния статус; • Перманентна теренна работа в общността: дейности за превенция на отпадането от училище и повишаване на мотивацията на ромските деца да посещават училище; Дейности за повишаване на мотивацията на деца и младежи за продължаващо обучение и образование; Дейности за превенция на ранните бракове и ранната бременност сред ромските девойки; Дейности за превенция на изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции;

Основни елементи на практиката	Дейности за превенция и контрол на социално-значими заболявания; контакти с местния бизнес и посредничество за наемане на роми и представители на други уязвими групи; Насърчаване и подпомагане на предприемачеството и самонаемането в ромска общност. • Провеждане на периодични кампании в ромска общност: минимум една кампания на 2 седмици, по специално определена програма и график. • Организиране на социални структури в общността и общностни събития. **3. Общински план за социално включване / интегриране на ромите:** Изготвя се съвместно от общностния център, общинска администрация, институциите на местно ниво, местния бизнес и местните общности. Планира цялостни интервенции за насърчаване на социалното включване на уязвмите групи и интеграция на ромите.
Целева група	ромската общност; местната общност
Участие на ромите и на целевата група	– Общностните модератори/ работници са представители на местната ромска общност; – една от основните дейности на ЦРО е формирането и развитието на общностни структури (младежки клубове, лидерски групи, женски групи и др.). Създадените общностни структури определят голяма част от извършваните дейности; – към всеки от ЦРО са сформирани доброволчески клубове;
Постигнати непосредствени резултати	• Върнати деца в училище. • Записани деца в детско заведение. • Организирани огрaмотителни курсове и други форми на продължаващо образование за възрастни. • Разрешени случаи на ранни бракове. • Наети на работа представители на местната ромска общност. • Разрешени множество индивидуални случаи. • Проведени имунизации, профилактични прегледи и др.

Постигнати средносрочни резултати	• Активизиране на ромската общност. • Променени нагласи за по-добро образование, активно участие в легалния пазар на труда, преодоляване на патриархални практики (като ранните бракове и др.). • Създаване на трайно партньорство с местните институции.
Постигнат дълготраен ефект	• Повишено образователно ниво. • Подобрен здравен статус. • Повишени нива на заетост в ромска общност. • Подобрен бизнес климат в съответната община.
Извършвана ли е независима оценка? От кого и кога?	Здравно-социалните центрове се оценяват ежегодно от KPMG; Оценка на Майчините центрове е правена от проф. Илона Томова през 2008 г. Оценка на Центровете за развитие на общността е осъществена от Мариана Милошева, Георги Богданов и Димитър Димитров през 2012 г.
Основни изводи от извършената оценка	Направените независими оценки на различни форми на общностни центрове сочат, че те са много важна, иновативна и нужна инициатива, която отговаря на потребностите за работа в общността. Дейностите, организирани от центровете отговарят и произтичат от нуждите на местните общности. Центровете са видими и припознати сред местните общности. Същевременно, има опасност да се повдигнат твърде много очакванията сред общността и местните институции, че центровете могат да разрешават всякакви случаи. Центровете са определено припознати като полезни партньори от останалите местни институции (община, училища, бюра по труда, дирекция „Социално подпомагане", РИО, РЗИ, читалища, местни НПО и др.).
Контекстуални ограничения на интервенцията	В зависимост от характера на общината (урбанизирана или селска), както и в зовисимост от числеността на ромското население, общностните центрове функционират с различен брой модератори.

Ресурси, необходими за прилагане на практиката	*Човешки ресурси:* между 2 и 4 общностни модератори / раотници, ръководител на Центъра. В по-големите населени места е необходимо назначаването на местен модератор / работник. *Материални ресурси:* офис с минимум три помещения – административно помещение, стая за общностни срещи, стая на семейството; техника. *Финансови ресурси:* за заплати, консумативи и кампании. Индикативна сума: 28 000 лв. при 2 модератори, 52 000 при 4 модератори.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“

Основни изводи

В своя дизайн ОП РЧР е програмата, която в сравнение с останалите програми целенасочено подпомага процеса на ромско включване в най-висока степен. Налице са и слабости в дизайна, които вече се проявяват при изпълнението на Програмата. Може да се каже, че **ОПРЧР създава добри предпоставки за стимулиране на процеса на ромска интеграция и за подкрепата му със средства от европейските фондове, без да гарантира, че това ще се случи.** Изпълнението на комплекс от дейности за интеграция на ромите силно зависи от политическата воля на ръководствата на трите Междинни звена (АЗ, МОМН и АСП) и на Управляващия орган (МТСП), както и от координацията между тях, което намалява силно шансовете за цялостна програма от конкретни интеграционни мерки, без да я изключва по принцип. Интегрираната операция „Интегра” е първото и до този момент единствено изключение: тя дава надежда за по-широкото прилагане на цялостен комплекс от взаимосвързани дейности за интегриране на ромите през новия програмен период.

Участието на ромските организации в Комитета за наблюдение и в изпълнението на проекти е важна предпоставка за успеха на ОПРЧР: Голяма част от постиженията на Програмата по отношение на ромите се дължат на активното поведение и партньорството на ромските организации с Междинните звена и Управляващия орган, както и с ГД „Заетост” на Европейската комисия. Активното участие

на ромските наблюдатели в Комитета за наблюдение на ОП РЧР е пример за това.

Обявените таргетирани схеми (по Приоритетни оси 4 и 1) **стимулират процеса на интеграция на ромите и водят до включване на роми като крайни бенефициенти.** Включването на роми в останалите схеми на този етап остава проблемно. Налице са и позитивни примери, но дори при тях участието на ромите е непропорционално ниско. Опитът от изпълнението на Приоритетни оси 2 и 5 ясно сочи, че **залагането само на принципа „mainstreaming" без допълването му със специфични мерки, таргетиращи ромите, ще доведе до провал на ОП РЧР относно заложените спрямо ромската общност цели.**

Изпълнението на индикаторите за въздействие в ромска общност, които поставя ОП РЧР е незадоволително: По същество изпълнение, поне частично, на индикаторите от глава 6 на ОП РЧР се наблюдава единствено в областта на образованието (по-конкретно – в Приоритетна ос 4), но не и в областите заетост, социални услуги и здравеопазване. В голяма степен това се дължи на обявените по Приоритетна ос 4 таргетирани схеми и липсата на такива по останалите оси.

Средства от ОП РЧР вече се използват за реализиране на дейности за интеграция на ромите, но трябва още много да се направи в тази насока: Средства от ОП РЧР вече се използват за стимулиране на ромската интеграция в областта на образованието, като тяхната стойност надхвърля многократно ресурсите, заделяни от републиканския бюджет в тази насока. В същото време тези средства все още са несъразмерно малко – в сравнение с останалите обявени схеми и в сравнение с нуждите. Така например бюджетът на обявените таргетирани схеми до края на 2011 г. бе малко над 58 млн. лв. при планиран почти на 100% ресурс на програмата (т.е. 2 367 045 лв.). Дори към тази цифра да добавим още 15 млн. лв от операцията „Огромотяване на възрастни (Нов шанс за успех)" одобрените от Комитета за наблюдение схеми, таргетиращи ромите, няма да надхвърлят 73,2 млн. лв. Т.е. едва между 2 и 3% от планирания ресурс на ОП РЧР би бил използван за мерки, подпомагащи целенасочено усилията за ромска

интеграция (Виж Приложение). Обезпокоителна е липсата на обявени таргетирани схеми по мерките от Ос 5, което на практика подменя замисъла на ОП РЧР. Очевидна е необходимостта от бърз напредък в тази област.

Препоръки

Препоръки за подобряване на изпълнението на ОП РЧР през настоящия програмен период

Със задоволство следва да отбележим факта, че голяма част от препоръките, отправени към ОП РЧР в доклада „Европейските фондове и ромската интеграция (2007–2009)" бяха взети под внимание и изпълнени. Друга част все още стоят като открити предложения и е очевидна нуждата от действие по повечето от тях. Въпреки че настоящият период е към своя край – поне по отношение на планирането на средствата – тези препоръки все още могат да бъдат реализирани.

Обявяване на таргетиращи ромите/малцинствата схеми в областите на интервенция, които включват ромите като целева група. Създаване на сериозни предпоставки ромите да участват и в останалите схеми: на този етап таргетирани схеми са реализирани единствено по мярка 4.1, както и по мярка 1.1 и преди всичко на тях се дължи успеха при покриването на образователните индикатори към Глава 6. Необходимо е този успешен опит да бъде разширен към останалите области на интервенция, включващи ромите като специфична целева група: 1.2, 5.1, 5.2 и 5.3

Обявяване на схеми за здравна профилактика и здравни кампании в ромска общност по Направление 5: това може и трябва да се случи в рамките на конкурси по област на интервенция 5.3. Необходимо е тези схеми да отчитат спецификата на работа в ромска общност и да включват участието на организации, работещи в ромска общност. Сериозен капацитет в тази сфера бе развит от ромските организации, включени от Министерство на здравеопазването в изпълнението на Компонент 5 и 6 на Програмата за превенция на ХИВ / СПИН и този капацитет трябва да бъде използван.

Обявяване на схеми за иновативни социални услуги в ромска общност: посоченото може да бъде компонент в схеми за социални услуги, насърчаващи социалното включване или отделна схема, финансирана по мярка 5.1. До този момент Приоритетна ос 5 не е обявила нито една таргетираща ромите схема, което е сериозен пропуск – особено на фона на това, че дизайнът на ОП РЧР определя малцинствата / ромите като целева група и по трите области на интервенция на ос 5.

Препоръки към дизайна на новата ОП РЧР

На 6 октомври 2011 Европейската комисия публикува предложение за нов Регламент на ЕСФ. Въпреки че Предложението предстои да бъде обсъдено и гласувано от Европейския парламент и Европейския съвет, което може да доведе до сериозни промени в текста му, то задава основните насоки за изработването на новите програми, съфинансирани от ЕСФ.

Определено може да се твърди, че проектоурегламента на ЕСФ ще постави на ново, по-високо ниво темата за използването на европейските фондове за дейности, целящи интегрирането на ромите. Няколко са важните предложения в тази насока:

• чл. 4, ал. 2 изисква „Най-малко 20% от общите ресурси по линия на ЕСФ във всяка държава-членка се отпускат за тематичната цел „Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността“;

• чл. 3, ал. 1, т. В предлага специфична област на интервенция „интеграция на маргинализирани общности като ромите” в рамките на приоритетна ос „Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността”: следва да подчертаем, че ромите са единствената етническа група, изрично упомената в Регламента. Предложението за таргетирана интервенция, подпомагаща ромската интеграция, е уникално и изключително позитивно – то дава ясен сигнал за необходимостта от използването на таргетиран подход;

• чл. 4, ал. 3 въвежда изискването за тематична концентрация на интервенциите: „по отношение на по-слабо развитите региони държавите-членки концентрират 60% от отпуснатите за всяка оперативна програма средства върху максимум четири инвестиционни приоритета...”: т.е. при приемането на тази част от Регламента (която

очаквано е доста оспорвана), България ще трябва да концентрира 60% от ресурсите на новата ОП РЧР върху 4 области на интервенция;

• чл. 6 дава широка основа за по-ефективното участие на НПО в реализирането на програмите, съфинансирани от ЕСФ: ал. 1 позволява „Участието на социалните партньори и другите заинтересовани страни, по-специално неправителствените организации, в изпълнението на оперативнитепрограми, както е посочено в член 5 от Регламент (ЕС) № […], може да бъде под формата на глобални субсидии...". В допълнение, ал. 3 изисква „За да се поощрява подходящото участие на неправителствените организации и техния достъп до действията, подкрепяни по линия на ЕСФ, по-конкретно в областта на социалното приобщаване, равенството между половете и равните възможности, управляващите органи на дадена оперативна програма ... гарантират отпускането на целесъобразно количество ресурси от ЕСФ за изграждане на капацитет по отношение на неправителствените организации."

• изключително важно е, че чрез новите регламенти на структурните фондове се въвеждат и т. нар. „условности" – ако те бъдат приети от Европейския съвет, разбира се. Част от тях е изискването всяка държава да има одобрена Национална стратегия за интегриране на ромите, в съответствие с Рамката на ЕС за НСИР, оповестена на 5 април 2011 г.

Вземайки в предвид тези положения от проекта за Регламент на ЕСФ, както и фактът, че от 1 март 2012 г. България за първи път има национален стратегически документ за интеграция на ромите, одобрен от Народното събрание, е необходимо новата ОПРЧР да предостави възможност за финансиране на политиките за ромска интеграция, в частност – на изпълнението на Националната стратегия за интегриране на ромите. С тази цел е необходимо:

Включване на Инвестиционен приоритет „Интеграция на маргинализирани общности като ромите" и превръщането му в един от четирите основни приоритети на тематична концентрация: Посоченият приоритет следва да предостави ресурси и средства за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (приета с Решение на Народното събрание от 01.03.2012 г.). Поради това следва да е основен инвестиционен

приоритет по Приоритетна ос „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване“ или да бъде обособен като отделна Приоритетна ос.

Примерните дейности към този Инвестиционен приоритет биха могли да включват:

• интегрирани интервенции, комбиниращи образование, заетост, социални услуги и здравни услуги;

• активизиране на местните ромски общности за участие в прилагането на интеграционни интервенции;

• формиране на публично-частни партньорства за изпълнение на Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите: Съгласно Националната стратегия за интегриране на ромите всяка община трябва да изготвя ежегодно Общински план за интеграция. ОП РЧР ще предостави възможност тези планове да бъдат изработени и управлявани по начин, подобен на Стратегиите за местно развитие (подход ЛИДЕР от ПРСР): с участието на НПО, администрацията и бизнеса в съответната община и с реалното ангажиране на местната общност;

• изпълнение на Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите;

• прилагане на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции (СиМИИ): Интеграционните интервенции са типове интервенции, които следват ясно определена методология и финансов стандарт. Такива са например Здравно-социалните центрове, здравните медиатори, десегрегационните инициативи, Центровете за развитие на общността и др. (по-подробно описание виж по-долу);

• методологическа и организационна подкрепа за прилагането на интеграционни интервенции, Общински планове за интеграция на ромите и Областни стратегии за интеграция на ромите .

Включване на ромите като целева група, както и на примерни дейности за ромска интеграция и в други инвестиционни приоритети;

Включване на Глава „Сфери на действие по отношение на ромската общност” в новата ОП РЧР и определяне на ясни индикатори и индикативен бюджет за изпълнение на мерките от тази глава :

Това ще еманципира насочването на средства за интеграция на ромите от политическата конюнктура и ще създаде по-сигурни предпоставки за изпълнението на индикаторите за въздействие в ромска общност.

Създаване на предпоставки за участие на най-уязвимите региони и групи: би могло да се постигне чрез различни средства като определяне на специфични схеми, насочени изцяло към най-уязвимите региони и микрорегиони; предоставяне на техническа помощ за повишаване на капацитета за усвояване на европейските фондове и т.н. Това следва да бъде регламентирано в текста на ОП РЧР

Създаване на предпоставки за включване на организациите, работещи в ромска общност като конкретен бенефициент по някои от схемите: изпълнението на ОП РЧР ще бъде по-успешно при по-активно участие на ромските организации. Определянето им като конкретен бенефициент по част от мерките, таргетиращи ромите, и делегирането на по-мащабни проекти на ромски организации (по аналог с делегираните средства по ос 2 на социалните партньори през настоящия период) ще направи ОП РЧР по-ефективна по отношение на ромите. По същество това е императивно необходимо, имайки предвид малобройността и ниския капацитет на институциите, отговарящи за процеса на интеграция;

Включване на институциите, ангажирани с процеса на ромска интеграция като конкретен бенефициент в новата ОП РЧР: понастоящем такива институции са Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси / Секретариата на НССЕИВ, както и Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (структура на Министерство на образованието);

Включване на Инвестиционен приоритет „Изграждане на капацитет на заинтересованите страни", чрез който да бъде заделен ресурс за изграждане на капацитета на институциите, ангажирани с процеса на ромска интеграция, както и на НПО: Сред примерните дейности на този приоритет следва да бъдат включени:

• подкрепа за изграждане на капацитет на неправителствените организации да реализират съвместни дейности с институциите от областта на заетостта, образованието или социалната сфера;

• изграждане на капацитет на неправителствените организации, работещи в маргинализирани общности като ромските за изграждането на публично-частни партньорства с цел изпълнение на политиките за интеграция на местно, регионално и национално ниво.

Препоръки за определяне на Секторни и Междусекторни Интеграционни Интервенции:

Идеята за определянето на Интеграционни интервенции надхвърля обхвата на ОП РЧР и се отнася до цялостното формулиране и изпълнение на политиките за ромска интеграция, както и до тяхното устойчиво финансиране чрез държавния бюджет, ОП РЧР, ОП РР, ПРСР и други програми. Описанието на идеята за определяне на Интеграционни интервенции е приложено в отделна глава.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“

Основни изводи

На този етап изпълнението на ОП РР подпомага в твърде ниска степен усилията за интеграция на ромите, в частност – подобряването на жилищните условия и на инфраструктурата в ромските квартали. Основните причини за това са пропуски в стратегическата част на Програмата (липса на мерки, таргетиращи интеграцията на уязвимите групи, включване на примерни дейности в тази насока само в две от приоритетните мерки) и недостатъчна активност – по отношение на интеграционните дейности – при изпълнението ѝ (сравнително късно обявяване на конкурс по мярка 1.2 – в момент, в който ресурсите за образователна инфраструктура бяха вече изчерпани, липса на таргетиращ подход при конкурсите по мярка 1.1, неспазване на изискването от Програмата за приоритетно одобрение на проекти, подобряващи състоянието на ромите и др.). В допълнение, админи-

стративните трудности и голямото забавяне на плащанията ограничават възможностите на различните бенефициенти да реализират проекти по Програмата, което допълнително намалява шанса да бъдат изпълнени проекти, насочени към ромските квартали. На този етап изпълнението на ОП РР не подпомага целенасочено реализацията на Националната програма за подобряване на жилищните условия на ромите. Реална е опасността да бъде пропуснат шанса чрез ОП РР да се ускори процесът на интеграция на ромите и в частност – интеграцията в сферата на жилищните условия и благоустройството.

Важна положителна стъпка е обявената през 2011 г. интегрирана схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение". Има реален шанс тя да създаде цялостен модел, който да бъде приложен в широк спектър общини през следващия програмен период. Тъй като схемата все още е в своя подготвителен етап, нейният по-детайлен анализ ще бъде обект на следващо изследване.

Препоръки

С цел по-тясното обвързване на изпълнението на ОП РР с подобряването на жилищните условия на ромите и цялостния процес на ромска интеграция препоръчваме действия в следните насоки:

Опростяване на административните процедури при изготвянето и отчитането на проекти и ускоряване на плащанията

Необходими са инвестиции от страна на държавната администрация за въвеждане на по-ясни механизми и процедури за управление и наблюдение на разходването на средствата по Програмата, свързани с опростяване на голяма част от административните изисквания при изготвяне и особено при отчитане на проекти. Необходимо е да се намери разумен баланс между гарантирането на коректното използване на средствата и липсата на злоупотреби, от една страна и предоставянето на реална възможност на бенефициентите да отделят достатъчно внимание на изпълнението на проектите, а не само на

набавянето на изискваната съпътстваща документация. Ускоряването на междинните плащания е императивно необходимо

Изпълнение на схемата „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища ..."

Както бе посочено по-горе, интегрираната схема има потенциала да създаде необходимия модел за подобряване на жилищните условия на ромите. Схемата бе обявена относително късно и понастоящем нейното изпълнение върви бавно, като все още е в подготвителна фаза. Необходимо е сериозно ускоряване на изпълнението на схемата.

Необходимо е също така да бъдат включени дейности, които гарантират активизирането и реалното участие на ромската общност при изпълнението на одобрените 4 проекта. Създаването и дейността на Общностни центрове във всяка от общините би могло да бъде пример в тази насока.

Изпълнение на критериите за приоритетен избор на проекти, насочени към уязвими групи (вкл. ромите): В критериите за избор на проекти по ос 1 и ос 4 е включено приоритетно избиране на проекти, отчитащи потребностите на уязвимите групи, в частност – ромите. За съжаление до този момент това на практика не е изпълнявано и така не са използвани посочените възможности. Необходимо е този критерий да бъде включен в обявяваните конкурси за проекти по посочените оси и с приоритет по тези конкурси да бъдат одобрявани проекти, насочени към интеграция на уязвимите групи. По този начин ще се получи взаимодопълняемост на обявените конкурси по ОП РР и ОП РЧР.

Отчитане на ефекта от изпълнение на ОП РР върху интеграцията на ромската общност: Необходимо е при изработването на средносрочна оценка на изпълнението на ОП РР да бъде отчетен ефекта върху подобряването на жилищните условия на ромите и инфраструктурата в ромските квартали, както и върху цялостния процес на ромска интеграция. Нужно е индикатори в тази насока да бъдат отчитани и при изпълнението на всеки проект.

ВКЛЮЧВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА, СВЪРЗАНИ С ИНТЕГРАЦИЯТА НА РОМИТЕ В ОПРР ЗА СЛЕДВАЩИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД

Необходимо е в новата ОП РР въпросите, свързани с подобряването на жилищните условия на ромите и с инфраструктурата в ромските квартали, да бъдат заложени чрез подходящ анализ, мерки, примерни дейности и индикатори. За тази цел е нужно:

Гарантиране на участието на ромската общност в изработването на новата ОП РР

• включване на представители на ромски НПО и експерти с опит в сферата на ромската интеграция в работните групи, изготвящи новата ОП РР;

• провеждане на специални дискусии с ромски НПО, експерти и лидери по отношение на новата Програма;

• необходима е също така дискусия в Междуведомствената група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция със средства от ЕС;

Обезпечаване на възможността (вкл. чрез заделяне на достатъчен финансов ресурс) за прилагане в национален мащаб на интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия на маргинализираните групи

Пилотната схема „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение" има потенциала да създаде цялостен модел, приложим в голям брой общини. Необходимо е резултатите от тази пилотна мярка да бъдат обобщени и анализирани. С оглед на късното ѝ стартиране, малко вероятно е това да се случи преди края на планирането на новата ОП РР. Въпреки това в новата програма е необходимо:

• да бъде заделен ресурс за подобна интегрирана интервенция, като се запазят основните ѝ характеристики – комбинация на „твърди" и „меки" мерки, кръстосано финансиране, антисегрегационен характер;

• необходимо е също така „твърдите" мерки да комбинират не само строителство / реновация на социални жилища, но и ремонт на

образователна, социална и културна инфраструктура в кварталите, в които ще бъдат изградени социални жилища;

• в допълнение, необходимо е активизирането и участието на местните общности да бъде гарантирано чрез целенасочени дейности (напр. откриването на общностен център и др.)

Обезпечаване на възможността (вкл. чрез заделяне на достатъчен финансов ресурс) за прилагане в национален мащаб на интегрирана интервенция за подобряване на жилищните условия и инфраструктурата в обособените ромски квартали

Наличието на обособени ромски квартали е обективен факт, който не може да бъде променен. Разсредоточаването на повечето от тях е практически невъзможно. Затова деконцентрацията и извеждането на групи от тези квартали следва да бъде допълнено с усилия за регулация, подобряване на инфраструктурата и жилищните условия в обособените ромски квартали.

Интегрираната интервенция в тази насока следва да съдържа елементите на описаната по-горе интервенция, като трябва да бъде допълнена с:

• целенасочени дейности за облекчаване на физическата достъпност до останалите квартали и централните части на съответния град;

• реновиране на социалната и културната инфраструктура;

• „меки“ мерки за дегетоизация.

Въвеждане на „условности“, свързани с ромската интеграция

Необходимо е, аналогично на въвеждането на условности пред държавите-членки на ЕС, в национален мащаб да бъдат въведени условности пред общините, желаещи да участват в изпълнението на ОП РР. Част от тези условности би следвало да бъдат свързани с интеграцията на ромите, напр.:

• наличие на Общински план за интеграция на ромите / за изпълнение на НСРБИР;

• представяне на проектни предложения, използващи фондове от ОПРР за изпълнение на общинския план.

Въвеждане на делегирани бюджети за интервенции в квартали с маргинализирани групи

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

По отношение на ПРСР 2007–2013 г.:

• Да се потърсят възможности за преки и качествени контакти с представители на ромската общност с цел разработване на системен и цялостен подход за работа с ромските общности и оказване на съдействие и техническа помощ при кандидатстване и разработване на проектни предложения.

• Да се създаде възможност за набиране на статистическа информация от страна на РА и УО, чрез формите за наблюдение и оценка в заявленията за кандидатстване и/или чрез въпроси относно влиянието на проектите върху ромската общност, очаквания ефект и населението, което ще се възползва или ще бъде включено в тях.

• При оценката на ПРСР да се извърши анализ на одобрените проекти по тип бенефициенти, вид дейности, мерки от прилагането на ПРСР по отношение на хоризонталните приоритети на общността в това число интеграция на малцинствата и осигуряване на равнопоставеност при кандидатстване, което от своя страна ще даде възможност да се вземат правилни и кокретни решения и мерки за преодоляване на констатирани пропуски.

По отношение на ПРСР 2014–2020 г.:

• При разработването на ПРСР 2014–2020 да се анализира ромската общност, като част от групите в неравностойно положение в селските райони и да се заложат допълнителни, специфични за програмата индикатори и количествени цели, таргетиращи ромите;

• Да се предвидят в индикаторите за мониторинг подходящи такива мониториращи въздействието на проектите върху ромската общност – брой ромско население, което се възползва от изградените обекти/съоръжения, или свързани с услуги – културни, спортни, свързани с използването на информационни и комуникационни технологии и др., брой на представители на общността, кандидатствали по мерки, свързани с развитие на земеделието и горското стопанство и др.;

• Да се включат представители на ромски организации в работните групи за разработване на програмата и на по-късен етап в Комитета за наблюдение с цел ангажиране на ромските организации като активни партньори и участници и подобряване на възможностите за интеграция на ромите.

Деян Колев, Юлия Григорова
ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ И РОМСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ 2010–2011 г.
Българска, първо издание

Предпечатна подготовка и оформление
АСТАРТА, e-mail: astarta_publ@mail.bg

Формат 60/84/16
Печатни коли 8